176125

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

Fulcherius Carnotensis
Birinci Haçlı Seferi Vakayinamesi
(*Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana*)
Kitap 1

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Mukadder Yıldız
2501960024

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Işın Demirkent

İstanbul 1999

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

Fulcherius Carnotensis
Birinci Haçlı Seferi Vakayinamesi
(*Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana*)
Kitap 1

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Mukadder Yıldız
2501960024

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Işın Demirkent

İstanbul 1999

İçindekiler

Önsöz	i
Bibliyografya ve Kısaltmalar Listesi	iii
Giriş	xxi
Eser:	1
Burada Lord Fulcherius'un [Aşağıdaki Eseri İçin Yazmış Olduğu] Önsözü Başlar	1
Burada Frankların Haçlı Seferleri Sırasında Başardıkları İşler Hakkındaki Birinci Kitap Başlar	4
I. Clermont Konsili	4
II. Papa Urbanus'un Konsil'deki Buyruğu	7
III. Papa'nın Kudüs Seferiyle İlgili Çağrısı	11
IV. Le Puy piskoposu ve Konsil'den Sonra Gelişen Olaylar	14
V. Papa Urbanus ve Guibertus Arasındaki Çekişme	16
VI. Hıristiyanların Yola Çıkışı ve Haçlı Reislerin Adları	20
VII. Normandie Kontun Yolculuğu ve O Sıralarda Roma'da Gelişen Olaylar	26

VIII. Hacıların Boğulması ve Görülen İlâhî Mucize 28

IX. İstanbul Şehri ve Hacıların İznik Yolculuğu 31

X. İznik Kuşatması ve Bu Şehrin Teslim Oluşu 34

XI. Hristiyanların Türkler ile Yaptıkları Meşum Savaş 39

XII. Türklerin Kaçışı ve Hristiyanların Zaferi 44

XIII. Hristiyanların Sefaleti 46

XIV. Godefroı'nın Kardeşi Baudouin'nin Başardıkları ve Rohas Diye Adlandırılan Urfa Şehrinin Geri Alınması 48

XV. Frankların Antakya'ya Varmaları ve Bu Şehrin Kuşatılması 54

XVI. Hristiyanların Acınacak Sefilliği ve Blois Kont'un Kaçışı 61

XVII. Antakya Şehrinin Teslimi 65

XVIII. [Kutsal] Mızrağın Bulunması 68

XIX. Hristiyanların Türkler Tarafından Antakya'da Kuşatılmaları 71

XX. Şehirde Görülen Hayâller 73

XXI. Frankların Türklere İlan Ettikleri Savaş 75

XXII. Savaş İçin Hazırlık 77

XXIII. Hristiyanların Savaşı ve Zaferi ve Türklerin Kaçışı 80

XXIV. Prensler Tarafından Papa'ya Hitap Edilen Mektup 83

XXV. Şehirlerin Zapt Edilmesi, Arka'yı Kuşatma Girişimi ve Frankların Kudüs Yolculuğu ile [Bu Şehre] Varmaları 88

XXVI. Kudüs'ün Yerleşimi 97

XXVII. Kudüs Şehrinin Kuşatılması 100

XXVIII. Hristiyanların Elde Ettikleri Ganimet 106

XXIX. Hristiyanların Bu Şehirdeki Geçici İkameti 107

XXX. Kudüs Krallığın ve Patrikliğin Kurulması ve Kutsal Haç'ın Bulunması 108

XXXI. İnançsızların Gelip Saldırmaları ve Hristiyanların Zaferi 110

XXXII. Prenslerin Yurtlarına Dönmesi 114

XXXIII. Bohemund İle Baudouin ve Onların Başka Yerlerdeki Geçici İkametleri 115

XXXIV. Dük Bohemund ve Kont Baudouin'nin Kendi İnsanlarının Yanlarına Dönmeleri 121

XXXV. Dük Bohemund'un Esareti 123

XXXVI. Godefroi'nın Ölümü 125

Haritalar 127

Önsöz

Haçlı Seferleri Harekatı, Asya'dan göç eden Türklerin Anadolu'yu kendilerine yurt edindikleri devreye rastlar. Batılı tarihçiler genelde bu harekatın Kutsal Toprakları kurtarmak amacıyla yapıldığını söyler. Ancak söz konusu devrede gelişen olaylara bakılırsa, haçlıların bundan başka emelleri de olduğu anlaşılmakta.

Batıdan doğuya akan haçlılar aslında Avrupa'daki sosyo-ekonomik şartlardan kaçıyorlardı. Sürekli körüklenen iç savaşlar, bunların sebep olduğu sefillik ve açlık onlara bir gelecek vaat etmiyordu. Haçlı seferinden umdukları ise zengin doğuda yeni bir yaşam idi.

Bizim için daha önemli husus ise Papa II.Urbanus'un Clermont Konsili'nde yaptığı haçlı çağrısıdır. Papa bu çağrıda *Anadolu'yu Türklerden kurtarmak* 'tan bahseder. Nitekim haçlılar Birinci Haçlı Seferi esnasında Türkleri Anadolu'nun batı kıyı şeridinden söküp yurdumuzun içlerine sürmüşlerdi. Seferin daha sonraki safhalarında ise Urfa ve Antakya'yı zapt ederek buralarda birer Lâtin devleti kurmuşlardı. Onların bu sonuçları elde edebilmeleri hiç şüphesiz Büyük Selçuklu Devleti'nin zamanında müdahale edememesine bağlanmalı. Taht kavgaları yüzünden bir dağılma sürecine giren Büyük Selçuklu Devleti Haçlı Harekatı'nın önemini ve boyutunu kavrayamamıştı.

Birinci Haçlı Seferi'nin bu denli sonuçlar doğurmasına karşın bu konu Müslüman kaynaklarında detaylı şekilde ele alınmamakta. Bu sebeple batılı kaynaklar tarihimizdeki bu devre için önem kazanır. Söz konusu kaynaklardan biri Fulcherius Carnotensis'in *Gesta Francorum Hierusalem peregrinantium* ya da diğer başlığı ile *Historia Hierosolymitana* adlı eseridir. Eser üç Kitaptan oluşmakta. Yukarıda değindiğimiz konuları ele alan birinci kitabı tercüme etmiş

bulunuyoruz. Bu çalışma üç kaynak metinden yararlanarak gerçekleşmiştir. Türkçe tercüme, Martha Evelyn McGinty'nin inglizce çevirisini Rita Ryan'ın inglizce tercümesi ve Heinrich Hagenmeyer'in neşri olan Lâtince orjinali ile karşılaştırmak suretiyle yapılmıştır.[1]

Bizi Birinci Haçlı Seferi'ni konu alan bu önemli kaynak ile tanıştıran, çalışmamızı takip eden ve özel kütüphanesinde bulunan araştırma eserlerinden yararlanmamıza müsaade eden hocamız, Istanbul Universitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr.Işın Demirkent'e teşekkürlerimi bir borç bilirin. Bundan başka, haçlı seferleri tarihini konu alan eserler muhteviyatı bakımından belki de Türkiye'de eşi olmayan Kenneth Snipes Kitaplığı'ndan yararlanmama müsaade eden Arit (American Research Institute) müdürü Dr.Anthony Greenwood ve bu müessesenin bütün çalışanlarına şükranlarımı sunarım. Ayrıca Goethe Institut'tan Meltem Arun'a ve Fransız Arkeolojisi ile Alman Arkeolojisi çalışanlarına teşekkür ederim. Son olarak da Istanbul Universitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Ebru Altan ve Okutman Birsel Küçüksipahioğlu'na teşekkür ederim.

Mukadder Yıldız

---

[1] Fulcherius Carnotensis'in eseri ilk defa *Recueil des Historiens des Croisades* [*Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, Paris 1841-1906]'da 1844-1895 yıllarında neşredilmiş. Bk.Fucherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium*, R.H.C., occ., III, s.311-485. Bu neşri yeterli bulmayan Heinrich Hagenmeyer, eseri muazzam şekilde tetkik ederek eklediği dipnotlar ile birlikte yeniden yayınlamıştır. Bk.Hagenmeyer, H., *Fulcherii Carnotensis Historia Hierosolymitana*, Heidelberg 1913.

Bu ikinci neşrin ilk inglizce tercümesi 1916 yılında F.Rita Ryan tarafından yapılmıştır. Ryan'ın tercümesi daha sonra H.S.Fink tarafından tetkik edilerek 1969 yılında yayınlanmıştır. Bk. Ryan, R., *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Knoxville 1969.

Ryan'ın çalışmasından bağımsız olarak ikinci bir tercüme Martha Evelyn McGinty tarafından 1941 yılında hazırlanmıştır. Bk. McGinty, M.E., *Fulcher of Chartres. Chronicle of the First Crusade*, Oxford 1941.

Bibliyografya ve Kısaltmalar Listesi

Abu'l-Farac, terc.Budge..... Abu'l-Farac Ibn al-Ibri (Gregory Bar Hebraeus), *Chronicon Syriacum*, nsr./ingl.terc. Ernest A.Wallis Budge, *The Chronography of Gregory Abû'l-Farağ 1225-1286*, 2 cilt, Amsterdam 1976[2]; trk.terc.Ö.R.Doğrul, *Abû'l-Farac Tarihi*, 2 cilt, Ankara 1945-50 (T.T.K., II.Seri-no.11[a]).

Abu'l-Fida..... Abu'l-Fida, *el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer*, R.H.C., or., I, s.1-186.

al-Azîmî..... al-Azîmî Muhammad b.'Alî, *Tarih*, nşr. Claude Cahen, "La Chronique Abrégée d'al-Azîmî", J.A., CCXXX (1938), s.353-448; nşr./trk.terc.Ali Sevim, *Azimi Tarihi. Selçuklularla İlgili Bölümler (H.430-538=M.1038/39-1143/44)*, Ankara 1988 (T.T.K., XIX.Dizi-Sa.8).

Albertus Aquensis..... Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emmundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae*, R.H.C., occ., IV, s.265-713; alm.terc. H.Hefele, *Albert von Aachen. Geschichte des ersten Kreuzzuges*, 2 cilt, Jena 1923.

A.H.R. ..... *American Historical Review*, 1895'den itibaren.

Amouroux-Mourad..... Monique Amouroux-Mourad, *Le Comté D'Edesse 1098-1150*, Paris 1988.

Anna Kommena..... Anna Kommena, *Alexiade*, nşr./ fr.terc.Leib, *Anne Comnène. Alexiade. Règne de l'empereur Alexis I. Comnène (1081-1118)*, 3 cilt, Paris 1937-1945;

trk.terc.Bilge Umar, *Anna Komnena. Alexiad. Malazgirt'in sonrası*, Istanbul 1996.

Atiya..... Aziz S.Atiya, *Crusade, Commerce and Culture*, New York 1966.

Atiya..... Aziz S.Atiya, *The Crusade. Historiography and Bibliography*, Bloomington 1962.

Barraclough..... Geoffrey Barraclough, *The Medieval Papacy*, New York 1979.

Bartolf de Nangis..... Bartolf de Nangis, *Gesta Francorum Iherusalem Expugnantium*, R.H.C., occ., III, s.487-544.

Baudri de Dol..... Baudri de Dol, *Historia de peregrinatione Jerosolimitana*, R.H.C., occ., IV, s.1-111.

Beaumont, "Albert of Aachen and the County of Edessa"..... André A.Beaumont, "Albert of Aachen and the County of Edessa", *The Crusades and Other Essays*, s.101-138.

Becker, *Papst Urban II*..... Alfons Becker, *Papst Urban II [1088-1099]. (Schriften der Monumenta Germaniae Historica 19/I + 19/II)*, 2 cilt, Stuttgart 1964, 1988.

Benevisti..... Meron Benevisti, *The Crusades in the Holy Land*, Jerusalem 1970.

Bradbury..... Jim Bradbury, *The Medieval Siege*, Suffolk 1992.

Bréhier, *L'Eglise et l'Orient*..... Louis Bréhier, *L'Eglise et l'Orient au Moyen Age: Les Croisades*, Paris 1928.

Bréhier, *Les Croisades*..... Louis Bréhier, *Les Croisades*, Paris 1928.

Bridge..... Anthony Bridge, *The Crusades*, London 1985.

Brundage, "Adhemar of Puy"..... James A. Brundage, "Adhemar of Puy. Bishop and His Critics," *Speculum* 34, 1959.

Brundage, "An Errant Crusader"..... James A.Brundage, "An Errant Crusader": Stephen of Blois", *Traditio*, XVI (1960), s.380-95.

Brundage, *The Crusades*..... James A.Brundage, *The Crusades Motives and Achievements*, Boston 1965.

Brundage, *The Crusades, Holy War*..... James A.Brundage, *The Crusades, Holy War and Canon Law*, Norfolk 1991.

F.Buhl, "Akkâ" mad., İ.A.

F.Buhl, "Kudüs" mad., İ.A.

Bull..... Marcus Bull, *Knightly Piety and the Lay Response to the First Crusade. The Limousin and Gascony c.970-1130*, Oxford 1993.

Byzantion..... *Byzantion*, Brüksel 1924'den itibaren.

Cahen, *La Syrie du Nord*..... Claude Cahen, *La Syrie du Nord á l'époque des croisades et la principauté franque d'Antioche*, Paris 1940.

Cahen, *Orient et Occident*..... Claude Cahen, *Orient et Occident au temps des croisades*, Paris 1983.

Cahen, "The Turkish Invasions"..... Claude Cahen, "The Turkish Invasions: The Selchükids", *Crusades*, I, s.135-176.

Chalandon, *Le Régne*

D'Alexis I.	Ferdinand Chalandon, *Le Régne D'Alexis Ier Comnène*, Paris 1900 (yeni baskı New York 1971).
Chalandon, *Les Comnénes*	Ferdinand Chalandon, *Les Comnènes: Jean II. Comnène (118-1143) et Manuel I. Comnène (1143-1180)*, 2 cilt, Paris 1913.
Chalandon, *Histoire de la première croisade*	Ferdinand Chalandon, *Histoire de la première croisade jusqu'a l'élection de Godefroi de Bouillion*, Paris 1925.
Chazan	Robert Chazan, *European Jewry and the First Crusade*, Berkeley 1987.
Chronique de Zimmern	*Chronique de Zimmern*, nşr./terc. H.Hagenmeyer, (*Archieves de l'Orient Latin*, II), Paris 1881.
Cole	Penny J.Cole, *The Preaching of the Crusades to the Holy Land, 1095-1270*, Cambridge (Mass.) 1991.
Contamine, *War in the Middle Ages*	Philippe Contamine, *War in the Middle Ages*, Oxford 1987[2].
Crowdrey, "Pope Gregory VII's Crusading Plans"	H.E.J.Crowdrey, "Pope Gregory VII's Crusading Plans of 1074", [nşr.] Benjamin Z.Kedar/H.E.Mayer/ R.C.Smail, *Outremer-Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem Presented to Joshua Prawer*, Jerusalem 1982, s.27-40.
Crowdrey, *Popes*	H.E.J.Crowdrey, *Popes, Monks and Crusaders*, London 1984.
Crusades	bk.Setton
Crusades and other Essays	bk.Paetow

David, *Robert Curthose* ..... Charles Wendell David, *Robert Curthose, Duke of Normandy*, Cambridge (Mass.) 1920.

Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu* ..... Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, 2 cilt, Ankara 1990, 1994 (T.T.K., VII.Dizi-Sa.91[a], VII.Dizi-Sa.91[1]).

Demirkent, *Sultan I.Kılıç Arslan* ..... Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan*, Ankara 1996 (T.T.K., XXIV.Dizi-Sa.22).

Demirkent, *Haçlı Seferleri* ..... Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Istanbul 1997.

I.Demirkent, "Sümeysât" mad., İ.A.

DeVries ..... Kelly DeVries, *Medieval Military Technology*, Ontario 1992.

Downey ..... Glanville Downey, *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton 1974[3].

Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden* ..... Franz Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, München/Berlin 1924.

Dölger, *Byzantinische Diplomatik* ..... Franz Dölger, *Byzantinische Diplomatik*, Speyer 1956.

DuCange ..... Charles DuFresne Sieur DuCange, *Glossarium mediae et infirmae latinitatis*, 10 cilt, Niort 1883-1887[5] (tıpkı baskı Graz 1954).

Dulaurier ..... bk. Urfalı Mateos

Duncalf, *"The Peasants Crusade"*..... Frederic Duncalf, "The Peasants Crusade", A.H.R, XXVI (1921), s.440-453.

Duncalf, "The Pope's Plan for the First Crusade"..... Frederic Duncalf, "The Pope's Plan for the First Crusade", *The Crusades and Other Essays*, s.44-56.

Duncalf, "The Councils of Piacenza and Clermont"..... Frederic Duncalf, "The Councils of Piacenza and Clermont", *Crusades*, I, s.220-252.

Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople"..... Frederic Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", *Crusades*, I, s.253-279.

Edbury..... Peter Edbury [nşr.], *Crusade and Settlement*, Cardiff 1985.

E.I..... Encyclopaedia of Islam[2].

Eidelberg..... Shlomo Eidelberg, *The Jews and the Crusaders*, Madison 1977.

Epp..... Verena Epp, *Fulcher von Chartres. Studien zur Geschichte des ersten Kreuzzuges*, Düsseldorf 1990.

Erdmann, *Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens*..... Erdmann, *Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens*, Stuttgart 1965.

Fink, "Latin States"..... Harold S.Fink, "The Foundation of the Latin States, 1099-1118", *Crusades*, I, s.368-409.

France, *Victory in the East*..... John France, *Victory in the East. A Military History of the First Crusade*, Cambridge 1996[2].

Fulcherius..... Fucherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium*, R.H.C., occ., III, s.311-485; nşr. Heinrich Hagenmeyer, *Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana*, Heidelberg 1913; ingl.terc.Martha Evelyn McGinty, *Fulcher of Chartres. Chronicle of the First Crusade*, Oxford 1941; ingl.terc.Rita Ryan, *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1096-1127*, Knoxville 1969.

Gabrielli, *Arab Historians of the Crusades*..... Francesco Gabrielli, *Arab Historians of the Crusades*, London 1969.

Gesta Francorum..... *Anonymi Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*, R.H.C., occ., III, s.119-163;nşr./fr.terc.L.Bréhier, *Histoire Anonyme de la Première Croisade*, Paris 1964[2]; nşr./ingl.terc.Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, London 1962.

Gibb, *The Damascus Chronicle*..... bk. İbnü'l-Kalânisî

Gibb, "The Caliphate"..... H.A.R.Gibb, "The Caliphate and the Arab States", *Crusades*, I, s.81-98.

Grousset..... Réne Grousset, *Histoire des Croisades et du royaume Franc de Jérusalem*, 3 cilt, 1934-36.

Grousset, *The Epic of the Crusades*..... Réne Grousset, *The Epic of the Crusades*, New York 1970.

Guibertus Novigentis..... Guibertus Novigentis, *Historia Quae Dicitur Gesta Dei per Francos*, R.H.C., occ., IV, s.113-263.

Habel/Gröbel..... Edwin Habel/Friedrich Gröbel, *Mittellateinischer Glossar*, München 1989.

Hagenmeyer, *Peter der Eremite*..... Heinrich Hagenmeyer, *Peter der Eremite*, Leipzig 1879.

Hagenmeyer, *Chronologie*..... Heinrich Hagenmeyer, *Chronologie de la Première Croisade 1094-1100*, Paris 1898-1901 (tıpkı baskı Hildesheim/New York 1973).

Hagenmeyer, *Kreuzzugsbriefe*..... Heinrich Hagenmeyer, *Epistulae et chartae ad historiam primi belli sacri spectantes. Die Kreuzzugsbriefe aus den Jahren 1088-1100*, Innsbruck 1901 (tıpkı baskı Heidelberg/New York 1973).

Hagenmeyer, *Epistula Alexii ad comitem Flandriensis*..... Heinrich Hagenmeyer, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.38vdd.

Hagenmeyer, *Epistula Urbani II*..... Hagenmeyer, *Epistula Urbani II papae ad omnes fideles in Flandria commorantes*, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.136-137.

Hagenmeyer, *Epistula I.Anselmi*..... Heinrich Hagenmeyer, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.144-146.

Hagenmeyer, *Epistula II.Anselmi*..... Heinrich Hagenmeyer, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.156-160.

Hagenmeyer, *Epistula I.Stephani*..... Heinrich Hagenmeyer, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.138-140.

Hagenmeyer, *Epistula II.Stephani*.... Heinrich Hagenmeyer, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.149-152.

Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*..... Heinrich Hagenmeyer, *Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana*, Heidelberg 1913.

Hagenmeyer, "Der Brief des Kaisers Aleksios"..... Heinrich Hagenmeyer, "Der Brief des

	Kaisers Aleksios an Robert von Flandern", *Byzantinische Zeitschrift* VI, s.1-32.
Hallam.....	Elizabeth Hallam, *Chronicles of the Crusades*, New York 1989.
R.Hartmann, "Askalân" mad., İ.A.	
Hefele.....	bk. Albertus Aquensis
Hieronymus, St.	St.Hieronymus, *Onomastikon*, terc. Aubrey Stewart, *Palestine Pilgrims' Text Society*, cilt VI, London 1894 (Yeni baskı New York 1971).
Hill/Hill, "The Convention".....	John H.Hill/Laurita L.Hill, "The Convention of Alexius Comnenus and Raymond of St.Gilles," A.H.R., LVIII (1953), 322-327.
Hill/Hill, *Raymond IV*.....	John H.Hill/Laurita L.Hill, *Raymond IV, Count of Toulouse*, Conneticut 1980 (1959 neşrin tıpkı baskısı).
E.Honigmann, "Malatya" mad., İ.A.	
E.Honigmann, "Tell-Başîr" mad., İ.A.	
E.Honigmann, "Urfa" mad., İ.A.	
Honigmann, terc.Işıltan.....	E.Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, trk.terc.Fikret Işıltan, Istanbul 1970.
İ.A.....	*İslam Ansiklopedisi* Istanbul 1940'dan itibaren.
İbnü'l-Adîm.....	İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*, R.H.C., or., III, 571-690.
İbnü'l-Esîr.....	İbnü'l-Esîr, *el-Kâmel fi't-Târîh*, R.H.C., or., I, 187-744; ingl.terc.F.Gabrielli,

	Arab Historians of the Crusade, London 1969.
İbnü'l-Kalânisî	İbnü'l-Kalânisî, *Zeylü Tarihî Dımaşk*, ingl.terc.H.A.R.Gibb, *The Damascus Chro-nicle of the Crusades*, London 1932.
J.A.	*Journal Asiatique*
Jaffé, *Regesta*	Philipp Jaffé/Samuel Löwenfeld, *Regesta Pontificium Romanorum*, 2 cilt, Graz 1885[2] (tıpkı baskı Graz 1952).
Kabaağaç/Alova	Sina Kabaağaç/Erdal Alova,, *Latince/ Türkçe Sözlük*, Istanbul 1995.
İ.Kafesoğlu, "Kür-Boğa"mad.,İ.A.	
İ.Kafesoğlu, "Malazgirt Muhaberesi" mad., İ.A.	
İ.Kafesoğlu, "Selçuklular" mad., İ.A.	
Kedar, *Outremer-Studies*	BenjaminZ.Kedar/H.E.Mayer/ R.C.Smail [nşr.], *Outremer-Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem Presented to Joshua Prawer*, Jerusalem 1982.
Kedar, *Crusade and Mission*	Benjamin Z.Kedar, *Crusade and Mis-sion. European Approaches toward the Muslims*, Princeton 1984.
Kinder/Hilgemann, *dtv-Atlas zur Weltgeschichte*	Hermann Kinder/Werner Hilgemann, *dtv-Atlas zur Weltgeschichte. Karten und chronologischer Abriss*, 2 cilt, München 1990[24].
Kitabı Mukaddes	*Kitabı Mukaddes*, Kitabı Mukaddes Yayınları, Istanbul 1995.
Knappen, "Robert of Flanders	

in the First Crusade"..... M.M.Knappen, "Robert II. of Flanders in the First Crusade", *The Crusades and Other Essays*, s.79-100.

Krey, *First Crusade*..... August C.Krey, *The First Crusade. The Accounts of Eye-Witnesses and Participants*, Princeton 1921 (yeni baskı Minnesota 1958).

Krey, "Urban's Crusade"..... August C.Krey, "Urban's Crusade-Success or Failure", A.H.R., LIII (1948), s.235-250.

Krey, "A Neglected Passage"..... August C.Krey, "A Neglected Passage in the *Gesta Francorum* and Its Bearing on the Literature of the First Crusade", *The Crusades and Other Essays*, s.57-78.

Kugler, *Albert von Aachen*..... Bernhard Kugler, *Albert von Aachen*, Stuttgart 1885.

Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*..... Bernhard Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, Berlin 1891[2].

Kugler, "Kaiser Alexios und Albert von Aachen"..... Bernhard Kugler, "Kaiser Alexios und Albert von Aachen", *Forschung zur deutschen Geschichte*, XXIII.

Kütükoğlu..... Mübahat S.Kütükoğlu, *Tarihi araştırmalarında Usûl*, Istanbul 1995.

La Monte..... John L. La Monte, *Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291*, Cambridge, Mass. 1932.

Laurent, "Des Grecs aux croisés"..... J.Laurent, "Des Grecs aux croisés: Étude sur l'histoire d'Édesse," *Byzantion*, I (1924), s.367-449.

LeStrange..... G.LeStrange, *Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1966[3].

Lewis ..... Archibald R.Lewis, *Nomads and Crusaders, A.D. 1000-1368*, Bloomington/Indianapolis 1991[2].

Lilie ..... Ralph-Johannes Lilie, *Byzans und die Kreuzfahrerstaaten - Studien zur Politik des Byzantinischen Reiches gegenüber den Staaten der Kreuzfahrer in Syrien und Palästina bis zum vierten Kreuzzug*, München 1981.

Lounghis, *Les ambassades Byzantines* ..... T.C.Lounghis, *Les ambassades Byzantines en occident depuis la fondation états barbars jusqu'aux croisades (407-1096)*, Atina 1980.

Magoulias ..... Harry J.Magoulias, *Byzantine Christianity, Emperor, Church and the West*, Detroit 1982.

"Makabîler" mad. *Encyclopaedia Britannica.*

Mayer, *Bibliographie* ..... Hans Eberhard Mayer, *Bibliographie zur Geschichte der Kreuzzüge*, Hannover 1965[2].

Mayer, *The Crusades* ..... Hans Eberhard Mayer, *The Crusades*, Oxford 1988[2].

Mazal, *Byzans und das Abendland* ..... Otto Mazal, *Byzans und das Abendland*, Graz 1981.

Merçil ..... Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1993 (T.T.K.VII.Dizi-Sa.110[1]).

McGinty ..... bk. Fulcherius Carnotensis

Michaud, *Histoire des Croisades* ..... L.Michaud, *Histoire des Croisades*, 4 cilt, Paris 1862[2].

Munro, "Speech of Urban II."	Dana C.Munro, "The Speech of Pope Urban II. at Clermont, 1095", A.H.R., XI, (1906), 231-242.
Munro, "Did the Emperor Alexius I. ask for Aid"	Dana C.Munro, "Did the Emperor Alexius I. ask for Aid at the Council of Piacenza?", A.H.R., XVII (1922), s.731-33.
Munro, "A Crusader"	Dana C.Munro, "A Crusader", *Speculum*, VII, (1932), 321-335.
Munro, *The Kingdom of the Crusaders*	Dana C.Munro, *The Kingdom of the Crusaders*, Washington 1966[2].
Muralt	E.Muralt, *Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453*, Bale 1871.
Nicholson	Robert L.Nicholson, *Tancred: Crusading Leader and Lord of Galilee and Antioch*, Chicago 1940.
Nicolle	David C. Nicolle, *Arms and Armour of the Crusading Era*, 2 cilt, New York 1988.
Norden, *Das Papsttum und Byzans*	Walter Norden, *Das Papsttum und Byzans*, Berlin 1903.
Oman, *Art of War*	Sir Charles Oman, *A History of the Art of War in the Middle Ages (Middle Ages from the Fourth to the Fourteenth Century*, 2 Cilt, London 1991[5].
Ordericus Vitalis, nşr./ terc.Chibnall	Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, nşr./ingl.terc.Majorie Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, Oxford 1980.
Ostrogorsky, terc. Işıltan	Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti*

Tarihi, trk.terc. Fikret Işıltan, Ankara 1991 (X.Dizi-Sa.7[b]).

Paetow, *The Crusades and Other Essays Presented*..... Louis J.Paetow [nşr.], *The Crusades and other Historical Essays Presented to Dana C.Munro by his former Students*, New York 1968[2].

Perek..... Faruk Z.Perek, *Tercümeli Lâtince Grameri*, 3 cilt, Istanbul 1968.

Peters..... Edward Peters, *The First Crusade: the Chronicle of Fulcher of Chartres and other Source Materials*, Pennsylvania 1971.

Powell..... James M.Powell [nşr.], *Muslims under Latin Rule 1100-1300*, Princeton 1990.

Prawer..... Joshua Prawer, *The Latin Kingdom of Jerusalem - European Colonialism in the Middle Ages*, London 1972.

Radulfus Cadomensis..... Radulfus Cadomensis, *Gesta Tancredi Siciliae Regis in Expeditione Hierosolymitana*, R.H.C., occ., III, s.587-716.

Raimundus Aguilers..... Raimundus Aguilers, *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem*, R.H.C., occ., III, s.231-309; ingl.terc. John H.Hill ve Laurita L.Hill, *Raymond d'Aguilers Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem*, Philadelphia 1968.

R.H.C. ..... *Recueil des Historiens des Croisades*, nşr. Académie des Inscriptions et Belles Lettres, Paris 1841-1906.

Riant, *Inventaire*..... C.Riant, *Inventaire critique des lettres historiques des Croisades (Archives de l'Orient Latin*, 2 cilt), Paris 1881.

Richard..... Jean Richard, *Le Royaume Latin de Jérusalem*, Paris 1953.

Riley-Smith, *The Crusades. Idea and Reality* ..... Louise Riley-Smith/Jonathan Riley-Smith, *The Crusades. Idea and Reality 1095-1274 (Documents of Medieval History 4)*, London 1981.

Riley-Smith, *The First Crusade* ..... Jonathan Riley-Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading (The Middle Ages Series)*, Philadelphia 1986.

Riley-Smith, *Crusaders* ..... Jonathan Riley-Smith, *The Crusaders. A Short History*, New Heaven/London 1987.

Robert le Moine ..... Robert le Moine, *Historia Iherosolimitana*, R.H.C., III, s.717-882.

Robinson, *The Papacy* ..... I.S.Robinson, *The Papacy 1073-1198. Continuity and Innovation*, Cambridge 1990.

Roehricht, *Beiträge* ..... Reinhold Roehricht, *Beiträge zur Geschichte der Kreuzzüge*, 2 cilt, Berlin 1874, 1878.

Roehricht, *Geschichte des Königreiches Jerusalem* ..... Reinhold Roehricht, *Geschichte des Königreiches Jerusalem (1100-1291)*, Innsbruck 1898.

Roehricht, *Geschichte des ersten Kreuzzuges* ..... Reinhold Roehricht, *Geschichte des ersten Kreuzzuges*, Innsbruck 1901.

Runciman, "The Holy Lance" ..... Steven Runciman, "The Holy Lance at Antioch," *Analecta Bollandia*, LXVIII (1950), s.197-205.

Runciman, *The Eastern Schism* ..... Steven Runciman, *The Eastern Schism*, Oxford 1963[2].

Runciman, "Constantinople to Antioch" ..... Steven Runciman, "The First Crusade:

Constantinople to Antioch",*Crusades*, I, 280-304.

Runciman, "Antioch to Ascalon"..... Steven Runciman, "The First Crusade: Antioch to Ascalon", *Crusades*, I, s.308-341.

Runciman, *The First Crusade*..... Steven Runciman, *The First Crusade*, Cambridge 1980 (kısaltılmış neşri).

Runciman, terc.Işıltan ..... Steven Runciman, *A History of the Crusades*, 3 cilt, New York/London 1964[2]; trk.terc. Fikret Işıltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3 cilt, Ankara 1989[2] (T.T.K., X.Dizi-Sa.9[b]).

Ryan..... bk. Fulcherius Carnotensis

Segal..... J.B.Segal, *Edessa - The Blessed City*, Oxford 1970.

Setton, *A History of the Crusades*..... Kenneth Setton, *A History of the Crusades*, 6 cilt, Madison/Milwaukee/ London 1969.

Sevim, *Malazgirt*..... Ali Sevim, *Malazgirt Meydan Savaşı*, Ankara 1971 (T.T.K., XX.Seri-Sa.I).

Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi*..... Ali Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi, İbnü'l-Adîm Bügyetü't-taleb fî Tarihi Haleb (Seçmeler)*, Ankara 1989[2], (T.T.K., XIX.Dizi-Sa.5[a1]).

Sevim, *Selçuklu Devleti Tarihi*..... Ali Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1989 (T.T.K., XXIV.Dizi-Sa.7).

Sevim/Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*..... Ali Sevim/Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi. Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Ankara 1995 (T.T.K.,

XXIV.Dizi-Sa.19).

Sıbt İbnü'l-Cevzî..... Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'ât üz-Zamân*, R.H.C., or., III, s.517-570.

Siberry, *Criticisim of Crusading*..... Elizabeth Siberry, *Criticisim of Crusading 1095-1274*, Oxford 1985.

Smail, *Crusading Warfare*..... R.C.Smail, *Crusading Warfare (1097-1193*, Cambridge 1967[2].

Stevenson, *Crusaders in the East*..... W.B.Stevenson, *The Crusaders in the East*, Cambridge 1907.

Sybel..... Heinrich von Sybel, *Geschichte des ersten Kreuzzuges*, Leipzig 1881[2].

Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi*..... Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi ducis ad Jerusalem*, R.H.C., occ., V, s.187-198.

Tibble..... Steven Tibble, *Monarchy and Lordships in the Latin Kingdom of Jerusalem 1099-1291*, Oxford 1989.

Tudebode, *De Hierosolymitano Itinere*..... Tudebode, *De Hierosolymitano Itinere*, R.H.C., occ., III, s.1-119; ingl.terc.John H.Hill ve Laurita L.Hill, *Peter Tudebode Historia de Hierosolymitano Itinere*, Philadephia 1974.

Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye*..... Osman Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye*, Istanbul 1996.

Unat..... Faik Reşit Unat, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1994[7] (T.T.K., VII.Dizi-Sa.37).

Urfalı Mateos..... Urfalı Mateos, *Vakayinâme*, R.H.C.,

arm., I, s.1-150; nşr./fr.terc.Édouard Dulaurier, *Chronique de Matthieu d'Edesse*, Paris 1858; trk.terc.Hrant Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Ankara 1962 (T.T.K., II.Seri-No.21).

Vasiliev ..... A.A.Vasiliev, *History of the Byzantine Empire*, Madison 1952.

Wilken ..... Friedrich Wilken, *Geschichte der Kreuzzüge*, 7 cilt, 1807-1832.

Willermus Tyrensis ..... Willermus Tyrensis, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*, R.H.C., occ., I, s. lvdd.

Winkler, *Der kleine Stowasser* ..... Winfried Winkler [nşr.], *Der kleine Stowasser*, Müncher 1980.

Yewdale, *Bohemond I.* ..... Ralph B.Yewdale, *Bohemond I., Prince of Antioch*, Princeton 1980 (1924 neşrin tıpkı baskısı).

Yınanç, *Ali -il-Azîmî* ..... Mükremin H.Yınanç, *Onikinci asır tarihçileri ve Muhammed bin Ali-il-Azîmî, İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937)*, Istanbul 1943, s.673-690.

M.H.Yınanç, "Belek" mad., İ.A.

M.H.Yınanç, "Danişmendliler" mad., İ.A.

Zambaur ..... E.de Zambaur, *Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'histoire de l'Islam*, Hannover 1927.

Giriş

Haçlı seferleri girişimi ortaçağ devrinin önemli olaylarından biridir. Batı'dan gelen büyük insan kalabalıkları *Kutsal Ülke*'yi kurtarmak amacıyla yola çıkmışlardı. Ancak daha Birinci Haçlı Seferi sırasında bu büyük teşebbüssün asıl amacı Roma Kilisesi'ne Doğu'nun hakimiyetini sağlamak olduğu anlaşılıyor. Bunun için Türkler Anadolu'dan, diğer Müslümanlar ise Kudüs'ten çıkartılmalıydılar; ancak böylece *kurtarılan* yerlerin terkrar Bizans hakimiyeti altına girmeleri de engellenmeliydi. Bu sadece büyük bir insan göçü ile sağlanabilirdi. Doğu'ya gidenler sadece hac etmiyeceklerdi onlar aynı zamanda birer asker olarak savaşacaklar ve zapt edilen şehir ve bölgelere yerleşeceklerdi.

Birinci Haçlı Seferine her sınıftan insanlar katıldı. Hatta Papa II.Urbanus ile *schisma* kavgalarını devam ettiren Batı İmparatoru IV.Heinrich ile Avrupa'nın muhtelif kralları bile temsilcilerini bu sefere göndermenin yolunu buldular. Söz konusu girişime Roma Kilisesi ve Papa önayak olduklarından bu silahlı sefer aynı zamanda *kutsal bir hac yolculuğu* idi. Haçlıların başından geçen her olay hem haçlıların asil metbuularını hem de Katolik Kiliseyi ilgilendirdiğinden, batıya büyük sayıda haçlı yazmaları ulaştırılmıştır. Böylece her çeşit insan ve haçlı seferin tüm yönleri bu yazmalara konu olmuşlardır.[2] Birinci Haçlı Seferi'ne katılmış olan hacılar, haçlılar, papazlar ve vak'anüvisler yurtlarına genelde merak uyandıran haberler göndermek ve haçlıların kahramanlıklarını Avrupa'da kalmış olan yakınlarına anlatmak, hatta

---

[2] Mektuplar için bk. Riant, C., *Inventaire critique des lettres historiques des Croisades (Archives de l'Orient Latin)*, 2 cilt, Paris 1881; Hagenmeyer, H., *Die Kreuzzugsbriefe aus den Jahren 1088-1100*, Innsbruck 1901 (tıpkı baskı Heidelberg/New York 1973) ve Krey, A.C., *The First Crusade. The Account of the Eye-Witnesses and Participants*, Princeton 1921 (yeni baskı Massachussetts 1958), s.2-3 vd.; Riley-Smith, *The Crusades. Idea and Reality 1095-1274 (Documents of Medieval History)*, London 1981.

bunları gelecek nesillere nakletmek niyetiyle *Kutsal Hac* ile ilgili çok sayıda mektup ve vakayinameler geride bırakmışlardır. Bu gerçek başka bir noktaya da parmak basmakta: batıda Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından beri ilk kez, *karanlık ortaçağ devrinde* yaşayan Avrupa topluluğunun icraatları hakkında büyük miktarda malumat meydana getirilmiştir.[3]

Birinci Haçlı Seferi ile ilgili mektuplar arasında Papa II.Urbanus'un haçlı çağrısını tekrarlamak amacıyla muhtelif asılzadelere ve uluslara yazmış olduğu mektuplar ve Bizans İmparatoru I.Aleksios Komnemos'un yardım çağrısını içeren yazılar büyük önem arzederler. Çünkü bu mektuplar her iki tarafın söz konusu haçlı seferi ile ilgili fikirlerine ve asıl amaçlarına ışık tutmaktadır. I.Aleksios, Bizans'ın zayıflamış olan askerî gücünü batıdan alacağı deneyim sahibi ücretli askerler ile telâfi etmek niyetinde idi. Böylece Anadolu'nun batı sahiline kadar ilerlemiş olan Türkleri durdurabilmeyi ümit ediyordu. Bu düşüncesini gerçekleştirebilmek amacıyla Papa II.Urbanus'dan yardım istemiştir. O, hiç bir zaman büyük kütlelerin batıdan doğuya göç etmesinini arzulamamıştır. Urbanus ise Clermont'ta yaptığı çağrısı ile başlamasına önayak olduğu haçlı seferi sayesinde Roma ve Bizans Kiliseleri arasında 1054 yılından beri süre gelen büyük *schisma*'yı gidermek niyetinde idi. Ancak kiliseler arasındaki bu barış Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul ettirecekti.

Lâik sınıfına mensup haçlıların mektupları daha şahsî havaya sahiptirler. Bunlar sefer sırasında meydana gelen olayları kişisel açıdan ve daha canlı tasvir ederler, ancak sayıları ve içerdikleri konular çok sınırlı olduklarından vakayinameler önem kazanmakta.

---

[3] Fucherius, terc.McGinty, Giriş, s.2.

Vakayinamer haçlı devrinde de önem arz ediyorlardı. Nitekim bunlar sayesinde kurulan haçlı devletlerin ihtiyaç duydukları yeni insan kütlelerini doğuya çekebilmek ümit ediliyordu.[4]

Birinci Haçlı Seferi hakkında bilgi veren üç kaynak özellikle önem taşımakta. Bu eserlerin her biri sefere iştirak eden ve olaylara bizzat tanıklık eden şahıslar tarafından kaleme alınmıştır. Söz edilen eserler ve müellifleri şunlardır: Birinci eserin yazarı Adhemar de Puy'un yanında haçlı seferine keşiş olarak katılan Raimundus Aguilers'dir. Papazlığa bu haçlı seferi sırasında yükseltilen Raimundus Aguilers bütün sefer boyunca Raymond de St.-Gilles'in özel papazı olarak görev yapmıştır. Müellif, *Historia Francorum qui ceperunt Jerusalem* adlı eserini sefer daha sona ermeden Antakya önündeki haçlı kampında 1098'de yazmaya başlayıp 1099 yılında bitirmiş. İkinci kaynak ise müellifi mechul bir eser olan *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum* adlı vakayinamedir. Bu eser 1100 ya da 1101 yılında yayınlanmış. Yazarı hakkında kesin bir şey bilinmese de eserinin içeriğinden anlaşıldığı kadar o, Bohemund'un çevresinde bulunan İtalyan ya da Norman menşeli basit bir asker idi. Antakya'nın zaptından sonra Raymond de Toulouse'a katılmış ve onun maiyyetinde Kudüs'ün alınmasına şahit olmuştur.[5] Birinci Haçlı seferi ile ilgili üçüncü eser ise Fulcherius Carnotensis'in *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium* adlı eseridir. Papaz olan Fulcherius bu eserini 1101, 1106 ve 1124-1127 yıllarında üç ayrı redaksiyonda kaleme almış. Bu üç lâtin vakayinamelerin dışında Birinci Haçlı Seferi'ni ele alan tek Bizans kaynağı Anna Komnena'nın *Aleksiad* adlı eseridir. Bu eser olayları Bizanslıların açısından anlatır ve Bizans'ın haçlılara karşı tutumunu yansıtır. Anna'nın bir göz tanığı olmasına karşın eserini

---

[4] Krey, *The First Crusade*, göst.yer.
[5] Krey, *First Crusade*, s.7

olayların vuku bulmasından yıllar sonra kaleme almış olması onun bazı hatalara düşmesine sebep olmuştur.[6]

Ancak Birinci Haçlı Seferi ile ilgili bu vakayinameler arasında Fulcherius Carnotensis'in eseri daha büyük önem arzetmekte. Fulcherius hemen hemen bütün lâtin vak'anüvisleri arasında en fazla eğitim görmüş ve yazılarında en fazla güvene layik olan bir kimse olarak ön plana çıkmakta. Onun rivayeti bazı konularda eksik bilgiler vermesine rağmen, objektif ve mübalâğalardan uzaktır.[7] Ona ait kroniğin tarzı ise bir ruhanînin haçlı seferi sırasında edindiği izlenimlerini yansıtır. Fulcherius'un bir katolik olmasına karşın doğulu Hristiyanlara olan yaklaşımı genelde ön yargısızdır; hatta o, düşman olarak gördüğü Türklerin kahramanlıklarını da dile getirmektedir.

Fulcherius'un şahsiyeti ve hayat hikayesi hakkında diğer kronistlere nazaran daha fazla bilgiye sahipiz. Müellifimiz 1059 yılında doğmuş ve haçı kabul etmeden önce büyük ihtimalle Chartres veya Orleans'da görevli bir papaz idi.[8] Doğum yılının kesin tespiti müellifizin eserinin üçüncü kitabında 1125 senesinde kendisinin altmış altı yaşında olduğunu söylemisi sayesinde mümkündür.[9] Fulcherius'un doğum yeri ve memlekinin yine Chartres[10] olduğu tahmin edilmekte, çünkü bu şehir Fulcherius'un metbuusu olan Étienne de Blois'un payitahtı idi.[11]

Fulcherius'un Clermont Konsili hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler onun bu konsilde hazır bulunduğu ihtimalini akla getirmekte. O belki de Papa II.Urbanus'un heyecanlı nutkunu işitip birçok başkaları gibi bu kutsal sefere katılmak arzusuna kapılmıştı. Fulcherius, dük Robert de la Normandie ve kont Robert de Flandre ile birlikte Birinci Haçlı Seferine katılan kont Étienne de Blois'ın maiyyetinde 1096'da yola

---

[6] Birinci Haçlı Seferi ile ilgili kaynaklar için bk.Runciman, St., *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Fikret Işıltan, Ankara 1989², I, 255-262; Krey, *The First Crusade*, s.10-11.
[7] Runciman, terc.Işıltan, I, 256vd.
[8] Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, s.3.
[9] Fucherius, III, xliv, 4, terc.Ryan, s.281vd.
[10] Chartres, bugün Paris'in 78 km güney batısındaki Eure-et-Loir ilin başşehridir.
[11] Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, s.2.

çıktı. İtalya ve Balkanlar yolculuğu ve İznik kuşatması ile Dorylaion Savaşı sırasında onlar ile birlikte idi. Ancak Haziran 1097'de[12] Godefroi de Bouillon'un kardeşi Baudouin de Boulogne'nin özel papazı olarak onunla Urfa'ya gitti.

Baudouin de İznik kuşatmasına ve Dorylaion Savaşın'a katılmıştı, fakat Ereğli [Heraclea]'de ana ordudan ayrılarak Tarsus ve Kilikya üzerindeki hakimiyet için Tankred'e karşı mücadeleye girişmişti.[13] Maraş'ta tekrar ana orduya katıldıktan sonra bir gün sonra Fulcherius'u da yanına alarak Fırat bölgesine hareket etti. Baudouin 1098'da Urfa kontu oldu. Bu kontluk Franklar tarafından Anadolu'da kurulan ilk lâtin devleti idi.[14] Baudouin Urfa'da meşgul iken ana haçlı ordusu Antakya ve Kudüs'ü kuşatıp zapt etti. 1099 noelin Fulcherius, Baudouin ile birlikte Kudüs ve Bethlehem şehirlerini ziyaret etti. Bundan sonra Urfa'ya dondüler. 1100 senesinde Kutsal Mezar Kilisenin Koruyucusu Godefroi'nın ölümüden sonra Baudouin Kudüs'e çağrıldı. Efendisiyle birlikte Kudüs'e yerleşen Fulcherius onun 1118 yılındaki ölümüne kadar Baudouin'in özel papazı olarak görevine devam etti. 1118'den sonra ise müellifimiz bir daha Avrupa'ya dönmedi ve hayatının geri kalan yıllarını doğuda, büyük bir olasılıkla Zeytindağ'ın başkeşişi olarak geçirdi.[15]

Bahsedildiği üzere, Fulcherius eserini 1101, 1106 ve 1124-1127 yıllarında üç ayrı redaksiyon halinde kaleme almış. Müellifimiz önsözünde, bu tarihi yazarken haçlıların doğudaki başarılarını gelecek nesillere aktarmak niyetinde olduğunu söyler. Eserin birinci kitabı Clermont Konsili ve Papa II.Urbanus'un büyük haçlı çağrısı ile başlayarak, Fulcherius'un da aralarında bulunduğu haçlı kuvvetlerin Avrupa'dan Önasya'ya yolculuğu, haçlı ana ordusunun Anadolu'dan

---

[12] Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.
[13] Stevenson, W.B., *The Crusaders in the East*, Cambridge ,1907,s.22;
[14] Aynı eser, 22; Runciman, terc.Işıltan, I, 158; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, Ankara 1990[2],I, s.38.
[15] Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, 16

geçişi ve buralarda ilk haçlı prensliklerin kuruluşunu, ve nihayet haçlıların Suriye-Filistin seferleri ile Kudüs'ün zaptını konu alarak Godefroi de Bouillon'un ölümü ile son bulmaktadır. Vakayinamenin diğer iki cildi Kudüs Haçlı Krallığın 1127 yılına kadar olan tarihini anlatmaktadır. Eser ani son bulduğundan Fulcherius'un 1127 veya 1128 yılında vefat ettiği düşünülmekte. Fulcherius, Kudüs'e yerleşir yerleşmez birinci kitabına 1101 yılında başlamasına karşın eserin önsözü 1118 yılına kadar kaleme alınmamış.[16]

Eserin içeriği hakkında da önemli bilgiler mevcuttur. Önceleri Étienne de Blois, Robert de la Normandie ve Robert de Flandre'nın maiyyetlerinde yer alan Fulcherius Birinci Haçlı Seferi'nin başlangıç safhası hakkında kendisine ait orjinal bilgiler vermektedir. Sonra Baudouin'in özel papazı olarak onun hakkında başka vak'anüvislerin elde edemediği şahsî bilgilere malik olup Urfa'da geçen olayları anlatmaktadır.[17] Haçlı ana ordusunun Antakya ve Kudüs kuşatmaları ile ilgili bilgileri ise başka haçlı müelliflerinden ve bu olaylara tanık edenlerden almış görünüyor. İlk Kudüs krallının hizmetinde bulunan bir şahsiyet olması ve 1127 yılındaki ölümüne kadar doğuda yaşamış olması hiç şüphesiz Fulcherius'un haçlı tarihindeki önemini arttırmaktadır.[18]

Fulcherius yaşadığı zamanın sağlamış olduğu imkanlara göre iyi tahsil görmüş bir kilise adamı idi. O, Kilise'nin hizmeti için eğitildiği sıralarda büyük ölçüde önemli bilgiler edinmiştir. Kilise'nin Fulcherius üzerindeki etkisi aşağı yukarı her satırda kendini göstermektedir, çünkü müellifimiz sık sık İncil'den iktibaslar yapmış, ya da kutsal kitabın muhtelif kesimlerine atıflarda bulunmuştur. Böyle bir yazı tarzı aslında ortaçağ yazarları, özellikle de haçlı müellifleri için olağın idi. Hem Eski Ahit'te hem de İncil'de bu *Kutsal Sefer* hakkında bir *kehanet*

---

[16] A.g.e, s.48
[17] Krey, *First Crusade*, 8
[18] Munro, D.C., "A Crusader", *Speculum*, VII (1932), s.322

bulunmalıydı, hatta insanların silahlanıp *Kutsal Ülke*'yi kurtarmaları için bir *emir* olmalıydı. Çünkü böyle bir kehanetin, ya da emrin varlığı haçlıların kutsal bir görevi yerine getirdikleri anlamına geliyordu: nitekim Hz.İsa da geri dönüp Kutsal Şehri kurtaracak ve Tanrı'nın Mabedi'ni yeniden kuracaktı.[19]

Zaman zaman eserinden de anlaşıldığı gibi, Fulcherius İncil'in yanı sıra eski Yunan ve Lâtin eserlerini, Kilise Babaları'nn, Josephus'un ve Hieronymus'un eserlerini çok iyi tanıyan bir bilgin idi. Buna karşın müellifimiz kendisinin de itiraf ettiği gibi, herhangi bir belâgata sahip değil idi.[20] Fulcherius'un eserinde görülen düşünce tarzı -- yani her şeyin Tanrı sayesinde olduğu fikri -- o devirde yaşayan Avrupa insanın düşünce yapısını yansıtmaktadır.[21] Fulcherius asılzadeler arasındaki entrikalara pek az yer vermektedir. O daha ziyade haçlı ordusunun *Tanrı'nın takdiri* ile çektiği cefaları ve giriştiği savaşları kaleme almaktadır. Fulcherius'un yapısı ve eğlimleri haçlı seferine katılan basit halk yığınlarınkinden farklı olamazdı, çünkü Kilise içindeki şahsî konumu pek yüksek olmadığından ruhanî ve dünyevî asılzadelerin arasındaki iktidar kavgalarına önem vermiyordu.[22]

Fulcherius'un bu yapısı eserinde ön yargıdan uzak bir tavır almasına ve genelde tarafsız kalmasına sebep olmuştur. Ancak onun bu gibi eğilimlere karşı tam manasiyle zaafsız olduğu da iddia edilemez. Örneğin, Fulcherius Étienne de Blois'ı haçlı ordusunu Antakya'da terk ettiği için ağır bir dille suçlamakta ve onun 1101 Haçlı Seferine katılarak yeniden doğuya geldiğini bilmezden gelmektedir. Ancak buna karşın yeni efendisi Baudouin de Boulogne'nin Urfa bölgesindeki başarısız askerî teşebbüsleri ve Thoros'a yapılan suikast girişiminde oynadığı rolü örtbas etmektedir. Onun efendisini olumsuz bir ışıkta

---

[19] Roehricht, R., *Geschichte des ersten Kreuzzuges*, Innsbruck 1901, s.29.
[20] Krey, *First Crusade*, s.15.
[21] Munro, "A Crusader", *Speculum*, VII, s.328.
[22] A.g..e., s.10

göstermemek için önemli bilgileri aktarmadığı açıkça anlaşılmakta. Fakat Fulcherius'un bu zaafi Raimundus Aguilers, ya da Albertus Aquensis'in taraftarcılığı ve ön yargılarına nazaran önemsiz sayılabilir. Örneğin Raimundus Normanların aleyhinde kont Raymund'un rolünü ve Provans'lı grubun kahramanlıklarını fazlasıyla övmekle suçlanmıştır.[23]

Fulcherius diğer çağdaş tarihçiler gibi haçlı ordulârın gerçek sayıları hakkında pek doğru bilgiler vermemekte.[24] Ayrıca verdiği bazı tarihler zaman zaman olayların gerçek seyri ile uyuşmamaktadır; ancak eserindeki tarihlerin çoğu otoriteler tarafından yinede doğru olarak kabul edilmekte.

Fulcherius da ortaçağ devrine ait boş inançların tesiri altında kalmıştır, ancak diğer haçlı vak'anüvislere nazaran onlara daha normal tepki göstermiştir. Örneğin o, samimî dindarliği içinde şahit olduğu bütün astronomik olaylarda Tanrı tarafından gönderilen bir işaret görmek niyetindedir. Fulcherius hayâllere pek safça inanmazsa da haçlıları gülünç duruma düşürmeden bunları anlatmaya gayret etmiştir.

Bu eleştirilere rağmen Fulcherius eserinde haçlıları kuşatan aksilikler ve güçlükleri, ordugâhlardaki sefâlet ve perişanlık içinde geçen hayatı, açlık ve susuzluk içinde elde edilen başarıları ve ölümü heyecanla dile getirir. Müellifimiz hatta batılıların tanımadığı şeker kamışı gibi doğu ülkelerine ait meyveleri bile anlatmaktadır. Bir din adamı olmanın verdiği duygusallık yoğun olmasına karşın onun yeni yerler ve insanlara karşı olan merakı açıkça görülmekte. Fulcherius Urfa ile ilgili önemli detayları bilerek atlamış olsada, tarih ve coğrafya alanlarındaki derin bilgisi sayesinde haçlıların güzergâhlarının ve durakladıkları yerlerin kesin tespiti mümkümdür.

---

[23] A.g.e., s.8-9

[24] Haçlı ordulârın sayısal gücü için bk. Runciman, terc.Işıltan, I, (ek II), s.263.

Eser

Burada Lord Fulcherius'un [Aşağıdaki Eseri için Yazmış Olduğu] Önsözü Başlar

1. Cesur adamların, özellikle Tanrı'ya asker olarak hizmet edenlerin icraatları hakkında müminler arasında gerek yazılanlardan okunması gerekse [bunların,] hatıralardan vakurca anlatılması yaşayanlar için zevkli, ölüler için ise hatta hayırlıdır. Çünkü halen bu dünyada yaşayanlar, dünyanın güzelliklerini ve zevklerini reddedip Tanrı'ya sımsıkı bağlanan ve İncil'deki kaideye uygun olarak Onu takip etmek için ana babayı, eşlerini ve her ne büyüklükte olursa olsun mülklerini terkeden seleflerinin takva dolu amelleri hakkında işittiklerinde Ona daha da büyük bir şevkle hizmet etmek için aynı ruhla esinlenirler. Yaşayanlar, ölmüş olanların iyi ve dindar icraatları hakkında işittiklerinde, onları tanımış ya da tanımamış olsalarda, mümin ruhlarını takdis edip derinden gelen sevgileriyle onlar namına sadaka verir dualar ederler. Bu ise ölüler için, özellikle de Tanrı yolunda ölenler için hayırlıdır.

2. Bu sebeple ben zaman zaman bazı arkadaşlarımdan gelen taleplerden etkilenenerek, Tanrı'nın emriyle silahlanmış olarak Kudüs'e hac eden Frank ordularının ilâhîce seçkin faaliyetlerini özenle düzenleyip [kaydettim]. Hatırlanmaya değer bulduğum [olayları] zarafetsiz bir üslup ile, fakat mümkün olduğu kadar gerçeklere uygun bir şekilde ve o yolculuk sırasında tıpkı gözlerimle gördüğüm gibi anlattım.

3. Gerçi [Frankların] sözü edilen icraatlarını, Tanrı'nın pek çok ve parlak mucizeler nasip ettiği İsrailoğullarının veya Makabîlerin, ya da başka bir seçilmiş halkın başarıları ile mukayese etmeyi cüret edemem.

Ancak Tanrı'nın mucizeleri onlar arasında da sık sık görüldüğünden [Frankların] başardıkları işlere daha az değer biçilemez; ben de bunları kaydederek nakletmeye özen gösterdim. [Frankların] İsrailoğullarından veya Makabîlerden ne farkı var?[1] Gerçekten, [İsrailoğullarına ve Makabîlere ait] bütün ülkelerde Frankların, kendi uzuvlarının koparılmasına, çarmıha gerilmelerine, derilerinin yüzülmesine, oklarla vurularak öldürülmelerine, parçalanmaya ve *martyr*'liğinin başka türlerine Efendimiz İsa aşkına nasıl [katlandıklarını] bizzat kendimiz gördük ya da uzak yerlerden bize gelen haberlerini aldık. Ne tehditler, ne de iğvalar onları yenebilmiştir. Aksine eğer kasabın kılıcı orada olsaydı birçok insanımız Efendimiz İsa aşkına yok edilmeyi [gönüllü olarak] kabul ederdi.

4. Ah! Bu sefer sırasında kaç bin insan bir *martyr*'in [din şehidin] mübarek ölümünü bulmuştur! Fakat kim Tanrı'nın bu eserleri hakkında işittip de en derin dinî duygular tarafından etkilenmiyerek Ona övgüler ve dualar dökmiyecek kadar taş yürekli olabilir? Bir kaç insandan ibaret olmamıza rağmen düşmanlarımızın memleketlerinde sadece [onlara] direnemeyi değil, hatta hayatta kalmayı başarmamıza kim şaşmaz? O vakte kadar kim böyle şeyler işitmiştir? Bir yanımızda Mısır ve Habeşistan; diğer yanımızda Arabistan, Kaldea [Kelda] ve Suriye, Asur ve Medea, Partların ülkesi [Partiya] ve Mesopotamya, Fars ve İskitya[2]; buralarda hatta büyük deniz bile bizi Hristiyan Alemi'nden uzak tutuyor ve, tıpkı Tanrı'nın münasip gördüğü gibi, bizi kasapların avuçları içine koyuyordu. Fakat Rab, [büyük] merhametiyle bizi güçlü kollarında korudu. "Çünkü ne mutludur o millet ki, Tanrı'sı Rab'dır!"[3]

---

[1] Makedonya'lı Seleukos hanedanından kral IV.Antiochos (m.ö.175-164)'un Yahudilere uyguladığı sert politika nedeniyle Makabîler sülalesi Judas Maccabeus liderliğinde isyan etmiş ve İsrail halkına bir bağımsızlık devresini getirmişti. Bk. "Makabîler" mad. *Encyclopaedia Britannica*.

[2] Fulcherius'un verdiği ülke isimleri eski tarih eserlerinde ve İncil'de bulunan isimler olduklarından söz konusu ortacağ devresi için geçerli olamazlar.

[3] *Kitabı Mukaddes*, Mezmurlar 33:12.

5. [Bu önsözü] izleyen tarih bu eserin [haçlı seferin] nasıl başlatıldığını, batının bütün insanları onu yerine getirmek amacıyla nasıl yüreklerini ve ellerini bu sefere özgürce adadıklarını anlatacaktır.

Önsözün sonu.

Burada Frankların Haçlı Seferi Sırasında Başardıkları İşler Hakkındaki Birinci Kitap Başlar

I
Clermont Konsili

1. Efendimizin doğumundan sonra 1095'inci yılda, Alemannia[1]'da Heinrich'in sözde İmparator[2] olarak hükümdarlık ettiği ve Philippe'in Fransa'da kral[3] olduğu sırada Avrupa'nın bütün bölgelerinde sarsılan inanç sebebiyle türlü türlü kötülükler çoğalmaktaydı. Roma'da [ise] yaşayışında ve karakterinde mümtaz bir adam olan, daima akıllı ve faal bir şekilde Kutsal Kilise'nin statüsünü her şeyin üstüne çıkarmaya çabalamış olan Papa II.Urbanus[4] hüküm sürüyordu.

2. O, Hristiyanlık inancının herkes tarafından -- dünyevî [lâik] kesim tarafından olduğu kadar dinî [ruhban] sınıf tarafından da -- [âdeta]

---

[1] Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu.

[2] IV.Heinrich (1084-1106). Fulcherius, IV.Heinrich'i aşağılamak amacıyla *sözde imparator* [*imparatore dicto*] tabirini kullanmakta. Heinrich, *Tayin Çatışması* (veya *Ünvan Verme Kavgası*; alm.'Investiturstreit')'nın neticesinde karşı papa III.Clement'in elinden 31 Mart 1084 tarihinde imparatorluk tacını giymişti. Bu sebepten, papa VII.Gregorius ve halefi II.Urbanus'un taraftarlarınca meşru imparator olarak tanınmıyordu. Krş.Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ı, 1 s.119-120, n.5.

[3] Fransa kralı I.Philippe (1053-1108). Philippe'in Bertrade de Montfort ile olan ilişkisi Urbanus'un Clermont Konsili'ni toplamasına vesile olan muhtelif sebeplerden biri olarak gösterilmektedir. Nitekim Urbanus, bu gayri meşru ilişki sebebiyle daha önce Piacenza Konsili'nde de Philippe'i aforoz ettirmişti. Aforoz edilmiş olmasından dolayı Philippe, Birinci Haçlı Seferine şahsen katılamamıştır. Bk. Jaffé, *Regesta Pontificium Romanorum*, Graz 1885², (tıpkı baskı Graz 1952), I, s.681. Krş. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ı, 1, s.120, n.6;terc.McGinty,s.11 n.2;terc.Ryan, s.61. n.2;Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.18-19; Runciman, terc.Işıltan, I, 84.

[4] Ostia Piskoposu Otho de Lagery, (1088-1099) II.Urbanus adını alarak 12 Mart 1088'de papa seçildi. II.Urbanus'un papalık dönemi Tayin Çatışması'nın bir sonuca bağlanması, Roma Kilisesi içinde Cluny reformlarını başarıyla devam ettirmesi ve Birinci Haçlı Seferi'ni başlatmasıyla anılmaktadır. Krş. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ı, 1, s.120, n.7. Papa II.Urbanus'un hayatı ve icraatı için bk.Erdmann, C. *Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens*, Stuttgart 1935; Becker, A., *Papst Urban II.(1088-1099)*, Stuttgart 1988²; Cluny manastırın Avrupa'daki etkisi için bk. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.25-27; Erdmann, *a.g.e.*, s.64-67.

ifrat derecesine [vardırırcasına] yokedildiğini gördü. O, barışın umumiyetle kendi aralarındaki savaş gibi çekişmeler ve kavgalarla meşgul olan toprak sahibi prensler tarafından bozulduğunu gördü. O, ülkenin zenginliğinin sürekli yağmalandığını gördü. O, mağlup düşenlerden birçoklarının haksız yere tutuklandıklarını ve zalimce en menfur zindanlara atıldıklarını gördü. Bunların ya büyük fidyeler karşılığında serbest bırakıldıklarını, ya da açlık, susuzluk ve soğuktan oluşan üçlü eziyet tarafından işkencelere uğratılmış [halde] dünyadan gizlenen bir ölüm ile silinip gittiklerini gördü. O, kutsal mekânların tahrip edildiğini, manastırların ve villâların yakıldığını gördü. Hiç kimsenin hiçbir insanî ıstıraptan esirgenmediğini, beşerî ve ilâhî meseleler ile aynı derecede alay edildiğini gördü.[5]

3. Ayrıca [Urbanus], Romania[6] 'nın iç kısımlarına -- ki burada Türkler Hristiyanlar üzerinde hüküm sürüyordu -- vahşî bir saldırı ile mahvedici şekilde boyun eğdirildiğini duymuştu.[7] Büyük bir merhamet duygusu ve Tanrı'nın şefkatli takdiri ile harekete geçen Urbanus [Alp] Dağları'nı aşıp[8] Gallia [Fransa]'ya indi ve Alvernia[9] 'da, Clermont[10] diye adlandırılan bir şehirde uygun bir zamanda her

---

[5] Fulcherius burada takriben 1000 yılından beri sürekli artan dinî, sosyal ve ekonomik bunalımlardan bahsetmekte. Krş Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*,s.23-24vd.

[6] Fulcherius 'Romania' ile Bizans'ın hem Avrupa hem de Anadolu bölgelerini kasdetmektedir. İmparator Aleksios (1081-1118) devri Bizans topraklarını gösteren bir harita için bk. Ostrogorsky,G. *Bizans Devleti Tarihi*, terc.Işıltan, Ankara 1991, s.368-369, harita IV.

[7] Fulcherius burada büyük bir olasılıkla Malazgirt Meydan Savaşı (26 Ağustos 1071)'na değinmektedir. Krş.Fulcherius, I, ı, 3, terc.McGinty, s.11, n..4; terc.Ryan, s.62, n.4.

[8] Fulcherius (I, ı, 3) "montes transmeando in Gallias descendit..." demiştir. Burada Alp Dağları'na değinilmektedir. McGinty (terc.,s.12), Ryan (terc.,s.62) gibi herhangi bir ilave yapmadan "montes" tabirini "mountains" olarak tercüme etmiştir. Nitekim Hagenmeyer da eserin ilk redaksiyonundaki "alpes" kelimesine dayanarak "montes" ile Alp Dağları'nın kastedildiğini doğrulamaktadır.Bk.Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ı, 3, s.121 n.14.

[9] Alvernia bugünkü Auvergne'dir. Burası Orta Fransa'da bulunan bir bölgedir. Auverne eskiden başşehri Clermont olan bir il idi. Günümüzde ise bu bölge Cantal, Puy-de-Dôme ve Haute-Loire illere bölünmüştür. Krş. "Auverne" maddesi, *Encyclopaedia International*.

[10] Tarihî Auvergne kontluğunda bulunan Clermont şehri. Günümüzde Puy-de-Dôme ilinin başşehri Clermont-Ferrand. Krş. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ı, 3, s.121-122, n.15, terc.McGinty, s.12, n.5; harita için bk.Kinder,H./W.Hilgemann, *dtv-Atlas zur Weltgeschichte. Karten und chronologischer Abriss*, München 1990[24], I, s.160.

taraftan [gelenlerin katılımıyla] bir konsil toplanması için çağrıda bulundu.[11] Üç yüz on piskopos ve çoban asasını taşıyan başkeşiş[12], ki bunlar [bu amaçla] gönderilen ulaklar tarafından önceden haberdar edilmişlerdi, orada [bu konsilde] hazır bulundular.

4. Ondan sonra, münasip görülen bir günde [Urbanus] onları kendi etrafında bir araya topladı ve belâgatlı bir konuşma ile onlara bu toplantının nedenini etraflıca açıkladı. O, kederli bir Kilise'nin acı çeken [sızlamalı] sesiyle büyük ağıtlar yaktı ve onlara, yukarıda

---

[11] Papa II Urbanus Clermont Konsil'in Az.Martin yortusundan 8 gün sonra başlamasını emretmişti. Konsil 18-28 Kasım 1095 tarihlerinde yaptı. Urbanus haçlı seferi için büyük çağrısını 27 Kasım'da yaptı. Bk. Hagenmeyer, *Epistula Urbani II papae ad omnes fideles in Frandria commorantes*, s.136-137; Bartolf de Nangis, *Gesta Francorum Iherusalem Expugnantium*, R.H.C., occ., III, s.492 B; Radulfus Cadomensis, *Gesta Tancredi Siciliae Regis in Expeditione Hierosolymitana*, R.H.C., occ., III, s.653-654; Guibertus de Nogent, *Historia Quae Dicitur Gesta Dei per Francos*, R.H.C.,occ., IV, 140 G-H; Robert de Moine, *Historia Iherosolimitana*, R.H.C., III, s.727-73 lvd.; Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, nşr./terc.Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, Oxford 1980, IX (III.463); Willermus Tyrensis, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*, R.H.C., occ., I, xvj. Krş. Wilken, *Geschichte der Kreuzzüge*, Leipzig 1807-1832, I, s.51 ve 55; Roehricht, R., *Beiträge zur Geschichte der Kreuzzüge*, Berlin 1878, II, s.22-24; Sybel, *Geschichte des ersten Kreuzzuges*, Leipzig 1881², s.184-185; Riant, *Inventaire*, 107vd. ve 113; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.19-20vd., 235-239; Hagenmeyer, *Chronologie de la Première Croisade 1094-1100*, Paris 1898-1901 (tıpkı baskısı Hildesheim/New York 1973), (9-10) s.9-10; Runciman, terc.Işıltan, I, s.83.
Clermont konsilinde alınan kararlarının bir listesi için bk. Jaffé, *Regesta*, I, s.681-682. Urbanus'un çağrısı hakkında bir araştırma için bk. Munro,D.C., "The Speech of Pope Urban II. at Clermont 1095", A.H.R., XI (1906), s.231-42.
Ryan (Fulcherius, I, ı, 3, terc., s.62 n.5) ve Runciman (terc. Işıltan, I, 84 n.3)'e göre ise Clermont Konsili hakkında geniş bilgi veren ve büyük bir olasılıkla konsile katılan diğer nakilciler ve eserleri şunlardır: Guibertus Novigentis, *Gesta Francorum Dei per Francos*, R.H.C.,occ., IV, s.17-40; Baudri de Dol, *Historia de peregrinatione Jerosolimitana*, R.H.C.,occ., IV, s.12-15; Robert le Moine, *Historia Iherosolimitana*, R.H.C.,occ.,III, s.727-30; William of Malmesbury, *De gestis regum Anglorum*, nşr.William Stubb (Rolls Series), II, 393-98.

[12] Konsile katılan yüksek kilise memurlarının sayısı hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur. Muhtelif kaynaklarda verilen rakamlar ve kilise mevkiileri için bk.Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ı, 3, s.122, n.16 ve Röhricht, s.19 n.1; Wilken, (I, s.51-52)'e göre konsilde 14 başpiskopos, 225 piskopos ve 400 manastır başkeşişi hazır bulunuyordu. Kugler (*Gesch.d.Kreuzz.*,s.17-18) bu rakamları doğrulamakta. Sybel de hemen hemen aynı sayıları vermekte. Ferdinand Chalandon, muhtelif rivayetlerdeki sayılar dikkate alındığında konsilde hazır bulunan yüksek kilise memur sayısının ortalama olarak 190-463 arasında değiştiğini ifade etmektedir. Farklı oturumlara katılanlarının sayısı değiştiğini hatırlattan Chalandon, Urbanus tarafından Lyon başpiskoposluğu ile ilgili bir Bulla'da verilen rakamların gerçeğe çok yaklaştığını kabul etmektedir. Buna gerekçe olarak söz konusu Bulla'nın resmî bir açıklama olmasını göstermektedir. Dikkate değer husus ise bu belgedeki rakamların Clermont Konsili ile ilgili olarak günümüze ulaşan en küçük sayılar olmasıdır. Konsili daha sonra kaleme alan nakilciler ise toplantının önemini vurgulamak amacıyla rakamları çoğaltmaya meyildiler. Krş..Chalandon, F., *Histoire de la Première Croisade jusqu'à l'Élection de Godfroi de Bouillon*, Paris 1925, s.25-26.

denildiği gibi, inancın [temellerinin] baltalanması sebebiyle dünyada şiddetle esen fırtınalardan uzunca bahsetti.

5. Her birine, yenilenmiş bir inançla Şeytan'ın oyunlarını yenmeleri için kendilerini büyük bir ciddîyet içinde gayrete getirmelerini ve günahkârlar tarafından son derece acımasız bir şekilde zayıf düşürülen Kutsal Kilise'yi eski onurlu mevkiine yeniden getirmelerini yalvararak nasihat etti.[13]

II
Papa Urbanus'un Konsil'deki Buyruğu

1. Çok sevgili kardeşlerim", dedi, "Tanrı'nın izniyle papalık tacı ile bütün dünya üzerine yerleştirilmiş olan ben Urbanus, ilâhî emrin habercisi olarak kaçınılmaz bir durum nedeniyle buraya Tanrı'nın hizmetkârları olan sizlerin yanına gelmeye mecbur edildim. Ben, Tanrı'nın görevindeki hizmetkârları olarak gördüğüm kimselerin gerçek hizmetkârlar ve tüm riyakârlıkları reddederek sadık kişiler olmalarını arzulamaktayım.[14]

2. Fakat, [insanlar] mantık ve adaletin ılımlılığından uzaklaşmış ise,[15] ben, ilâhî destek ile, Tanrı'nın kanununa engel olabilecek herhangi bir sahtekârlığı ve çarpıklığı kökünden sökmeğe özenle çalışacağım. Çünkü Tanrı sizleri zamanı geldiğinde ailesine mütevazı bir lezzet ile çeşnilendirilmiş yiyecek sunmak hususunda hizmetkârlar olarak

---

[13] Urbanus'un belâgatli ve ateşli konuşması için bk. Munro, D.C., "Speech of Urban," A.H.R., XI, gös.yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 84-85.

[14] *Kitabı Mukaddes*, Korintoslulara Birinci Mektup 4:1 ve 2.

[15] "quod si aliquid gibbosum vel tortuosum,modestia rationis iustitiae semota..." McGinty (s.29-32) burada tercümeyi "mantık ve adaletin ılımlığının uzak olmasıyla..."şeklinde vermiştir. Ryan (s.81) ise daha farklı bir çeviri yapmaktadır:"Zira herhangi bir kimse başıboş ve namussuz ise ve akıl ile adaletin ılımlılığından uzaklaşmış ise ve Tanrı'nın kanunu engelleniyorsa, o zaman ben ilâhî yardım ile onu ıslah etmeğe çalışacağım."

görevlendirmiştir. Böylece, yani Nezaretçi'niz nihayet sizi sadık kişiler olarak bulursa, takdis edilmiş olacaksınız.[16]

3. Siz ayrıca *çobanlar* diye adlandırılmaktasınız; [o halde bu işi] ücretliler gibi yapmamaya dikkat ediniz. [Çoban] değneklerinizi her zaman ellerinizde tutarak; ve size emanet edilmiş sürüleri her taraftan [gelecek tehlikelere karşı] uyumadan koruyarak gerçek çobanlar olunuz.

4. Çünkü eğer sizin dikkatsizliğiniz ve ihmalinizden dolayı bir kurt bir koyunu kaparsa, hiç şüphesiz Tanrı tarafından sizin için hazırlanmış olan mükâfatı kaybedeceksiniz.[17] Hayır [bu kadar da değil], önce *lictor*'ların kırbaçlarıyla en zalimane şekilde dövülecek, sonra da öfkeyle lânetlilerin konulduğu zindana atılacaksınız.[18]

5. Aynı şekilde İncil'deki vaaze göre *dünyanın tuzu* sizsiniz.[19] Fakat siz başaramazsanız, onun [dünyanın] ne ile tuzlandığı tartışılacaktır. Ah! Gerçekten --cahil olan ve dünyanın şehvetine duydukları özlem ile nefes nefese kalan-- insanları, irfanın tuzu ile ıslah ederek tuzlamanız için size ne kadar tuz gerekmektedir; böylece [tuzlanmış olanlar] tuzlanmamış [insanlar] gibi günahlar tarafından [ahlâkça] bozulmamış olacaklar ve her ne zaman Tanrı onlara nasihat vermek istediğinde kokuşmayacaklardır.[20]

6. Fakat şayet Tanrı, görevinizdeki tembelliğiniz yüzünden onların [insanların] içlerinde kurtlar bulursa, ki bu günahtır, O, onların hakir görülerek derhal gübre yığınına atılmalarını emredecektir. Ve siz böyle büyük bir kaybı onaramadığınız için O, kendi mahkemesinde tamamen suçlu bulduğu sizleri sevgisinin samimiyetinden uzaklaştıracaktır.

---

[16] *Kitabı Mukaddes*, Yuhanna 24:45 ve 46.

[17] *Kitabı Mukaddes*, Yuhanna 10:12-16.

[18] "...in custodiam funestae conversationis ..." (*Historia Hierosolymitana*, I, ıı, 5 s.125 n.5). Burada McGinty (terc.s.12) "öldürücü bir yerin zindanına" demekte, Ryan (terc.s.62) ise Hagenmeyer'in açıklamasına uyarak "lânetlilerin meskenine"diye tercüme etmektedir.

[19] *Kitabı Mukaddes*, Yuhanna 5:13

[20] Ryan bu kısmı şöyle tercüme etmiştir:"Ah! Ne kadar çok insan tuzlanmalı Dünyanın şehvetine ağızı pek sulanan cahilleri irfanın ıslah edici tuzu ile tuzlamanız sizin için bir mecburiyettir. Aksi takdirde onlar günahları yüzünden kokuşacaklar ve Rab onlar ile konuştuğunda Onun tarafından tuzlanmamış olarak bulunacaklardır.." (Fulcherius,I, ıı, 5, terc.Ryan, s.63-64). Ayrıca bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ıı, 5, s.125.

7. Bu tarz tuzluluk akıllı, basiretli, mülayim, bilgili, barış sever, doğruluğu arayan, dindar, âdil, insaflı ve temiz [bir insan] olmak için lâzımdır. Çünkü cahil olan kişi insanları nasıl bilgili yapsın, ilımlı olmayan kişi onları nasıl ılımlı yapsın, iffetsiz olan kişi onları nasıl iffetli yapsın? Eğer biri barıştan nefret ediyorsa, barışı nasıl getirsin? Ya da, eğer birinin elleri kirlendi ise o, başkasının bulaştığı pisliği nasıl temizlesin? Çünkü yazılıdır ki: ' Eğer kör körü yederse [yol gösterirse], her ikisi de çukura düşer.'[21]

8. Başkalarını düzeltmeden önce kendinizi düzeltiniz ki, buyruğunuz altındakilerini kusursuzca düzeltebilesiniz. Eğer Tanrı'nın dostları olmak istiyorsanız, Onun hoşuna gideceğini hissettiğiniz işleri memnuniyetle yapınız.

9. Özellikle kiliseye ait meseleleri kendi kanununa göre sabitce tesis ediniz ki, kilise rütbelerini satan ve kutsal tutulan şeylerden kâr çıkaran dalâlet aranızda kök salmasın. Satıcıların ve sarrafların Tanrı'nın kırbaçları ile kamçılanarak mahviyetin dar sokaklarına acımasısca kovulmaları hususunda itina gösterin.[22]

10. Kiliseyi tüm dünyevî güçlerden tamamen uzak bir şekilde, kendi düzeni içinde bağımsız tutunuz. Toprağı işleyen herkesin ondalığını Tanrı'ya sadakatle vermesine dikkat ediniz; [bu ondalıkların] satılmalarına veya elde tutulmalarak [yani zamanında ödenmemelerine] izin vermeyiniz.

11.Kim ki bir piskoposu yakalarsa, bırakın bütün kanunî haklarından mahrum bırakılmış sayılsın! Ve kim ki keşişleri, papazları, rahibeleri ve bunların hizmetkârlarını, hacıları veya tacirleri yakalarsa ya da soyarsa, bırakın aforoz edilsin! Eşkiyalar ve evleri yakanlar ile onların suç ortakları kiliseden kovulsunlar ve aforoz ile çarpılsınlar![23]

---

[21] *KitabıMukaddes*, Yuhanna 15:14.

[22] *Kitabı Mukaddes*, Yuhanna 2:15. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ii, 9, s.126-127.

[23] Fulcherius burada Tanrı Barışı'na değinmektedir. Daha geniş bilgi için bk.n.26.

12. Gregorius'un dediği[24] gibi, başkalarının malını gasp eden kişi, şayet kendisine ait olanı çömertçe bağışlamadığından [zaten] cehenneme mahkum edilmişse, [onun bu dünyada] hangi ceza ile cezalandırılacağı büyük bir dikkatle düşünülmelidir. Çünkü bu çok iyi bilinen İncil'deki zengin adamın başına gelmiştir.[25] O, bu sebeple, başkalarının mallarını çaldığından değil de, kendisine ihsan edilmiş olanı kötü kullandığı için cezalandırılmıştır.

13. Ve böylece siz, en sevdiklerim, dünyanın bu günahlar ile çok uzun zamandır altüst edildiğini gördünüz. O kadar uzun zamandır ki, bize bildirenlerin söylediği gibi, belkide sizin adaletinizin zaafi yüzünden dinî eyaletlerinizin bazı bölgelerinde hiç kimse güvenlik içinde sokaklarda yürümeye cesaret edemiyor; çünkü belki zor kullanılarak, belki hilekârlıkla evde veya dışarıda, gündüz haydutlar veya geceleyin hırsızlar tarafından kaçırılabilirler.

14. Şu halde, uzun zaman önce Aziz Papalar tarafından tesis edilmiş olan *Tanrı Barışı*[26] -- ki genelde böyle adlandırılmaktadır -- [şimdi bizim tarafımızdan] yenilenmelidir. Kendi piskoposluklarımızda ona metanetle uymanızı ısrarla tembih ediyorum. Fakat kim ki para hırsına kapılarak ve kibirinin etkisi altında kalarak kendi isteğe ile onu [Tanrı Barışı'nı] bozarsa, bu kişi Tanrı'nın yetkisi ve bu Kutsal Konsil'in buyruklarındaki cezalara göre aforoz edilsin.

---

[24] Papa VII.Gregorius (1073-1085). Ayrıca bk. n.43.

[25] *Kitabı Mukaddes*, Luka 16:19-31.

[26] Tanrı Barışı-tüm kan davalarının her haftanın Çarşamba akşamından ertesi Pazartesi sabahına kadar ve ayrıca kilise bayramları boyunca durdurulmasını emretmektedir. Tanrı Barışı Kilise tarafından 1041'de tesis edilmiştir. Zamanla toplum üzerindeki etkisini kaybeden bu ferman Clermont Konsili'nde yeniden ilân edilmiştir. Krş. Wilken, I, s.51-54; Erdmann, s.52-57; Fulcherius, I, ii, 14, terc.McGinty, s.15 n.7.

III
Papa'nın Kudüs Seferiyle İlgili Çağrısı

1. Bu ve birçok başka meselelerin [herkesi] memnun edici surette karara bağlanmasından sonra bütün hazır bulunanlarca, yani hem din adamları, hem de halk tarafından derhal kendiliğinden Efendimiz Papa Urbanus'un sözleri için Tanrı'ya şükür duası yapıldı ve [dinleyiciler] bir yemin ile onun buyruklarına en mükemmel şekilde uyacaklarını sadakatle vaat ettiler. [Urbanus] derhal evvelce bahsedilen acıdan hiç de daha az olmayan, tam tersine daha büyük ve daha ezici birşeyin dünyanın başka bir köşesinde Hristiyanlığı yaralamakta olduğunu [sözlerine] ekledi. O şöyle diyordu:

2. Ey, Tanrı'nın Oğulları! Şimdi siz aranızdaki barışı daha gayretli bir şekilde muhafaza etmek ve kilisenin kanunlarını sadakatle korumak üzere kendinizi Tanrı'ya adadığınız için, yapılması gereken [başka] bir iş daha vardir. Çünkü siz, ilâhî bir ıslah tarafından uyandırıldığınızdan dolayı, samimiyetinizin gücünü başka bir meseleye çevirmelisiniz. Siz, süratle yola çıkarak bu güne kadar pek çok kez yardım çağrısında bulunan ve sizin imdadınıza ihtiyaçları olan Doğuda yaşayan kardeşlerinizin yardımına koşmalısınız.[27]

---

[27] Bizans imparatoru Aleksios Komnenos (1081-1118), yardım için Ocak 1095'de bir mektup ile ve 1095'deki Piacenza Konsili'nde (1-7 Mart) elçiler aracıyla Urbanus'a başvurmuştu; burada Aleksios'un elçileri, Urbanus ve batılı Hristiyanlardan Türklere karşı yardım istemişlerdi Aleksios ayrıca Flandre Kontu I.Robert'den de kendisine ücretli asker temin etmesi için bir mektup göndermişti. Ancak Riant bu mektubu bir sahte evrak olarak görmektedir. Ona göre Aleksios bir imparator olarak batılı asillerden ve papadan Müslümanlara karşı yardım için asla ricada bulunmuş olamaz. Bu sebeple Riant'a göre bu mektup büyük bir ihtimalle Robert le Moine tarafından ya Suriye'deki bir haçlı kampında ya da daha sonraları Fransa'nın Reims bölgesinde kaleme alınmış. Fakat özellikle Sybel ve Hagenmeyer bu kuşkulara karşı çıkmaktalar. Her ikisine göre bu mektubun gerçekliği prenses Anna tarafından *Aleksiad* adlı eserinde iki hükümdar arasındaki ilişkinin zikredilmesiyle ıspatlanmakta. Hagenmeyer ayrıca mektubu zikreden batılı müellifleri de saymakta. Bunlar Guibertus, Raimundus Aguilers ve Robert de Reims (le Moine) Nitekim İmparator I.Aleksios Batı imparatoru IV.Heinrich'e de bir mektup gödererek paralı asker için ricada bulunmuştu. Riant bu gerçeğe değinmekle birlikte Flandre kontuna yazılan mektubun sahteliğinde ısrar etmekte. Bu konu ile ilgili dikkate asıl husus ise Aleksios'un Urbanus ve batılı prenslerden asla bir haçlı seferin yapılmasını, ya da büyük bir hacılar dalgasının batıdan kendi ülkesine yönledirilmesini talep etmemiş olmasıdır. Kugler'e göre

3. Çünkü çoğunuza söylendiği gibi, bir Pers ırkı olan Türkler[28] Romania'nın[29] sınırlarını geçip Akdeniz'in Bractium Sancti Georgi[30] denilen noktasına kadar geldiler ve Hristiyanlara ait topraklardan git gide daha fazla [yer] işgal ettiler. [Hristiyanları] şimdiye kadar yedi savaşın kurbanı olarak yendiler, birçok [insanı] öldürdüler ve esir aldılar, kiliseleri yıktılar ve Tanrı'nın Hâkim Olduğu Krallığı tahrip ettiler. Eğer siz, [bu olup bitenlere] ilgisiz kalarak daha uzun süre müsaade ederseniz, Tanrı'nın o sadakatli kulları daha uzun süre onlara boyun eğmek zorunda kalacaklar.[31]

Türklerin Anadolu'yu zaptetmesi Aleksios'u papa aracıyla batıdan ücretli ordular istemesine sebep olmuş. Böylece haçlı seferi düşüncesinin gerçekleştirilmesi sadece Urbanus'un fikri idi. Kugler'e göre, Urbanus Türkleri Hristiyan topraklarından atma konusuyla başlayarak halkda Kutsal Mekanlar'a sahip olma isteğini uyandırmış ve böylece haçlı seferin baslaması için ilk adımı atmış. Aleksios ise, Dölger'in de dediği gibi, Frankları *Haçlılar* olarak değil, fakat imparatorluğun bütünlüğünü sağlayacak ve eski kudretine yeniden kavuşturacak *yardımcı uluslar* olarak görüyordu. Bk. Guibertus Nogentis, R.H.C., occ., IV, s.135; "Discourse d'Urbain II": Robert le Moine, R.H.C., occ., s.727; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.461); Hagenmeyer, *Epistula Alexii*; s.38; Riant, *Inventaire*, no.xxxv, s.101; Anna Komnena, *Aleksias*, VII, vı, nşr/terc.Leib, *Anne Comnène. Alexiade. Règne de l'empereur Alexis I Comnène (1081-1118)*, Paris 1937-45, III, s.105-108; Jaffé, *Regesta*, I, 677; krş. Wilken, I, s.51-53; Roehricht, *Beiträge zur Geschichte der Kreuzzüge*, II, 21; Sybel, s.7-9 ve 34; Hagenmeyer, "Der Brief des Kaisers Aleksios an Robert von Flandern", *Byzantinische Zeitschrift* VI, s.1-32; Riant, *Inventaire*, I, s.72-89 ve no xxxv, s.101; Jaffé, *Regesta*, I, s.679; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, Berlin 1891, s.13-14, 17-18, ve 435; Chalandon, *Essai sur le Règne D'Alexis Ier Comnène*, Paris 1900 (yeni baskı New York 1971), s.129 ve 325; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.16-20; Erdmann, s.60; Hagenmeyer, *Chronologie*, (4)-(5),s.6vd.; Chalandon,F., *Histoire de la Pemière Croisade*, s.16-18; Norden, W., *Das Papsttum und Byzans*, Berlin 1903, 38-66; Grousset, *Histoire de Croisades et du royaume Franc de Jérusalem*, Paris 1934-1936, I, s.1-2; Fulcherius, I, ıı, 2, terc.McGinty, s.15 n.1; Dölger, F., *Byzantinische Diplomatik*, Speyer 1956, s.213; Duncalf, F., "The Pope's Plan for the First Crusade", *The Crusades and Other Historical Essays Presented to Dana CMunro*, New York 1968², s.44-56; --, "The Councils of Piacenza and Clermont", neşr. K.Setton, *A History of the Crusades*, Madison/Milwaukee/London 1969², I, s.220-252; Runciman, St. *The Eastern Schism*, Oxford 1963²; s.55-159; --, terc.Işıltan, I, 81-82; Lounghis, T.C., *Les ambassades Byzantines en occident depuis la fondation états barbars jusqu'aux croisades (407-1096)*, Atina 1980, s.241-254.

[28] Fulcherius burada İran üzerinden batıya doğru ilerleyen ve bütün Yakın Doğu ile Anadolu'yu fetheden Selçuklu Türklerini kastetmektedir.

[29] Fulcherius, burada "Romania" ile Anadolu'yu kastetmektedir. Krş.yukarıda, s.5 n.6.

[30] *Bractium Sancti Georgi* Boğaziçi'dir; ancak Fulcherius burada yanlışlıkla 'Marmara Denizi' yerine 'Akdeniz' [*Mediterrancum*] demiştir. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, ıı, 3, s.133.

[31] Hagenmeyer (*Historia Hierosolymitana*, I, ıı, 3, s.134, n.15) buna değişik bir yorum getirmektedir. Ona göre *supergredientur* Türklerin bu şekilde hareket etmelerine daha uzun süre izin verilirse, Anadolu dışında başka bölgelere yayılacakları ve buralarda da Hristiyanlar'a boyun eğdirecekleri manasını taşımaktadır. Bu ise Haçlı Harekatı'nın sadece

4. Bu mesele ile ilgili olarak, ben --aslında ben değil de Efendimiz İsa -- yalvaran bir dua ile, her ne sınıftan olursa olsun herkesi, hem şövalyeleri hem de yaya askerleri, hem zenginleri hem de fakirleri, daha çok geç olmadan bizim topraklarımızdan[32] bu kötü ırkı kovmaya ve Hristiyan sakinlerine tam zamanında yardım etmek üzere acele etmeleri hususunda gayret göstermeleri için müteaddit fermanlar ile ikna etmenizi Efendimiz İsa'nın müjdecileri olan sizlerden ısrarla rica ediyorum.

5. Ben burada hazır bulunanlara sesleniyorum, burada bulunmayanlara haber gönderiyorum, daha doğrusu İsa bunu emrediyor. Oraya giden herkese, şayet yolda giderken, ya da denizi aşarken, ya da kâfirlere karşı savaşırken prangaya vurulmuş bir hayatı sona erdirecek olurlarsa, günahlarının affi bahşedilecektir. Ben, Tanrı'nın bana bahşettiği bu yetki ile [bu affi sefere çıkan] herkese tanımaktayım.[33]

6. Eğer böylesine hakir, bozulmuş ve şeytanlar tarafından köleleştirilmiş bir millet, yüce Tanrı'nın itimadına sahip ve İsa'nın adıyla öylesine parlayan bir ulusu yenecek olursa --ah! Bu ne büyük ayıp olacaktır! Ah! Tanrı tarafından size ne kadar çok kötülükler verilecektir ki, eğer siz, [tıpkı] sizin gibi Hristiyanlıkları konusunda ikrar verenlere yardım etmezseniz.[34]

7. Papa şöyle diyordu: "Kim ki harap edici şekilde, inananlara karşı bile özel savaşlar yapmayı âdet haline getirmişse, bırakın şimdi bunlar kâfirlere karşı girişilmeye lâyık ve mutlak bir zafer ile sonuçlanacak savaşa gitsin. Kim ki son zamanlara kadar yağmacı olarak varlığını

Kutsal Ülkeyi kurtarmak amacıyla yapılmadığı düşüncesini doğrulamaktadır. Krş. Wilken, I, s.52-53.

[32] Urbanus'un bu vesileyle Bizans topraklarından "bizim topraklarımız" [*regionibus nostrum*] diye bahsetmesi, onun Roma Kilisesi ile Ortodoks Kilisesi arasında halen devam eden 1054 *schisma*'sını gidermek niyetinde olduğunu ve Hristiyan dünyasını bir bütün olarak gördüğünü göstermektedir. Krş. Fulcherius, I, III, 4, terc.Ryan, s.66 n.5;Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.20.

[33] Bk.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.21.

[34] "...*qui professione Christiana censentur, sicut et vos.*" "Sizin gibi Hristiyanlıklarını ikrar edenler."

sürdürdüyse, artık İsa'nın askeri olsun. Kim ki vaktiyle [haksız yere] erkek kardeşlerine ve akrabalarına karşı mücadele ettiyse, artık haklı olarak barbarlara karşı savaşsın. Kim ki son zamanlara kadar birkaç gümüş taneleri için ücretle tutulduysa[35], artık ezelî ve ebedî mükâfatı kazansın. Kim ki kendini bedenin ve ruhun ziyanı için harcadıysa, [artık] iki misli şeref için çalışsın. Hayır, bundan da öte, burada kederli olanlar, orada [hayatlarından] memnun olacaklar, burada fakir olanlar, orada zengin olacaklar, ve Tanrı'nın buradaki düşmanları orada onun dostu olacaklardır.

8. "Sefere çıkmak üzere olanların yolculuğunun hiç bir engel tarafından ertelenmesine izin vermeyiniz, ve fakat onlar borç verdikleri paraları ve seyahat masraflarını topladıklarında ve kış bitip ilkbahar geldiğinde, bırakın onlar Tanrı'nın rehberliğinde cesaretle çapraz yollara çıksınlar.[36]

VI
Le Puy Piskopos'u ve Konsil'den Sonra Gelişen Olaylar

1. Bu sözler söylendiğinde, dinleyiciler şevk ve heyecana gelmişlerdi.[37] Hiçbir şeyin bu girişimden daha değerli olamıyacağını düşünerek, dinleyicilerden birçokları gideceklerine ve orada [konsilde] hazır bulunmayanları da gitmeleri için ısrarla zorlayacaklarına dair ciddîyetle söz verdiler. Orada, aralarında Adhemar adında[38] bir Le Puy

---

[35] *Kitabı Mukaddes*, Yuhanna 27:3.

[36] Fulcherius burada Urbanus'un bazı sefer şartlarından bahsetmememkte. Papa, kadın ve çocukların, yaşlı ve hastaların hac etmemelerini istedi. Hatta hastalardan bu sefere çıkmaktansa gidenlere para yardımında bulunarak sevap işlemelerini istedi. Ancak söz konusu yasaklara kimse uymadı. Konuşmanın muhtelif nakillerinin mukayesesi için bk. Wilken, I, 54 ve 58; D.C.Munro, "Speech of Urban II.," A.H.R. XI, gösyer.

[37] Krş. Wilken, I, s.53vd.; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.20.

[38] Urbanus'un haçlı çağrısından sonra haçı kabul eden ilk kişi Le Puy piskoposu Adhemar de Monteil idi. O, 1086-1087'de Kudüs'e bir hac ziyareti yapmış olmasından dolayı Kutsal

piskoposu da bulunuyordu. Bu şahıs daha sonraları Papa'nın temsilcisi sıfatıyla hareket ederek, Tanrı'nın bütün ordusunu akıllıca ve basiretli bir şekilde idare etmiş ve girişimlerini [büyük bir] azimle tamamlamaları için [Frankları] teşvik etmiştir.

2. Böylece size anlattığımız meseleler konsilde bulunan herkes tarafından hakkıyla kabul edildi ve yeminle teyit edildi. [Onlar] Günahlarının bağışlanması için kilisenin takdisine nail olduktan sonra oradan ayrıldılar; ve yurtlarına döndükten sonra orada olmayanları vuku bulanlardan haberdar ettiler. Buyrulduğu gibi, eyaletlerin her köşesinde Tanrı Barışı denen barışı karşılıklı olarak muhafaza etmeye yemin ederek [yeniden] tesis ettiler.

3. Her çeşit meslekten olan birçok [kimseler] günahlarını itiraf ettikten sonra ve temizlenmiş ruhlar ile tek tek kendilerini emredilen yere gitmeğe adadılar.

4. Hacıların yünden yapılmış pelerinlerinin veya cüppelerinin omuzlarına -- gitmeğe yemin etmeleri üzerine Papa'nın emrettiği gibi[39] -- diktikleri ya ipeksi ya da altın dokumalı veya herhangi bir kumaştan olan o güzel haçları görmek--ah! Bizim için ne kadar saygıdeğer ve sevindirici idi! Onun şerefine savaşmak üzere kendilerini hazırlayan Tanrı'nın askerleri elbette bir zafer işareti ile damgalanmış ve takviye

---

Ülke ile ilgili bir üne ve tecrübeye sahip olan tek kişi idi. Aynı gün ise Toulouse kontu Raymond de St.-Gilles'in elçileri papaya gelerek efendilerin sefere katılan ilk asil olduğunu bildirdiler. O hatta daha o sıralarda asker toplamış bulunuyordu. Raymond bu davranışı ile papa tarafından bütün haçlı orduların kumandanı tayin edilmeyi ümit ediyordu. Ancak Adhemar, papa II.Urbanus tarafından seferin lideri tayin edildi (27 Kasım 1095). Urbanus, Aralık 1095'de Adhemar'ı resmen papalık vekili olarak tayin ve onun idaresindeki orduların yola çıkış tarihi olarak da 15 Ağustos 1096 gününü tespit etmiştir. Bk. Baudry de Dol, R.H.C., occ., IV, s.15-16 ve 88, Guibertus Novigentis, RHC, occ., IV, s.140, s.32; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.469); Hagenmeyer, *Epistula I.Stephani*, s.136-7. Krş.Wilken, I, s.55-56; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.18; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.21; Hagenmeyer, *Chronologie*, (10-11) s.10-11, (65) s.34.
15 Ağustos Hz.Meryem'in göğe uçuş günüdür. Bu günün özelliği hakkında krş. Sybel, s.227. Munro'ya göre Urbanus, 15 Ağustos'gününü hasat mevsimini ve Anadolu'nun iklim şartlarını göz önünde bulundurarak tespit etmiştir. Krş. Munro, *The Kingdom of the Crusaders*,s.39 ;Adhemar hakkında ayrıca bk.Runciman, terc Işıltan, I, 86.

[39] Papa haç işaretin Kutsal Savaş'ın bir simgesi olarak giysilere dikilmesini emretti. Bk. Guibertus Novigentis, RHC, occ., IV, s., 140. Krş Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, göst.yer.

edilmiş olmalıydılar. Böylece de onlar hakikaten inançlarının kabulü olarak [haç'ın] simgesini elbiselerine işleyerek sonunda Gerçek Haç'ın kendisini kazandılar. Ülkünün kendisine ulaşabilmek için bunun işaretini [giysilerinin üzerine] işlediler.

5. Besbelli, iyi düşünce [insanları] iyi işler yapmaya sevk eder ve iyi işler ruhun kurtuluşunu kazandırır. Fakat eğer hüsnüniyetli olmak iyi bir şey ise, o iyi niyeti düşündükten sonra onu gerçekleştirmek çok daha iyidir. Böylece, kurtarılacak olan ruha yakışır faaliyetler ile kurtuluşu kazanmak en iyisidir. Bu sebeple, herkes ebediyette azalmıyacak olan en iyisini sonunda hakederek alabilmesi için icraatında daha da iyi yapabileceği iyilikler üzerine düşünsün.

6.Bu şekilde Urbanus, bilgin ve hürmet gören bir adam,
Bir iş düşündü ki, bundan dünya çiçekler açtı.

Çünkü o, barışı yeniledi ve kilise kanunlarını eski düzeylerine getirdi; aynı zamanda o, etkili bir çağrı[40] ile inançsızları Hristiyanların topraklarından kovmaya çalıştı. Ve o, Tanrı ile ilgili tüm meseleleri her bakımdan yüceltmeye çalıştığından, hemen hemen herkes memnuniyetle kendini onun pederane himayesine itaatkârca teslim etti.

V
Papa Urbanus ve Guibertus Arasındaki Çekişme

1. Fakat her zaman insana zarar vermekte ısrar eden ve bir aslan gibi onu yakalayıp yutmak için dolaşan şeytan[41], Urbanus'un muhalifi olan,

---

[40] *instinctu vivaci* tabiri "ateşli bir tahrik ile" anlamına gelmektedir, ancak Hagenmeyer (*Historia Hierosolymitana*, I, iv, 6, s.143, n.20)'e göre, Fulcherius burada Urbanus'un yukarıdaki konuşmasını özetlemektedir. Bu sebepten *instinctu vivaci*, aslında *efficaci admonitione* ("etkili konuşma/çağrı) anlamına gelmektedir.

[41] *Kitabı Mukaddes*, Petrus'un Birinci Mektubu 5:8.

kibiri tarafından faaliyete geçirilmiş Guibertus[42] adında bir adamı insanların şaşkın gözleri önünde kışkırttı. Urbanus'un selefi, yani Hildebrand[43] olan Gregorius'un [papalık] tahtında [oturmasında] haklı [sayıldığı] sırada bu adam, Bavarya imparatorunun[44] terbiyesizliği ile de desteklenerek aynı Gregorius'un Aziz Petrus Basilika'sının eşiğinden içeri alınmamasıyla papalık makamına zorla el koymaya başladı.

2. [Guibertus'un] böyle ahlâksızca hareket etmesinden dolayı daha iyi insanlar onu[n papalığını] tanımak istemediler. Urbanus, Hildebrand'ın ölümünden sonra meşru olarak seçilip piskoposlar ve kardinaller tarafinden takdis edildiğinde[45], halkın daha büyük ve daha dindar olan kısmı da ona itaati tercih etti.

3. Fakat imparatorun ve Roma sakinlerinin büyük bir kısmının kendisine cesaret vermesi ile kışkırtılan Guibertus, Urbanus'u mümkün olduğu kadar uzun bir süre Aziz Petrus manastırından[46] uzak kalmaya

---

[42] Ravenna başpiskoposu Guibertus (takr.1020/30-1100). Bu zat, Tayin Çatışması devresinde İmparator IV.Heinrich tarafindan 1084'de III.Clement olarak VII.Gregorius 'un yerine papa tayin edilmiştir. Bk.Jaffé, *Regesta*, s.649vd. Krş., Fulcherius, I, v, 1, terc.McGinty, s.19 n.1.

[43] Papa VII.Gregorius (Hildebrand, 1073-1085), Kutsal Yerler'in kendi yönetiminde (*dux et pontifex*= askerî lider ve papa olarak) geri alınmasına dair planlara sahip idi, fakat IV.Heinrich ile olan mücadelesiyle öylesine meşgul olmuştu ki, bu hareketin başlatılması papa II.Urbanus'a bırakılmıştı. Papa VII.Gregorius, 1084'de IV.Heinrich tarafindan Roma'dan kovulduktan sonra Robert Guiscard tarafindan St Angela şatosundan kurtarılmıştı, ancak Roma'ya geri dönemeden 25 Mayıs 1085'de Salerno'da ölmüştü. Krş., Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, v, 1, s.146; terc.McGinty, s.19 n.4. Gregorius'un şahsiyeti ve emelleri hakkında bk. Erdmann, *Entstehung des Kreuzzugsgedankens*, 134-146vdd.

[44] IV.Heinrich, 'Roma İmparatoru' sıfatı yerine 'Bavaryalıların İmparatoru' diye de adlandırılıyordu. Bu küçük düşürücü ifade belki de alman prenslerin isyanı ile açıklanabilir: Germania'nın birçok bölgelerinin prensleri, özellikle de Saksonlar, kendisine karşı isyan ettiklerinde Heinrich siyasî ve askerî gücünü büyük ölçüde dükalığını halen elinde tuttuğu Bavarya bölgesinden alıyordu. Krş., Fulcherius, I, v, 1, terc.McGinty, s.19 n.2; terc.Ryan, s.69 n.2.

[45] Gregorius'un 25 Mayıs 1085 tarihinde ölmesinden sonra on bir aylık bir boşluk meydana gelmişti; ondan sonra III.Victor 24 Mayıs 1086'de papa seçilmişti. Onun 16 Eylül 1087'deki beklenmedik vefatı ile yine altı aylık bir boşluk meydana gelmişti. Urbanus ise 1088'de papalık tahtına oturmuştur. Bk. Jaffé, *Regesta*, I, s.657-658. Krş., Hagenmeyer, *Historia Historia Hierosolymitana*, I, v, 2, s.146; terc.McGinty, s.19 n.3. Barraclough, *The Medieval Papacy*, New York 1979, s.90vd.; Becker, *Urbanus II*, I, 91-96; Robinson, *The Papacy 1073-1198:Continuity an Innovation*, Cambridge 1990, s.58, 62, 4 14.

[46] Katedral meclislerine mensup birçok ruhanî manastır kurallarına göre, yani keşişler gibi yaşadıklarından, "monasterium" kelimesi bazan "basilika" terimin yerine kullanılıyordu.Krş. Hagenmeyer,*Hierosolomitana*, I, v, 3, 147 n.15; terc.Ryan, s.69 n.4.

ve bir mülteci olmaya mecbur etti.[47] Urbanus bu şekilde kiliseden ayrı kaldığı müddet içinde eyaletleri baştan başa gezerek biraz yoldan çıkmış olan insanları Tanrı ile [yeniden] barıştırdı.

4. [Roma] Kilise[sin]de elde ettiği üstünlüğünden dolayı böbürlenen Guibertus, günahkârları müsamaha etmeye meyildi ve [buna karşın] papalık görevini kendi taraftarları arasında icra ederken, haksız olmasına rağmen, Urbanus'un icraatlarını boş [işler] olarak küçümsüyordu.

5. Bununla beraber Urbanus, Frankların Kudüs'e ilk gittikleri senede Roma'dan geçtikleri sırada, Mathilda[48] adında Roma'da etkin bir faaliyet göstermekte olan pek asil, yaşlı ve muhterem bir hanımın yardımı ile tüm papalık yetkilerini ele geçirdi.[49]

6. Guibertus o sıralarda Germania'da idi.[50] Böylece Roma'nın başında iki Papa bulunuyordu; fakat kime itaat edileceği veya kime akıl danışılacağı, ya da hangisinin hastalıkları tedavi etmekte olduğu [konusu] birçok kimse için [açık kalan] bir soru idi. Bazıları birini, bazıları [ise] öbürünü tercih etmekte idiler.

7. Fakat apaçıkdır ki, insanların düşüncelerine göre Urbanus daha iyi şahıs idi; çünkü düşmanlarına boyun eğdiriyormuşcasına kendi

---

[47] On bir sene ve dört ay süren papalığı boyunca Roma'da kaldığı bütün dönemler toplanırsa, papa II.Urbanus'un sadece üç sene ve sekiz buçuk ay bu şehirde kalabildiği anlaşılmaktadır. O hatta bu üç senesinin sadece bir yılını (1097) aralıksız Roma'da geçirebilmiştir. Krş.Becker, *Urban II*, I, s.98vd., n.302.

[48] Toskana kontesi Mathilda (1046-1115), özellikle reformcu papalar VII.Gregorius ve II.Urbanus'un taraftarı idi. Mathilda gönüllü bir arabulucu olarak Gregorius'u, IV.Heinrich'i Toskana topraklarına ait Canossa'da görmesi ve onunla barışması için ikna etmişti. Ancak aradaki ihtilâf yeniden patlak verince kararlılıkla reformcuları siyasî, maddî ve askerî yönden desteklemişti.

[49] Papa II.Urbanus Noel 1096'da Roma'ya girip şehrin büyük bir kısmına kan dökmeden sahip olabilmişti. Onun şehirliler tarafından artık coşkuyla karşılanması ise Piacenza ve Clermont Konsil'lerin başarısına bağlanmaktadır. Batı imparatoru IV.Heinrich ise Urbanus'un şehre hakim oluşunu engelleyememişti. İtalya kralı olan oğlu Konrad, Mathilda ve eşi IV Welf'in siyasi oyunları sayesinde kendisine isyan ederek Urbanus'un tarafına geçip imparatoru kuvvetleriyle birlikte İtalya ve Almanya arasında sıkıştırmıştı. Krş.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.23; Becker, *Urban II*, I, s.103-4.

[50] Guibertus Roma'yı 1092 yazında terk etmiş ve bir daha geri dönememişti. Krş. Becker, *Urban II*, I, s.103.

ihtiraslarını zapt etmeyi bilen [bu kişi, gayet] haklı bir şekilde daha iyi adam olarak görülmelidir.

8. Ravenna başpiskoposu olarak şeref ve zenginlik açısından güçlü olan Guibertus son derece şöhretli idi. Böyle bir servetin ona yeterli olmaması hayret vericidir. Herkesce adaletin bir örneği olarak görülmesi gereken kendini beğenmiş bu kişi neden Tanrı'nın yetki asasını gasp etmeye cüret etti? Hiç şüphesiz bu [asa] zor kullanarak ele geçirilmemeli, ancak korku ve tevazu ile kabul edilmelidir.

9. Bundan dolayı, bütün dünyanın huzursuz ve rahatsız olması, hiç de şaşılacak birşey değildir. Tüm Hristiyan âleminin ıslâhını aldığı Roma Kilisesi intizamsızlık içinde ise ona tâbi olan bütün üyeler de, başın hastalıklı ateşlerinden etkilenerek zayıf düşerler.

10. Hiç şüphesiz bizim annemiz olan, onun sütü ile beslenip büyütüldüğümüz, onun örneği ile eğitildiğimiz ve onun ihtiyatı ile korunduğumuz Kilise bu kibirli Guibertus tarafından şiddetli darbeler almakta idi. Ne zaman baş böyle dövülürse, vücudun uzuvları [da] derhal yara alırlar.

Baş rahatsız ediliyorsa, geri kalan uzuvlar acı çeker.

11. Baş [yani Kilise] böylece inciltilmiş idi ve daha şimdiden [ona tâbi] üyeler acıdan mecalsiz kalmışlar idi, çünkü Avrupa'nın bütün bölgelerinde barış, iyilik ve iman hem asil, hem de avam tabakası tarafından kiliselerin içinde ve dışında zorla ayaklar altında çiğnenmekte idi. Fakat Papa Urbanus'un yaptığı çağrı ile bütün bu kötülükler terkedilince, Hristiyanlar arasındaki savaşların yerine kâfirlere karşı savaşı koymak gerekiyordu.

12. [Aşağıda anlattılacaklar] hakkında işitmeyenlerin, Kudüs seferini yapmış olanların faaliyetleri, onların başlarına neler geldiğini, [söz edilen] girişimin ne kadar büyük olduğunu ve bu çabanın Tanrı'nın yardımı ile nasıl parlak bir şekilde ilerlediğini öğrenmeleri için ben

şimdi kalemimi tarihe çevirmeliyim. Diğer hacılarla birlikte giden ben Fulcherius Carnotensis, daha sonraları gelecek nesiller[e aktarmak niyetiyle] bu [bilgileri] tıpkı kendi gözlerimle gördüğüm gibi yazmak üzere gayretle ve dikkatle topladım.

VI
Hristiyanların Yola Çıkışı ve Haçlı Reislerin Adları[51]

1. Tanrı'nın doğumunun 1096'ıncı yılının Mart'ında, yani Papa Urbanus'un yukarıda tasvir edilen konsili Kasım ayında Alvernia'da toplamasından sonra, diğerlerinden daha erken hazır olan bazı kişiler kutsal sefere başlamak için acele ettiler. Başkaları ise Nisan veya Mayıs'ta, Haziran veya Temmuz'da, hatta Ağustos veya Eylül'de, ya da Ekim'de, [yani] her ne zaman [yolculuk] masraflarını karşılama imkânı kendini gösterdiğinde, onları takip ettiler.[52]

2. O sene [Efendimiz İsa'nın] emrine uyarak haçlarıyla Kendisini takip etmeyi seçmiş olanların yolculuk sırasında ekmek sıkıntısından dolayı muvafakiyetsizliğe uğramamaları için Tanrı'nın takdiri ile dünyanın tüm bölgelerinde barış hüküm sürdü ve büyük bir hububat ve şarap bolluğu oldu.

3. Hacıların o sıralardaki liderlerinin adlarının hatırlanması yerinde olacağından ben, [önce] Fransa kralı Philippe'in kardeşi Büyük

---

[51] Fulcherius bir Fransız olmasına karşın Fransa prenslerin ileride yapılacak haçlı seferi için 11 Şubat 1096 tarihinde kral Philippe'in idaresinde yaptıkları Paris toplantısından ve onu takip eden yemin töreninden bahsetmemekte. Bk.Guibertus Nogentis, R.H.C., occ., IV, 149 E; krş.Sybel, s.225.
Haçlıların Avrupa'dan geçen yolculukları hakkında bk. Duncalf, F., "Clermont to Constantinople", *Crusades*, I, s.253-279.

[52] Müellifimiz bu esnada Almanya ve Fransa'da haçlılar tarafından Yahudilere karşı işlenen cinayetlere değinmemekte. Bu olayları konu alan dört ibranice kaynağın terümesi için bk.Eidelberg, Sh., *The Jews and the Crusaders*, Madison 1977; krş.Wilken, I, s.96-99; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.38-44; Duncalf, F., "Clermont to Constantinople", *Crusades*, I, s.262-265.

Hugue'ü[53] zikrediyorum. O, denizi aşan kahramanların ilki olarak Bulgaristan[54]'daki Dyrrhakhion[55] şehrinde kendi adamları ile karaya çıktı, fakat düşüncesizce yetersiz bir ordu ile yola çıktığından, orada şehirliler tarafından yakalandı ve İstanbul imparatorunun[56] yanına götürüldü. Orada uzun bir süre için, tam manasıyla özgür olmıyarak, alıkonuldu.[57]

4. Onun ardından Robert Guiscard'ın[58] oğlu, Norman menşeli bir Apulia'lı olan Bohemund[59] ordusu ile aynı güzergâhı takip etti.

---

[53] Kuzey Frankların lideri, eski Fransa kralı I.Henri'nin küçük oğlu Hugue de Vermandois. Onun Haçlı Seferi üzerindeki etkisi Fransa için önemli idi, çünkü kral Philippe aforoz edildiğinden Kutsal Ülke'ye gidemiyordu. Philippe, papanın gözüne girebilmek için kralliyet ailesine mensup bir kişiyi göndermeye karar vermişti. Hugue genelde *Büyük* lâkabıyla anılmaktadır. Ancak bu; Türkçe'de "daha sonra doğan erkek kardeş" anlamını taşıyan "moins né" veya "daha küçük olan erkek kardeş" manasına gelen "maines" kelimelerin Fransızca'dan Lâtince'ye yanlış tercümesidir. Bu zat Ağustos 1096'da İtalya'ya doğru yola çıkmış. Hugue hatta aynı sıralarda Aleksios'a bir mektup göndererek şanına lâyık şekilde karşılanmasını istedi. Bu mektup için bk. Riant, *Inventaire*, s.121. Krş. Michaud, *Histoire des Croisades*, Paris 1862², I, s.85-88 ve 96-99; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.64, n.5 ve s.65; Hagenmeyer, *Chronologie*, (66) s.35; Fulcherius, I, vı, 3 terc.Ryan, s.72 n.3; Runciman, terc. Işıltan, I, 110; Hugue'un Bizans'a karşı tutumu için ise bk. Anna Komnena, X, vıı, 1-2, s.308.
Hugue'un güzergâhı: Lyon, Turin, Genua, Roma, Bari, Dyrrhakhion, Okhrida, Selânik, İstanbul. Krş., Fulcherius, I, vı, 3, terc.McGinty, s.21 n.1.

[54] Hagenmeyer'e göre (*Historia Hierosolymitana*, I, vı, 3, s.155 n.8; --, *Kreuzzugsbriefe*, s.133, n.52) Fulcherius ve diğer batılı çağdaş tarihçiler, Bulgaristan'ın Roma İmparatorluğu'nun eski Moesia, Thracia ve Macedonia eyaletlerinden oluştuğunu düşünüyorlardı, yani Tuna nehri ile Adriyatik Denizi ve Ege Denizi arasında kalan bütün bölgeler Bulgaristan ülkesi olarak sayılıyordu.

[55] Dyrrhakhion, yani bugünkü Draç Aleksios zamanında Bulgaristan'ın değil, Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası idi. Bu şehir, Epiros bölgesinin Adriyatik kıyısındaki en önemli liman idi. II.Aleksios buraya yeğeni İoannes Komnenos'u vali tayin etmişti. Bk.. Anna Komnena, X, vıı, 2, nşr/terc.Leib, II, s.213. Krş.Runciman, terc. Işıltan, I, 92.

[56] Bizans İmparatoru II.Aleksios Komnenos (1081-1118).

[57] Fulcherius'un bu konuda verdiği bilgiler eksiktir. Hugue'un Bizans topraklarına gelişini nakleden diğer tarihî kaynaklara göre o, Ekim 1096'da Adriatik Denizi'ni geçerken büyük bir fırtınaya yakalanmış, bu esnada zaten az sayıdaki adamlarının büyük bir kısmını kaybetmiş; kendisi ise güçlükle Draç'ın kuzeyindeki Palli'de karaya çıkabilmişti. Hugue'u burada bulan Bizanslı yetkilileri ise onu imparatorun emriyle İstanbul'a götürmüşlerdi. Hugue de Vermandois, Kasım 1096'da İstanbul'a getirildi. Bk.*Anonimi Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*, R.H.C., occ., III, ıı, 3, s.124, nşr/terc.Rita Hill, *The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem*, Oxford 1973³, s.12; Anna Komnena, X, vıı, 2-5 ve X, vıı, 1 nşr/terc.Leib, II, s.213-215. Krş. Sybel, s.260-262; Hagenmeyer, *Chronologie*, (78) s.41, (93) s.46-47; Runciman, terc. Işıltan, I, 111.

[58] Norman reisi Tancred de Hautville'in oğlu, Apulia prensliğinin kurucusu dük Robert Guiscard (1059-1081). O, Batı İmparatoru IV.Heinrich'e karşı papa VII. Gregorius'un müttefiki ve Bizans İmparatoru Aleksios'un batıdaki büyük düşmanı idi.

[59] Robert Guiscard'ın ilk karısı Alberade'den doğan oğlu ve Tarent hâkimi Bohemond (prinkepsliği 1098-1111) Bohemond, yeğeni Tankred ile birlikte Eylül 1096'da haçlılara katılmak amacıyla Amalfi kuşatmasını terketmişti. Asker topladıktan sonra takriben 26

5. Bundan sonra Lorraine Dükü Godefroi[60] çok sayıdaki adamları ile Macaristan'dan geçti.

6. Provans'lıların kontu Raymond[61], Gotlar ve Gaskon'lular ve ayrıca Le Puy Piskoposu Adhemar ile birlikte Dalmatia'yı[62] baştan başa geçti.

7. Pierre l'Hermite adında bir zat, çok sayıda yayanın ve birkaç şövalyenin kendisine katılmasından sonra, önceleri Macaristan

---

Ekim 1098'da Bari'den Avlona'ya geçerek Dyrrachium'a ilerledi. Bohemond'un güzergâhı: Brindisi, Dyrrachium, Devol, Okhrida, Selânik, İstanbul. Bohemond takriben 10 Nisan 1097'de Istanbul'a gelerek İmparator ile görüşüp yemin etti. Bu yemin töreninde Godefroi de Boullion da hazır bulundu. Bohemond'un ordusunu Tankred'in emrinde Rusko'da bırakmıştı. Bu ordu ise Tankred'in idaresinde 26 Nisan 1097 tarihinde Istanbul'a gelerek Boğazı geçti. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., III, VI,1, s.125, nşr/terc.Hill, s.13; Tudebode R.H.C., occ., *De Hierosolomitano Itinere*, s.18; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 154 H; Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emmundatione et Restitutione Sanctae Ecclesiae*, II, c.18; terc.Hefele, *Geschichte des ersten Kreuzzuges*, Jena 1923, s.20; Anna Komnena, XI viii, 1-X, xi, 1-10, nşr/terc. Leib, II, s.230-236; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III..499). Krş. Wilken, I, s.124, 126 ve 128; Michaud, I, s.91-93, s.115; Sybel, s.273 ve 276; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.69-75; Hagenmeyer, *Chronologie*, (68) s.36, (91) s.45, (134) s.64, (142) s.68vd; Yewdale, *Bohemond I, Prince of Antioch*; Princeton 1924, s.34-43; Fulcherius, I, vi, 4, terc.McGinty, s.22 n.5; Runciman, terc. Işıltan, I, 118-122; ayrıca Bohemund'un hayatı için bk. Runciman, terc.Işıltan, I. ve II. cilt, muhtelif yerler.

[60] Aşağı Lorraine dükü olan Godefroi de Boullion, kardeşleri Boulogne kontu III.Eustache ve Baudouin ile birlikte 15 Ağustos 1096'da yola çıkarak haçlı seferine katılmıştı. O, 30.000 yaya ve 10.000 şövalye ile yola çıkmış. Godefroi'nın haçlı seferine iştirak etmesi, onun imparator IV.Heinrich'e bağlı oluşu açısından dikkate değer bir hususdur. İlgi çekici başka bir nokta ise onun sefere çıkabilmek için tüm mülkünü satması, ya da kiliseye bağışlamasıdır Godefroi'nın güzergâhı: Macaristan, Semlin, Belgrad, Niş, Sardica, Filibe, Edirne, Istanbul. Godefroi de Bouillion 23 Aralık 1096'da Istanbul önüne vardı. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, III, 4, s.123, nşr/terc.Hill, s.6; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.14; Albertus Aquensis, II, 1, terc. Hefele, s.1vd.; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III..492); Anna Komnena, X, x, nşr/terc.Leib, II, s.220; Willermus Tyrensis, II, i, vi. Krş. Wilken, I, s.102-104;Michaud,I, s.82-85; Sybel, s.214 ve 220-221vd.; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.59-69; Hagenmeyer, *Chronologie*, (67) s.35, (107) s.51; Fulcherius, I, vi, 5, terc.Ryan, s.72, n.7.

[61] Toulouse kontu Raymond de St-Gilles, İspanya'da bir hayli savaş tecrübesi toplamış bulunuyordu. Bazı rivayetlere göre o da kısa süre önce Kudüs'e hac etmiş, ancak Müslümanlar tarafından kötü muamele görmüş. Hagenmeyer'e göre, Raymond 20 Aralık 1096-31 Ocak 1097 tarihleri arası Dalmaçya'ya doğru yol almıştı. Hill (*Raymond IV*,s.39)'e göre ise Ekim'de yurdunu terketmiş. Onun güzergahı ise: Lyon, Cenova, Milano, Aquilaea, Spalata, Raguna, Dyrrhakhion, Okhrida, Selânik, Istanbul. Toulouse kontu takriben 21 Nisan'da Istanbul'a vardı. Raymond'un ordusu ise 27 Nisan'da Istanbul'a geldi. Yolculuğun başından beri Toulouse kontu ile birlikte yoluna devam eden Adhemar ise Selanik'te hastalandığı için ancak 30 Nisan'da Istanbul'a vardı. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, III, 1 ve VI, 5-VII, 1 s.123-126, nşr/terc.Hill, s.5-13; Raimond Aguilers, R.H.C., occ., III, 235 A; 236 C, 237, 238 F; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.20; Guibertus Novigentis, RHC,occ., IV, s.154 E; Baudry de Dol, R.H.C., occ, III, 26 A. Krş. Wilken, I, s.129-133; Sybel, 274-276; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.75-78vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (144) s.69; Raymond'un hayatı için bk. Hill, J./L.Hill, *Raymond IV, Count of Toulouse*, Conneticut 1980[2].

[62] Dalmatia [Dalmaçya], İllirya bölgesinin adriyatik kıyı şeridini teşkil eder.

üzerinden ilerledi.[63] Sonraları, Meteliksiz diye de adlandırılan ve hiç şüphesiz iyi bir asker olan Gautier[64] bu insanların kumandanı oldu. Bu şahıs daha sonra birçok arkadaşı ile birlikte İzmit [Nikomedia] ve İznik [Nicaea] arasında Türkler tarafından katledilmiştir.

8. Ekim'de, Normanların kontu, [yani] İnglizlerin kralı Guillaume'ın oğlu Robert[65], Normandia'lı, İngliz ve Bretanya'lı insanlardan müteşekkil büyük bir ordu topladıktan sonra yolculuğa başladı; ve

---

[63] Pierre l'Hermite Haçlı Seferi vâizlerinden biri idi. Onun önderliğinde yukarıda bahsedilen Halkın Seferi yapılmıştı. Fulcherius burada yine eksik bilgi vermekte. Pierre l'Hermite ve onu takip eden kalabalık (Wilken'e göre tekr. 15.000, Kugler'e göre ise 40.000 insan, bk aşağıda) 15 Ağustos tarihini beklemeden 8 Mart 1096'da yola çıktılar. Pierre l'Hermite 1 Ağustos 1096'da Istanbul'a vardı. Ancak yolculukları boyunca geçtikleri bütün ülkelerde tahriplere neden olan bu düzensiz ordular, Anadolu'ya vardıklarında İznik ve Kivetot dolaylarında Türkiye Selçuklu Sultanı I.Kılıç Arslan tarafından 21 Ekim 1096 tarihinde imha edilmişlerdi. 25.000 yaya ve 500 şövalye bu esnada öldürüldü. Arta kalan 3000 yaralı ise imparatorun yardımı ile Istanbul'a getirildiler. Ancak Pierre'den önce de bir takım düzensiz ordular oldukca karanlık kişilerin liderliğinde yola çıktmışlardı. Bu liderlerden Emich, 3 Mayıs 1096, Gautier-Sans Avoir, ise Mart başı 1096 'da batıyı terketmişlerdi. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, II, 28, s.122, nşr/terc.Hill, s.2-5; Albertus Aquensis, I, c.7, terc.Hefele, I, s.7vd.; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX, 4 (III.477); Anna Komnena, X, vı, nşr/terc. Leib, II, s.210-212; *Chronique de Zimmern*, I, 85 [52], (*Archieves de l'Orient Latin*, II, 29);Willermus Tyrensis, I, xıx. Krş. Wilken I, s.78-88 ve 90-94; Michaud, I,s.66-82; Sybel, s.201-211; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.20-30; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.33-51; Hagenmeyer, *Chronologie*, (21-22) s.14-15, (30) s.19-20 ve (59) s.32-33; Runciman, "Constantinople To Antioch", *Crusades*, I, 281-283; Halkın Seferi ile ilgili olarak ayrıca bk. Hagenmeyer, *Peter der Eremite*, Leipzig 1879; Frederic Duncalf, "The Peasants' Crusade", A.H.R., XXVI, s.440-453.

[64] Gautier de Perejo, yani *Meteliksiz Gautier*. Bu zat Mart başı 1096'da yola çıktı.Gautier adamları ile birlikte Istanbul'da Pierre l'Hermite'e katıldı. O, 21 Ekim'de Dragon Nehri yakınlarında yukarıda bahsedilen Türk baskınına uğramış ve bu esnada hayatını kaybetmişti. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, II, 28, s.122, nşr/terc.Hill, s.2-5; Albertus Aquensis, I, c.19-21, terc. Hefele, I, s.23-28.; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.478); Anna Komnena, X, vı, nşr/terc. Leib, II, s.210-212; *Chronique de Zimmern*, I, 85 [52], (*Archieves de l'Orient latin*, II, 29); Willermus Tyrensis, I, xvıı. Krş. Wilken, I, s.90-94; Sybel, s.206, 208-211; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.33--58; Muralt ise bu katliamın 7 Ekimde yapıldığını söyler. Bk. Muralt, E., Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453, Bale 1871; Hagenmeyer, *Chronologie*, (21) s.14-15 ve (84) s.43. ayrıca bk. bir önceki not.

[65] Robert de la Normandie (1093-1106) Fatih Guillaume'un oğlu idi. Fulcherius'un da dediği gibi Robert de la Normandie, Étienne de Blois (bk. n.66) ve Robert de Flandre (bk. n.67) ile birlikte Eylül ya da Ekim 1096'da yola çıktılar. Bari'de diğerlerinden ayrılan Robert de Flanrde'nin hangi tarihlerde Istanbul'a vardığı bilinmemekte. Robert de la Normandie ve Étienne ise 14 Mayıs'ta Istanbul'a geldiler. Bk. Albertus, I, c.21, terc.Hefele, I, s.27-28. Krş. Wilken, I, s.145; Sybel, s.276-277; Roehricht,*Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.79-81; Hagenmeyer, *Chronologie*, (69) s.36-37, (149) s.7 lvd., 139; ayrıca Robert de la Normandie'nin hayatı hakkında bilgiler için bk. C.W. David, *Robert Curthose*, Cambridge (Mass.) 1920.

kayın biraderi asil Blois kontu Étienne[66] ve Flandre kontu Robert[67] [yanlarındaki] birçok başka asil ile birlikte onunla gittiler.[68]

9. O halde, böylesine büyük bir kalabalık ile batı bölgelerinden ilerlerken, [bu kalabalık] yolda her yerden gelen sayısız insanlar[ın katılımı] ile yavaş yavaş, günden güne bir takım ordular oluşturdu. Bu suretle muhtelif lisanlar konuşan ve birçok yörelerden gelen sayısız bir topluluğu görmek mümkün idi. Bununla beraber, biz İznik şehrine varıncaya kadar bunların hepsi tek bir orduda birleştirilmedi.

10. Başka ne anlatabilirim ki? Denizlerdeki adalar ve dünyadaki tüm krallıklar öylesine heyecana gelmişlerdi ki, David'in kehanetinin yerine getirildiğine inanmak mümkün idi. O, mezmurlarda şöyle der: "Bütün yarattığın milletler gelecekler, ve önünde secde kılacaklar, ya Rab"[69]; ve oraya kadar gidenlerin daha sonra haklı olarak dedikleri gibi: "Onun ayakalarının basamağında secdeye varalım."[70] Biz bunlar hakkında peygamberlerde birçok şeyler okuduk; [bunların burada] tekrarlanması cansıkıcı olur.

11. Ah! Ne kadar büyük bir hüzün vardı orada! Ne kadar çok iç çekmeler! Ne kadar büyük keder! Koca kendisine aziz olan karısını; aynı şekilde çocuklarını, baba ile annesini, erkek kardeşlerini ve dede ile nineyi ve, hernekadar büyük olursa olsun, mülklerini terkettiğinde -- ah! Sevilenler arasında ne kadar çok gözyaşı döküldü![71]

---

[66] Champagne kontu Étienne de Blois (1089-1102), Fatih Guillaume'un kızı olan Adèle'nin koçası, daha sonra İngiltere kralı olacak olan Stephan de Blois'nın (1135-1154) babasıdır. Etienne'nin karısına hitaben yazdığı mektupları Birinci Haçlı Seferi'nin en önemli belgeleri arasındadır. Bk. Hagenmeyer, *Epistula I.ve II. Stephani*, s.138-140 ve 149-152. Krş. Michaud, I, s.88-89vd.

[67] Robert de Flandre (1093-1111)'nin haçlı karyeri için bk. M.M.Knappen, "Robert II of Flanders in the First Crusade", *The Crusades and Other Historical Essays*, s.79-100.

[68] Fulcherius bu sefere katıldığından, güzergâhı aşağıdaki metinde ayrıntılı olarak verilecektir.

[69] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 86:9

[70] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 132:7

[71] Papa Urbanus haçlıların mülklerini üç seneliğine kilisenin himayesine aldığını ilan etti. Ancak buna karşın haçlı seferini yarıda bırakacak olanlar için de aforoz hükmünü önceden koydu. Bk.Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 140. Krş. Wilken, I, s.56vd; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.21.

12. Fakat bununla beraber geride kalanlar, gidenler için ne kadar çok göz yaşı döktülerse de, [gidenler] -- hiç şüphesiz ki, Rab'ın kendisini sevenlere vadettiğinin yüz katını alacaklarına inanarak -- bu gibi göz yaşları tarafindan bütün sahip oldukları şeyleri terk etmekten alıkonulmadılar.[72]

13. Ondan sonra zevce kocanın dönüş vaktini hesapladı, çünkü eğer Tanrı ona yaşamaya izin verecek olursa o, eve onun yanına dönecekti. Koca onu Rab'a emanet etti, onu uzunca öptü ve, o ağlayınca, döneceğine dair söz verdi. Zevce, onu bir daha göremiyeceğinden korkarak yaşamakta olan sevgilisi için sanki ölmüş gibi matem tutarak ayakta kalamayıp bayılarak yere düştü. Koca ise, görünüşte ne eşinin ağlayışı için merhamet duymuyor, ne de her hangi bir arkadaşının kederi için acı hissetmiyordu -- ve yine de bunları duyduğu halde, çünkü gizlice vahim acılar çekiyordu -- [tutumunu] değiştirmiyerek, kesin kararlı bir fikir ile [oradan] ayrıldı.[73]

14. Her nasılsa geri kalanlar için keder olan, gidenler için zevk idi. O halde, ne diyebilirim ki? "Bu Rab'dan oldu; ve o, gözlerimizde şaşılacak iştir."[74]

---

[72] Papa II.Urbanus'un çağrısı ne kadar büyük bir yankı uyandırdığını Guilelmis Monachi Malmesburiensis (*De Gestis Regnum Anglorum*, adapte edilmiş tercüme John Sharpe, London 1815, Kitap IV, Bap 2, s.416 nakden McGinty, s.24 n.16) de anlatmaktadır: "Ondan sonra Gal'lı ormanlarını terketti ve avcılığını ihmal etti; İskoçyalı alışık olduğu pirelerini terketti; Viking, sarhoş eden sıvıları yukmaktan vazgeçti; Norveçli çiğ balığına arkasını çevirdi."

[73] Birçok kişi, özellikle köylüler bütün varlıklarını satıp aileleri ile birlikte yola çıkmışlardı. Krş.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.30.

[74] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 118:23

VII
Normandie Kontun Yolculuğu[75] ve O Sıralarda Roma'da Gelişen Olaylar

1. O halde, biz batı Franklar Galya'dan geçip İtalya'dan ilerlerken[76], son derece meşhur bir şehir olan Lucca'ya kadar geldik. Oraya yakın bir yerde papa Urbanus ile karşılaştık; ve Norman Robert ve Blois kontu Étienne ile bizim aramızdan bunu arzulayan diğerleri de onunla konuştular. Onun takdisini aldıktan sonra biz memnun bir şekilde Roma'ya doğru yolumuza devam ettik.[77]

2. Aziz Petrus bazilikasına[78] girdiğimizde mihrabın önünde ellerinde kılıçlar ile buraya sunulan takdimeleri[79] haksızca gasp etmekte olan Guibertus'un, [yani şu] budala Papa'nın[80] adamları ile karşılaştık.[81] Başkaları kilise damını bir aşağı bir yukarı koşuyorlardı ve, yüzü kapaklanmış olarak dua ettiğimizde, oradan bize taşlar fırlatıyorlardı. Çünkü onlar Urbanus'a sadık herhangi bir kimseyi gördüklerinde onu derhal öldürmek istiorlardı.

3. Kilisenin kulelerinden birinde lord Urbanus'un adamları bulunuyordu. Bunlar ona sadakatle bağlı olarak burasını dikkatle koruyorlardı ve onun düşmanlarına karşı mümkün olduğu kadar iyi

---

[75] Fulcherius burada hataya düşmektedir, Robert, Normandia dükü idi.
Robert'in ayrılış tarihi, Eylül ya da Ekim 1096 idi. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.80; Hagenmeyer, *Chronologie*, (69) s.36-37. Bk. n.65.

[76] Bu ordular Lombardia bölgesinden ilerlediler. Bk.Sybel, s.276.

[77] 25 Ekim 1096. Bk. Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi*, R.H.C., cc., V, s.190E. Krş. Sybel, s.276vd.; Jaffé, *Regesta*, I, s.690, Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, göstyer; Hagenmeyer, *Chronologie*,(90), s.45.

[78] Roma'daki Aziz Petrus Katedrali. Bazı katedrallar için 'basilika' kelimesi de kullanılıyordu.

[79] Hagemmeyer (*Historia Hierosolymitana*, I, vii, 3, s.166,n.8)'e göre bu takdimeler (*oblationes*) haçlılar tarafından mihraba sunulan paralardan oluşuyordu.

[80] Fulcherius, *stolidus* kelimesini Guibertus'un zihinsel bir zaafını göstermek amacıyla kullanmamıştır; daha ziyade onun hakkı olmadığı halde aptalca papalık makamını ele geçimeye çalışmasını dile getirmek istemiştir. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, vii, 2, s.165vd. n.7.

[81] Takr.28 Ekim 1096. Bk. Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi*, R.H.C., occ., V, 190E. Krş. Sybel, aynı yer; Jaffé, *Regesta*, I, s.690; Hagenmeyer, *Chronologie*,(92) s.46.

karşı koyuyorlardı. Orada böylesine büyük bir vahşetin işlendiğini görmek bize çok büyük keder verdi, fakat biz gerçekten Rab tarafından ceza verilmesi dışında başka hiç bir şeyin yapılmasını arzulamıyorduk.[82] Bunun üzerine, bizimle buraya kadar gelen birçok kimse şimdi korkaklıktan zayıf düşerek, hiç tereddüt etmeden yurtlarına döndü.

4. Diğer taraftan, biz Campania'nın ortasından geçerek[83] deniz kenarında yerleşik zengin bir şehir olan Bari'ye[84] geldik. Orada Aziz Nicholaus kilisesinde Tanrı'ya şevkle dua ettik. Ondan sonra, limana yaklaşarak, denizi hemen geçmeyi umduk. Fakat gemicilerin, talihin aksi gittiğini ve daha o sıralarda heybetle üzerimize gelen kış mevsimin yaklaştığını ve bizi tehlikeye maruz bırakacağını söleyerek itiraz etmeleri, Normandia kontu Robert'in Calabria'ya çekilip bütün [sert] kışı orada geçirmesini gerekli kıldı. Ancak o sıralarda Flandre kontu Robert kendi kuvvetleri[85] ile birlikte denizi geçti.[86]

---

[82] O sıralarda ne Guibertus ne de Urbanus Roma'da sürekli olarak ikamet etmiyorlardı. Ancak bu şehirde papa VII Gregorius'un manevi mirasına sadık kalan ve Urbanus'un taraftarları olarak ortaya çıkan gruplar ile Guibertus'un taraftarları arasında yukarıda tarif edilen savaşlar vuku buluyordu. Bu gruplar Roma ve çevresinde bulunan her kilise için tek tek savaşıyordu. Bundan dolayı şehir aslında bir harabe görünümü arzediyordu. Roma ve civar bölgelerinin eski ve köklü aileleri Guibertus'a taraftar grubunu oluştururken, servet ve topraklarını reformcu papalığa borçlu olan yeni asilzade aileleri Urbanus'a taraftarlık etmekteydiler. Bunlardan özellikle papa VII.Gregorius zamanından beri Pierloni ve Frangipani aileleri göze çarpmaktaydılar. Pierloni ailesi aslen bankacılık ile meşgul olan bir yahudi sülalesinden gelmekteydi. Bu aile reformcu papalığı maddî ve askerî açıdan çok desteklemiştir. Papa II.Urbanus Roma'da bulunduğu süre Pierloni ailesinin himayesine girerek birçok kez evlerinde kalmıştır. Dikkate değer husus ise Tiber nehrinde bulunan adadaki ikametgâhına giriş sadece bu evden sağlanabiliyordu. Frangipani ailesi de ilk kez 1014'de zikredilen Roma kökenli bir aile idi. Frangipaniler de Urbanus'u 1094'da evlerinde misafir olarak ağırlamışlardır. Her iki aileye mensup birçok asker Urbanus'a Roma'da ve Roma dışı seyahatlerinde refakat ediyordu. Krş.Becker, *Urban II.*, I, s.99-104; Robinson, *The Papacy*, s.8-9.

[83] Fulcherius, Roma ile Kampania arasında kalan Latium bölgesindeki ünlü Monte Cassino manastırına Kasım başı 1096'da uğradıklarından bahsetmemekte. Bk. Riant, *Inventaire*, s.43 ve 134; Hagenmeyer, *Chronologie*, (94) s.47.

[84] Bari, Apulia bölgesinin Adriyatik Denizi kıyısındaki ikinci büyük liman şehri idi. Haçlılar Kasım sonu ya da Aralık başı 1096'da Bari'ye varmışlardı. Krş. Sybel, s.277; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.80; Hagenmeyer, *Chronologie*, (101)s.49

[85] Fulcherius *cohors,-tis* kelimesini kullanmıştır. Bir *cohors* bir alayın onda birini oluşturuyordu.

[86] Aralık başı 1096. Krş. Riant, *Inventaire*, s.159; Roehricht,*Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (103) s.50; --, *Historia Hierosolymitana*, I, vii, 4, s.168 n.23.

5. [Reisleri tarafından] terkedilen ve gelecek sefaletten korkan sıradan halka mensup birçokları, yaylarını sattılar, hacı değneklerini ellerine aldılar ve yurtlarına korkaklar olarak geri döndüler. Bu sebeple, onlar hem Tanrı hem de insanlar tarafından değersiz sayıldılar ve [böyle hareket etmeleri] onlara leke sürdü.

VIII
Hacıların Boğulması ve Görülen İlâhî Mucize

1. Miladın 1097'inci senesinde, ilkbahar havasının Mart ayına[87] eşlik etmesiyle, Norman kontu, kont Étienne de Blois ve onun [adamlarını da] yanına alarak --zirâ Étienne de aynı şekilde daha elverişli hava koşullarını beklemiş bulunuyordu -- derhal yeniden denize doğru yöneldi . Filo hazırlandı ve Kutsal Paskalya yortusuna denk gelen Nisan ayının *Nones*'lerinde[88] Brindisi limanında gemiye bindiler.[89]

2. "Ne derece Onun hükümlerine akıl ermez ve yolları keşfolunmaz!"[90] Çünkü biz, diğerlerinin arasında bir geminin, daha sahile yakın iken ve görünüşte [hiç bir şey tarafından] tehdit edilmezken, aniden ortasından yarıldığını gördük. Bundan dolayı her iki cinsiyetten 400 insan boğularak can verdi; onlar ile ilgili olarak Tanrı adına edilen sevinç dolu [övgü] derhal [göklere] yükseldi.[91]

---

[87] Sybel, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (126) s.61.
[88] Bk.s.44 n.2.
[89] 5 Nısan 1097. Bk. Bartolf de Nangis, R.H.C., occ., III, 493 E; Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi*, R.H.C., occ., V, s.191 A; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.497); Willermus Tyrensis, II, xxıı. Krş Sybel, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*,(130) s.63; --, *Historia Hierosolymitana*, I, vıı, 1,s.169, n.3.
[90] *Kitabı Mukaddes*, Romalılar 11:33.
[91] Bu olay aynı gün, yani 5 Nisan 1097 vuku buldu. Bk. Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi*, R.H.C., occ., V, 191 B. Krş. Wilken, I, s.145; Hagenmeyer, *Chronologie*, (131) s.63.

3. Çünkü etrafta dikilenler, mümkün olduğu kadar çok sayıda ölü bedenlerden topladıklarında, bunlardan bazılarının omuzlarındaki etine hakikaten haçlar mühürlendiğinin farkına vardılar.[92] Çünkü yaşayanlar elbiselerinin üzerinde ne taşıdıysalar -- Tanrı'nın takdiri ile -- aynı muzaffer işaretin, hüsnüniyet yemini altında Onun hizmetinde önceden böyle meşgul olmuş olanlar ile birlikte kalması münasip idi. Ve aynı zamanda akıl bu [olay] hakkında düşünenlere yazılı olan kehanetin yerine getirildiğini söylüyordu. Çünkü böyle bir mucize ile ölmüş olanlar Tanrı'nın merhameti ile daha şimdiden ebedî hayatın barışını elde ettiklerinden dolayı [haç ile işaretlenmeleri] münasip idi. Kehanet şöyle der: "Salih, ölüm tarafından vaktinden evvel götürülmesine rağmen, barış bulacaktır."[93]

4. O an ölüm ile boğuşan diğerlerinden sadece birkaçı yaşıyordu. Atlar ve katırlar dalgalar tarafından yutuldular ve ayrıca büyük miktarda paralar kaybedildi. Bu talihsizliği gördüğümüzde öylesine büyük bir korku ile şaşkına dönmüştük ki, daha gemilere binmemiş olan zayıf yüreklilerden birçok kimse hac etmekten vazgeçtiler. Onlar kendilerini hiç bir zaman bu aldatıcı suyun üzerine yerleştirmeyeceklerini söyleyerek yurtlarına geri döndüler.

5. Fakat bizler her şeye kadir olan Tanrı'ya bağladığımız ümidimizi [yüreklerimizin] derinliklerine yerleştirerek, rüzgâr hafifce estiğinde yeniden açılmış gabya yelkenleri ile büyük bir trompet sesinin eşliğinde kendimizi denize zorla kabul ettirdik. Güç kaybeden rüzgâr sebebiyle açık denizde üç gün alıkonulduktan sonra, dördüncü günde[94],

---

[92] Bk. Bir sonraki not.

[93] *Kitabı Mukaddes,* Süleyman'ın Meselleri 4:7. Krş. Wilken, I, s.59; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.30 ve 80

Fulcherius bu olayı ilâhî bir mucize olarak değerlendirmektedir. Ancak birçok haçlı --kadın ve erkek -- öylesine şevke gelmişlerdi ki, kızgın demirler ile haç işaretini vücutlarına ve hatta alınlarına damgalamışlardı. Bk. Baudry de Dol, R.H.C., occ., IV, s.87-88; Guibertus Novigentis, RHC,occ., IV, s.251. Krş. Wilken, I, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, göst.yer.

[94] 9 Nisan 1097.Bk.Bartolf de Nangis, R.H.C., IV, s.493 E; Theodore de Poehlde,*Narratio de prefectione Godfridi*, R.H.C., occ., V, 191 E. Krş.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.80; Hagenmeyer, *Chronologie*, (133), s.64.

tahminime göre, Dyrrakhion şehrinden aşağı yukarı on mil uzaklıkta karaya çıktık. Filomuzu iki liman kabul etmiştir.[95] Bundan sonra kara yolculuğumuza neşeli bir şekilde yeniden devam ettik ve adı geçen şehre yaklaştık.

6. Biz Bulgarların ülkesinden, dağ uçurumların üzerinden ve oldukça ıssız yerlerden ilerledik. Ondan sonra hepimiz bu yerin sakinleri tarafından -- ve de haklı olarak -- *Şeytan* diye adlandırılan vahşî bir ırmağa geldik.[96] Çünkü orada, içinden adım adım geçmeyi ümit ederken birçok insanın beklenmedik bir şekilde kuvvetli akıntı tarafından aşağı çekilerek can verdiklerini gördük; ve seyircilerden hiç biri onlara yardım edemedi. Bu olaydan dolayı [derin] acı duyduğumuz için orada çok göz yaşı döktük, ve eğer talim görmüş [becerikli] atlara sahip olan şövalyeler yaya olanlara yardım elini uzatmamış olsaydı birçok başkaları da aynı şekilde hayatlarını kaybetmiş olacaklardı. Bundan sonra kampımız [bu] ırmağın kenarına yakın [bir yerde] kuruldu. Burada bir gece için durakladık. Görünüşte hiç bir sakini olmayan çok büyük dağlar her tarafımızdan yükseliyordu.

7. Şafakta, sabahın erken saatlerinde, trompet işareti verilmesiyle Bagulatus [Bagora] dedikleri dağları tırmanmaya başladık. Dağlık şehirler olan Lucretia, Botella, Bofinat ve Stella'yı geçtikten sonra Bardarius [Vardar] diye adlandırılan bir nehre ulaştık.[97] Bu, âdete göre sadece sandallarla geçiliyordu, fakat biz Tanrı'nın yardımı ile [sığ yerden] yürüyerek onu geçebildik ve [buna] sevindik. Onu geçtikten sonra biz ertesi gün çadırlarımızı her türlü mal ile zengin bir şehir olan Selânik önünde kurduk.

---

[95] Diğer liman antik Epidamnus idi. Bu limanların her ikiside bugünkü Arnavukluk sınırları içinde bulunmaktadır.

[96] Haçlılar takriben 12 Nisan 1097'de Devol ırmağına geldiler Bk. Bartolf de Nangis, R.H.C., III, 493 F; Theodore de Poehlde, *Narratio de prefectione Godefridi*, R.H.C., occ., V, 191. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (135) s.65.

[97] Bu güzergâh için bk. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.80 n.8

8. Orada [yolculuğumuza] verdiğimiz dört günlük bir aradan sonra[98] [yürüyüşümüze devam ettik] ve oradan Makedonya'ya girerek Philippi Vadi'sinden[99] ve Crisopolis'den ilerleyerek, Christopolis, Praetoria, Mesinopolis, Macra, Traeanopolis, Neapolis, Panadox, Rodosto, Heraclea, Salumbria, Natura [şehirlerini geçtik] ve Istanbul'a geldik.[100] Çadırlarımızı bu şehrin önünde açtıktan sonra on dört gün boyunca dinlendik.[101]

9. Şehre giremediğimizden -- çünkü bunu imparator hoş karşılamıyordu (bilakis O, bizim kendisine herhangi bir zarar vermek amacıyla entrikalar hazırlamış olabileceğimizden korkuyordu) -- onun emriyle şehirlilerin bize getirdikleri günlük ihtiyaç maddelerimizi surlar dışında satın almamız gerekiyordu.

10. Her saat [başı] bizden sadece beş, ya da altı kişiye aynı anda şehre girmeğe izin veriliyordu; böylece bazıları çıkıyor, bazıları da kiliselerde dua etmek üzere içeri giriyordu.

IX
Istanbul Şehri ve Hacıların İznik Yolculuğu

1. Ah! Ne kadar mükemmel ve güzel bir şehir! [Her biri] hünerle şekillendirilmiş harikulade eserler olan ne kadar çok manastır ve saraylar içinde bulunmakta! Şehrin sokaklarında ve semtlerinde ne kadar çok olağanüstü yapıtlar görmek mümkün! Orada bulunabilen her

---

[98] 22-26 Nisan. Krş. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, viii, 8, s.174 n.23; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.80.

[99] Strymon Nehri vadisi.

[100] Robert de la Normandie ve Etienne de Blois Istanbul'a 14 Mayıs 1097'de vardılar. Kaynaklar için bk.n 101. Krş. Wilken, I, s.145; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.81; Hagenmeyer, *Chronologie*, (149) s.71.

[101] 14-28 Mayıs 1097. Bk. Hagenmeyer, *Epistula I Stephani*, s.139; Albertus Aquensis, II, c.21, terc.Hefele, I, s.27-28. Krş. Wilken, I, gösyer; Sybel, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie* (149) s.71.

tür malın, [yani] altının, gümüşün, her tür esvabın ve kutsal emanetlerin bolluğunu tekrar birer birer saymak çok can sıkıcı olurdu. Her mevsimde, tacirler sık sık yapılan gemi seyahatleriyle insanların ihtiyaç duyabileceği her şeyi bu yere getirmektedirler. Orada, tahminime göre yaklaşık yirmi bin hadım devamlı olarak tutulmakadır.

2. Yorulmuş benliklerimizi yeterince dinlendirdiğimizde reislerimiz bir istişareden sonra onun isteği üzere imparator ile yeminli bir sözleşme yapma konusunda anlaştılar. Şimdiye kadar bizden önce [Istanbul'a] gelmiş olan lord Bohemund ve dük Godefroi [böyle bir] andı içmişlerdi. Her nasılsa, kont Raymond o sıralarda aynı şekilde hareket etmeyi reddetti. Flandre kontu, tıpkı diğerleri gibi, aynı andı içti.[102]

---

[102] Godefroi de Boullion 23 Aralık 1096 tarihinde Istanbul'a vardı. İmparatorun bağlılık andı konusundaki talebini reddederek diğer haçlı reislerin gelmesini beklemek niyetinde idi. Ancak I.Aleksios'un Godefroi'yı bu bağlılık yeminine zorlamak ve bütün haçlı ordularını Istanbul'da birleşmesini engellemek amacıyla haçlıların iaşelerini kesmesi takriben dört ay sürecek bir mücadelnin başlangıcı oldu. Bu şiddetlenen mücadele Godefroi'nın 2 Nisan 1097 tarihinde Blakherna Sarayı'na saldırması ile doruk noktasına ulaştı. Ancak ertesi gün çıkan yeni bir savaşta imparatorluk ordusuna yenilmesi üzerine Godefroi vassallik yeminini etmeyi kabul etti. Godefroi de Boullion, Paskalya Pazar gününde bu yemini yerine getirdi. Modern tarihçilerin büyük bir kısmı Anna Komnena (X, IX, 1-X, 7, nşr./terc.Leib, II, 220-230)'ya dayanan bu tarihlemeyi kabul eder. Mayer ve McGinty ise bu görüşü katılmıyorlar. Dölger'e dayanan Mayer söz konusu savaşın Ocak 1097'de vuku bulduğunu ve Godefroi'nın 20 Ocak 1097'de yemin ettiğini söylemekte. McGinty ise Krey'e dayanarak 21 Ocak tarihini vermekte.

Bohemond, 10 Nisan'da imparator'un huzuruna çıkarak hiç tereddüt etmeden vassllik yeminini yerine getirdi. McGinty (Fulcherius, I,IX, 2, terc.s.28 n.1) ise Bohemond'un Kasım 1096'da yemin ettiğini söyler.

Robert de Flandre'nin Epir bölgesinden geçen Istanbul yolculuğu hakkında herhangi bir rivayete sahip değiliz. Ancak onun Bohemond ile aynı sıralarda Istanbul'a vardığı bilinmekte. Robert de Flandre ile ilgili yemin töreni hakkında bir kayıt mevcut değildir. Fakat yemin etmesi için Raymond de St.-Gilles'e baskı yapanlar arasında Robert de Flandre'nin de bulunduğundan kendisinin bu andı itirazsız içtiği sanılmakta.

Raymond de St.-Gilles 21 Nisan 1097 tarihinde Istanbul'a vardı. Ancak ertesi gün imparatorun huzuruna çıkan kont yemin etmeyi reddetti. Raymond de St.-Gilles ve I.Aleksios arasında başlayan yemin müzakereleri dört gün sürdü ve Toulouse kontu Raymond 26 Nisan'da diğer haçlı reislerin baskıları neticesinde Provans'da adet olan bir andın tarzında yemin etmeyi kabul etti. Böylece o, imparatorun şerefine ve hayatına zarar vermiyeceğine dair yemin etti. Fink (Fulcherius, aynı yer, terc.Ryan, s.79 n.4)'e göre *İmparatorun şerefi* burada ona ait bütün mülk ve toprakları anlamına gelmektedir.

Adhemar de Puy ise din adamı olduğu için Bizans imparatoruna bağlılık yemini etmek zorunda bırakılmadı.

Robert de la Normandie ve Blois kontu 14 Mayıs'ta Istanbul'a geldiklerinde bütün diğer haçlı reisleri Anadolu'ya geçmiş bulunuyorlardı. İmparator bu sebeple onları samimiyetle karşıladı ve büyük hediyeler takdim etti. Bu ilgi karşısında Robert de la Normandie ve Étienne de Blois hiç tereddüt etmeden kendilerinden talep edilen vassallık yeminini ettiler.

3. İmparator ile dostluk tesis etmek herkes için zarurî idi, çünkü onun öğüt ve yardımı olmadan yolculuğumuzu tamamlayamazdık; ne de bizi aynı yoldan takip edecek olanlar yapabilirdi. O zaman, imparator bizzat [yemin edenlere] keyfince istediği kadar çok madenî paralar ve ipeksi elbiseler takdim etti; bir de, böylesine uzun bir yolculuğu bitirebilmeleri için ihtiyaçları olan atlar ve para verdi.

4. Bu [işler] tamamlandıktan sonra, Bractium Sancti Georgi dedikleri denizi geçtik.[103] Biz ondan sonra lord Bohemond, dük Godefroi, kont Raymond ve Flandre kontun daha Mayıs ayın ortasında[104] muhasara ettikleri İznik şehrine süratle gittik. Çok keskin okçu ve kemankeşler olan doğulu Türkler[105] o sıralarda bu şehre sahip idiler. Fars'dan gelen bu Türkler elli yıl evvel Fırat nehrini geçtikten sonra Nikomedia şehrine kadar Romania'nın bütün topraklarını kendileri için zaptetmişlerdi.[106]

Bazı küçük asiller imparatora yemin etmemişlerdi. Bunların arasında Tankred de bulunuyordu. O halen Bizans'a karşı nefret besliyordu. Tankred, Bohemund'un ordusunu talimat üzere Istanbul'a getirdiğinde, imparatorun huzuruna çıkmamak için köylü kıyafetleri giyerek ordu ile birlikte 26 Nisan'da Anadolu yakasına geçti.
Bütün yemin meselelerin tartışması için bk.: Wilken, I, s.119, 126-128, 133 ve 145; Michaud, I, s.115; Muralt, II, s.78-79; Sybel, s.267-269 ve 273 ve 275vd ve 277;Kugler, "Kaiser Alexios und Albert von Aachen", *Forschung zur deutschen Geschichte*, XXIII, s.497; Yewdale, *Bohemond I.*, s.43vd.;Bréhier, *Les Croisades*, s.75; Chalandon, *Histoire de la premier Croisade*, s.119-129; --, *Alexis Ier*, 183; Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, München/Berlin 1924, no.1196; Yewdale, *Robert Curthose*, s.101; Krey, A.C., "Neglected Passage in the *Gesta Francorum* and Its Bearing on the Literature of the First Crusade", *The Crusades and Other Historical Essays*, s.57-58; Hill/Hill, *Raymond IV*, s.49-51; Runciman, "Constantinople to Antioch", *Crusades*, I, 284-288; Hill/Hill, "The Convention of Alexius Comnenus and Raymond of St.Gilles," AHR, LVIII (1953), 322-327; Mayer, *The Crusades*, Oxford 1988[2], s.45 n.23 ve s.46.

[103] Robert de la Normandie ve Éienne de Blois ile orduları 29 Mayıs 1097 tarihinde İznik'e doğru yola çıktılar. Bk. Hagenmeyer, *Epistula I. Stephani*, s.139. Krş. Wilken, I, s.145; Sybel, s.278 ve 283; Hagenmeyer, *Chronologie*, (153) s.74.

[104] Godefroi, Tankred ve Robert de Flandre 6 Mayıs 1097 tarihinde İznik önüne varmışlardı. Hagenmeyer, *Chronologie*, (147) s.70 ve (150) s.72.

[105] McGinty'e göre (Fulcherius, I, xi, 4, terc. s.29,n.2) 'Doğulu Türkler' tabiri Selçukluların doğulu menşesini vurgulamaktadır. Bu, Konya Selçukluları'nı Büyük Selçuklular'dan ayırmak üzere kullanılan bir tanımlama değildir.

[106] Türkler, Selçuklu fetihi sırasında Fırat'ı 1047'de geçtiler, fakat 1081'e kadar İznik'e ulaşmamışlardır.

5. Ah! Nikomedia'nın ötesinde denize yakın ovalarda yatan ne kadar çok ölülerin kesilmiş kafalarını ve kemiklerini bulduk.[107] Önceki yıl Türkler, oku tanımayan ve kullanımında acemî olanları yoketmişlerdi. Bundan [büyük] acı duyarak orada çok gözyaşı döktük.[108]

X
İznik Kuşatması[109] ve Bu Şehrin Teslim Oluşu

1. İznik'i kuşatmakta olanlar, ki bundan demin bahsedilmişti[110], prenslerimiz Normanların kontu ve Etienne de Blois'ın geldiklerini[111] duyduklarında sevinçle onları ve bizi yolda karşılamak üzere geldiler. Onlar bize çadırlarımızı kuracağımız yere, [yani] şehrin güney tarafındaki [surun] önündeki yerimize kadar refakat ettiler.

2. Türkler, mümkünse ablukayı yarmak, aksi takdirde ise [en azından] şehri kendi askerleriyle daha iyi takviye etmek amacıyla çoktan kuvvet toplamışlardı.[112] Fakat onlar adamlarımız tarafından şiddetle geri

---

[107] Fulcherius'un da aralarında bulunduğu haçlılar bu ölülerin kemiklerini 30 Mayıs 1097 tarihinde gördüler. Bk. Anna Komnena, X, vı, nşr/terc.Leib, II, s.210-212. Krş. Hagemeyer, *Chronologie*, (154), s.74.

[108] Haçlıların rastladıkları cesetler Pierre L'Hermite'i takip edip, Türkler tarafından 21 Ekim 1096'da kılıçtan geçirilenlere ait idi. Bk. Anna Komnena, X, vı, nşr/terc.Leib, II, s.210-212; ayrıca bk. n.63 ve 64.

[109] Haçlıların İznik'i kuşatıp ilk saldırılarını gerçekleştirdikleri gün ise 14 Mayıs 1097, yani Hz.İsa'nın göğe uçuş günü idi. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII,1, s.126, nşr/terc.Hill, s.14-15; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.156 D; Baudry de Dol, R.H.C., occ., IV, 26 D; Robert le Moine, R.H.C., III, s.756 A; Albertus Aquensis, II, 20, terc.Herfele, I, s.60-61; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.501); Anna Komnena, XI, 1, nşr/terc.Leib, III, s.7. Krş. Krş. Wilken, I, s.140-141; Sybel, s.279-280; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.38; Hagenmeyer, *Chronologie*, (150) s.72; Chalandon, *Histoire de la premièr croisade*, s.19 lvd.; Bréhier, L. *L'Eglise et l'Orient au Moyen Age: Les Croisades*, Paris 1928, s.76; Grousset, I, s.29; Runciman, terc Işıltan, I, 137.

[110] Fulcherius, I, x, 4; terc.McGinty,s.29.

[111] 3 Haziran 1097. Bk.Hagenmeyer, *Epistula I. Stephani*, s.139; Albertus Aquensis, II, c.20, terc.Hefele, I, s.60-61. Krş. Wilken, I, s.145; Sybel, s.283; Hagenmeyer, *Chronologie*, (155) s.75; Grousset, I, aynı yer; Runciman, "Constantinople to Antioch", *Crusades*, I, s.289; --, terc Işıltan, I, göst.yer.

[112] Bu paragraf (bap 2) çok karışıktır. Fulcherius burada İznik önünde Türkler ile yapılan savaşları ayrıntılarıyla anlatmamakta. Görünüşe göre paragrafın baş kısmı başşehrini kurtarmak için Malatya kuşatmasından vazgeçen I.Kılıç Arslan'a ait öncülerin

püskürtüldüler ve onlardan hemen hemen iki yüz kişi öldürüldü. [Türkler] Frankları böylesine kudurmuş ve son derece kuvvetli gördüklerinde Romania'nın içlerine kaçtılar -- ta ki [Franklara] yeniden saldırmanın vakti geldiğini hissedinceye kadar.

3. Biz, ki en son olarak gelenler biz idik, kuşatmaya Haziran'ın ilk haftasında katıldık.[113]

4. Bundan sonra [Frankların] muhtelif ordular[ı] orada [tek bir orduda] birleştirildiler.[114] Hesap etmekte maharetli olanlar bunları[n sayılarını] savaşa hazır altı yüz bin kişi olarak tahmin ettiler. Bunların

---

İznik önüne varışlarını ve şehre girip Türk garnizonunu içten takviye edebilmek üzere 16 Mayıs 1097 tarihinde Raymond de St.-Gilles'in kuvvetleri ile giriştikleri başarısız savaşı anlatmakta. Fulcherius'un burada değinmediği nokta ise Boutumites'in daha bu safhada Türk garnizonu ile bağlantı kurmuş olmasıdır. İznik'in Bizans'a teslim müzakereleri Sultan'ın şehre çok yaklaştığının duyrulmasıyla kesilmişti. Paragrafın sonu ise bizzat Sultan I.Kılıç Arslan'ın idaresindeki büyük Türk ordusunun Haçlılar ile 21 Mayıs 1097'de yaptığı şiddetli fakat yine başarısız savaştan sonra geri çekilmesini konu almakta. Sybel, Hagenmeyer ve Muralt, Sultan'ın 16 Mayıs'ta bozguna uğratıldığını söylerler ve 21 Mayıs'daki savaştan bahsetmezler. Her iki savaş için bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 1, s.126, nşr/terc.Hill, s.14-15; Raimundus Aguilers, III, s.239 A-; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.23; Guibertus Novigentis, R.H.C., occ., IV, s.156 F; Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*, s.144 ve 257, n.23-24;--, *Epistula I. Stephani*, s.139; bu iki mektup ile ilgili olarak ayrıca bk.Riant, *Inventaire*, s.142-145 ve 164-165; Albertus Aquensis, II, 25-27, terc, Hefele, I, s.68-70; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.501); Anna Komnena XI, ı, 3-4, terc.Leib, III, s.8-9; Urfalı Mateos, *Vakayiname*, terc.Dulaurier, E., Paris 1859, II, cxlix-cl, s.211-215. Krş.Wilken, I, s.141-142; Sybel, s.278-283; Hagenmeyer, *Chronologie*, (152) s.73; Runciman, *Constantinople to Antioch*, s.289-90; --, terc.Işıltan, I, göst.yer; Riley-Smith, *The Crusades. A short History*, New Heaven/London 1987, s.26; Mayer, *The Crusades*, aynı yer.

[113] Bk. n.111.

[114] Haçlı orduları, Aleksios'un önlemesiyle İstanbul önünde birleşememişlerdi. Bu sebeple ana haçlı ordusu ancak İznik önünde oluşturulmuştu. Godefroi de Boullion, Flandre Kontu, Tankred (Bohemund'un kuvvetleri idare ediyordu) ve Pierre l'Hermite'in hayatta kalamış olan adamları Nicomedia (İzmit)'da birleştiler. Bunlar Godefroi 'nın kumandasında Civetot üzerinden ilerleyerek 6 Mayıs 1097 tarihinde İznik önüne vardılar. Bohemund ise bizzat İstanbul'da İmparator ile ordunun ikmalini görüşüyordu. Raymond de St.-Gilles'in ordusu ise kuşatmanın fiilen başlamasından iki gün sonra, yani 16 Mayıs 1097'de bunlara katılmıştı. Yukarıda denildiği üzere Robert de la Normandie ve Étienne de Blois, kuvvetleri ile birlikte 3 Haziran 1097 tarihinde İznik önüne vardılar. Godefroi ordusunu kuzey surları önüne yerleştirmişti; Bohemond'un ordusu ise doğu, Raymond'un kuvvetleri güney surların karşısında karargah kurdular; Robert de la Normandie'nin ordusu ise Raymond de St.-Gilles'in kuşattığı kesimde yer almış gözüküyor. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, VII, 1-VIII, 3, s.126, nşr/terc.Hill, s.14-16, Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.239; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.31; Albertus Aquensis II, c.21 ve c.26, terc, Hefele, I, s.61-62 ve 67-68; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.501-503); Anna Komnena, XI, ı, nşr/terc. Leib, III, s.7. Krş.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.82-85; Hagenmeyer, *Chronologie*, (146-147) s.70vd.; Grousset, I, s.28-29; Runciman, terc. ,I, s.135, n.1 ve s.136-137; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s.29.

yüz bini göğüs zırhı[115] ve miğfer ile tam teçhizatlı idiler -- silâhsızları, yani papazları, keşişleri, kadınları ve küçük çocukları saymıyacak olursak.

5. Bundan başka ne [diyebilirim ki]? Eğer evlerinden ayrılanlarının hepsi aynı zamanda [bu] kutsal seferde bir araya gelseydiler, hiç kuşkusuz altı milyon savaşçı orada olurdu.[116] Fakat bazıları cefalara katlanmak istemiyerek Roma, Apulia, Macaristan veya Dalmaçya'daki evlerine dönmüşlerdi[117], ve [ayrıca] binlercesi yolda öldürülmüş idi. Başkaları ise mecalsiz olmalarına rağmen bizimle yola devam ettilerse de, varışta vefat ettiler. Hacılarımızın dağ patikaları boyunca, ovalarda ve ormanlarda gömülü bulundukları o muhtelif mezarlıkları görmek mümkün idi.

6. İzah etmem gereken bir husus vardır, çünkü biz İznik şehrini uzun bir süre kuşatmaktaydık: imparatorun müsaadesiyle bize gemilerle getirilen iaşeyi satın alabiliyorduk. Ayrıca, kahramanlarımız [kuşatma] aletler[ı] yapmışlardı: şahmerdan, lağımlar kazımak üzere aletler [*scrofae*], ahşap kuleler ve mancınıklar [*petrariae*]. Oklar yaylardan firlattılıyordu ve taşlar mancınıklar [*tormenta*] ile atılıyordu.[118]

---

[115] *lorica,-ae*, yani 'göğüslük, göğüs zırhı'

[116] Bu mübalâğalı sayılar için bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, s.183 n.11. Runciman, terc.I, s.263-267;

[117] Fulcherius'un bulunduğu ordu Via Egnatia'dan ilerlemişti. Fink'e göre Fulcherius burada Macaristan üzerinden geçen Pierre l'Hermite, Meteliksiz Gautier ve Godefroi de Boullion ile Dalmaçya'dan ilerleyen Raymond'un ordularını terkedenlerden sözetmektedir. Bk. Fulcherius, I, x, 5, terc.Ryan, s.82 n.6.

[118] Şahmerdan dikey kalaslara asılmış büyük kalas ya da kütük idi Askerler bu kalası sallandırıp suru sarsarak yıkıyor ya da içine bir delik açıyorlardı. *Scrofa*, surun temeline lağımlar kazımak üzere kullanılan bir alet idi ve ayrıca onu kullananlara da siper olarak işe yarıyordu. Haçlılar böyle bir alet ile İznik surun bir kulesini takriben 10 Haziran'da çökerttiler, ancak Türkler burasını gece yarısı tamir ettiler. Hücum kulesi ahşap idi ve hareket etmesini mümkün kılan tekerlek ya da makaralar ile teçhiz edilmişti; bu genellikle iki katlı idi. Alt kat şahmerdan'ı ihtiva ederdi, üst kat ise okçulara ve mancınıklara bir platform olarak işe yarardı. Kule bazan onu kullanan askerlerin korunması için deriler ile örtülürdü. Çoğunlukla kuleye bir açılır asma köprü bağlıydı, ki bu savaşçılara sura ulaşma imkanını vermekte idi. *Petraria* ve *tormentum* ise mancınık türleri idiler. *Petraria* ile çok sayıda taşın aynı anda firlattılması mümkün idi. *Tormentum* da gülleleri burma iplerin kullanımı ile firlattıyordu. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, x, 6,s.186, n.22-26; terc.McGinty, s.32n.3; *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 1-3, s.126, nşr/terc.Hill, s.14-15; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.239; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.31 ve 33; Albertus Aquensis, II, c.31-34., terc, Hefele, I, s.73-78; Ordericus Vitalis,

Düşmanlarımız ve biz bütün gücümüzle nöbetleşe intikam alıyorduk. Birçok defa biz aletlerimiz ile silâhlanmış olarak şehre saldırdık, fakat bizi engelleyen kuvvetli surlar[119] ile hücum akamete uğratılıyordu. Birçok kez Türklerden bazıları, [aynı şekilde] birçok kez de Franklardan bazıları oklar veya taşlar tarafından vurularak öldüler.

7. Gerçekten, halatlarla indirip yukarı kaldırdıkları demir kancaları aşağı indirerek, surlara yakın yerlerde, bir şekilde öldürdükleri adamlarımızdan herhangi birinin bedenini kaptıklarını görseydiniz, siz de kederlenirdiniz ve [o ölülere] acıyarak iç çekerdiniz. Adamlarımızdan hiç biri, [böyle bir] bedeni onlardan almaya cüret etmedi -- ne de alabilirdi. [Türkler] Cesedi soyduktan sonra leşi dışarı fırlattıyorlardı.[120]

8. Bundan sonra biz bir kaç büyük gemiyi Kivetot'tan kara yoluyla öküz ve halatlar yardımı ile İznik'e kadar çektik.[121] Girişi kontrol etmek ve böylece şehrin iaşe ile tedarikini imkânsız kılmak için onları şehre yakın bulunan bir gölün[122] üzerine yerleştirdik.

---

nşr./terc.Chibnall, IX (III.501); Anna Komnena, XI, ı, 3-7, nşr/terc.Leib, III, s.8-10. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.85 ayrıca bu aletlerin tasvirleri için bk. Grousset, I, s.28vd.; Runciman, St., *The First Crusade*, Cambridge 1980², s.91, 103, 154, 174-175, 182 ve 194; Bradbury, J., *The Medieval Siege*, Suffolk 1992, s.169, 197, 242,-243, 252-253, 263-266.

[119] İznik, uzunluğu 6 km bulan son derece kuvvetli surlara sahip idi. Étienne de Blos üç yüz kuleden bahsetmekte. Runciman (terc.Işıltan, I, s.136 ve 138)'a göre bu müstahkem surlar 240 nöbetçi kuleye sahip idi. Demirkent (*Haçlı Seferleri Tarihi*, s.30) ise sadece 144 kuleden bahsetmekte. Bk. Hagenmeyer, *Epistula I. Stephani*, s.139;İznik surlarının fotorafları için bk.Demirkent, göst.yer.

[120] İznik kuşatması sırasında bu çeşit vahşet sahneleri Franklar tarafından da sergilendiğini prenses Anna'da ve bazı batılı kaynaklarda okuyoruz. Örneğin Albertus'a göre haçlılar bin Türk'ün kafalarını keserek imparatora göndermişler ve buna karşın büyük mükâfat almışlar. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 1-2, s.126, nşr/terc.Hill, s.15; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.3 lvd; Hagenmeyer, *Epistula I.* Anselmi, s.138-139; Albertus Aquensis, II, c.31, terc, Hefele, I, s.73vd.; Anna Komnena, XI,ı, 5, nşr/terc. Leib, III, s.9. Krş.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.84; Runciman, terc., Işıltan, I, s.138. Bu olayı tasvir eden minyatürler için bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, göst.yer.

[121] Haçlıların talebi üzerine Aleksios Civetot'ta Boutumites'in emrinde bulundurduğu küçük bir filoyu 17 Haziran 1097'da İznik'e getirtti. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 7, s.127, nşr/terc.Hill, s.16; Albertus, II, c.32, terc, Hefele, I, s.74-75; Anna Komnena, XI, ıı, 3, nşr/terc. Leib, III, s.11-12. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.86; Hagenmeyer, *Chronologie*,(158) s.77vd.; Grousset, I, s.29.

[122] İznik Gölü. Haçlılar İznik'i göl tarafından abluka altına alamamışlardı. Böylece Türkler bu yönden bütün ikmallerini yapabiliyorlardı, Sultan'ın adamları buradan şehre girip

9. Biz kuşatma altında bulunan şehri beş hafta süreyle[123] rahatsız etmiş ve birçok zaman Türkleri saldırılar ile korkutmuştuk. Bu arada onlar aracılar vasıtasıyla imparator ile teslim müzakerelerine girdiler ve zaten kuvvet ve deha[mız] sayesinde büyük ölçüde tamamıyla çevrilmiş olan şehri ona sinsice geri verdiler.[124]

10. Ondan sonra Türkler, imparator tarafından gönderilmiş olan Turkopol'ları[125] içeri aldılar. Bunlar imparatorun kendilerine emrettiği gibi şehri içinde bulunan paralar ile birlikte onun adına kontrol altına aldılar.[126] Bu paraların tümünü kendisi için aldığından imparator

---

çıkabiliyorlardı. Bunu engellemek amacıyla yukarıda bahsedilen gemiler 17/18 Haziran gecesi göle yerleştirildi. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 7, s.127, nşr/terc.Hill, s.16; Guibertus Novigentis, R.H.C., occ.,III, 159 C; Robert leMoine, R.H.C., occ., III, 757 F-758 A; Albertus Aquensis, II, c.32, terc, Hefele, I, s.74-75; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.504); Anna Komnena, XI, ıı, 3-4, terc.Leib, III, s.11vd. Krş. Wilken, I, 147; Sybel, 285; Kugler, *Albert von Aachen*, Stuttgart 1885, s.28; Grousset, I, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*,(158) s.77vd; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[123] 14 Mayıs-18 Haziran 1097. Haçlılar kesin bir sonuç almak amacıyla Bizanslı kuvvetlerin yardımı ile şehre ilk büyük taarruzu 18 Haziran'da hem karadan hem de sudan gerçekleştirmişlerdi. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 1 ve VIII, 7, s.126 ve 127, nşr/terc.Hill, s.14-15 ve s.16; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 156 D ve 159 C; Robert le Moine, R.H.C., III, s.756 A ve 758 A; Albertus Aquensis, II, c.33, terc, Hefele, I, s.76; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.501); Anna Komnena, XI, ıı, terc.Leib, III, s.10-16; Willermus Tyrensis, III; vıı. Krş. Wilken, I, 149; Roehricht, *Beiträge*, II, 33; Sybel, aynı yer; Riant, *Inventaire*, s.149; Muralt, II, 79; Kugler, *Albert von Aachen*, s.29vd.; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.38; Hagenmeyer, *Chronologie*, (150) s.72 ve (159), s.78; Grousset, I,aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 135-140.

[124] Haçlılar 19 Haziran'da İznik şehrini büyük bir hücum ile almayı planlamışlardı. Ancak Kılıç Arslan'ın geri çekildiğini gören Türkler imparatorun teminat vermesi üzerine geceleyin Boutumites'e teslim olmuşlardı. 19 Haziran sabahı şehir surlarında Bizans bayrakları dalgalanıyordu. Runciman'a göre haçlı reisleri Boutumites'in müzakerelerinden haberdardılar, ancak teslim anlaşmasının son safhası hakkında kendilerine bilgi verilmemişti. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 9, s.127, nşr/terc.Hill, s.17; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.24; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,159 F; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, 495 C; Robert le Moine, R.H.C., III, s.758 D; Hagenmeyer, *Epistula I. Stephani*, s.140;--, *Epistula Anselmi*, 144; Albertus, II, c.37, terc, Hefele, I, s.81-83; Anna Komnena, XI, ı, 2, s.325 ve XI, ıı, 5-6, terc.Leib, III, s.7-8 ve 12-13; Willermus Tyrensis, III, xıı (tarih olarak 20 Haziran'ı vermekte). Krş. Wilken, I, 150 (Willermus'a dayanarak 20 Haziran'ı vermiş); Michaud, I, s.115vd.; Sybel, s.288; Riant, *Inventaire*, s.151;Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.86-87; Hagenmeyer, *Chronologie*, (160) s.79 (Etienne ve Anselmus'un mektuplarına dayanarak 19 Haziran'ı vermekte.); Runciman, terc.Işıltan, I, 138.

[125] McGinty (Fulcherius, I, x, 10, terc.s.33 n.7)'e göre bunlar Boutumites'in emrinde bulunan ve Türk esirler, melezler ve yerlilerden askere alınan hafif silahlı süvariler oluşturan ücretli askerler idi. Ancak modern tarihçiler bunlardan Peçenekler olarak bahsetmekte. Bk Runciman, terc. I, göst.yer; Turan *Selçuklular zamanında Türkiye*, İstanbul 1996, s.101.

[126] İmparator I.Aleksios sadece sultanın hazinesine el koymamıştı. O aynı zamanda bütün türk esirlerini kurtuluş akçesi karşısında serbest bırakmıştı. Sultan I.Kılıç

asılzadelerimize kendi altın ve gümüşlerinden ve giyisilerinden [bazılarını] verdi; o ayrıca *tartaronlar* dedikleri bakır paralarından yaya askerlere de dağıttı.[127]

11. Yaz gün dönümü, İznik'in böylece fethedildiği veya iade edildiği Haziran gününe denk geldi.[128]

XI
Hristiyanların Türkler ile Yaptıkları Meşum Savaş[129]

1. Askerlerimiz yola çıkmak için imparatordan izin aldıklarında biz Temmuz'un *Kalend*'lerinden[130] üç gün evvel[131] Anadolu'nun iç

Arslan'ın hanımı ve çocukları ise misafir edilmek üzere Istanbul'a götürülmüştü. Aleksios onları daha sonra Sultan'a gonderecekti. Onun bu davranışı ise haçlılar tarafından hiyanet olarak algılandı. İmparator ayrıca haçlıları bu şehre de sadece küçük gruplar halinde aldı. Bk *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, VIII, 8-9, s.127, nşr/terc.Hill, s.17; Hagenmeyer, *Epistulal Anselmi*, s.144-145; Albertus Aquensis, II, c. 38, terc. Hefele, I, s.81; Anna Komnena, XI,ıı, 4-6, nşr/terc. Leib,s.12-13. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.87vd.;Grousset, I, s.30.

[127] Tartaronlar: değişen değerde doğulu değeri düşük bakır sikkeler idi. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, vıı, 9, s.128, nşr/terc.Hill, s.17 s.128; Raimundus Aguilers, III, s.239vd.; Hagenmeyer, *Epistula I. Stephani*, s.140; --, *Epistula I. Anselmi*,s.145; Anna Komnena, XI, ıı, 1-2, nşr./terc. Leib, s.17.Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.88.

[128] Fulcherius burada yanılmakta. Yukarıda denildiği üzere, (bk. n.124) İznik şehri 19 Haziran 1097 tarihinde teslim alınmıştı. Yaz gün dönümü ise 20 Haziran tarihidir. Krş. Hagenmeyer, *Chronologie*, (160) s.79; --, *Historia Hierosolymitana*, I, x, 10, s.189, terc.Ryan, s.83 n.13.

Fulcherius burada ayrıca imparator tarafından Pelekanon'da yapılan ikinci yemin töreninden bahsetmemekte. Bu törende, Tankred gibi kendisine vassallik yemini etmemiş olanlar Aleksios'un isteğine uydular. Bk. Anna Komnena, XI, ıı, 1-2, nşr/terc.Leib, III, s.17.

Tankred'in tartışmalı yemini için bk. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Grousset, I, s.31; Runciman, terc. Işıltan, I, s.139.

[129] Dorylaeum Savaşı. Bu savaş alanın tespiti için tek güvenilir kaynak Anna Komnena'dır. Anna Komnena (XI, ıı, 4, nşr./terc.Leib, III, s.18) burasını *Dorylaion Ovası* olarak adlandırmakta. Latin tarihçilerin tümü ise savaş mahali için ayrı ayrı isimler vermekteler. Fulcherius'un tarihine eklenen haçlı reislerinin mektubunda bu yer *Vallis Dorotilla* (Dorotilla Vadisi), Raimundus Aguilers'de *Campus Floridus* (Çiçekli Ova), Albertus'ta ise *Vallis de Degorganhi* (Degorganhi Vadisi) olarak adlandırılmakta.Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xı, 3-10, s.189-197; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.240; Albertus Aquensis, IV, c38, terc. Hefele, I, s.83vd. Krş. Runciman, terc.Işıltan I, s.143,n.15; Demirkent, *Sultan I.Kılıç Arslan*, s.29; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.34. Bu yerin tespiti için bk. ayrıca n. 134 ve n.135.

[130] Fulcherius tarihleri genelde Romalıların takvimine göre hesaplar. Bu takvime göre bir ayda üç günün adı vardı. Bunlar *Kalendae, Nonae* ve *Idus* idi. Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim ayların birinci gününe *Kalendae*, yedincisine *Nonae* ve on beşincisine

bölgelerine gitmek için İznik'ten ayrıldık.[132] Fakat yolculuğumuzda iki gün[133] boyunca ilerlediğimizde Türklerin geçeceğimizi düşündükleri ovalarda bize tuzaklar kurup savaş bekledikleri duyruldu.[134]

Idus denir. Diğer ayların birinci günü *Kalendae*, beşinci günü *Nonae* ve on üçüncü günü *Idus* adını alır. Roma takvimini Miladî takvimine çevirme yöntemi için bk.Perek, F.Z., *Tercümeli Lâtince Grameri*, III, Istanbul 1968, 284vd.

[131] Runciman'ın düşüncesine göre Fulcherius'un da aralarında bulunduğu haçlılar Normandie dükün ve Blois kontun idaresinde 29 Haziran 1097'de İznik önünden ayrıldılar. Ona göre diğer ordular daha önce yola çıkmışlardı. İlk olarak Bohemond ordusu ile 26 Haziran 1097 tarihinde, 28 Haziran'da ise Raymond de St.-Gilles yola çıkmıştı. Bütün haçlı orduları daha sonra Osmaneli'nin Sakarya Koprüsü yanında (Lefke köyü) yeniden bir araya geleceklerdi. Kugler'e göre bütün ordular 27 Haziran gününde yürüyüşe geçtiler. Hagenmeyer ise, Sybel'in düşüncesine uyarak 29 Haziran'da bütün haçlı orduların Sakarya Köprüsü'nden hareket ettiklerini iddia etmekte. Sybel, Fulcherius ve Anna'nın aslından orduların 29 Haziran tarihinde İznik'ten değil Sakarya Köprüsü'nden ayrılmalarını anlattıklarını ileri sürmekte. Nitekim Fulcherius'un verdiği gün sayıları ve tarihler bu fikri doğrular nitelikte (bk. n.133). Anna ayrıca bir kısım haçlıların İznik garnizonuna katıldığını söylemekte. Haçlılara Tatikios'un emrindeki Bizans birliği refakat ediyordu. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, IX, 2, s.128, nşr./terc.Hill, s.18-19; Raimundus Aguilers, III, 240 D; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.24; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.160 A; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.507); Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*, s.145; Albertus Aquensis, II,c.38, terc, Hefele, I, s.83-84; Anna Komnena, XI, ıı; nşr./terc.Leib, s.16-19. Haçlıların hareket günü ve yeri ile ilgili görüşü için krş. Sybel, s.292-293; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.40; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.89vd.; Grousset, I, s.30-31; Hagenmeyer, *Chronologie*, (164)ve (167) s.83-84 ve s.85; Runciman, terc.Işıltan, I, 141; Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.34. Ayrıca bk. n.134 ve 135.

[132] Anadolu'dan geçen yolların kısa bir mütalâası için bk. Runciman, terc.Işıltan, I, s.140vd. Haçlıların takip ettikleri güzergâh: Osmaneli, Eskişehir, Akşehir, Konya, Ereğli, Antakya. Krş.Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, göst.yer.

[133] Sybel (göst.yer)'e göre 29 -30 Haziran 1097. Bk. n.131.

[134] Sultan I.Kılıç Arslan İznik önünden çekildikten sonra kuvvetlerini yeniden toparlamış, aralarında Kayseri beyi Hasan'ın bulunduğu kendisine tâbi Anadolu beylerini kuvvetleri ile birlikte yanına çağırmıştı. O ayrıca, Danişmend Gazi ile de barışarak onunla haçlılara karşı bir savaş ittifak yapmıştı. Sultanın çağrısına uyan bütün ordular onun kumandasında Dorylaeum (Eskişehir)'a yakın bir vâdinin tepelerinde 30 Haziran 1097 tarihinde pusuya yatmışlardı. Hagenmeyer burasının Bozöğüt yakınlarındaki Karasu ovası olduğunu söyler. Runciman ise burasını Eskişehir'in kuzey batısında kalan Sarısu ovası ve onu çevreleyen tepe ve yamaçlar silsilesi olarak tanımlamakta. Grousset ayrıca Porsuk çayından bahsetmekte. Röhricht Dorylaeum'un bugün Söğüt ve İnönü arasında bulunan yer olarak tanımlamakta. O, bunun yanı sıra Dorylaeum'a iki yol gittiğini ve bölünen ordular her ikisini kullandığını söylemekte. Şöyleki, Bohemond Bözöğük ve İnönü'den geçen ve 125 km uzunluğunda bulunan yolu kullanmış. Godefroi ise Söğüt'ten geçen takr.110 km uzunluğundaki yolu tercih etmiş. Yeni tarihçilerden John France ise bu büyüklükteki orduların günlük yürüyüş kapasitesini 13 km olarak hesaplar ve bunu Hagenmeyer (bk.aşağıda)'in hesapladığı 8-18 km ile desteklemeye çalışır. Buna göre Dorylaeum Savaşı, Göksu Köprüsü'nden (Lefke köyü) sadece 40 km uzaklıkta bulunan bir yerde vuku bulmuş olmalı ve bu yer Dorylaeum'dan yine takr. 40 km uzaklıkta bulunmalı. France bu görüşünde Hagenmeyer'e dayanarak savaş mahalinin Bozöyük yakınlarındaki Karasu ovası olduğunu iddia eder. Bk. Albertus Aquensis, II, c.39, terc. Hefele, I, s.84. Krş.Michaud, I, s.117-118; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.90 n.1 ve n.7; Hagenmeyer, *Chronologie*, (169) s.86-88; Grousset, I, s.32; Yınanç, Danişmendliler" mad., İ.A.; Runciman, terc.Işıltan, I, 141-142 ve s.143 n.15; Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, göst.yer; Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye*, s.101-103; Sevim/Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, Ankara 1995, s.153vd.; John France,

2. Bunu duyduğumuz da cesaretimizden hiç bir şey kaybetmedik. Fakat o akşam keşifçilerimiz onlardan birçoklarını uzaktan gördüklerinde bizi derhal uyardılar; bu sebepten o gece çadırlarımızı her taraftan nöbetçilerce beklettik. Temmuz'un *Kalend*'leri'ne düşen[135] sabahın erken saatlerinde silâhlar ele alınıp *tribunus*'lar ve *centurion*'lar[136] tarafından münasip şekilde yönetilen yaya kuvvetleri ve süvari birlikleri [Türkler] ile yüz yüze gelecek olan kollar halinde tertiplendikten sonra, uyaran bir boru sesi ve uçuşan sancaklar ile biz savaş düzeninde ilerlemeye başladık.

3. Günün ikinci saatinde[137], -- işte! Onların öncüleri bizim keşifçilerimize yaklaştılar! Bunu duyduğumuzda biz, semerlerimizi indirerek daha rahat savaşabilmek amacıyla çadırlarımızı bir bataklığa yakın [bir yerde] kurduk.[138]

Victory in the East. A Military History of the First Crusade, Cambridge 1996², s.172-173. Bk.n.129.

[135] 1 Temmuz 1097. Dorylaeum Savaşın safhaları için bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, IX,3-12, s.128-129, terc.Hill, s.18 ve 21; Raymond d'Aguilers, R.H.C., occ., s.240 D; Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*,s.145; Albertus Aquensis, II, c.38-42, terc. Hefele, I, s.83-88; Ordericus Vitalis, s.IX, (III.512); Anna Komnena, XI, iii, 4-5, nşr./terc.Leib, s.18-19; Willermus Tyrensis, III, xiii-xiv. Krş. Wilken, I, s.154; Michaud, I, s.118-124; Roehricht, *Beiträge*, II, s.34; Sybel, s.67 ve 293-294; Riant, *Inventaire*, s.152-165; Muralt, II, s.80; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.90; Hagenmeyer, *Chronologie*, (169), s.86-88; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.169; Grousset, I, s.31-32; Smail, R.C., *Crusading Warfare (1097-1193)*, Cambridge 1967², 168-170; Runciman, terc Işıltan, I, s.142-143; Oman, W.C., *History of the Art of War (Middle Ages from tha Fourth to the Fourteenth Century)*, London 1991⁵, s.271-278.

[136] *tribunus* eski Roma'da orduları idare eden yuksek rütbeli kumandan idi; *centurio* eski Roma devrinde süvarî birliklerini idare eden kumandan idi.

[137] Türkler saldırıyı 1 Temmuz sabahı saat 5-6 sularında gerçekleşitirdiler. Krş. Hagenmeyer, *Chronologie*, göst.yer; Grousset, I, s.32-33; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer; Demirkent, *Sultan I.Kılıç Arslan*, s.29.

[138] Haçlıların Türkler tarafından çevrildiklerini ne zaman ve ne şekilde anladıkları konusunda hemen hemen tüm batılı kaynaklar değişik bilgi vermekteler. *Gesta Francorum* (III, s.128, nşr./terc.Hill, III, ix, s.18-19)'a göre haçlılar çevrildiklerini anladıklarında hacıları, kadın ve çocukları korumak amacıyla bu yerde kamp kurmuşlar. Ancak Raymond d'Aguilers (R.H.C., occ., III, 240)'e göre Bohemond kamp kurmaya karar verdiği sırada adamları,Türklerin savaş düzeni içinde üzerlerine attıldıklarını fark etmişler. Modern tarihçilerden Runciman'a göre haçlılar, Türkler'in de orada kamplamadığının farkına varmadan 30 Haziran gecesinde Sarısu ovasında kamp kurmuş ve ertesi sabah pusuda yatan Türklerin beklenmedik baskınına uğramışlar. Bk. Albertus Aquensis, II, c.39, terc. Hefele, I, s.84; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, (III.512). Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.91; Grousset, I, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, s.142-143, n.15; Demirkent, *Sultan I.Kılıç Arslan*, aynı yer; --, *Haçlı Seferleri*, göst.yer.

4. Bu yapıldığında, -- işte bakınız! İznik ve Anadolu'ya hükmeden emir ve prensleri[139] Süleyman'ın[140] olduğu Türkler orada idiler. Putperest Persler olan Türkler otuz ve daha fazla günlük bir yolculuktan sonra onun yardımına gelip kumandası altına girerek onunla beraber idiler; aynı şekilde birçok emirler ve prensler [orada idi], şöyle ki Admircaradigum ve Miriathos ve birçok başkaları.[141] Bunların hepsi üç yüz altmış bin savaşçı, yani okçu sayısına varmakta idi.[142] Çünkü böyle silâhlar kullanmak onların âdetidir. Onların tamamı süvari idi. Diğer taraftan biz ise hem süvari hem de piyade idik.

5. O sıralarda, dük Godefroi ve kont Raymond ve Büyük Hugue bizimle değildiler. İki gün evvel, nedendir bilmem, onlar adamlarımızın büyük bir kısmıyla birlikte çatallanan bir yolda bizden ayrılmışlardı.[143] Bundan dolayıdır ki telafisi mümkün olmayan bir

---

[139] İbnü'l-Kalânisî, *Zeylü Tarihî Dımaşk*, terc.H.A.R.Gibb, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, London 1932, s.33'e göre *emir* bir alayın kumandanı idi ve batılılarca yanlışlıkla *prens* olarak tercüme edilmiş idi.

[140] Türkiye Selçuklu Sultanı II.Süleyman, yani I.Kılıç Arslan Davud (1092-1107). Batılı ortaçağ kaynakları genelde Kılıç Arslan'ı babasının adıyla Solimannus olarak anmakta.

[141] Admircaradigum,muhtemelen el-Emir Karaca; Miriathos, belki de mîr Atsız. Hagenmeyer bu Türk emirlerini *Historia Hierosolymitana* (I, xı, 4, s.192 n.16)'da mütalâa etmekte.

[142] İbnü'l-Kalânisî, terc.Gibb (a.g.e., s.33)'e göre *askar* bu atlı okçular için kullanılan terimdir.
Türk askerleri için aynı sayıyı veren *Gesta Francorum* (RHC, occ., III, IX, 10-11, s.128, nşr/terc.Hill, s.20) ayrıca onların emrinde bulunan Arapların sayısını mübalâğa etmekte. Raymond d'Aguilers (R.H.C., occ., III, s.240) ise yüz elli bin savaşçı kaydetmekte. Ordericus Vitalis, (nşr./terc.Chibnall, IX, 8,s.61) aynı şekilde üç yüz elli bin, Guibertus ise dörtyüz elli bin Türk askerinden bahsetmekte. Almselmus mektubunda iki yüz altmış bin Türk'den sözetmekte. Albertus ise Hristiyanların şövalye sayısını altmış bin olarak vermekte. Rakamlar için Bk Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*,s.145; Albertus Aquensis, II, c.41, terc. Hefele, I, s.86; krş. Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.90 n.3; Runciman, *The First Crusade*, s.336-341.

[143] Osmaneli Sakarya Köprüsü yakınında bulunan Lefke köyünde bir araya gelip istşare eden Haçlı reisleri, böylesine büyük bir kalabalığın ikmal ve iaşenin temini zor olduğundan ana orduyu ikiye bölmeye kararlaştırlar. İki gün dinlendikten sonra bu ordular bir günlük ara ile yollarına devam edeceklerdi. Sybel (s.292-293)'e göre ordunun ikiye ayrılıp birinci ordunun yola devam etmesi 29 Haziran 1097 tarihinde gerçekleşmiş. Fulcherius'un da yer aldığı bu grup Bohemund'un kumandasındaki Güney İtalya ve Kuzey Fransa Normanların, Etienne de Blois'in, Robert de Flandre ve Tankred'ın kuvvetlerinden oluşuyordu. Raymond de St.-Gilles'in idare ettiği ikinci grup ise Godefroi de Boullion, Adhemar de Monteil, Güney Fransızlar, Lorraine'liler ve Hugue de Vermandois'ın kuvvetlerinden oluşuyordu. İki grup arasında yaklaşık beş kilometrelik bir mesafe bulunuyordu. France'a göre Bohemond idaresindeki ordu daha küçük idi ve 20.000 haçlı sayısına ulaşmıyordu. Raymond'un

zarar başımıza geldi, çünkü bizim adamlarımız katledildiler ve çünkü Türkler öldürülmediler ne de geri püskürtüldüler. Habercilerimiz onlara geç ulaştıklarından, onlar bize geç yardım getirdiler.[144]

6. Türkler, silâhları birbirine sürttürerek ve naralar atarak, vahşîce bir ok yamurunu [üzerimize] saldılar. Sersemleşmiş ve az daha ölmüş ve birçok yaralıyla biz derhal arkamızı dönüp kaçtık. Ve bunda şaşılacak bir şey yoktur, çünkü böyle bir savaş hiç birimiz tarafından tanınmıyordu.

7. Bataklığın hemen başka bir tarafından büyük bir bölük vahşîce şiddet kullanarak çadırlarımıza kadar ilerledi. İçeri girip tam da eşyalarımızı yağmaladıkları ve adamlarımızdan bazılarını öldürdükleri sırada, Tanrı'nın tertibi ile, Büyük Hugue'un, kont Robert'in ve dük Godefroi'nın öncüleri bu felâketin üzerine arkadan geldiler. Adamlarımız [ise] çadırlarımıza [doğru] geri çekildiklerinde, bunlara girmiş bulunan Türkler çıktılar, çünkü adamlarımızın onlar ile savaşmak için geri döndüklerini sanıyorlardı. Fakat onların atılganlık ve cesaret sandıkları -- eğer bir bilseydiler -- gerçekte korku idi.

8. Daha ne anlatabilirim ki? Hepimiz ağıl içindeki koyunlar gibi bir araya yumaklanmış, titreyerek ve dehşete kapılmış olarak herhangi bir yöne doğrulamıyacağımız şekilde her taraftan düşmanlarca çevrilmiştik. Besbelli ki, bu günahlarımız yüzünden başımıza gelmişti. Çünkü bazılarını [sefahat] ve başkalarını para hırsı veya diğer vesatlıklardan biri ayartmıştı. Orada çok büyük bir feryat semaları inlettiyordu, [ki bu] erkeklerin ve kadınların ve küçük çocukların ve üzerimize saldıran kâfirlerin [çığlıkları idi]. Yaşama ümidi kalmamıştı.

---

kumandasında bulunan ikinci grup ise 30.000 insanı aşıyordu. France bu sayıları Albertus'a, Anselmus'a ve *Gesta*'ya dayandırmakta. Bk.*Gesta Francorum*, RHC, occ., III, IX, 1-3 ve 10-11, s.127 ve 128, nşr/terc.Hill, s.18 ve 20; Raymond d'Aguilers, R.H.C., occ., III, s.240; Hagenmeyer, *Epistula I. Alselmi*, s.145; Albertus Aquensis, II, c.38, terc, Hefele, I, s.83. Krş. Grousset, I, s.31-33; Runciman, terc, I, s.141; Demirkent; *Sultan I.Kılıç Arslan*, aynı yer; Demirkent; *Haçlı Seferleri*, gösyer; France, s.169-171.

[144] Fulcherius diğer kaynaklara nazaran daha karamsar bir tablo çizmekte. Kont Raymond'un yardım getirmesi konusunda bk aşağıda s.4 n.145.

9. O vakit mütevazi bir şekilde Tanrı'dan merhamet dileyerek suçlu ve günahkârlar olduğumuzu ittiraf ettik. Le Puy piskoposu, yani bizim hamimiz ve dört başka piskospos orada idi. Orada [ayrıca] düşmanımızın gücünü kırması ve kendi merhametinin nimetlerini üzerimize yağdırması için Rab'a en mütevazi şekilde yalvaranlar arasında beyaz giyisilerine bürünmüş birçok rahip bulunuyordu. Onlar ağlıyarak ilâhîler söylediler, ilâhîler söyleyerek ağladılar. Birçok [insanımız] yakın olan ölümden korkarak onların yanına koştular ve günah çıkarttılar.

10 Reislerimiz, Normandia dükü Robert, Blois kontu Étienne, Flandre kontu Robert ve ayrıca Bohemond bütün güçleriyle [Türklere] karşı koyuyorlardı ve birçok kere onlara saldırmaya çalışıyorlardı. Bunlar da aynı şekilde Türklerin sert hücumlarına uğramaktaydılar.

XII
Türklerin Kaçışı ve Hristiyanların Zaferi

1. Rab, zaferi ne asaletin debdebesine ne de parlak silâhşörlüğe verir, o ancak merhameten temiz kalplilere yardım eder, ki bunlar müşkül zamanlarda ilâhî güç ile takviye edilirler. Bu sebepten Rab, belki de yalvarışımızdan hoşlanarak, yavaş yavaş bize gücümüzü geri verdi ve git gide Türkleri zayıflattı. Bize yardım etmek için acele etmekte olan arkadaşlarımız görüldüklerinde, biz Tanrı'yı överek yeniden cesaretlendik ve kıtalar ile kohortlar halinde daha da dayanmaya çalıştık.

2. Yazık! Arkamızda yavaş yavaş dağlan adamlarımızın kaçını o gün öldürdüler! Daha günün ilk saatinden beri, ifade ettiğim gibi, altıncısına kadar[145] zorluklar bizi cephe çevre kuşatmıştı; fakat ondan

[145] Sybel (s.296) de bu savaşın beş saat sürdüğünü kabul eder. Bk ayrıca yukarıda s.47 n.7.

sonra [gelen] müttefiklerimzin birkaçı ile birleşerek[146] teşvik ve takviye edildikten sonra, yavaş yavaş ilâhî lütuf görülmeye başladı. Biz birden bire kaçmaya başlayan Türklerin sırtlarını gördük.[147]

3. Biz vahşîce naralar atarak onları dağlar üzerinden ve vadilerden kovaladık. Ne de en süratli adamlarımız onların çadırlarına ulaşıncaya kadar onları izlemeyi kesmedi. Orada [adamlarımızdan] bazıları Türklerin dehşet içinde terkettikleri mallarını ve hatta çadırlarını birçok deve ve atlara yüklediler. Başkaları ise kaçan Türkleri akşam karanlığı basana kadar takip ettiler. Kendi atlarımız aç ve yorgun olduklarından onlara ait olanlardan bazılarını aldık.

4. Tanrı'dan başka hiç kimse onlara artık kaçmaya sebep vermediği halde, ertesi sabah ve üçüncü günde[148] de kesinlikle kaçmaya devam etmeleri Tanrı'nın büyük bir mucizesidir.[149]

---

[146] *Gesta Francorum*, (R.H.C., occ., III, IX, 4, s.127, nşr./terc.Hill, s.19) yardım çağrısının kendilerine ulaşmasından sonra ikinci grubun bölük pörcük bir halde yardıma koştuğuna işaret etmekte. Savaş alanına ilk önce dük Godefroi ve Büyük Hugue, ondan sonra Adhemar, son olarak da Raymond de St.-Gilles kuvvetleriyle birlikte girmişler. Raymond d'Aguilers, (R.H.C., occ, III, s.240)'e göre ise dük Godefroi ve diğerleri hep birlikte en kısa sürede etkili bir şekilde Bohemond'un yardımına yetiştiğini söyler, ancak olanlardan Bohemond'u suçlar. Bk.Albertus Aquensis, II, c.41, terc. Hefele, I, s.86. Krş.Michaud, I, aynı yer; Grousset, I, s.34

[147] Fulcherius burada Frankların zaferini ilâhî takdire bağlamakta. Ancak müellif Dorylaeum Savaşı için eksik bilgiler vermekte. Fulcherius ne kadın ve çocukların askerlere yardım etmelerinden (*Gesta Francorum*) ne de haçlıların ve özellikle Adhemar'ın bu savaştaki askerî maharetinden bahsetmemektedir. Yardım gelmesiyle iki haçlı ordusu uzun bir savaş hattı oluşturdu. Sol kanadı Bohemond, Robert de la Normandie ve Étienne de Blois teşkil ediyorlardı. Godefroi ve Hugue de Vermandois sağ kanatta bulunuyorlardı. Bu iki kolu Raymond de St.-Gilles ve Flandre kontu birbirine bağlıyordu. Papa'nın vekili olan Adhemar de Monteil ise kuvvetleriyle sola saparak Türklerin bulunduğu tepeleri dolaşarak onlara arkadan saldırmıştı. Adhemar konusunda bk.*Gesta Francorum*, RHC, occ., III, IX,12, s.129, nşr/terc.Hill, s.20; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.), s.83 Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.92; Runciman, terc.Işıltan, I, 142; James A. Brundage, "Adhemar of Puy.Bishop and his Critics," *Speculum* 34, 1959, s.204; Oman, *The Art of War* s.271-278.

[148] Haçlılar zaferden sonra 1-3 Haziran 1097 tarihlerinde savaş alanında kamp kurup Türkleri takip etmişler ve ancak 4 Haziran'da yollarına devam etmişlerdi. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 1, s.129, nşr/terc.Hill, s.22; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, 240 G; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.764 E; Albertus Aquensis, II, c.43 ve III, c.1, terc.Hefele, I, s.89-90; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.512); Willermus Tyrensis, III, xvj; Krş.Wilken, I, s.157; Michaud, I, s.124; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.93; Hagenmeyer, *Chronologie*, (170) s.88; Grousset, I, s.30

[149] Bk.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.92.

5. Bu sonuçtan mutlu olarak Tanrı'ya olan şükranlarımız [dudaklarımızdan döküldü]. Zirâ [Tanrı], yolculuğumuzun umumiyetle akamete uğratılmamasını, ve fakat Kendisine ait olan Hristiyanlığa şeref getirmesi için alışıla gelmşinden daha onurlu geçmesini arzulamıştı. Netice olarak bu hikaye ebedî olarak doğudan batıya doğru anlatılacaktır.

6. Bundan sonra yolculuğumuza dikkatlice ve adımımızı sıklaştırarak devam ettik. Bir gün çok vahim susuzluk çektik; bu bazı erkek ve kadınlara öylesine eziyet verdi ki, bunlar öldüler.[150] Türkler [ise] yığınlar halinde önümüz sira kaçarak kendilerine Anadolu'nun her köşesinde saklanacak yerler aramaktaydılar.[151]

XIII
Hristiyanların Sefaleti

1. Bundan sonra Pisidiai ilindeki Antiochia'ya vardık, ki buna 'daha küçük olanı'[152] [Antiochea Minor] derler; oradan da Iconium'a [Konya]

---

[150] Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, iv, s.129, nşr/terc.Hill, s.23; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.38; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.5 12).

[151] Türkler bu kaçışları sırasında Haçlılara eziyet vermek amacıyla geçtikleri bölgelerde tarlaları ve şehirleri yakıp, kuyuları kullanılmaz hale getirmişlerdi. Bu konuda bk. özellikle *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X,3, s.130, nşr/terc.Hill, s.23; Albertus (III, c.1-2, terc, Hefele, I, s.90-91)'e göre beş yüz insan ve çok sayıda hayvan sıcak, açlık ve susuzluktan ölmüştü. Raymundus Aguilers (R.H.C., III, 241 A) Raymond de St.-Gilles'in 5 Ağustos'ta ağır hastalandığını söyler; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.5 12). Krş. Michaud, I, s.126; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.93-94; Hagenmeyer, *Chronologie*, (177) s.91; Runciman, terc.Işıltan, I, 144vd.

[152] Haçlılar 31 Temmuz 1097 tarihinde Antiochea Minor'a varmışlardı. Araziyi bizzat gözlemleyen Roehricht'e göre burası Eğridir gölünün kuzey batısında ve Sultandağ'ın güney doğusunda kalan Yalvaç'dır. Hagenmeyer de Antichoea Minor'un Yalvaç'a yakın bir yer olduğunu söyler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 3-4, 130, nşr/terc.Hill, s.23; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.163 G; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.766 C; Albertus Aquensis, III, c.3, terc.Hefele, I, s.92; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.5 12), s.64-65. Krş. Wilken, I, s.158; Michaud, I, aynı yer; Sybel, s.299; Kugler, *Albert von Aachen*, s.36vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (175) s.90-91; Antiochea Minor'un tespiti için ise bk. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.94 n.6; Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xiii,1, s.201 n.3 ve 4; terc.Ryan, 87 n.1; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.171; Grousset, I, s.36.

geldik.[153] Bu yerlerde pek çok defa yeterince ekmek olmamasından ve başka yiyeceklerin kıtlığından çektik; zirâ biz çok iyi toprağa sahip olan ve özellikle her tür ekin için verimli olan Romania'yı Türkler tarafından yakıp yıkılmış ve yağmalanmış vaziyette bulduk.[154]

2. Ancak birçok kere bu yörenin şurasında burasında bulduğumuz seyrekce yerleşmiş çiftliklerde beş bin kişiyi beş somun ekmek ve iki balık ile doyuran Tanrı'nın yardımıyla[155] bulunanlarla böylesine büyük bir insan kalabalığın ziyadesiyle yeniden kuvvet buluduğunu görebilmeniz mümkün idi. Biz bundan dolayı çok memnun idik ve sevinerek bunları Tanrı'nın merhametinin hediyeleri olarak kabul ettik.

3. Gerçekten, insanlarımızın birçoğu yük havanları bulamadıklarından - çünkü onlara ait olanlardan birçoğu ölmüştü - giysiler, ekmek somunları gibi malları veya hacıların kullanımı için gerekli olan herhangi bir bohçayı koçlara, dişi keçilere, dişi domuzlara ve köpeklere yükledikleri gördüğünüzde siz ya gülerdiniz, ya da belki de [bu hallerine] acıyarak göz yaşları dökerdiniz. Biz, ağır yüklerin sürtmesiyle bu küçük hayvanların sırtları nasıl berelendiğini gördük. Hatta silâhlı şövalyeler bile bazan öküzleri binek [hayvanı] olarak kullanıyorlardı.[156]

4. Kim tek bir ordu içinde böyle bir lisan karmaşasından işitmiştir ki? Çünkü bunların arasında Fransız, Flaman, Fris, Galyalı, Allobroges,

---

[153] Haçlı ordusu 15 Ağustos 1097 Konya'ya vardı. Ancak Fulcherius burada eksik bilgi vermekte. Godefroi de Boullion kısa bir süre önce çıktığı avda bir ayı tarafından yaralanmıştı; Raymond de Toulouse ise çekilen açlık ve susuzluktan ağır hastalanmıştı ve ancak Konya'daki duraklama onu iyileştirebilmişti. Haçlılar buradan ayrılırken Ermeni ahalinin tavsiyesi üzere yanlarına yeterince miktarda su aldılar. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 4, s.130, nşr/terc.Hill, s.23; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.163 H; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.5 12), s.65; Willermus Tyrensis, III, xviii. Krş. Michaud, I, s.132; Sybel, aynı yer; Kugler, *Albert von Aachen*, s.38; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.95; Hagenmeyer, *Chronologie*, (178) s.92; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, aynı yer; Grousset, I, s.37. Haçlıların Konya'ya kadar takip ettikleri yol için bk. Runciman, terc.Işıltan, I, 144-145.

[154] Bk yukarıda s.46 n.150.

[155] *Kitab Mukaddes*, Yuhanna 6:9-10.

[156] Bu konuda ayrıca bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 4, s.130, nşr/terc.Hill, s.23; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.5 12). Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.94; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

Lorraine'liler, Allemanlar, Avarya'lılar, Normanlar, İskoçya'lılar, Akitanya'lılar, İtalyanlar, Dacya'lılar, Apulia'lılar, İberya'lıllar, Bretanya'lılar, Grekler ve Ermeniler bulunuyorlardı. Şayet bir Breton veya Teuton bana bir soru sormak isteseydi ben onu ne analayabilir ne de ona cevap verebilirdim.

5.Ancak lisanlarda farklı olan bizler bununla beraber Tanrı sevgisinde kardeş ve hemen hemen aynı fikirlere sahipmiş gibi görünüyorduk. Zirâ eğer birileri eşyalarından herhangi bir şeyi kaybetmişse, bunu bulan kişi birkaç gün onu özenle saklardı, ta ki bir soruşturma neticesinde kaybeden kişiyi bulup eşyayı ona geri verinceye kadar. Doğru fikirler ile hac edenler için bu münasip ve yakışır [bir davranıştır].

XIV
Godefroi'nın Kardeşi Kont Baudouin'nin Başardıkları ve Rohas Diye Adlandırılan Urfa Şehrinin Geri Alınması[157]

1. Heraclea [Ereğli] şehrine[158] yaklaştığımızda semalarda beyazımsı bir parlaklıkla ışıldayan bir işaret gördük ki[159], bu [işaret] ucu doğuya

---

[157] Haçlı devletlerin kuruluş safhası için bk. Fink, H.S., "Foundation of the Latin States 1099-1118", *Crusades*, I, s.368-409.

[158] Haçlılar Ereğli'ye 10 Eylül 1097 tarihinde vardılar. Fulcherius, haçlıların burada emir Hasan ve Danişmend emiri ile yaptıkları kısa bir savaştan bahsetmemekte. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 4, s130, nşr/terc.Hill, s.23; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.164 B; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.767 B; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.512) Anna Komnena, XI, ıı, nşr/terc.Leib, III, s.19. Krş. Michaud, I, göstyer; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.95; Hagenmeyer, *Chronologie*, (181) s.93-95; Grousset, I, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 145.

[159] Fulcherius'un bahsettiği ışık o sıralarda görülen bir Kuyruklu yıldız idi. Urfalı Mateos da bu parlayan gök cizminden bahsetmekte. Hagenmeyer'e göre kuyrukluyıldız 30 Eylül-14 Ekim 1097 tarihlerinde görünmüş. Bu sebeple o, aynı Roehricht gibi Fulcherius'un burada yanıldığını düşünmekte. Her ikisinin düşüncesine göre bu komet Eylül sonu semada göründüğünden, haçlılar onu 10 Eylül'de değil, fakat daha sonra, muhtemelen Kayseri dolaylarında görmüş olmalılar. Ordunun 20 Ekim'de Antakya bölgesine ulaşmış olması bu fikri doğrular nitelikte. Bk. Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clxvı, 229. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.95 n.4; Hagenmeyer, *Chronologie*,

doğru uzanan bir kılıcın şeklinde görünmekteydi. Biz bunun gelecek için ne vadettiğini bilmiyorduk, fakat şimdi olanları ve gelecekte olacakları Rab'a emanet ettik.

2. Bundan sonra Maraş[160] diye isimlendirilen ve üç gün kalıp dinlendiğimiz çok güzel bir şehre geldik. Biz buradan [ayrılıp] bir günlük bir yürüyüşü katettiğimizde ve Suriye Antakya'sından aşağı yukarı üç günlük bir mesafede bulunduğumuzda, ben Fulcherius [ana] ordudan ayrıldım ve dük Godefroi'nın kardeşi lord kont Baudouin ile beraber sol taraftaki araziye yöneldim.[161]

3. [Baudouin] hiç şüphesiz çok kabiliyetli bir şövalye idi. O [ana] ordudan daha evvel de ayrılmış ve büyük cesaret göstererek beraberinde getirdiği adamları ile birlikte Kilikya'da Tarsus diye adlandırılan şehri zapt etmişti. O burasını Türkler ile anlaşarak kendi adamlarını

---

(181) s.93-95; --, *Historia Hierosolymitana*, s.204-205 n.3; Runciman, terc.Işıltan, I, göstyer.

[160] Haçlı ordusu 13 Ekim 1097'de Maraş'a geldiler. Fulcherius Ereğli-Maraş arasındaki güzergâh hakkında bilgi vermemekte. Haçlılar 25 Eylül'de Kayseri emiri Hasan'ın bir kalesini zaptemişlerdi. Roehricht'e göre burası Develi-Karahisar kalesi idi. Ordu 27 Eylül'de Kayseri'ye, 3 Ekim'de ise Komana (Placentia) şehrine ulaştı. Burasını zapteden haçlılar takr. 5-6 Ekim'de Göksün (Coxon)'na gelip 8 Ekim'de bu şehri terkettiler; 9-12 Ekim arası Antitorosları geçen ordu 13 Ekim'de Maraş'a vardı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xı, 1-7, s.132, nşr/terc.Hill, s.-27; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.32 B-34B; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.167 E; 168 D, F-G-169 A; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.769 A, D; 770 E-771 B; Hagenmeyer, *Epistula I. Stephani*, s.150; Albertus Aquensis, III, c.27, terc.Hefele, I, s.119vd; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.515-517); Anna Komnena, XI, ıı, 5-6, nşr/terc.Leib, III, s.18-19; Willermus Tyrensis, IV, vıı. Krş.Wilken, I, s.164vd.; Michaud, I, s.132-133; Sybel, s.310-313; Kugler, *Albert von Aachen*, s.4 lvd, 62; Hagenmeyer, *Chronologie*, (185-186)), (188), (190), (193-194), s.96-102; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.172 ve 177-180; Grousset, I, s.38-39; Runciman, terc.Işıltan, I, 146-147.

Fulcherius haçlıların Çukurova'dan geçen ve daha kısa olan Antakya yolu yerine Kayseri ve Antitoros'lar üzerinden geçerek Maraş-Antakya yolunu neden tercih ettiklerini açıklamamakta. Ancak Çukurova'ya inen yol çok dar olan Gülek Boğazı'ndan, oradan Antakya'ya giden güzergâh ise yine aşılması zor Suriye Kapısı olarak bilinen bir boğazdan geçiyordu. Daha geniş bilgi için bk. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.103-105; Grousset, I, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 145-146.

[161] Daha önceleri ana haçlı ordudan ayrılıp Kilikya'da bir takıp şehir ve kaleler zapteden Baudouin de Boulogne 15 Ekim 1097 tarihinde Maraş'ta orduya yeniden katılmıştı. Aynı gün ise hanımı Godevere de Toëni ve çocukları vefat ettiler. Bunun üzerine Baudouin, Fulcherius'un da aralarında bulunduğu bir maiyyet ile birlikte 17 Ekim 1097'de haçlı ana ordusundan ayrılarak Fırat bölgesine yöneldi. Bk. Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.250 G; Albertus Aquensis, III, c.27, terc.Hefele, I, s.119vd; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.494); Willermus Tyrensis, III, c.18; IV,c.1. Krş. Wilken, I, s.164; Michaud, I, s.133-134; Sybel, s.47 ve 312; Kugler, *Albert von Aachen*, s.57-58, 60; Hagenmeyer, *Chronologie*, (195-196) ve (199) s.102-104;Grousset, I, s.49.

yerleştirmiş olan Tancred'in elinden almıştı.[162] [Baudouin] bu şehirde bir garnizon bırakarak [ana] orduya geri döndü.[163]

4. Bundan sonra Rab'a ve kendi gücüne güvenerek, birkaç şövalye topladı[164] ve Fırat nehrine doğru yola koyuldu. Orada birçok kaleyi hem askerî güç hem de hile yoluyla zapt etti.[165] Bunların arsında Turbezel[166] diye isimlendirilen en güzelini aldı. Orada yaşayan Ermeniler [kaleyi] kendisine barış içinde teslim ettiler ve birçok başka yerler de onun itaati altına alındılar.

---

[162] Tarsus, Adana, ve Mamistra şehirlerinde geçen olaylar için bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 5-8, s.130, nşr/terc.Hill, s.24-25; Albertus Aquensis, III, c.5-17, terc.Hefele, I, s.94-108. Krş.Michaud, I, s.127-132; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.96-99; Hagenmeyer, *Chronologie*, (184) ve (187) s.96 ve 98; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.172-174; Grousset, I, s.37 ve 43-49.
Bu iki haçlı liderin takip ettikleri yol için bk. Runciman, terc.Işıltan, I, 152-154.Tankred'in hayatı için bk Robert Nicholson, *Tancred*, University of Chicago 1940; ayrıca bk bir sonraki not.

[163] Tancred ile Baudouin'in her ikisi Tarsus'a keşifçi olarak gönderildiler. Tancred oraya ilk önce vardı, fakat Baudouin de gece zarfında geldi. Sabah olunca şehrin yerlileri kaçmış idiler burası kimin ganimeti olacağı hakkında bir sorun ortaya çıktı. Şehir daha büyük ordıya sahip olduğundan Baudouin'e teslim edildi. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, X, 5, s.130, nşr/terc.Hill, s.24-25; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.240-241; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, cs.629-641; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.512), s.. Krş. Michaud, I, gös.yer; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.172-174; Krey, *First Crusade*, s.291, n.8; Grousset, I, s.37 ve 43-49; Cahen,Cl., *La Syrie du Nord à l'époque des croisades et la principauté franque d'Antioche*, Paris 1940, s.205-209.

[164] Müellif aşağıda (I, xıv, 7, s.56) 80 şövalyeden bahsetmekte. Urfalı Mateos'a göre bunların sayısı Tell Başir'e vardıklarında 100, Urfa'ya ulaştıklarında 60 şövalye idi. Albertus 700 şövalyeden bahseder. Grousset ve Runciman bu sayıları kabul etmekteler. Demirkent ise, Roehricht gibi Albertus Aquensis'in verdiği sayıyı, yani 700 şövalye sayısını kabul etmekte. Bk. Albertus Aquensis, III, c.17, terc.Hefele, I, s.107: Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.219. Krş. Grousset, I, s.55; Runciman, terc.Işıltan, I, 154 n.8.; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.12-13.

[165] Étienne de Blois'a göre haçlılar Anadolu'da 165, Anselmus'a göre ise 200 şehir ve kale zaptetmişler. Bk. Hagenmeyer, *Epistula II. Stephani*, s.131-132; --, *Epistula I. Anselmi*,s.144-146.

[166] Bu kale Ayıntab'ın güney doğusunda kalan Tell-Başîr'dir. Baudouin Ermeni Bagrat'ın daveti üzere Fırat bölgesine gitmiş, yerli Hristiyanların yardımı ile Tell-Başîr kalesini 1097 yılı sonlarında almıştı. Ayıntab'ın güney batısında kalan Ravendan kalesi bunnun üzerine kendinden teslim olmuştu. Baudouin bu başarılarından sonra birçok başka kale zapt edebilmişti. Tell-Başîr kalesine Fer adında bir ermeni reisini, Ravendan kalesine ise Bagrat'ı kumandan olarak tayin eden Baudouin kısa zaman sonra bu kişilerin ihanetine uraynca onlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bk. Albertus, III, c.17-18, terc.Hefele,I, s.107-109; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.218-21. Krş Sybel, s.314; Kugler, *Albert von Aachen*, s.58; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.99; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.175; Grousset, I, s.53-55; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.210-211 n.14 ve 116vd; Honigmann, "Tel-Başîr" mad., İ.A.; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.14-18.

5. Bunun haberi ülkenin dört bir köşesine yayılmasından sonra Urfa [Edessa] şehrinin prensi[167] ona bir elçi heyeti gönderdi.[168] Bu şehir son derece meşhurdur ve ziyadesiyle verimili bir bölgededir. [Urfa] Suriye Mesopotamya'sında bahsedilen Fırat nehrinin yirmi mil ötesinde, Antakya'dan ise aşağı yukarı yüz veya daha fazla mil uzakta bulunur.

6. Baudouin [şehrin hakimi tarafından] oraya gitmeye davet edildi. Böylece her ikisi yaşadıkları sürece müşterek arkadaş olacaklardı, tıpkı baba ile oğul gibi. Şayet Urfa dükü tesadüfen ölecek olursa, Baudouin derhal, sanki oğluymuş gibi veraset yoluyla şehrin ve düke ait bütün toprakların daimî sahibi olacaktı. Çünkü onun ne oğlu ne de kızı vardı ve kendisini Türklere karşı müdafaa edemediğinden, bu Grek[169] kendisi ve topraklarının cesur savaşçılar olduklarını işittiği Baudouin ve askerleri tarafından korunmasını istiyordu.

7.Baudouin bunu duyduğunda ve sefirlerin yeminleri üzerine [bu teklifin] gerçek olduğuna inandığında çok küçük ordusuyla -- geçekte sadece seksen şövalye [yanında bulunuyordu] -- Fırat'ı geçmek üzere yoluna devam etti.[170] [Nehri] geçtikten sonra biz bütün gece boyunca büyük korku içinde aceleyle Müslümanların kamplarına yakın yolumuza devam ettik. Fakat biz onlardan köşe bucak kaçındık.

---

[167] Bu prens bir Ermeni olan Hethun'un oğlu Thoros (Theodoros) idi. O, şehri Bizans imparatorundan timar olarak idare ediyorlardı, ancak aynı zamanda bölgedeki Türk beyleri ile de anlaşmıştı.

[168] Thoros, heyeti Şubat başı 1098 gönderdi. Bu heyet Urfa başpiskoposu ile şehrin 12 önde gelen simalarından oluşuyordu. Bk. Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s165; Albertus Aquensis, III, c.19, terc.Hefele, I, s.110; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.218-21; Willermus Tyrensis, IV, ii. Krş. Wilken, I, s.167; Sybel, aynı yer; Kugler, *Albert von Aachen*, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.100; Hagenmeyer, *Chronologie*, (231) s.123-124; Grousset, I, Giriş.

[169] Fulcherius'un *Grek* demesine karşın bu zat bir ermeni asılzadesi idi.

[170] Baudouin Şubat başı 1098'de Tell-Başîr'den ayrılarak Urfa'ya hareket etti. Urfalı Mateos, hikayenin bu kısmını doğrulamakta, fakat 60 şövalyeden bahsetmektedir; Albertus Aquensis 200 şövalyeden sözeder. Bk. Albertus Aquensis, III, c. 19, terc.Hefele, I, s.110. Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.219. Krş. Grousset, I, s.55; Runciman, terc.Işıltan, I, 157; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.23-25; ayrıca bk s.50 n.163.

8. Müstahkem bir şehir olan Samsat[171]'ta yaşayanlar bunu işittiklerinde geçeceğimizi düşündükleri yolun üzerine önümüz sıra pusular kurdular. Fakat ertesi gece bir Ermeni[172] bizi ihtiyatlıca kalesine geçici olarak yerleştirdi ve bizi şu pusuda yatan düşmanlardan korunmamız için uyardı. Bu sebeple biz iki gün boyunca orada gizlendik.

9. Üçüncü günde ise bu kadar uzun bir bekleyişden sıkılarak [Türkler] birden bire pusunun bulunduğu yerden firladılar ve dalganan sancaklarıyla bulunduğumuz kalenin önüne doğru [atlarını] koşturdular ve otlaklarda buldukları sığır ve davarları gözlerimizin önünde ganimet olarak alıp götürdüler.

10. Biz onlara karşı dışarı çıktık, fakat sayıca az olduğumuzdan onlarla savaşamadık. [Türkler] bize oklar attıla ancak hiç birimizi yaralamadılar. Onlar ise bir mızrak ile öldürülen bir adamlarını savaş alanında bıraktılar. Onu atından düşüren kişi atı aldı. Bundan sonra onlar uzaklaştılar, fakat biz orada kaldık.

11. Ertesi gün yolculuğumuza devam ettik. Ermenilere ait köylerin önünden geçtiğimiz de haçlar ve bayraklarla bize doğru gelip uzun süredir boyun duruğu altında ezildikleri Türklere karşı kendilerini savunacağımızı orada işittiklerinde ayaklarımızı ve elbiselerimizi Tanrı aşkına en mütevazî şekilde öpmelerini görmek çok şaşırtıcı idi.

---

[171] Bugünkü Sümeysât, Urfa'nın aşağı yukarı beş mil kuzey batısındadır. Samsatlı Türkler haçlılara Birecik yanında bir tuzak kurmuşlardı. Hagenmeyer'e göre Türkler bu pusuyu 15 Şubat 1098 tarihinde kurmuşlar. Runciman'a dayanan Demirkent'e göre ise bu olay daha önceki bir tarihte vuku bulmuş olmalı. Bk. Albertus Aquensis, III, c.19-20, terc.Hefele, I, s.110-111vd; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.218-221; Willermus Tyrensis, IV, ij. Krş. Wilken, I, gös.yer; Sybel, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (238) s.129-130; Grousset, I, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer; Honigmann, "Urfa" mad., İ.A.; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.24 n.97 ve s.25; --, *Sümeysât mad.*, İ.A.

[172] Bu Ermeni asilzadenin kimliği ve kalesinin adı bilinmemekte. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xıv, 8, s.211 n.29.

12. Nihayet Urfa'ya vardık[173] ; orada daha önce adı geçen şehrin prensi ve onun eşi, teb'ası ile birlikte bizi sevinçle karşıladılar ve gecikmeksizin Baudouin'e olan vaatlerini yerine getirdiler.[174]

13. Orada on beş gün kalmamızdan sonra şehrin sakinleri nefret duydukları prenslerini öldürmek ve ülkeyi idare etmesi için Baudouin'i sarayda yüceltmek üzere haince aralarında anlaştılar. Bundan dolayı Baudouin ve adamları özellikle kederlendiler, çünkü onlar [prens] için [isyancılardan] aman alamamışlardı.[175]

---

[173] Hagenmeyer'e göre Baudouin ve adamları 20 Şubat 1098 tarihinde Urfa'ya varmışlar. Ancak Runciman ve ayrıca Gindler'e dayanan Demirkent bu tarihi 6 Şubat 1098 olarak verirler. Fulcherius'un 14-20 Şubat arası yapılan ve bir felâket ile sonuçlanan Samsat seferinden bahsetmemekte. Bk. Albertus Aquensis, III, c.20-21, terc.Hefele, I, s.111-113; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.564); Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.218-21; Willermus Tyrensis, IV, ii. Krş. Wilken, I, göst.yer; Sybel, s.315; Kugler, *Albert von Aachen*, s.58-59; Laurent, J."Des Grecs aux croisés: Étude sur l'histoire d'Édesse," *Byzantion*, I (1924), s.430-432; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.25 n.101.

[174] Batılı kaynaklara göre Thoros, Baudouin'i tebennî edeceğine dair söz vermiş. Sybel dışında batılı çağdaş tarihçilerin tümü bu rivayetleri doğru olarak kabul ederler. Sybel ise yerli kaynakları delil göstererek Thoros'un Baudouinn'e hiç bir şekilde böyle bir vaadde bulunmadığını ve onu sadece ücretli asker olarak Urfa'ya getirttiğini söyler. Demirkent de Sybel'in bu fikrini kabul etmekte. Bk. Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 14, s.165; Albertus Aquensis, III, c.20-21, terc.Hefele, I, s.111-113vd. Krş. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.100vd.; Grousset, I, s.55vd.; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.210; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.21 ve 27-29.

[175] İsyancılar Baudouin'i olacaklardan haberdar etmişlerdi. Onlar 7 Mart günü halkı ayaklandırıp içkaleyi bastılar. Ertesi gün ise Baudouin bir sur kalesine kapanmış olan babalığının yardım çağrısını teslim olma tavsiyesiyle cevaplandırdı. Thoros kendisi ve eşinin Malatya'ya gitmelerine müsaade edildiği taktirde şehri ve kaleyi isyancılara teslim edeceğini bildirdi. Ancak asilerin olumlu cevabına kanan Thoros 9 Mart 1098'de öfkeli halk tarafından parçalanarak öldürüldü. 10 Mart günü ise şehir Baudouin'e teslim edildi ve böylece Anadolu'a ilk haçlı kontluğu kurulmuş oldu.. Suiskast hakkındaki bilgiler özellikle Urfalı Mateos ve Albertus Aquensis'te bulunmakta. Urfalı Mateos, Thoros'a karşı yapılan suikastta Baudouin'in parmağı olduğunu söyleyerek onu ağır şekilde suçlamaktadır. Albertus Aquensis ise onu suçsuz gösterir. Baudouin'e yakınlığı ile bilinen ve olaylara şahit olan Fulcherius, görüldüğü gibi çok az bilgi verir. Samsat seferi ve Thoros'a ihanet incelendiğinde Fulcherius'un aslında olayları tarafsız anlatmadığı, aksine Baudouin'in başarısızlıklarını ve caniliğini örtbas etmeye çalıştığı açıkça görülmekte. Bk. Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 165 F; Albertus Aquensis, III, c.22-24, Hefele, I, s.113-115; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clıv, s.218-21. Krş. Wilken, I, s.168-169; Michaud, I, s.139-140; Sybel, s.315-319; Kugler, *Albert von Aachen*, s.59-60; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.101-102; Hagenmeyer, *Chronologie*, (246-247) s.138-139 ve (249) s.141-142; Laurent, J."Des Grecs aux croisés: Étude sur l'histoire d'Édesse," *Byzantion*, I (1924), s.428-432; Grousset, I, s.57-61;Cahen, *La Syrie du Nord*, s.210vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, 158-159. Suikast ile ilgili rivayetlerin karşılaştırması için bk.Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.32-38.

14. Böylesine alçakça öldürülen bu adamın prenslik selâhiyetini şehirlilerin bir hediyesi olarak alır almaz Baudouin derhal ülkede bulunan Türklere karşı savaşa başladı. O birçok kez onları ya yendi, ya da öldürdü. Bununla beraber, bizim adamlarımızdan birçoğu Türkler tarafından katledilmiştir.[176]

15. Ben Fulcherius Carnotensis bu Baudouin'in özel papazı idim. Şimdi ise kesmiş olduğum Tanrı'nın ordusu hakkındaki hikâyeme [bıraktığım yerden] devam etmek istiyorum.

XV
Frankların Antakya'ya Varmaları Ve Bu Şehrin Kuşatılması

1. Franklar Ekim ayında[177], Antiochus'un oğlu Seleucus'un kurmuş olduğu Suriye'deki Antakya şehrine geldiler. Seleucus bu kenti

---

[176] Fulcherius olaylara şahitlik etmiş olmasına karşın yine eksik bilgi vermekte: Baudouin Urfa'da hakimiyeti ele aldıktan sonra Samsat'a karşı sefer hazırlığına girişti. Bunu duyan Balduk Samsat'ı Baudouin'e 10.000 Bizans altını karşılığında sattı ve vassali olarak Urfa'ya yerleşti. Baudouin ise bundan sonra Taphnuz veya Tafroc adınada bir ermeni beyin kızı ile evlendi. Bir süre sonra Süruç hakimi Belek konta başvurdu. Belek Baudouin'den para karşılığında isyan eden Süruç şehrini itaat altına almasını istedi. Süruç halkı ise Balduk'tan yardım isteyince bu Türk beyi ve Baudouin arasında Balduk'un ölümü ve kontun Süruç'a hakim olmasıyla sonuçlanan kısa bir mücadele başladı. Fulcherius ayrıca burada Urfa'nın Kürboğa tarafından 4-25 Mayıs 1098 tarihlerinde kuşatılması ve bu süre zarfında geçen olaylardan hiç bahsetmemekte. Aşağıda (I, xix, 2, s.71) görüleceği gibi, müellifimiz Musul atabegin Urfa önünde üç hafta kaybettiğini söylemekle yetinmektedir. Urfa kontu bundan sonra 1098 yılı sonunda umduklarını bulamayan Ermeniler tarafından kendisne karşı hazırlanan bir suikastı haber alir ve isyancıları yakalattarak cezalandırır. Bk. Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.165; Albertus Aquensis, III, c.24-25, 31 ve V, 16-17, terc.Hefele, I, s.115-118, 124 ve s.242-247; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clv, s.221; Willermus Tyrensis,VII, vı. Krş. Wilken, I, s.236; Kugler, *Albert von Aachen*, s.179; Hagenmeyer, *Chronologie*, (333) s.203-204; Grousset, I, s.61-64; Yınanç, "Belek" mad., İ.A.; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.219; Runciman, terc.Işıltan, I, 160-163; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.38-62.

[177] Haçlı ana ordusu 20 Ekim 1097 tarihinde Demirköprü'ye vardı. Bu köprünün her iki tarafında bulunan nöbetçi kuleleri Le Puy piskoposun kumandasındaki bir birlik tarafından ele geçirildi ve böylece Antakya yolu açılmış oldu. Runciman'a göre bütün ordu geceyi bu köprünün yanında geçirdi. 21 Ekim'de Bohemund bir öncü kuvvetini yanına alarak Antakya surların önüne vardı. Onları kısa bir mesafede takip eden ana ordunun aynı gün öğle saatlerinde surlar önüne gelmesiyle Antakya kuşatması fiilen başlamış oldu. Roehricht 'e

Suriye'nin başşehri yaptmıştı.[178] Burası daha önceleri Reblata olarak da adlandırılıyordu.[179] Bundan başka [Antakya,] Orontes nehrin diğer yakasında bulunur. Çadırlarımızın şehrin önündeki birinci miltaşı ile şehir [surları] arasında yerleştirilmesi emredildi;[180] burada daha sonraları pek çok kere her iki taraf için ziyadesiyle mahvedici olan çarpışmalar yapıldı. Zirâ Türkler bu şehirden dışarı firladıklarında

---

göre ise Bohemond 4000 adamı ile birlikte daha 20 Ekim'de şehrin doğu kapısı yani Aziz Paulus Kapısı önünde karargâh kurdu. Ordu ise 21 Ekim'de Antakya önüne geldi. Hemen hemen bütün batılı kaynaklar kuşatmanın 21 Ekim'de başladığını bildirirler. Raymundus Aguilers ise 22 Ekim 1098 tarihini verir. İbnü'l-Adîm, Antakya önündeki haçlı sayısını 320.000 asker olarak gösterir ve Wilken'e göre kuşatma için 9 Ekim tarihini verir. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xii, 1-2, s.132, nşr/terc.Hill, s.28; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.252; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.35 A-43; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,169 C, E-F; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.771 D, 772 A; Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*,s.145; Albertus Aquensis, III, c.33-35, terc.Hefele, I, s.125-129; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.519-520); Anna Komnena, XI, iii, 1, nşr/terc.Leib, III, s.19. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*, R.H.C., or., III, 557; Abu'l-Farac, *Chronicon Syriacum*, terc.Budge, E.A.W.,*The Chronography of Gregory Abû'l-Farcj*, Amsterdam 1976[2], II, s.234. Krş. Michaud, I, s.141; Sybel, s.312-313; Riant, *Inventaire*, s.165; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.43; Muralt, II, s.81; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.106-107 ve 110 n.2; Chalandon, *Essai*, I, s.199; Hagenmeyer, *Chronologie*, (200-203) s.104-106; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.180vd; Grousset, I, s.40, 71 ve 74; Runciman, "Antioch to Ascalon", *Crusades*, I, s.309-310; --, terc.Işıltan, I, 165; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.211; Smail, *Warfare*, s.26; Mayer, *Crusades*, s.48; Oman,*Art of War*, I, s.278-288;

[178] Antakya, Büyük İskender'in generali Seleucus Nicator (Mö.312-280) tarafından Orontes kenarında M.ö. Takriben 300'de kurulmuştu. Yeni şehre Makedonyalı Philippe'in bir subayı olan Seleucus'un babası Antiochius'un adı verildi. Antakya şehrinin önceki devirlere ait genel tarihi için bk. Downey,G., *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton 1974[3]. Antakya tarihinin kısa bir özeti için bk.Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.108-110; şehrin haçlıların gelişindeki durumu ve tarifi için ise Runciman, terc.Işıltan, I, 164-166, Antakya şehrin bir planı için bk. aynı eser, harita 4.

[179] Reblata ya da Ribleth Antakya değildir. Fulcherius bu yanlış bilgiyi Aziz Hieronymus'un *Onomastikon* adlı eserinden almış. Reblatha gerçekte Hims'in biraz güneyinde kalan bir şehir idi. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xv, 1, s.216 n.5.

[180] Haçlılar aslında Antakya'yı tam anlamıyla muhasara edemiyorlardı: şehrin günyinde bir uçurum bulunuyordu (bk.aşağıda bap 2-4, s.56) Ordu önceleri surun kuzey doğu kesimi karşısına yerleşti. Buna göre Bohemund Aziz Paulus kapısı, Raymond Köpek kapısı, Godefroi da Dük kapısı önünde yerleştiler. Ancak ordunun kir kısmı Bohemund'un arkasındaki arazide hazır durumda beklettildi. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ., III, s.242; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, c.49; Hagenmeyer *Epistula I Anselmi*, s.147; Albertus Aquensis, III, c.38-39, terc.Hefele, I, s.131-132vd. Krş. Wilken, I, s.177; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.110vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (206) s.107-108; Chalandon,*Histoire de la première croisade*, s.183-184; Grousset, I, s.72-73; Runciman, terc.Işıltan, I, 166.

adamlarımızdan biçoklarını öldürdüler. Fakat mukabelemisil yapılmasıyla onlar da yenildikleri için matem tuttular.[181]

2. Antakya hiç şüphesiz çok büyük bir şehirdir, kuvvetli surlara sahiptir ve savunma için çok elverişlidir. Eğer sakinleri yiyecek ile tedarik edilerek savunmasını yapmaya kararlıysalar [bu şehir] dışardaki düşmanları tarafından hiç bir zaman alınamaz. Şehirde havarî Petrus adına sunulmuş kutsanmaya lâyık bir kilise bulunmaktadır. Aziz Petrus Kilisenin hakimiyetini ve Uhrevî Krallığın anahtalarını Efendimiz İsa'dan aldıktan sonra piskoposluğa yükseltildiğinde buradaki tahtta oturmuştu.

3.Orada ayrıca Kutsal Meryem'in şerefine bina edilmiş şekil açıdan yuvarlak olan diğer bir kilise ile [yine] münasip şekilde inşa edilmiş birçok başka [kiliseler] bulunmakta. Bunlar uzun süredir Türklerin hakimiyeti altında bulunuyorlardı; fakat Tanrı, herşeyi önceden bilerek, Kendisini bu kiliselerde bir gün yüceltebilmemiz için onları bizler için eksiksiz korudu.

4. Deniz, tahminime göre, Antakya'dan on üç mil uzaklıktadır. Fernus nehri orada denize döküldüğünden çok uzak yerlerden gelen ve her tür mal ile yüklü olan gemiler bu nehrin mecrasından hemen hemen Antakya'ya kadar gelirler.[182] Böylece bu şehir karadan olduğu kadar denizden de mallar ile tahkim edilerek her çeşit zenginliklerle doludur.

---

[181] Fulcherius, Türklerin 22 Ekim-3 Kasım 1097 tarihleri arası Haçlılara karşı herhangi bir çıkış harekatında bulunmadıklarından sözetmemekte. Türklerin ilk büyük hücumu 4 kasımda gerçekleşti. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xii, 3, 4, s.133, nşr/terc.Hill, s.28-29; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.242 F, Tudebode, R.H.C., occ., III, s.35 C ve 36 A; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 169 G ve 170 B; Albertus Aquensis, III, c.37, terc.Hefele, I, s.131; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.520); Willermus Tyrensis, IV, xii ve xiv. Krş. Wilken, I, s.177; Michaud, I, gös.yer; Sybel, s.325; Hagenmeyer, *Chronologie*, (209) s.209.

[182] Nitekim takr.15 Temmuz 1097'de Cenova'dan kalkmış olan bir filo 17 Kasım 1097 tarihinde çok sayıda yeni haçlılar ve mallar ile St Simeon limanına varmıştı. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.242 H; Willermus Tyrensis, V, iv. Krş Wilken, I, s.180; Sybel, s.333; Hagenmeyer, *Chronologie*, (210) s.109-110; Grousset, I, s.75; Runciman, terc.Işıltan, I, 168.

5. Prenslerimiz şehrin zaptedilmesi ne kadar güç olacağını gördüklerinde [burasını] Tanrı'nın takdiri ile ya savaş, ya da hile ile alıncaya kadar kuşatma sırasında birlikte çalışacaklarına dair karşılıklı yemin ettiler.[183]

6. Onlar yukarıda zikredilen ırmakta bazı sandallar buldular ve bunlara el koyarak kendilerine bir köprü yaptılar.[184] İşlerine devam etmek için bununla karşıdan karşıya geçebiliyorlardı, oysaki daha önceleri zorlukla [suyun sığ yerlerinden] yürüyerek [diğer tarafa] geçmek zorunda idiler.

7. Türkler böylesine büyük bir Hristiyan topluluğu tarafından kuşatıldıklarını gördüklerinde, onları hiç bir şekilde başlarından savamayacaklarından korktular. Aralarında bir istişare yaptıktan sonra Antakya'nın prensi ve emiri Aoxian[185] en kısa zamanda yardıma koşması için Sensadolus[186] adındaki oğlunu Sultana[187], ki bu Persia'nın imparatorudur, gönderdi;[188] zirâ onlar savunucuları Muhammet dışında artık hiç kimseden yardım almayı ümit

---

[183] Antakya kuşatması 21 Ekim 1097-3 Haziran 1098'e tarihleri arası sürmüştür. Bk. n.177 ve n.179.

[184] Provans'lılar takriben 24 Ekim 1097'de buldukları sandallardan bir köprü insa ettiler. Bu köprü Godefroi'nın karargâhı ile müslüman mezarlığı birbirine bağlıyor ve böylece İskenderun ve Samandağ yollarını açıyordu. Bk. Albertus Aquensis, III, c.42, terc.Hefele, I, s.136; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.242-243A. Krş. Wilken, I, s.179; Sybel, s.324; Kugler, *Albert von Aachen*, s.71; Hagenmeyer, *Chronologie*, (207) s.108; Grousset, I, s.74; Runciman, terc.Işıltan, I, 166vd.

[185] "Aoxian" Fulcherius'un Yağısıyan için kullandığı isimdir. Yağısıyan 1085 senesinde Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah tarafından Antakya valisi tayin edilmişti; 1097'de ise Halep meliki Rıdvan'a bağlı olmasına karşın onun düşmanı Dımaşk meliki Dukak'a yaklaşmıştı.

[186] "Sensadolus", Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddevle idi.

[187] Fulcherius, Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk (1094-1104)'u kasdetmekte.

[188] Yağısıyan, haçlılara karşı yardım alabilmek amacıyla oğlu Şemşüddevle'i Haleb meliki Rıdvan, onun kardeşi olan Dımaşk meliki Dukak, Hıms emîri Cenahüddevle Hüseyin ve bazı Arap reislerine göndermişti. Yağısıyan'ın diğer oğlu Mehmed ise Musul valisi Kürboğa, Suruç emiri Artukoğlu Sökmen, Sincar emîri Arslantaş, Samsat emiri İlgazoğlu Süleyman ve bölgenin diğer Türk beylerine göndermişti. Bk Hagenmeyer, *Epistula II. Stephani*, s.150vd; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.497 E; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, 578, 580. Krş. Sybel, s.320-321ve 326vd.; Grousset, I, s.71; Runciman, "Antioch to Ascalon", *Crusades*, I, s.309; --, terc.Işıltan, I, 165; Sevim/Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s.378-379.

etmiyorlardı. Sensadolus bu şekilde talimatlandırılmış olarak elçilik görevini süratle yerine getirdi.

8. Bu arada geri kalanlar talep ettikleri yardımı beklerken şehri korudular ve sık sık Franklara karşı türlü türlü tehlikeli kumpaslar kurdular. Ancak Franklar onların hilelerine bütün güçleriyle dayandılar.

9. Bir gün Frankların yedi yüz Türk öldürdükleri vuku buldu; ve Franklara pusu kuran Türkler pusuda yatan Franklar tarafından yenilgiye uğratıldılar. Çünkü Tanrı'nın kudreti orada idi. Yaraladıkları bir kişi dışında adamlarımızın tümü yara almadan geri döndüler.[189]

10. Yazık! Şehirde yaşayan ne kadar çok Hristiyan, Grek, Süryanî ve Ermeni çıldırmış olan Türkler tarafından katledildi![190] Ne kadar çok öldürülenlerin kafalarını Frankların gözleri önünde *petrariae*'ları ve halatları ile surların dışına firlattılar! Bu [olay], insanlarımızı özellikle kederlendirdi. Türkler bu Hristiyanlardan nefret ederken, belki de Hristiyanların [Türklerin] zararına Franklara herhangi bir şekilde yardım etmelerinden korkuyorlardı.[191]

---

[189] Fulcherius büyük olasılıkla haçlıların Bohemund idaresinde 18 Kasım 1097'de Hârim kalesine yaptıkları taarruzdan bahsetmekte. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xii, 5, s.133, nşr/terc.Hill, s.29; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III., s.243; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.520-521); Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*,s.145. Krş. Sybel, s.325; Hagenmeyer, *Chronologie*, (211), s.110-11; Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xv, 9,s.221 n.30; terc.Ryan, s.94 n.8; Grousset, I, s.74; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.212.

[190] Fulcherius'un verdiği bilgi eksiktir. Yağısıyan yerli Hristiyanların ihanetinden korkarak bunları şehirden sürmüştü ve Antakya Patriğini sindana atmıştı.. Roehricht'e göre bunların aileleri rehine olarak şehirde tutuluyordu. Bu sebepten bu Hristiyanlar zaman zaman şehre dönerek haçlıların sayıları ve savaş stratejileri hakkında Türklere bilgi veriyorlardı. Hagenmeyer de sadece Hristiyan erkeklerin şehirden sürüldüğünü ve bunların haçlı kampında yaşadıklarını söyler. Bk. Abu'l-Fida, *el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer*, R.H.C., or., I, s.3; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmel fi't-Târîh*, terc.Gabrielli, Fr., *Arab Historians of the Crusade*, London 1969, s.5vd. Krş. Sybel, s.321; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.111; Hagenmeyer, *Chronologie*, (198) s.103; Runciman, terc.Işıltan, I, 164-165.

[191] Fulcherius haçlı reislerin 23 Kasım 1097'de yaptıkları bir toplantıda Malregart kalesini yapmaya karar verdiklerinden sözetmemekte. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xiii, 1, s.133, nşr/terc.Hill, s.30; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.247 H; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.37 A; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.170 F; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.776 A; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157; Albertus Aquensis, III, c.66, terc.Hefele, I, s.165; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.521). Krş. Wilken, I, 178; Sybel, s.325; Kugler, *Albert von Aachen*, s.84 Hagenmeyer, *Chronologie*, (212) s.111-112;Grousset, I, s.75.

11. Franklar, şehri uzun bir süre kuşattıktan[192] sonra ve civar bölgelerini kendilerine gerekli olan iaşe için yağmalayıp her tarafı tahrip ettiklerinde ve hatta ekmek bile hiç bir yerde satın alamadıklarında ölçüsüz derecede açlık çektiler.[193] Bunun neticesinde herkes özellikle perişan idi ve birçok kişi ya karadan ya da denizden kaçarak kuşatmadan ayrılmayı gizlice düşünüyordu.[194]

12. Geçinimlerini sağlabilecek erzakları yoktu. Büyük korkular içinde muhasaradan kırk veya elli millik mesafeler yürüyerek çok uzaklarda yiyecek aramak zorunda idiler ve oralardaki dağlarda pek çok defa pusuda yatan Türkler tarafından öldürüldüler.

13. Düşüncemize göre, günahlarından dolayı Frankların başına bu talihsizlikler gelmiş ve onlar bu kadar uzun bir süre zarfında şehri alamamışlardı. Sadece sefahat değil, ve fakat aynı zamanda para hırsı veya kibir yahutta harislik onları bozmuştu.

14. [Franklar] bir istişare yaptıktan sonra[195], hem evli hem de bekar kadınları, belki de sefahatin pisliği ile lekelenmiş olarak Rab'ı

---

[192] Müellifimiz bundan sonra Antakya kuşatması hakkındaki bilgileri bölük pörçük ve yetersiz şekilde vermekte. Olayların seyri için bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xiii, 1 ve xx, 11, s.133 ve 14 1, nşr/terc.Hill, s.30 ve 48; Albertus Aquensis, III, c.37-IV, c.26, terc.Hefele, I, s.130-193; İbnü'l-Esîr, R.H.C., or., I, s.193; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.581; Abu'l-Farac, terc.Budge, s.287. Krş. Wilken, I, s.171-200; Michaud, I, s.141-174; Sybel, s.312-350; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.43-48; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.111-131; Grousset, I, s.71-96; Runciman, terc.Işıltan, I, 164-180.

[193] Haçlılar Aralık 1097 itibaren açlık çekmeye başladılar. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xiii, 2, s.133, nşr/terc.Hill, s.30; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.243 D; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.37 A; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.170 H; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.777 D-E; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157; Albertus Aquensis, III, c.50 ve 52, terc.Hefele, I, s.143-144 ve 145-146; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.522); Willermus Tyrensis,IV, xvii. Krş. Wilken, I, s.178 ve 180; Michaud, I, 145; Sybel, s.326; Hagenmeyer, *Chronologie*, (214) s.113-114; Grousset, I, s.75.

[194] Nitekim Robert de la Normandie Aralık başlangıcı Laodicea [Lazikiye]'ya çekilerek erzakları olan ingliz tacirlerin yanında bir süre kalmıştı. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.243 E; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.649 D. Krş. Wilken, I, s.182; Sybel, s.326, 432; Kugler, *Albert von Aachen*, s.45vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (215) s.114.

[195] Muhtemelen 23 Aralık 1097 istişaresi. Haçlı müelliflerden sadece Fulcherius bütün kadınların kamptan kovulduklarını söyler. Willermus Tyrensis'e göre ise sadece bekâr kadınlar gönderilmiş. Guibertus Novigentis (R.H.C., occ., III, 499)'a göre Le Puy piskoposu Adhemar kadınların haçlı karargahından kovulmasını istemiş. Bk. Guibertus Novigentis, R.H.C., occ., III, s.499; Albertus Aquensis, III, c.57, terc.Hefele, I, s.152; Willermus Tyrensis, IV, 12. Krş Wilken, I, s.178, 184-185; Sybel, 327; Hagenmeyer,

gücendiriyorlar diye ordudan kovdular. Bu kadınlar komşu şehirlerde kendilerine yaşayabilecekleri yerler buldular.

15. Hem zenginler hem de fakirler açlıktan olduğu kadar günlük katliamlardan da perişan idiler. Öyle görünüyordu ki, Tanrı iyi bir çoban gibi koyunlarını sürü halinde bir araya bağlamadığı müddetce hepsi kuşatmaya devam edeceklerine dair yemin ettikleri halde hiç şüphesiz derhal kaçacaklardı. Pek çok kimse ekmek sıkıntısı sebebiyle beslenmeleri için gereken şeyleri günlerce komşu kalelerde aradı; sonra da orduya geri dönmeyerek kuşatmayı tamamen terketti.[196]

16. O sıralarda[197] göklerde olağanüstü kızıl bir parıltı gördük ve buna ilave olarak da hepimizi çok korkutan büyük bir yer sarsıntısını

Chronologie, (217) s.114-115; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xv,14, s.223 n.42, terc.Ryan, s.95 n.11.

[196] Fulcherius burada önemli bilgiler atlamakta: Bohemond ve Flandre kontu Robert yaklaşık 20.000 asker ile Halep arazisine bir yağma seferi yapmak üzere 28 Aralık 1097'de karargâhtan ayrıldılar. Antakya önündeki ordunun kumandası ise Raymond de St.-Gilles ve Adhemar'a verildi. Godefroi ise 20 Aralık'tan beri ağır hasta yatıyordu. Bohemound'un ayrıldığını gören Yağısıyan ise 29 Aralık gecesi bir çıkış harekatı yapıp, başarısız olmasına karşın haçlılara büyük kayıplar verdi. Bohemund ve kont Robert'in idaresindeki kuvvet ise 1 Ocak 1098 tarihinde Albara köyü yakınlarında Dımaşk meliki Dukak'ın idaresindeki Müslüman ordusu ile karşılaştılar. Dukak haçlıların yakında oldukları Şeyzer'de haber alıp bunlara bir pusu kurmuştu, ancak sadece Robert'in kuvvetini kuşatabilmişti. Arkadan gelen Bohemund'un baskınına uğrayan Müslümanlar Hama'ya doğru geri çekildiler. Bohemund ve kont Robert ise iaşe bulamadan aynı gün Antakya önüne geri döndüler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xiii, 4-xiv, 1-2, s.134., nşr/terc.Hill, s.30-32vd; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.243 E; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.37 D-38 B ve 45-47; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.171 C, I ve 172 A-C; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.778, 779 C, E; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.158; Albertus Aquensis, III, c.50-52, 58 ve 61, terc.Hefele, I, s.143-146vd, 152-153 ve 156-157; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.521-523); Willermus Tyrensis, IV, xviii, xix, xxii; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.579 Krş. Wilken, I, s.181; Sybel, s.326-328; Kugler, *Albert von Aachen*, s.81-82 ve 86; Hagenmeyer, *Chronologie*, (216), (219-220) ve (224), s.114, 115-17 ve 119-20; Grousset, I, s.76-78; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.213; Runciman, "Antioch to Ascalon", *Crusades*, I, s.311-12;--, terc.Işıltan, I, 168-169.

[197] 30 Aralık 1097 tarihinde, yani Türklerin çıkış harekatından sonra, Antakya ve Urfa yörelerinde hissedilen şiddetli bir deprem meydana geldi. Aynı gün ise semada bir kuzey fecri (forte aurore boreale) görüldü. Bundan başka Fulcherius aynı zamanda gökte bir haçı andıran ve düz çizgide doğu istikametinde ilerleyen bir kuyruklu yıldızdan bahsetmekte. Hagenmeyer'e göre şimal fecri ve deprem Urfa'da da farkedilmiş, ancak Ekim ayında görülen kuyruklu yıldızın dışında söz konusu zaman diliminde ikinci bir komet görülmemiş. Ona göre Fulcherius'a bu konuda yanlış bilgi aktarılmış, ya da müellifimiz fecrin içinde görülen ve bir haça benzetilen bir işaretten bahsetmekte. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xv, 16, s.224 n.48; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.245 E ve 254 A36 ve 51-52; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, cı, s.217. Krş. Wilken, I, s.185; Hagenmeyer, *Chronologie*, (221), s.117-118; Runciman, terc.Işıltan, I, 170.

hissettik. Birçokları aynı zamanda semada beyazımsı renkte ve düz çizgide doğuya doğru ilerleyen ve bir haçı andıran bir işaret gördüler.[198]

XVI
Hristiyanların Acınacak Sefilliği ve Blois Kont'un Kaçışı

1. Efendimizin 1098'ci yılında insanlarımızın kalabalığı tarafından Antakya'yı çevreleyen tüm bölgelerin büsbütün tahrip edilmesinden sonra küçükler olduğu kadar büyükler de ifrat dercesindeki açlık sebebiyle git gide eziliyorlardı.[199]

2. O zaman, açlık çekenler tarlalarda yetişmekte olan fasülye filizlerini ve birçok çeşit şifalı otları tuz ile çeşnilendirmeden, aynı şekilde deve dikeni -- ki bu [bitkinin dalları] ateşlik odunun yetersizliği sebebiyle iyice pişirilemediğinden yiyenlerin dillerine batıyorlardı, hatta atları, eşekleri ve devleri, köpekleri ve kemeleri hırsla yiyip yuttular. Daha fakir olanlar hayvanların derilerini [kemiriyor] ve gübrelerinde buldukları hububat tohumlarını dahi yiyorlardı.

3. Onlar Tanrı aşkı için soğuğa, sıcağa ve şiddetli yağmurlara katlandılar. Çadırları yağmurların sürekliğinden eskidiler, yırtıldılar ve

---

[198] Herkesi çok korkutan bu tabiyat olaylarından sonra Adhemar haçlılara üç günlük (2-4 Ocak 1098) bir oruç emretti. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.245 E; Albertus Aquensis, III, c.57, terc.Hefele, I, s.152; Willermus Tyrensis, IV, xxıı. Krş.Wilken, I, aynı yer; Kugler, *Albert von Aachen*, s.86; Hagenmeyer, *Chronologie*, (225) s.120.

[199] Söz konusu büyük açlık dalgası 5-25 Ocak 1098 tarihlerinde doruğuna ulaştı. Haçlılar artık yerli Hristiyan beylerinden yardım istemek zorunda idiler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xıv, 4, s.135, nşr/terc.Hill, s.33; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.245, Tudebode, R.H.C., occ., III, s.40 A; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.172G-173 H; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.781 A-C; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.523vd); Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157; --, *Epistula II. Stephani*, s.150; Willermus Tyrensis, IV, xvıı ve xxı; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.580. Krş. Chalandon, *Essai*, I, s.199-201; Hagenmeyer, *Chronologie*, (226), s.120-121; Grousset, I, s.78; Runciman, terc.Işıltan, I, 170-172; Riley-Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading* (*The Middle Ages Series*), Philadelphia 1986, s.65-66.

çürüdüler Bundan dolayı onlardan birçokları sadece gökyüzü tarafından örtülüyordu.

4. Ben inanıyorum ki, tıpkı altının ateş ile üç kere denenmesi ve yedi kere temizlenmesi gibi, Tanrı tarafından çok önceleri seçilmiş olanlar böyle büyük bir felâket ile denendiler ve günahlarından arındırıldılar. Zirâ kâtilin kılıcı başarısız olmadıysa bile pek çok [insan] uzun süredir ıstırap çektiklerinden gönüllü olarak bir *martyr*'in [din şehidin] yolunu tamamladılar. Belki de onlar böylesine büyük bir örneğin zarafetini Aziz Eyyub'dan ödünç alıyorlardı; çünkü Eyyub bedeninin eziyet çekmesiyle ruhunu temizleyerek daima Tanrı'yı hatırlardı. Putperestlere karşı savaşlar, [aslında] Tanrı için çabalar.

5. Tanrı'nın -- ki O, herşeyi yaratan, yaratılan herşeyi düzenleyen, düzenlenen herşeyi besleyen ve erdem ile hükmedendir -- istediği her şeyi yokedebildiğini ve yeniden yaratabildiğini kabul edersek, düşünüyorum ki, Hristiyanların afetinden sonra putperestlerin imhasını tasvip etti. O, bunu uygun gördü ve [bu] insanlar bunu hakettiler, zirâ onlar birçok kere Tanrı'nın her işini ucuzca yokettiler. O, Hristiyanların Türkler tarafından öldürülmesine izin verdi ki, Hristiyanlar selâmetlerinin teminatını alsınlar, Türklerin ruhları ise cehennem azabına uğrasınlar diye. Selâmet için daha önceleri seçilmiş olan bazı Türkler Tanrı'nın takdiri ile papazlar tarafından vaftis edildiler. "...ve ezelden takdir ettiği kimseleri davet de etti; ve davet ettiği kimseleri salih de saydı; ve salih saydığı kimseleri aziz de etti."[200]

6. Ve bundan sonra neler oldu? Adamlarımızdan bazıları, daha önceleri işittiğiniz gibi, bu kadar büyük azap veren kuşatmayı terkettiler; başkaları fakirlikten; başkaları namertlikten; başkaları ölüm korkusundan [böyle hareket ettiler]; ilk önce fakirler sonra zenginler [kaçtı].[201]

---

[200] *KitabıMukaddes*, Romalılar 8:30.

[201] 20 Ocak 1098 tarihinde Pierre l'Hermite yanında Guillaume Charpentier adında bir macerperest olduğu halde Antakya önünden kaçtı. Bunlar Tankred tarafından geri

7. Ondan sonra Blois kontu Étienne kuşatmadan geri çekildi ve yurdu Fransa'ya deniz yoluyla döndü.[202] Bu sebepten hepimiz kederlendik,

---

getirilerek bütün ordu önünde rezil edildiler. Şubat başlangıcı ise Bizans imparatoru I.Aleksios'un temsicisi olan Tatikios Antakya önündeki haçlıları terketti. Anna Komnena'ya göre Tatikios, Bohemond'un oyununa gelerek bu şekilde hareket etmiş. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xv-xvi, s.135-136, nşr/terc.Hill, s.33-35, Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.246 C; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.174-175 H; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.782; Albertus Aquensis, III, c.38 ve IV, c.40, terc.Hefele, I, s.132 ve s.211-212; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.524); Anna Komnena, XI, iv,3 II, nşr/terc. Leib, III, s.20;Willermus Tyrensis, IV, xxi. Krş. Wilken, I, s.183-184; Michaud, I, s.152; Sybel, s.330; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.47; Hagenmeyer, *Chronologie*, (229-230), s.122-123; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.191-192; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.212; Runciman, "Antioch to Ascalon",*Crusades*, I, s.313; --, terc.Işıltan, I, 171.

[202] Blois kontun kaçışı ile ilgili kesin bir tarihi sadece Fulcherius verir. Étienne, Antakya'nın düşmesinden bir gün evvel, yani 2 Haziran 1098'de adamlarıyla birlikte İskenderun'a çekildi. Oradan ise Istanbul'a doğru yol aldı. Blois kontun hangi nedenlerden dolayı bu şekilde davrandığı kesin olarak bilinmiyor. Kaynaklar bu konuda mutabık değildirler. *Gesta Francorum*, onun hastalandığı için İskenderun'a çekildiğini söyler. Raimundus Aguilers ise onu korkaklıkla suçlar. Modern tarihçilerden Wilken ve Sybel Étienne'in yaklaşan Türk ordusundan korktuğunu söylemekteler. Runciman'a göre Étienne de Bohemund'un oyununa gelmiş, yaklaşmakta olan Kürboğa'nın ordusundan korkup adamlarını yanına alarak kaçmış. Bohemund ve Firuz arasındaki pazarlığın son safhasında kaçması onun Bohemund'un yaydığı ümitsizlik havasından çok etkilendiğini gösterir. Brundage'a göre ise Étienne herhangi bir şekilde haçlı ordusundan kaçmamış. Blois kontu aslında uzun zamandır yurduna dönmek niyetinde imiş, ancak Antakya'nın zaptından emin olmak için beklemiş. Bu sebeple onun, Antakya'nın alınmasından sadece bir gün önce haçlı karargâhını terketmesi tesaadüf değildir. Brundage bu görüşe ispat olarak Étienne'nin eşi Adele'ye yazmış olduğu ikinci mektubu göstermekte. Kontun mektupları genelde özel papazı Alexander tarafından yazılıyordu. Ancak söz konusu mektubun son iki paragrafı --Hagenmeyer'in de doğruladığı gibi (*Epistulae*, s.294 n.95)-- Étienne tarafından kaleme alınmış. Étienne bu satırlarında, en kısa zamanda eşinin yanına döneceğini bildirmekte. Mektup ayrıca herhangi bir ümitsizlik duygusunu açığa vurmamakta. Aksine kont, Antakya'nın en kısa sürede alınmasını ümit ettiğini yazmakta, hatta kendi başarılarından ve gördüğü hürmetten bahsetmekte. Brundage (*Traditio*, s.388vd.), mektubun içeriğini göz önünde bulun durarak Étienne'nin Antakya'nın alınmasından daha iki ay önce yurduna dönmeyi arzuladığını söylemekte. Ona göre, Étienne, Bohemund tarafından aldatılmadı, aksine Firuz ile yapılan pazarlıktan haberdar idi. 2 Haziran'da Bohemund ve Firuz gece yapılacak harekat için son hazırlıklarını yapıyorlardı. Étienne diğer haçlı reisleri ile birlikte şehrin alınacağını öğrenince adamlarını yanına alarak Antakya'nın 40 mil kuzeyindeki İskenderun'a gitti. Orada şehrin alındığını ancak haçlıların bu kez Türkler tarafından kuşatıldığını öğrenmiş. Brundage'ın düşüncesine göre Étienne haçlıların yardımına koşarak kendi adamlarını tehlikeye atmak istememiş ve İskenderun'dan ayrılarak Istanbul üzerinden yurduna dönmüş. Étienne'nin gerçekte hangi nedenlere dayanarak bu şekilde hareket ettiği bilinmemekte. Kesin olarak bilinen tek nokta ise onun son ana kadar ümit dolu olduğu, hatta kendi çapında askerî alanda başarıya ulaştığıdır. Étienne Dorylaeum savaşından sonra diğer haçlı reisleri tarafından ordunun iaşesini temin etmekle görevlendirilmişti. Hagenmeyer (*Epistulae*, s.276 n.13)'e göre Blois kontu Antakya kuşatmasını terketmemiş olsaydı, zenginliği ve uyumsal yapısından dolayı kesin olarak Kudüs kralı seçilecekti. Bu fikir ise Bohemund'un Blois kontunu bir rakip görerek onu kandırmış olması ihtimalini desteklemektedir. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxvii, s.184, nşr/terc.Hill, s.63; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.258 F;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.74; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,199 G; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.501 E; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.649; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.815 E; Albertus Aquensis, IV, c.13 vec.37, terc.Hefele, I, s.179 ve 207;

zirâ o çok asil ve savaşta cesur bir adam idi. Onun gidişini takip eden ertesi gün ise Antakya şehri Franklara teslim edildi.[203] Eğer azimle sebat etmiş olsaydı, diğerleri ile birlikte zaferden çok büyük haz duyacaktı. Bu hareket onu gözden düşürdü. Çünkü iyi bir başlangıç en iyi şekilde tamamlanmadıkça hiç kimseye faydalı olamaz.[204] Tanrı ile ilgili birçok meselerde hakikatlardan sapmamam için [hikâyemi] kısa kesmeliyim, çünkü onlar hakkında yalan söylemeye karşı korunmalı.

8. Kuşatma, bahsedildiği gibi, aynı Ekim ayından onu takip eden kış ve ilkbahar boyunca Haziran ayına kadar kesintisiz sürdü.[205] Türkler ve Franklar nöbetleşe birçok saldırı ve karşı saldırılar sahneye koydular; onlar yendiler ve yenildiler. Mamafih, bizim adamlarımız onlardan daha çok galip geldiler. Bir keresinde şöyle bir olay vuku buldu: kaçan Türklerden birçokları Fernus ırmağına düştüler ve içine batarak korkuç şekilde boğuldular. Irmağın sol tarafında ve sağ tarafında her iki kuvvetler birçok kere savaştılar.[206]

Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.551);Willermus Tyrensis, V, x. Krş.Wilken, I, s.197; Sybel, s.346; Hagenmeyer, *Epistula II. Stephani*, s.149-152 ve 276-294; --, *Chronologie*, (263), s.149-150; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xvi, 7, s.228 n.20; Cahen, *La Syrie du Nord*, aynı yer; Brundage, J.A., "An Errant Crusader: Stephen of Blois," *Taditio*, XVI (1969), s.380-95;Runciman, "Antioch to Ascalon", *Crusades*,I s.317; --, terc.Işıltan, I, 178, 183-84.

[203] Antakya 3 Haziran 1098 tarihinde haçlılar tarafından alındı. Bk aşağıda s.66 n.210 ve s.67 n.213.

[204] Fulcherius, Étienne'nin karısının baskısı neticesinde haçlı yeminini tamamlamak üzere 1101 yılı haçlı seferine katılarak doğuya dönüp burada 19 Mayıs 1102 tarihinde din şehidi mertebesine ulaştığını bilmezden gelmekte. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xvi, 7, s.228 n.20-22 ve II, xviii,1-xix, 5, s.436-444 ve s.443 n.10-12; Albertus Aquensis, IX, c.2-6, terc.Hefele, II, s.106. Krş. Hagenmeyer, *Chronologie*, (645 ve 649) ; Runciman, terc.Işıltan, II, 17, 64.

[205] 21 Ekim 1097-3 Haziran 1098.

[206] Fulcherius burada ya haçlıların 18 Kasım 1097'de yaptıkları Hârim taarruzundan, ya da 6 Mart tarihinde Antakya önünde haçlılar ve Türkler arasında yapılan savaştan bahsetmekte. Haçlıların her iki savaş sırasında Müslümanları nehre sürdükleri bilinmekte. Bu iki savaş dışında haçlılar 8-9 Şubat 1098 tarihlerinde Halep meliki Rıdvan'ın kuvvetlerini Antakya Gölü ile Asiurmak arasında bulunan dar bir araziye çekerek bozguna uğratmışlardı. Muhtemelen bu mücadele sırasında da haçlılar birçok düşmanı nehre sürebildiler. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xvi, 8, s.229 n.28; *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xvii, 1-2, s.136; xviii, 4-9, s.138 A, nşr/terc.Hill, s.32; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.242 H; 246 E-247 D ve 249 C; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.42; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 176 H-179 B; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.783-786; Hagenmeyer, *Epistula I. Anselmi*,s.145; Albertus Aquensis, III, c.60-62 ve 65, terc.Hefele, I, s.155-158 ve s.162-164; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.525-528); Willermus Tyrensis, V, i-iii. Krş. Wilken, I,

9. Prenslerimiz şehrin önüne kuleler inşa ettiler. Adamlarımız buralardan sık sık yaptıkları [ani ve] siddetli hücumlar ile Türklerin [şehirden] çıkmalarını engellediler. Bunun neticesinde Franklar pek çok kez [Türklere ait] sığır ve davarların otlaklara girmelerine mâni oldular.[207] Ve ayrıca civar bölgelerindeki Ermeniler [kuşatılanlara] hiç bir [yiyecek maddesi] götüremediler; yinede, bu Ermeniler birçok defasında [bize karşı] hareket ettiler. Bu [olay] bizi çok üzdü.[208]

XVII
Antakya Şehrinin Teslimi

1. Tanrı, kullarının çabalarının sona ermesine rıza gösterdiğinde -- belki de ona her gün yalvarışlar ve ricalar yağdıranların duaları onu teskin etmişti ki -- O, merhameten şehrin şu aynı Türklerin bir ihaneti ile gizlice [Franklara] teslim edilerek Hristiyanlara geri verilmesini bahşetti. O halde, aslında bir ihanet olmayan bir ihanet hakkında dinleyiniz.

---

s.189-191vd.; Sybel, s.325 ve 332; Kugler, *Albert von Aachen*, s.88 ve 94-95; Hagenmeyer, *Chronologie*, (211), (233) ve (243) s.110-111, s.125-126vd. ve s.134-136vd; Runciman, terc.Işıltan, I, 168 ve 173-175.

[207] Franklar Antakya önünde üç kule inşa ettiler. 1097 yılı sonunda Bohemund'un ordugâhının güneyine Malregart kulesi ve Mart 1098'de Köprü Kapısı önüne Mahomerie kulesi bina edildi. Aşağı yukarı bir ay sonra Antakya'nın kuzey-batısında kalan Aziz Gregorius manastırı bir kule haline getirilerek Tankred adını aldı. Fulcherius'un değindiği gibi haçlılar Mahomerie kulesinin tamamlanmasıyla Antakya'nın kuzeyinde ve Asimağın sağ tarafında kalan otlaklara giden yolu kontrol altına alabilmişlerdi.Bk. Mahomerie kulesi için: *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xviii, 2, s.137, nşr/terc.Hill, s.39; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.248 B C; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.45 C; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,179 C; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.785 C; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, 643 A; Hagenmeyer, *Epistula II. Stephani*, s.149-152; --, *Epistula II. Anselmi*, s.156-160; Albertus Aquensis, III, c.63, terc.Hefele, I, s.159-160; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.529); Willermus Tyrensis, V, iv. Krş. Wilken, I, s.190; Sybel, s.333; Kugler, *Albert von Aachen*, s.91; Hagenmeyer, *Chronologie*, (241) s.132-133.

[208] Ermeniler ve Süryaniler kuşatma altında bulunan Türklere iaşe temin ettikleri bilinmekte. Nitekim 5 Nisan 1098 tarihinde Tankred bunların bir kervanını basıp yiyeceklere el koymuştu. Krş. Hagenmeyer, *Chronologie*, (257) s.145-146.

2. Efendimiz, Kendi inayeti ile daha önceden seçilmiş olan bir Türk'e[209] göründü ve ona dedi ki: "Kalk, sen uyuyan! Ben şehrin Hristiyanlara geri vermeni emrediyorum." Fakat şaşıran adam bu hayâli sessiz kalarak [herkesden] gizledi.

3. Ancak Tanrı ona ikinci kez göründü: "Şehri Hristiyanlara geri ver," diyordu, "zirâ bunu sana emreden ben, Kristos'um." [Adam] ne yapacağına şaşarak Antakya prensi olan efendisine[210] gitti ve ona bu hayâli anlattı. Efendisi ise [şöyle] cevap verdi: "Bir hayaletin sözünü dinlemeyi arzulamiyorsun değil mi, aptal!" [Adam] geri dönerek [yine] sessiz kaldı.

4. Tanrı ona tekrar göründü:" Neden sana emrettiklerimi yerine getirmedin? Sen tereddüt etmemelisin, zirâ bunu emreden ben herkesin Rab'ıyım." O artık daha fazla şüphe etmiyerek [Tanrı tarafından kendisine emredilenler hakkında] adamlarımızla gizlice görüştü. Böylece onun şevkli kumpası sayesinde onlar şehri alacaklardı.

5. [Adam] anlatacaklarını bitirdi ve bunları ilk olarak söylediği ve ilk olarak da ikna ettiği lord Bohemond'a oğlunu rehin verdi.[211] [Bohemond kararlaştırdıkları] bir gece adamlarımızdan yirmi kişiyi halatlardan yapılmış bir merdiven sayesinde surun üzerinden [şehre] gönderdi. Hiç gecikmeksizin kapı açıldı. Hazır bekleyen Franklar

---

[209] Bu zat Müslümanlığı kabul ederek Firuz adını almış olan bir Ermeni idi. O, bazı şehir kulelerine kumandanlık ediyordu. Bk. Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.651-652; Willermus Tyrensis, V, xi; İbnü'l-Kalânisî, terc.Gibb, s.44, İbnü'l-Esîr, R.H.C.,or., I, s.192; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.580. Krş. Cahen, *La Syrie du Nord*, s.215.

[210] Antakya valisi Yağısıyan.

[211] Bohemund ile Firuz arasındaki temaslar ne kadar bir süredir devam ettiği bilinmemektedir. Firuz 2 Haziran 1098 akşamı şehrin teslimi için her şeyin hazır olduğunu Bohemund'a bildirdi ve oğlunu ona rehin bıraktı. Ayrıca Türk garnizonunu aldatmak amacıyla haçlı ordusunu alıp güneydeki dağlara doğru çekilmesini önerdi. Bohemund haçlı reislerine aynı gece yapılacak olan girişimi açıkladı ve onlardan şehrin hakimiyetinin kendisine terk etmelerini istedi. Bundan sonra Firuz'un önerdiği planı aynen uyguladı.. Bk *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xx, 4, s.141, nşr/terc.Hill, s.45-46; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.251 B; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.55-56 C; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 186 H; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.798 B-799 C; Albertus Aquensis, IV, c.16-17, terc.Hefele, I, s.183-185; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.536-537); Willermus Tyrensis, V, xvii. Krş. Wilken, I, s.199-200; Michaud, I, 165-174; Sybel, s.347vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (264) s.150-151; Grousset, I, s.92-96;Cahen, *La Syrie du Nord*, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 179.

şehre girdiler. Halatlar yardımıyla daha önce içeri girmiş olan kırk askerimiz orada bulunan ve kulelerin muhafizları olan altmış Türkü öldürdüler. Bütün Franklar yüksek sesle bir ağızdan "Tanrı öyle istiyor! Tanrı öyle istiyor!" diye bağrıyordu. Çünkü her ne zaman iyi bir teşebbüssü gerçekleştirdiğimizde bu bizim işaret naramız idi.[212]

6. Bu [naramızı] duyan bütün Türkler büyük dehşete kapıldılar. Franklar ise, şafağın kırmızılığı solmaya başladığı sıralarda[213] şehre saldırmak üzere vakit kaybetmeden ilerliyorlardı. Türkler ilk önce Bohemond'un yükseklerde dalgalanan kırmızı sancağının farkına vardıklarında, her tarafta hiddetle köpüren büyük kargaşayı ve sokaklarda çıplak kılıçları ile dört bir yana koşarak insanları vahşîce oldüren Frankları gördüklerinde ve onlara ait trompet seslerin surun üstünden geldiğini anladıklarında şaşkın bir şekilde oraya buraya kaçışmaya başladılar.[214] Kaçabilenlerin birçoğu derin bir uçurumun üzerinde bulunan içkaleye girdiler.[215]

---

[212] *Gesta Francorum* (R.H.C., occ., III, xx, 6, s.141-142, nşr./terc.Hill, s.46) toplam 60 şövalyeden bahseder; Haçlıların açtıkları kapılar ise Aziz Gregorius ve büyük Köprü Kapısı idi. Krş. Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer; Frankların attıkları savaş narası ile ilgili olarak bk. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xvii, 5, s.233 n.14.

[213] Haçlılar 3 Haziran sabahı saat 3 sularında şehre girdiler bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xvii, 6, s.234 n.15. Literatür için bk. n.211 ve 214.

[214] Fulcherius'un burada anlattıkları diğer haçlı müelliflerin nakilleri ile hemen hemen aynıdır. Bohemund ve adamları Firuz'un kumandanı olduğu İki Kız Kardeş Kulesi'ne bir ip merdiveni ile tırmandılar. Bu şekilde şehre sızan haçlı askerleri şehrin kapılarını açarak ana haçlı ordusunun şehre girmesini sağladılar. Antakya 3 Haziran 1098 tarihinde Haçlılar tarafından alındı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xx, 6-11, s.141-142, nşr/terc.Hill, s.46-48; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.251 C-252 C; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.56 D-58 D; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 187-189; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 55 G-58 A; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.799 E-806 B; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*, s.156-160; Albertus Aquensis, IV, c.17-25, terc.Hefele, I, s.184-192vd.; Willermus Tyrensis, V, xx-xxii; Sıbt İbnü'l-Cevzî, Mir'ât üz-Zamân, R.H.C., or., III, s.517. Krş. Wilken, I, s.200; Michaud, I, s.171-174; Roehricht, *Beiträge*, II, s.34-35; Sybel, s.347-350vd.; Muralt, II, s.83; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.48; --, *Albert von Aachen*, s.114-120; Hagenmeyer, *Chronologie*, (265) s.151-153; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.202-205; Grousset, I, s.95-96; Runciman, terc.Işıltan, I, 179-180.

[215] Şemsüddevle idaresindeki Türkler içkaleye girmeyi başarmışlardı. Bohemund buraya şiddetli bir taarruz yaptıysada başarılı olamadı ve bizzat yaralandı. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.252 B; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.806 C-807 E. Krş. Wilken, I, s.205; Sybel, s.350; Hagenmeyer, *Chronologie*, (267) s.154vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, 180.

7. Ayak takımından olan insanlarımız sokaklarda ve evlerde buldukları her şeyi ayırt etmeksizin yağmaladılar. Fakat deneyimli şövalyelerimiz Türkleri takip edip öldürdürerek savaş sanatına uydular.[216]

8. Antakya emiri Aoxian ise kaçarken bir ermeni köylüsü tarafından başı kesilerek öldürüldü.[217]

O,derhal bu kesilmiş başı Franklara götürdü.

XVIII
[Kutsal] Mızrağın Bulunması[218]

1. Şehrin alınmasından sonra bir adam[219] tarafından bir mızrak bulundu.[220] Bu [mızrak] Aziz Havarî Petrus Kilisesi'nin zeminindeki

---

[216] İçkaleye kaçanlar dışında Antakya'da yaşayan bütün Türkler Franklar tarafından öldürüldüler.

[217] Yağısıyan küçük bir maiyyeti ile dağlık araziye kaçtı, ancak atında düşüp yaralandığından adamları onu terk ettiler. Yağısıyanı yarı baygın bulan ermini köylüleri ise onu öldürüp Bohemund'a kesik başını götürdüler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xx, 10, s.142, nşr/terc.Hill, s.47-48; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s252 B; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.156-160;Albertus Aquensis, IV, c.26, terc.Hefele, I, s193; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.655; Willermus Tyrensis, V, xxıı; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.583; terc.Roehricht, *Beiträge*, II, s.222vd. Krş. Wilken, I, s.203; Michaud, I, s.174; Sybel, s.350vd.; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.130; Hagenmeyer, *Chronologie*, (266) s.153-154; Grousset, I, s.96; Cahen, *La Syrie du Nord*, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, gösyer.

[218] Bütün lâtin kaynaklar bu mızrak'tan bahseder. Müslüman müelliflerden ise sadece İbnü'l-Esîr (R.H.C., or., I, s.195) bu hadiseden sözeder. O sıralarda Urfa'da bulunan Fulcheriu, Pierre Bartholomaeus'un anlattıklarına pek inanmamış görünmekte. Provans'lıların vak'anüvisi olan Raimundus Aguilers ise olup bitenlere kont Raymond'un yanında şahitlik ettiğinden bulunan temrenin kutsallığından şüphe etmiyerek hikayeyi bütün ayrıntılıyla vermekte. *Gesta Francorum*'un meçhul yazarı da bu hadiseye inanmış izlenimi vermekte. Krş.Fulcherius, I, xvıı, terc.Ryan, s.99 n.1; Runciman, "The Holy Lance at Antioch," *Analecta Bollandia*, LXVIII (1950), s.197-205; --, terc.Işıltan, I, 185-188 ve 210-211; Hill/Hill, *Raymond IV*, 100-101, 106 ve 123-125; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.44-45 ve 49.

[219] Bu adam Provans'lı bir köylu olan Pierre Bartholomaeus idi. O, Antakya önündeki büyük zelzeleden beri Havarî Az.Andreas'ın hayalini beş kez gördüğünü iddia ediyordu. Aziz Andreas ona güya Kutsal Mızragın gizlendiği yeri ifşa etmiş ve ayrıca haçlıların Türklere karşı mutlaka galip geleceklerini bildirmiş. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxv, s.147, nşr/terc.Hill, s.59-60; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.253-255; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.70; Albertus Aquensis, IV, c.53, terc.Hefele, I, s.214-215. Krş. Wilken, I, s.213; Michaud, I, s.182; Sybel, s.360.

[220] Fulcherius bap 1 ve 2'de olayların seyrini karıştırmakta: Pierre Bartholomaeus Az.Petrus'un hayalini beşinci kez gördükten sonra 10 Haziran 1098'de Toulouse kontuna ve

bir çukurda bulunduğunda adam bunun Kutsal Kitaba göre Longinus'un [eliyle] Kristos'un sağ tarafını delip geçen [mızrak][221] olduğunu ısrarla iddia etti. O, bunun Aziz Havarî Andreas tarafından kendisine açıklandığını söylüyordu.

2. Bu [mızrak] fark edildiğinde ve kendisi bunu Le Puy piskoposu ve kont Raymond'a anlattığında piskopos bu [hikâyenin] yalan olduğunu düşündü, fakat kont bunun doğru olmasını ümit ediyordu.

3. [Kutsal Mızrağın bulunduğu haberi] duyrulduğunda bütün halk sevinerek Tanrı'yı bunun için yüceltti; [mızrak] ise aşağı yukarı yüz gün boyunca herkesin derin saygısını gördü ve onu muhafaza eden kont Raymond tarafından şanla taşındı. Sonra din adamlarından ve halkdan birçok kimse bunun Rab'ın Mızrağı olmadığını, ve fakat ahmak bir adam tarafından hile yoluyla bulunan başka bir mızrak olduğunu düşünerek kuşkuya düştü.

Le Puy piskoposuna giderek Kutsal Mızrak ile ilgili rüyalarını anlattı. Kont Raymond bu hikâyeye inandı. Ancak Adhemar de Puy, Pierre Bartholomaeus'un içki ve kadın düşkünü olduğunu biliyor ve güvene lâyık olmadığını düşünüyordu. Pierre Bartholomaeus 14 Haziran 1098 sabahında kont Raymond, Orange piskoposu ve Raimundus Aguilers'in de aralarında bulunduğu on iki kişi ile birlikte Aziz Petrus katedraline gitti. Burada kilisenin zemini akşama kadar işçiler tarafından kazındığı halde mızrak bulunamadı. Kont Raymond hayal kırıklığına uğrayarak katedrali terk etti. Ancak akşam üstü ise Pierre Bartholomaeus sadece beyaz bir gömlek giymiş olarak bizzat açılan çukura atladı ve bir süre sonra buradan bir mızrak ucunu çıkardı. Anna Komnena'ya göre ise bu sadece bir çivi idi ve ayrıca daha önceleri bulunmuş olup kutsal emanet olarak İstanbul'da saklanmakta idi.. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxv, 1, s.147 ve xxviii, 1, s.149, nşr/terc.Hill, s.59-60 ve 65vd.; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.253-257;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.70, 77; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 196-197 ve 203; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 64-68 ve 74 A; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.502 F; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.822-.823; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157-160; Albertus Aquensis, IV, c.43, terc.Hefele, I, s.214-215; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.548 ve554); Anna Komnena, VIII, ix, 6 ve XI, vi, 7, nşr/terc. Leib, II, s.153 ve III, 30; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clv, s.223; Willermus Tyrensis, V, xx-xxii. Krş. Wilken, I, s.213 ve 215-216; Michaud, I, s.182-183; Roehricht, *Beiträge*, II, s.35; Sybel, s.360-361; Muralt, II, 84; Kugler, *Albert von Aachen*, s.145-146; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.50; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.144-145; Hagenmeyer, *Chronologie*, (277) ve (284) s.162-163 ve 169-170; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xviii, 1, s.236 n.3 ve I, xxiii, 7, s.257 n.21; Grousset, I, s.102-103; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.217; Runciman, terc.Işıltan, I, 185-188; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.44-45.

[221] *KitabıMukaddes*, Yuhanna 19:34. Hz İsa çarmıhda öldükten sonra Roma'lı bir asker böğrüne bir mızrak saplamıştı. Longinus ile ilgili olarak bk. Hagenmeyer, *Die Kreuzzugsbriefe*, s.346 n.40.

4. Bu sebeple bir plan yapıldı. Kararlaştırılan üç günlük bir orucun Tanrı'ya yapılan dualar ve yalvarışlar ile herkes tarafından yerine getirilmesinden sonra [Franklar] Archas şehrinin önündeki ovanın ortasında bir odun yığınını tutuşturdular. Bu [olay] Antakya'nın alınmasından sonra sekizinci ayda vuku buldu.[222] İlâhî hüküm için ateşin üzerinde piskoposlar tarafından bir takdis duası edildi.[223] Sonra ise mızrağı bulan [adam] gönüllü olarak alevlenen odun yığının ortasından süratle geçti. O, kendi dürüstlüğünü ispatlamak amacıyla bunu şahsen ısrarla talep etmişti. [Fakat yanan odun yığının] içinden geçtiğinde onun alevlerden bir suçlu olarak çıktığını gördüler. Derisi yanmıştı ve biliyorlardı ki, o içten ölüm derecesinde yaralanmıştı. Nitekim bunu meselenin sonu da gösterdi, zirâ o kendi vicdan azabı tarafından yakılmış olarak [ateş sınavından sonra] on ikinci günde öldü.[224]

5. Herkes bu mızrağa Tanrı'nın şerefi ve aşkı için saygı gösterdiğinden önceleri bu [hikâyeye] safça inanmış olanlar yargılamanın bu şekilde

---

[222] Pierre Bartholomaeus'un ateş ile yargılanması Haçlıların Kudüs yolculuğa devam etmelerinden sonra, 8 Nisan 1099 tarihinde Trablus'un on üç mil kuzey doğusunda bulunan Arka şehri önünde yapıldı. Franklar o sıralarda Arka şehrini kuşatmış bulunuyorlardı, ancak haçlıların büyük bir kısmı artık daha fazla oyalanmadan Kudüs'e yönelmek istiyorlardı. Toulouse kontu ise Arka şehrini zapt etmeden yola devam etmiyeceğini bildirdi. Onun himayesinde bulunan Pierre Bartholomaeus da 5 Nisan gecesi Arka ile ilgili yeni bir hayal gördüğünü bildirdi. Buna göre Hz.İsa, Aziz Petrus ve Aziz Andreas haçlıların derhal bu şehre saldırmalarını istiyorlardı. Fakat haçlılar artık ona inanmıyorlardı. Robert de la Normandie'nin özel papazı Arnoul de Rohes onu açıkça yalancılıkla suçladı ve Kutsal Mızrağın gerçekliğinden şüphe duyulması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Pierre Bartholomaeus suçsuzluğunu ispatlamak amacıyla ateş ile sınanmayı talep etti. Fulcherius mızrak hadisesini sona erdirmek amacıyla Pierre'in yargılanmasını öne almaktadır. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.279-285; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.218;Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.507 D; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, c.108-109, s.682; Albertus Aquensis, IV, c.32, terc.Hefele, I, s.260-261; Willermus Tyrensis, xviii. Krş. Wilken, I, s.259-263; Michaud, I, s.205-207; Sybel, s.398; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.172-175; Hagenmeyer, *Chronologie*, (362-364) s.223-225; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xviii, 4, s.238 n.10; Runciman, terc.Işıltan, I, 210-211, Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.49.

[223] Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xviii, 4, s.239 n.11.

[224] Pierre Bartholomaeus 20 Nisan 1099 tarihinde öldü. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.287-288; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.218; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.507 D; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.682; Albertus Aquensis, IV, c.32, terc.Hefele, I, s.261; Willermus Tyrensis, xviii. Krş. Wilken, I, s.263; Michaud, I, s.207; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.176; Hagenmeyer, *Chronologie*, (367) s.227; Runciman, terc.Işıltan, I, 211, Demirkent, *Haçlı Seferleri*, aynı yer.

yapılmasına özellikle üzüldüler ve [elde edilen hükümden] kuşkulandılar. Mamafih, kont Raymond da [mızrağı] bu olaydan sonra daha uzun bir süre muhafaza etti.

XIX
Hristiyanların Türkler Tarafından Antakya'da Kuşatılmaları

1. Antakya'nın yukarıda anlattıldığı şekilde alınmasından sonraki gün Türklerden oluşan sayısız bir kalablık şehri cephe çevre kuşattı.[225] Sultan, ki bu Perslerin kralıdır, bir elçi heyeti tarafından Frankların Antakya'yı kuşattıklarına dair haberdar edilmiş ve birçok insan topladıktan sonra derhal bir orduyu Franklara karşı göndermişti. Corbogath bu insanların lideri ve kumandanı idi.[226]

2. [Corbogath,] o sıralarda sahibi lord Baudouin'in olduğu Edessa şehrini üç hafta boyunca kuşatmış,[227] fakat orada hiç bir şey

---

[225] Sultan Berkyaruk'un Antakya'yı haçlıların elinden kurtamak için yola çıkamış olan Selçuklu ordusunun öncü kuvvetleri 4 Haziran 1098 tarihinde şehir surları önüne vardı. Asıl ordu ise ertesi gün Antakya'nın doğusunda, Demirköprü'sü yanında karargâh kurdu. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxı, 4, s.143, nşr/terc.Hill, s.49-50; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.252; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.60 D; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 190 G; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.60 C; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.500; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.808-809; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.156-160; Albertus Aquensis, IV, c.27-29, terc.Hefele, I, s.194-197; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.549); Willermus Tyrensis, VI, ıı-ıı; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.582. Krş. Wilken, I, s.206; Michaud, I, s.175-176; Sybel, s.354; Kugler, *Albert von Aachen*, s.123-124; --,*Geschichte der Kreuzzüge*, s.49; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.135; Muralt, II, gösyer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (269-270) s.155-157; Grousset, I, s.98; Cahen, *La Syrie du Nord*, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 184; ayrıca bk. n.226.

[226] Fulcherius *Corbogath* ile Musul Atabegi Kıvameddevle Kürboğa'yı kasdetmekte. Kürboğa görünüşe göre Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'a bağlı idi, ancak gerçekte büyük ölçüde bağımsız hareket ediyordu. Bk.Runciman, terc.Işıltan, I, 176--183, 189-192; Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye*, s.104 ve 106; Sevim/Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s.378-382.

[227] Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk, Yağısıyan'nın yardım çağrısını alır almaz Kürboğa Antakya'yı kurtarması için görevlendirdi. Ancak Musul atabegi kendi düşüncesine göre ilk önce sağ kanadını tehdit eden Urfa haçlı kontluğunu ortadan kaldırmak zorunda idi. Bu sebeple o, Urfa'yı üç hafta boyunca (4-25 Mayıs 1098) boş yere kuşatmıştı. Kürboğa burada zaman kaybettiğini anlayınca derhal kuşatmayı kaldırıp Antakya'ya yöneldi. Haçlılar ise büyük bir Türk ordusunun üzerlerine geldiğini 28 Mayıs'ta haber aldılar. Müslüman

başaramayınca prens Aoxian'a yardım etmek üzere süratle Antakya'ya gelmişti.[228]

3. Bunları gördüklerinde Franklar, yine her zamankinden daha perişan idiler, çünkü günahlarının cezası iki misline çıkmış bulunuyordu. Zirâ [Franklar] şehre girdiklerinde birçokları gayri meşru kadınlar arayıp bulmuşlardı.

4. Yaklaşık altmış bin Türk bir uçurumun üzerinde bulunan bir kale yoluyla [surların] içine girdiler.[229] Tekrarlanan saldırılarla bunlar adamlarımıza en şiddetli şekilde baskı yapıyorlardı. Ancak [savaşa] hiç bir şekilde ara verilmiyordu [ve Türkler] büyük bir korku içinde şehri terk ederek dışarıdaki kuşatmaya [döndüler]. İçeriye hapsedilen

---

kaynakları her nasılsa Urfa kuşatmasından bahsetmezler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xx, 3, s.140, nşr/terc.Hill, s.45; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.55 B; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.186 E; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.500 G; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.535); Mateos, R.H.C.,arm., I, s.39; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*, s.157-160; Albertus Aquensis, IV, c. 12 ve 14, terc.Hefele, I, s.178-179 ve 180-181; Willermus Tyrensis, V, xıv; Sıbt İbnü'l-Cevzî, R.H.C., or., III, s.517. Krş. Wilken, I, s.197-198vd; Sybel, s.345 ve 353; Kugler, *Albert von Aachen*, s.107-108; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (258) ve (261) s.146-147 ve 148-149; Grousset, I, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 177-178; Demirkent, *Urfa Haçlı Konthğu*, I, s.41-44.

[228] Fulcherius bundan sonra eksik bilgi verir. Türkler 6-8 Haziran tarihlerinde Müstahkem köprü önündeki Mahomerie kulesini ele geçirmek üzer şiddetli taarruzlar tekrarladılar. Ancak haçlılar burasını daha fazla koruyamıyacaklarını anladıklarında Mahomerie kulesini yakarak şehre kapandılar. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.252; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.159; Albertus Aquensis, IV, c. 33, terc.Hefele, I, s.201-202; Willermus Tyrensis, VI, vı. Krş. Sybel, s.355; Kugler, *Albert von Aachen*, s.132; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.136vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (273-274) s.158-159vd.

[229] Takriben 8 Haziran 1098 tarihinde Kürboğa'nın kumandanlarından Ahmet b. Mervan yanına bir birlik alarak içkaleye girmeyi başardı ve burasını Şemssüddevle'den teslim aldı. Türkler buradan şehre sızmayı denediler, ancak haçlılar içkaleyi şehirden ayıran bir duvar ordüler ve burasınını iyi tahkim ettiler. Türkler şiddetli bir taarruzdan sonra geri püskürtülünce şehri terk ettiler (9 Haziran). Takriben 10 Haziran tarihide ise Kürboğa şehri her taraftan sardı. Franklar bunu engellemek amacıyla bir çıkış harekatı yaptılarsa da başarısız kalarak şehre geri döndüler. Fulcherius'un verdiği rakam ise mübalâğaldır. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxıı, 1, s.145-146, nşr/terc.Hill, s.56; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.253 B; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.66 D-67 A; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 193 G; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.64 D; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.159; Albertus Aquensis, IV, c.29-30, terc.Hefele, I, s.196-199; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.545);Willermus Tyrensis, VI, ıı-ıv; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.583; terc.Roehricht, *Beiträge*, I, s.223. Krş. Wilken, I, s.207; Michaud, I, s.176; Sybel, s.355-356; Kugler, *Albert von Aachen*, s.125, 128 ve 130; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.136-137; Hagenmeyer, *Chronologie*, (275-276) s.160-162; Grousset, I, s.99; Cahen, *La Syrie du Nord*, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 182.

Franklar ise tahmin edilemeyecek derecede endişe duymaya devam ettiler.[230]

XX
Şehirde Görülen Hayâller

1. Ancak Tanrı Frankları düşünmiyor değildi; O, birçok kimseye göründü. Onlar pek çok defa bunu iddia ettiler. [Tanrı,] orada bulunup onları teselli ederek [Frankların] pek yakında bir zaferden dolayı sevinç duyacaklarına dair söz verdi. Tanrı, ölüm kokusu içinde kaçan bir rahibe[231] görünerek ona şöyle dedi: "Nereye kardeşim, koşuyorsun?" Rahip ise: "Ben kaçıyorum! Talihsizce telef olmamak için." diye cevap verdi. "Birçokları zalim ölüm tarafından yok edilmemek için böyle kaçıyor." Ona Tanrı dedi ki: "Kaçma, ve fakat geri dön ve diğerlerine savaşta onlarla beraber olacağımı söyle. Çünkü Annemin [Hz.Meryem'in] dualarından memnun kalarak ben onları affedeceğim; fakat günah işledikleri için, onlar az daha yok oluyorlardı. Mamafih, ümitleri benimle güçlü olsun ki, ben onların Türklere karşı galip gelmelerini sağlayayım. Onlar [yaptıklarından] pişman olsunlar ve kurtarılsınlar. Seninle konuşan ben, Rab'ım." Rahip geri döndükten sonra işitmiş olduklarını hemen [başkalarına da] anlattı.

---

[230] Hem Türklerin, hem de Frankların büyük korku duymalarına aslında 13/14 Haziran gecesinde Türklerin kampına düşer gibi görünen bir kuyruklu yıldız sebeb oldu. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxvi, 4, s.143, nşr/terc.Hill, s.62; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.257 A; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.72 D; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 198 B; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.70 A; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.824 A; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.555); Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157-160. Krş. Sybel, s.358; Kugler, *Albert von Aachen*, s.133; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.140; Hagenmeyer, *Chronologie*, (282) s.167-168; Runciman, terc.Işıltan, I, 188.

[231] Hagenmeyer Raimundus Aguilers (R.H.C., occ., III, s.255-57 ve 282)'e dayanarak bu rahibin Stephanus Valentus adında bir zat olduğunu söylemekte. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xx, 1, s.245 n.3.

2. Bu arada birçok kimse gece esnasında surdan halatlar ile inmeyi ve kaçmayı arzuluyordu, çünkü ya açlık ya da kılıç tarafından yok edilmekten korkan pek çokları böyle hareket etmişlerdi.[232] Bir adam [bu şekilde surdan] inmek üzere iken [birdenbire] yakınında ölmüş olan erkek kardeşinin durduğunu gördü. Kardeşi ona şöyle diyordu: "Nereye gidiyorsun, kardeşim? Bekle, korkma! Çünkü Tanrı savaşımızda sizinle olacak; ve bu yolculuk esnasında size ölümde öncülük etmiş olanlar sizinle birlikte Türklere karşı savaşacaklar." O, ölmüş adamın bu sözlerine şaşarak gitmekten vazgeçti ve diğerlerine duymuş olduklarını anlattı.

3. [Franklar] böyle müthiş bir acıya daha fazla dayanamıyorlardı. Artık yiyecekleri hiç bir şeyleri kalmamıştı ve bu sebeple hem onlar hem de atları ziyadesiyle mecalsiz kalmışlardı.[233] Tanrı, kullarının işinin tamamlanmasına rıza gösterdiğinde, onlar dualar ve takdimeler ile yerine getirilecek olan üç günlük bir oruca karar verdiler; Rab belki de onların tövbekar olmalarından ve niyazlarda bulunmalarından yatıştırılıp onları affedecekti.[234]

---

[232] 10/11 Haziran gecesi kont Guillaume de Gramt-Mesnil, kardeşi Alberich ve Clermont kontu Lambert ve kendilerine ait birlikler ile surlardan halatlar ile atlayarak Türk ordusunun karargâhından gizlice sızarak Süveydiye limanına ulaştılar. Burada bulunan cenevizli tacir gemilerine binerek Tarsus'a gittiler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxiii, 2-3, s.146, nşr/terc.Hill, s.56-57; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.253; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.67 B; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 194-195; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.64-65; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.815 D; Albertus Aquensis, IV, c.37, terc.Hefele, I, s.205; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.545); Anna Komnena, XI, 6, nşr/terc. Leib, III, s.27; Willermus Tyrensis, VI, ii-iii. Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, s.178; Sybel, s.359 Kugler, *Albert von Aachen*, s.139; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.50; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.137-138; Hagenmeyer, *Chronologie*, (278) s.163-164; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xx, 2, s.246 n.7; Runciman, terc.Işıltan, I, 183.

[233] 14-28 Haziran 1098 tarihlerinde Antakya'daki açlık doruk noktasına ulaştı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxvi, 4, s.148, nşr/terc.Hill, s.61; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.258; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.73; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.198-199; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.70; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.815;Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.551); Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157-160; Albertus Aquensis, IV, c.34, terc.Hefele, I, s.202-203; Krş. Wilken, I, s.210; Sybel, s.358; Kugler, *Albert von Aachen*, s.133; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.138; Hagenmeyer, *Chronologie*, (283) s.168-169; Runciman, terc.Işıltan, I, 182vd., 185 ve 189.

[234] 25-27 Haziran 1098 arası oruç tutuldu. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxix, 1, s.150, nşr/terc.Hill, s.67vd; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.79; Guibertus Novigentis,

XXI
Frankların Türklere İlan Ettikleri Savaş

1. Bu arada bir istişare yapıldıktan sonra [haçlılar], eğer bir zamanlar Hristiyanlara ait olan bölgeyi barış içinde boşaltmazlarsa ertesi gün [Frankların] muhakkak kendilerine karşı bir saldırıda bulunacaklarını Pierre l'Hermite[235] adındaki şahıs aracılığı ile Türklere bildirdiler. Eğer [savaşın] değişik bir şekilde yapılmasını tercih edecek olurlarsa, her [iki] taraftan beş veya on veya yirmi, hatta yüz seçilmiş asker [aralarında] savaşbilirlerdi; böylece hepsi aynı anda savaşmadığından böylesine büyük bir insan kalabalığı ölmeyecekti ve diğerini yenen taraf münakaşasız ve serbestçe şehre ile hükümdarlığa sahip olcaktı.[236]

2. Bu teklif edildi; fakat insanlarının büyük sayılarına ve kendi cesaretlerine güvenerek bizim adamlarımızı yenebileceklerini ve yok edebileceklerini düşünen Türkler [bu teklifi] kabul etmediler.[237]

R.H.C.,occ., IV, s.105 A; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.75 D; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.827 C; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.555); Krş. Wilken, I, s.2 19; Sybel, s.364; Kugler, *Albert von Aachen*, s.147; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.147; Hagenmeyer, *Chronologie*, (289) s.174vd.

[235] Franklar 27 Haziran 1098 tarihinde bir elçi heyetini Kürboğa'ya gönderdiler. Bu heyet Pierre l'Hermite ve Herluin adında bir haçlıdan oluşuyordu. Pierre'in elçi olarak görevlendirilmesi onun beş ay önceki kaçışından sonra haçlılar arasında eski itibarına yeniden kavuşmuş bulunduğunu görstermektedir. Herluin ise farsça ve arapça biliyordu ve Pierre l'Hermite'e tercüman olarak refakat ediyordu. Runciman, haçlı reislerinden hiç birinin bu elçilik görevini üstlenmemelerini Türklerin eliçilerin dokunulmazlığı ilkesine uymamalarından korkmalarına bağlamaktadır. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxviii, 2-5, s.149, nşr/terc.Hill, s.66-67; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.259; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.77-78; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.203-204; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.74 C; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.502-503; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.664; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.825-827; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157-160; Albertus Aquensis, IV, c.44-46, terc.Hefele, I, s.2 15-2 18; Willermus Tyrensis, VI, xv-xvi. Krş. Wilken, I, s.2 17; Michaud, I, s.183-184; Sybel, aynı yer; Kugler, *Albert von Aachen*, s.147-151; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (290) s.174-175; –, *Historia Hierosolymitana*, I, xxi, 2, s.248 n.2; Grousset, I, s.103; Runciman, terc.Işıltan, I, 189.

[236] Franklar kendi savaş güçlerinden endişe duymuş olmalılar. Diğer haçlı kaynakları da Frankların Kürboğa'ya seçkin askerler arasında yapılacak bir teke tek savaşını teklif ettiklerini bildirirler. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.260 F; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.157-160; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, 664; Albertus Aquensis, IV, c.45, terc.Hefele, I, s.2 17.

[237] Kürboğa askerî gücüne güvenerek Frankların kayıtsız şartsız teslim olmalarında ısrar etti. Ancak Selçuklu ordusu içinde çözülmeler başlamıştı. Arap ile Türk emirleri

3. Onların sayıları -- hem süvarî hem de piyade [kuvvetleri] -- toplam üç yüz bine ulaştığı tahmin ediliyordu.[238] Onlar şövalyelerimizin âciz ve çaresiz yayalar haline geldiklerini biliyorlardı.

4. Sefir Pierre geri döndüğünde [Türklerin] cevabı [prenslere] verildi. Bu [cevabı] işittiklerinde Franklar hiç tereddüt etmeden, ancak ümitlerini tamamen Tanrı'ya bağlayarak kendilerini savaş için hazırladılar.

5. Orada emir diye adlandırdıkları birçok Türk prensi hazır bulunuyordu. Bunlar Corbagath[239], Maleducat[240], Amisoliman[241] ve birçok başkaları idiler; ancak hepsinin adlarını tek tek saymak çok sıkıcı olurdu.[242]

---

geçinemiyordu, Kürboğa, Halep meliki Rıdvan'dan yardım istediği için Dımaşk hükümdarı Dukak ona kızmıştı. Dukak aslında Fatımîlerin kendi yokluğunu fırsat bilip Filistin topraklarına girmelerinden endişe duyor ve ülkesine dönmek için bir bahane arıyordu. Hıms ve Menbiç emirleri arasında da uzun zamandan beri ailevi geçimsizlik bulunduğundan birlikte hareket etmeyi reddediyorlardı. Ayrıca Kürboğa'nın kumandası altına zorakî olarak girmiş olan emirlerin tümü onun muhtemel bir galibiyetten sonra daha fazla siyasî güce sahip olmasından korkuyorlardı. Görünüşe göre birçok emir kuvvetleri ile birlikte Kürboğa'yı terk etmeye başlamışlardı. Bu vaziyet karşında onun neden Franklar ile anlaşmaya yanaşmadığı bilinmemekte. Bk. İbnü'l-Esîr, R.H.C., or., I, s.194; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.583; Abu'l-Fida, R.H.C., or., I, s.4. Krş. Wilken, I, s.217-219; Michaud, I, s.185; Sybel, s.364vd.; Grousset, I, s.103-104; Runciman, terc.Işıltan, I, 189vd.

[238] Fulcherius'un verdiği rakam Hagenmeyer'e göre çok mübalâğalı. O, Türklerin kuvveti yüz bin askeri geçmediğini iddia eder. Bk.Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxi, 3, s.249 n.8; Grousset, I, aynı yer.

[239] Bk.s.80 n.2.

[240] Dımaşk meliki Şemsülmülûk Dukak (1095-1104). Bk.İbnü'l-Esîr, R.H.C., or., I, s.194. Krş. Ali Sevim, *Suriye-Filisten Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1989, s.147-166.

[241] Muhtemellen Artuklu İlgazi'nin oğlu olan Halep valisi emir Süleyman (öl.1124).

[242] Fulcherius eserinin ilk redaksiyonunda 25 Müslüman emirlerin adlarını saymış, ancak ikinci redasyonda bu sayıyı üçe indirmiş. Diğer Türk emirlerin adları ve muhtel kişilikleri için bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxi, 5, s.249 n.12.

XXII
Savaş İçin Hazırlık[243]

1. Frank prensleri ise şunlar idi: Büyük Hugue, Normanların kontu Robert, Flandre kontu Robert, dük Godefroi, kont Raymond, Bohemond ve daha düşük konumlarda bulunan birçok başka asılzadeler.[244] Rab papanın bir adamı olan, insanları daima şefkatle teskin eden ve Tanrı ile güç veren Le Puy piskoposu Adhemar'ın ruhunu takdis etsin.

2. Ah! Ne dindar bir davranış. [Adhemar savaştan] önceki akşam bizzat çağırtganlar aracıyla Tanrı'nın ordusunda bulunan her şövalyeye değeri ne kadar olursa olsun hissesine düşen arpadan atı için mümkün olduğu kadar büyük bir miktar ayırmasını emretti; [piskopos bunu] binicileri taşıyanların ertesi gün savaş saatinde açlıktan zayıf düşmemeler için [düşündü]. Bu emredildi ve bu yapıldı.

3. Herkes böylece savaş için hazırlandığında, bütün Franklar Haziran'ın *Kalend*'lerinden dört gün öncesine düşen sabahın[245] erken

---

[243] Hagenmeyer'e göre Fulcherius burada Kürboğa ve Amirdal arasında geçen konuşma için büyük ölçüde Raimundus Aguilers'in eserinden yararlanmış, ancak kendisine ait orjinal bilgilerde katmış. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.259-260; Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxii, 1-8, s.251 n.1 ve terc.Ryan, s.104 n.1.

[244] Kont Raymund de St.Gilles Antakya'da hasta yatıyordu. O, Antakya'da kalan ve içkaleden yapılacak muhtemel bir saldırıya karşı hazır beklettilen küçük bir kuvveti hasta yatağından idare edecekti. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxix, s.150, nşr/terc.Hill, 68; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.259; Albertus Aquensis, IV, c.44-46, terc.Hefele, I, s.215-218. Krş. Wilken, I, s.219vd; Sybel, aynı yer.; Runciman, terc.Işıltan, I, 190.

[245] Franklar ile Selçuklu ordusu arasında cereyan eden savaş 28 Haziran 1098 tarihinde vuku buldu. Bu savaş esnasında Kürboğa şehirden çıkan haçlıları sadece bir öncü kuvveti sanarak derhal taarruz etmedi. Onun bu hatası bütün haçlı ordusunun Türklerin üzerine yürümesini sağladı. Tereddüte düşen Kürboğa Franklara bir anlaşma teklif etti, fakat haçlılar buna cevap vermeden saldırılarına devam ettiler Musul atabegi bunlara karşı koymak üzere kuvvetlerini muhtelif yönlerden harekete geçirdiğisede başarı sağlayamadı. Bundan sonra vuku bulan asıl savaşın şiddeti artınca Selçuklu ordusu kendiliğinde çözülmeye başladı. Birçok Türk ve Arap emiri kuvvetleri ile birlikte yurtlarına dönmek üzere savaş alanından çekildiler ve böylece Frankların galip gelmesini sağladılar. Kürboğa ve az sayıdaki adamları Musul'a kaçtılar. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxix, s.150-151, nşr/terc.Hill, s.67-71; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.259-261; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.79-83; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.205 A-208 B; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.75-79; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.827-836;

saatlerinde şehirden ayrıldılar. Yayalar ve süvarîler uygun biçimde mızraklı alaylar ve bölükler olarak tanzim edilmişlerdi.[246] Sancakları ise önleri sıra ilerliyordu. Bunların arasında beyaz kıyafetlere bürünmüş papazlar da bulunuyordu; [ordudaki] bütün insanlar için ağlayan bu papazlar Tanrı'ya ilâhîler söylediler ve samimî yüreklerinin derinliklerinden [gelen] pek çok dualar döktüler.[247]

4. Mükemmel bir şövalye olan Amirdalis[248] adında bir Türk, adamlarımızın yükseklerde dalganan sancakları ile kendilerine karşı ilerlediklerini görünce çok şaşırdı. Ayrıca düzen içinde birer birer ilerlerleyen ve asılzadelerimize ait olan sancaklara dikkatlice bakıp onları tanıdığında kısa zamanda bir savaşın zuhur edeceğine inandı. [Amirdalis] Antakya'yı tanıyordu ve Franklar hakkında bunları öğrenmiş olduğu bu şehirde çok defa keşif yapmış bulunuyordu. O derhal Corbağath'a koştu ve ona gördüklerini anlattı ve dedi ki: "Niye satranç ile eğleniyorsun?[249] Bak, Franklar geliyor!" Corbağath ona sordu: "Savaşmaya mı geliyorlar!" Amirdalis cevap verdi: "Şu vakte kadar bilmiyorum, fakat biraz bekle."

Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*, s. 157-160; Albertus Aquensis, IV, c.47-56, terc.Hefele, I, s.218-230; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.555-563); Willermus Tyrensis, VI, xvii-xxiii. Krş. Wilken, I, s.219-226; Michaud, I, s.185-191; Roehricht, *Beiträge*, II, s.35 ve51; Sybel, s.364-374; Kugler, *Albert von Aachen*, s.151-166; –, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.51; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.147-151; Hagenmeyer, *Chronologie*, (291) s.175-176; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.220-222; Grousset, I, s.104-106; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.217-218; Runciman, terc.Işıltan, I, 190-191; Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, s.100-106; Sevim/Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, aynı yer.

[246] Bk. n.244 ve 250.

[247] Fulcherius gerçekliğine inanmadığından Kutsal Mızrağın bu savaştaki rolünü atlamakta. Haçlılar morallerini yükselten Kutsal Mızrağı önleri sıra savaş alanına taşıdılar. Mızrağı taşıyan şahıs ise Provans'lıların kronisti Raimundus Aguilers idi. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.259-261

[248] Bu emirin kim olduğu tespit edilememiştir. *Amirdalis* ismi büyük bir ihtimalle sadece *emir* kelimesinden oluşturulan bir ad idi. Ancak gerçekte bap 6-8'de tasvir edilen konuşma ve Kürboğa'nın tutumuna bezen bir olayın vuku bulunduğu bilinmekt: Haçlıların şehirden çıktıklarını gören Kürboğa'nın arap menşeli kumandanı Vassâb b. Mahmud ona derhal taarruza geçmesini önermiş. Ancak Kürboğa beklemeyi tercih etmiş.

[249] Satranç oyunu haçlı seferlerin yapılmasıyla batılı literatürde zikredilmeye başlanmış. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxii, 5, s.253 n.15.

6. [Amirdalis] prenslerimizin sancakları askerî düzen içinde diğer tarafa taşındığını ve [Frankların] savaş safları sıkı sıra halinde bunları izlediğini gördüğünde derhal [arkasında duran] Corbagath'a döndü ve dedi ki: "İşte! Franklar! Corbagat sordu: "Ne düşünüyorsun?" Amirdalis [ise şöyle] cevap verdi: "Harp olduğunu düşünüyorum, fakat [bu hâlâ şüphelidir,] biraz bekle. Gördüğüm bu sancakların kime ait olduğunu [henüz] anlayamadım."

7. [Amirdalis] daha dikkatlice baktığında üçüncü süvarî müfrezesinde ilerleyen Le Puy piskoposun sancağını tanıdı. Daha fazla beklemiyerek Corbağath'a dedi ki:

> "Bak! Franklar geliyor; ya şimdi kaç,
> ya da cesurca savaş, zirâ ben büyük
> Papa'ya ait sancağının ilerlediğini
> görüyorum.

Bugün belki de tamamıyla yok edebileceğini düşündüğün kimseler tarafından yenilmekten korkacaksın!"

8. Corbağath dedi ki: "Ben Frankların dün benden talep ettiklerini bugün kabul edeceğime dair haber göndermeliyim." Amirdalis [ise şöyle] dedi: "Sen çok geç konuştun." Buna rağmen [Corbagath] ricada bulundu, fakat istediğini elde edemedi. Amirdalis derhal

> [efendisinden] ayrılarak atını mahmuzladı.
> O, kaçmayı aklından geçirdi, ancak bütün
> arkadaşlarına cesurca savaşmaları ve oklar
> fırlatmaları için uyarılarda bulundu.

XXIII

Hristiyanların Savaşı Ve Zaferi Ve Türklerin Kaçışı

1. İşte! Büyük Hugue ve norman kont Robert ve ayrıca Flandre kontu Robert ilk savaş hattının liderleri idiler. [Onları] dük Godefroi, Almanlar ve Lorraine'liler ile ikinci [safta] takip ediyordu. Bunların ardından Le Puy piskoposu kont Raimond'un adamları olan Gaskon'lular ve Provans'lılar ile birlikte yürüyordu. Kont Raymond burasını bizzat korumak üzere şehirde kaldı. Bohemond maharetle son firkayı idare ediyordu.[250]

2. Türkler, saflarının bütün Frank ordusu tarafından çok şiddetli bir hücuma uğratılarak delindiğini gördüklerinde, âdetleri olduğu üzere dağınık şekilde ileri atılmaya ve oklar fırlatmaya başladılar. Fakat üzerlerine ilâhî bir korku salındığından hepsi sanki bütün dünya başlarına yıkılıyormuşcasına birdenbire [telaşla] kaçmaya başladılar. Franklar ise derhal onları bütün var güçleriyle takip ettiler.[251]

3. [Fakat Franklar] az sayıda atlara sahip olduklarından ve bunların [üstelik] açlıktan zayıf düştüğünden, gerektiği kadar çok sayıda inançsızı esir alamadılar. Bununla beraber, Türklerin çadırları ovalarda kaldı ve [Franklar] bunların içinde altın, gümüş, yatak örtüleri, giyisiler, çanak çömlek ve birçok başka çeşitte eşya buldular. Türkler bunları kamplarının içinden düzensiz şekilde kaçtıkları sırada panik içinde terketmişlerdi, ya da fırlattıp atmışlardı. [Örneğin orada] atlar,

---

[250] Haçlı orduyu Bohemund kumanda ediyordu. O, orduyu altı savaş grubu halinde tanzim etti. Birinci hatta Hugue de Vermandois ve Robert de Flandre Frank ve Flaman askerleri ile bulunuyorlardı; ikinci grupta ise Godefroi de Bouillon ve adamları hazır bulunuyordu; üçüncü hat Robert de la Normandie'nin adamlarından ibaretti; dördüncü hattı ise Adhemar de Puy'ün idaresindeki Provans'lılar teşkil ediyorlardı; beşinci ve altıncı grupta İtalya Normanlarını Bohemund ve Tankred idare ediyorlardı. Literatür için bk. n.245.

[251] Tankred Türk ordusundan arta kalanları Harim'e kadar takip etti. Literatür için bk. n.245.

katırlar, develer, eşekler, muhteşem sarıklar, yaylar ve kuburuları ile oklar [bulunuyordu].

4. Frankları birçok kez öylesine zalim sözler ve tehditler ile öldürmüş olan Corbagath [ise] bir ceylandan daha hızlı kaçtı. Fakat, o böylesine büyük ve süvariler ile mükemmel şekilde takviye edilmiş bir orduya sahip olmasına rağmen niye kaçtı? Çünkü o, Tanrı'ya karşı savaşmaya cüret etti ve Rab onu uzak gözlemleyerek debdebesini ve gücünü tamamen kırdı.

5. İyi ve hızlı atlara sahip olan Türkler kaçabildiler. Ancak daha yavaş olanlar Frankların [ellerine] terk edildiler. Bunlardan birçokları, özellikle de Müslüman yaya askerleri, öldürüldüler. Diğer taraftan bizim adamlarımızdan sadece bir kaçı yaralanmış idi. Onların kadınları çadırlarda farkedildiğinde, Franklar onlara karınlarını mızrakları ile deşmekten başka bir kötülük etmediler.

6. Ondan sonra herkes Tanrı'yı çoşkulu bir ses ile övdü ve yüceltti. Tanrı, âdil merhameti ile onları düşmanların en zaliminden kurtarmıştı. [Zirâ] büyük yokluk ve mihnete maruz bırakılmış olan [Franklar buna rağmen] Ona güvenmişlerdi. O, [her şeye kâdir] gücüyle [Türklerin ordusunu] yenilmiş olarak dağıttı. Hâlbuki onlar Hristiyanları hemen hemen yenmişlerdi. [İnsanlarımız düşmanlarının] serveti ile zengin edilmiş olarak sevinç içinde şehre döndüler.

7. Kutsanmış şehir Antakya alındığında,
On bir kere yüz, şayet bundan iki kere bir
çıkarırsanız,
O zaman Bakire'den doğan
Rab'ımızın yılı o kadar olurdu
İki kez Gemini'den çıkmış olan
Phoebus yıldızı altında.[252]

---

[252] Fulcherius içkalenin Ahmet ibn.Mervan tarafından Bohemund'a teslim edilmesinden ve ayrıca bu türk kumandanın Hristiyanlığı kabul etmesinden söz etmemekte. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxix, 10, s.151, nşr/terc.Hill, s.70-71; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.261 E; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.82; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.207; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.79 A-C; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.835-836; Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*, s.160; Albertus Aquensis, V, c.2,

8. O sıralarda piskopos Adhemar, ruhu ebedî istirahata mazhar olsun, Ağustos'un *Kalend*'lerinde öldü.[253] Amin! Ondan sonra Büyük Hugue prenslerin muvafakatıyla Istanbul'a gitti, oradan da Fransa'ya döndü.[254]

---

terc.Hefele, I, s.232-233; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.563); Willermus Tyrensis, VI, xxu; İbnü'l-Adîm, RHC, or., III, s.583, terc.Roehricht, *Beiträge*, I, s.225; İbnü'l-Esîr, R.H.C., or., I, s.195vd. Krş. Wilken, I, s.225; Michaud, I, s.192; Sybel, s.374; Kugler, *Albert von Aachen*, s.173; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.151; Hagenmeyer, *Chronologie*, (292) s.176-177; Grousset, I, s.107; Runciman, terc.Işıltan, I, 191.

[253] Haçlılar Antakya'yı aldıklarında yaptıkları katliamdan sonra şehir içindeki cesetleri kaldırmamışlardı. Kürboğa'nın yenilmesinden kısa bir süre sonra Temmuz ayında bir salgın hastalığı ortaya çıktı. Runciman'a göre bu hastalık belki de tifüs idi. Salgın nedeniyle ilk ölenler arasında Le Puy piskoposu Adhemar da bulunuyordu. Adhemar 1 Ağustos 1098 tarihinde vefat etti. Bunun üzerine kendi hayatlarından endişe duyan Bohemond Kilikya'ya, Godefroi de Bouillon ise kardeşinin yanına Urfa'ya ve Robert de la Normandie de Lazikiye'ye gittiler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxx, 4-10, s.152-153, nşr/terc.Hill, s.7274; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ., III, s.261; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.84 ve 86; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.209-210;Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.80 D ve 82 C-F; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.506 C; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.673; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.837 ve 839; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.572 ve 574); Hagenmeyer, *Epistula II. Anselmi*,s.159; Albertus Aquensis, V, c.4 ve c.13, terc.Hefele, I, s.234-235 ve 243; Willermus Tyrensis, VII, 1 ve v. Krş. Wilken, I, s.229 ve 235; Michaud, I, s.194 ve 196; Sybel, s.377-378; Kugler,*Albert von Aachen*, s.175 ve 177; –, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.54; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.155-156; Hagenmeyer, *Chronologie*, (308-309) s.184-185vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, 194 ve 196.

[254] Hugue de Vermandois ve Baudouin de Hainaut adında bir Frank imparator I.Aleksios'a Temmuz başı 1098'de gönderildiler. Bu iki elçinin görevi ise imparatoru Kürboğa'nın yenilmesinden haberdar etmek ve, haçlı harekatın başında söz verdiği gibi, Franklara katılıp Kudüs'e gitmesi için telkinde bulunmaları idi. Küçük bir birlik ile yola çıkan bu elçi heyeti yolculukları sırasında Türklerin saldırısına uğradı. Hainaut kontu bu esnada kaboldu.

25 Temmuz tarihinde Istanbul'a varan Hugue de Vermandois, Aleksios ile görüştüğünde haçlı seferin son safhasına katılması için pek ısrarcı davranmamış görünüyor. Nitekim kendisi bundan sonra Fransa'ya geri döndü. Ancak Blois kontu gibi onun da itibarı sarsıldığından Büyük Hugue 1101 Haçlı seferine katılma ihtiyacını duydu ve Tarsus'da şehit düştü. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxx, 2, s.152, nşr/terc.Hill, s.72; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.79; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.208; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.506; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.837 A; Albertus Aquensis, V, c.3, terc.Hefele, I, s.233-234; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.571);Willermus Tyrensis, VII,1.Krş. Wilken, I, s.330; Michaud, I, s.193; Sybel, s.376; Kugler,*Albert von Aachen*, s.174; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.151-152; Hagenmeyer, *Chronologie*, (296) ve (305) s.178-179 ve s.182; Grousset, I, s.111; Runciman, terc.Işıltan, I, 192vd.

XXIV
Prensler Tarafından Papa'ya Hitap Edilen Mektup[255]

1. Muhterem lord ve papa Urbanus'a; Bohemond, St.-Gilles kontu Raymond, Lorraine dükü Godefroi, Normandia kontu Robert, Flandre kontu Robert ve Boulogne kontu Eustache[256], mümin kullar ve dinî babalarının oğulları olarak Kristos'a karşı derin ve gerçek itaat içinde [sana] selâmlar gönderiyorlar.

2. Biz senin her şeyden, yani Tanrı'nın büyük merhameti ve Onun açıkça görülebilen desteği ile Antakya bizim tarafımızdan nasıl zaptedildiğinden; Efendimiz İsa'ya birçok hakaretler eden Türklerin nasıl esir alınıp öldürüldüklerinden; İsa'nın hacıları olan bizler yüce Rab'a edilen kötülüğünün intikamını nasıl aldığımızdan; ilk önce

---

[255] Haçlı reisleri papa II.Urbanus'a hitap ettikleri bu mektubu 11 Eylül 1098'de bir toplantı yaparak kaleme aldılar. İçeriği bakımından İznik'in zaptından Kürboğa'nın yenilmesine kadar haçlıların başından geçen bütün olayların özetini verir. Fulcherius bu mektubu sadece birinci redaksyona dahil etmiştir. O, belki de bu şekilde Bohemund'a 1105-1106'da yeni bir haçlı seferi için insan toplamasında yardımcı olmak istedi. Mektup büyük bir ihtimalle Bohemund'un ısrarı üzerine diğer liderlerin onayı alınarak kendi kâtipleri tarafından yazılmış. Nitekim mektubun başında Bohemund'un adı ilk olarak zikrediliyor ve daha sonra da özellikle kendisinden ve başarılarından bahsediliyor. Hagenmeyer'e göre üslubuna bakılırsa yazı ya Bohemund'a büyük hayranlık duyan anonim *Gesta* yazarı, ya da bu eseri iyi bilen biri tarafından ele alınmış. Mektupta Bohemund'un Doğu'daki emelleri, üstü kapalı da olsa, ortaya serilmekte ve ayrıca Doğulu Hristiyanlara ve özellikle Bizans imparatoruna karşı açıkça düşmanlık belirtilmektedir. Bundan başka haçlı liderleri Adhemar de Puy öldüğünden papa II.Urbanus'un Antakya'ya gelip Aziz Petrus'un mirasçısı olarak Antakya piskoposluğunu yönetmesi ve ayrıca başlattığı Birinci Haçlı Seferin kumandanı olarak onlar ile birlikte Kudüs'e gitmesini talep etmekteler. Papa II.Urbanus'un bu talepleri yerine getirmesi o sıralarda *1054 schisma*'sını ortadan kaldırmak uğruna güttüğü Doğu politikası ile aykırı düşerdi. Büyük olasılıkla haçlı reisleri papanın ciddi anlamda Doğuya gelip kendilerine katılmalarını istemiyorlardı, ya da bunun için çok yaşlı olduğunu biliyorlardı. Gerek duydukları şey ise Adhemar'ın yerine yeni bir papalık *legat*'ın tayin edilmesi. idi. Ayrıca mektuba papa tarafından bir cevap verilmesini beklemek zorunda olacaklarından, Antakya'nın hakimiyeti kime verileceği ve Bizans'a karşı takınacakları tavır konusunda zaman kazanmış oluyorlardı. Bu mektup hakkında bk. Wilken, I, s.230; Sybel, s.14; Riant, *Inventaire*, I, s.181-183; Hagenmeyer, *Epistula Bohemundi*, s.88-93, 161-165 ve 341-358; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xxiv, 1, s.259 n.1. Krş.Yewdale, *Bohemond I.*, s.49-84; Krey, A.C.,"Urban's Crusade-Success or Failure," *A.H.R.*, LIII (1948), s.235-250; Runciman, terc.Işıltan, I, 197.

[256] Bu zat Godefroi de Bouillon ve Baudouin de Boulogne'nin ağabeysi olan Boulogne kontu III.Eustache'dır. Fulcherius kendi eserinde ondan söz etmemekte. Eustache haçlı seferine kardeşi Godefroi'nın ısrarı üzerine, istemiyerek de olsa, katıldı ve Kudüs'ün alınmasından hemen sonra yurduna döndü. Bk Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxiv, 1, s.261 n.2.

Türkleri kuşatmış olan bizler, sonradan Horasan, Kudüs, Dımaşk ve birçok başka yerlerden gelen Türkler tarafından nasıl kuşatıldığımızdan;[257] ve İsa'nın merhameti sayesinde nasıl kurtarıldığımızdan haberdar edilmeni arzuluyoruz.

3. İznik şehrinin zaptından[258] sonra, işittiğin gibi, bizi Temmuz'un *Kalend*'lerinde Dorylaeum vadisinde karşılayan şu büyük Türk kalabalığına boyun eğdirdik.[259] O büyük Süleyman'ı[260] hezimete uğrattık ve her şeysini hem toprağını, hem de mallarını yağma ettik. Bütün Romania'yı ele geçirilip sulha kavuşturduğumuzda sıra Antakya'yı kuşatmamıza gelmişti.[261] Kuşatma sırasında birçok kötülüğe katlandık. İkide bir büyük sayılarla üzerimize saldıran komşu Türkler ve inançsızlar ile yapılan savaşlardan dolayı, doğrusunu söyleyecek olursak, biz Antakya'da kuşattıklarımız tarafından kuşatılmış gibiydik.

4. Nihayet bütün savaşlar bittiğinde Hristiyan inancı [bu savaşların] talihli sonucuyla şu şekilde yüceldi: ben, Bohemund bir Türk ile bir anlaşma yaptım ve o bana şehri teslim etti. Haziran ayının *Nones*'lerinden üç gün evvel şafaktan biraz önce[262] ben [halatlardan yapılmış] merdivenleri sura yerleştirdim. Böylece önceleri Kristos'a karşı koyan şehri aldık. O şehrin tiranı Aoxian'ı[263] çok sayıda askerleri ile birlikte öldürdük ve onların karılarını, oğullarını ve ev barklarını, altın, gümüş ve bütün servetleri ile beraber esir aldık.

---

[257] Mektubun yazarı burada mübalâğa etmekte. Haçlılar hiç bir zaman Horasan'lı Türklere karşı savaşmadılar. Dımaşk'lı Türkler ile de çok az temaslarda bulundular. Bu arada Kudüs'ü ele geçirmiş olan Fatımîlere karşı Kutsal Ülke'ye varıncaya kadar mücadele etmek zorunda kalmamışlardı; nitekim Fatımî halifesi Türklere karşı bir savaş ittifakı yapabilmek amacıyla Antakya önündeki haçlı karargâhına bir elçi heyeti göndermişti.
[258] 19 Haziran 1097.
[259] 1 Temmuz 1097
[260] Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan.
[261] 20-21 Ekim 1097.
[262] 3 Haziran 1098.
[263] Yağısıyan.

5. Her nasılsa daha önceleri Türkler tarafından takviye edilmiş olan içkaleyi zaptedemedik.[264] Ertesi gün içkaleye saldırmak istediğimizde, Türklerden oluşan sayısız bir kalabalığın [Antakya'yı çevreleyen] ovalarda hareket ettiğini gördük.[265] Biz [daha] şehrin dışında bulunduğumuz sıralarda onların gelip bize karşı savaşmalarını günlerce beklemiştik. [Şehri almamızın] üçüncü gününde bizi kuşattılar ve onlardan yüz binden fazlası yukarıda zikredilen içkaleye girdiler.[266] Onlar içkale kapısından [bunun] aşağısında bulunan ve bir kısmı onlar, bir kısmı da bizim tarafımızdan tutulan şehir bölgesine inmeyi umuyorlardı.

6. Bununla beraber, biz bu içkalenin karşısında bulunan başka bir tepede[267] yer alarak iki ordu arasında kalan ve şehre inen patika yolunu koruduk. Böylece Türkler büyük sayılarıyla [diğer tarafa] geçemediler. Biz gece gündüz surların içinde ve dışında savaştık ve nihayet düşmanlarımızı şehre inen içkale kapısından kamplarına dönmeye zorladık.

7. Bizi o taraftan yaralayamıyacaklarını gördüklerinde, bizi her taraftan öylesine kuşattılar ki, adamlarımızdan hiç biri ne [şehirden] ayrılabiliyor ne de yanımıza gelebiliyordu. Hepimiz bundan dolayı perişan idik ve umudumuz kırılmıştı. Açlıktan ve birçok başka sıkıntılardan ölmek üzere iken adamlarımızın birçoğu aynı şekilde açlık çeken atlarımızı ve eşeklerimizi kestiler ve onları yediler.[268]

8. Bu arada her şeye kadir olan Tanrı'nın yardımımıza gelen ve bizi koruyan en nazik merhameti sayesinde biz Havarîlerin ilki olan Aziz Petrus'un kilisesinde Rab'ın Mızrağını bulduk[269]; bu mızrak ile Longinus'un elleri tarafından Kurtarıcımız'ın yanı delinmişti.

---

[264] Şemsüddevle kumandasındaki Türkler buraya kaçmışlardı.
[265] Kürboğa idaresindeki büyük Selçuklu ordusu.
[266] İçkalenin kumandasını Ahmet ibn.Mervan devraldı. Verilen rakam ise burada da abartılmakta.
[267] Mons Staurin Bk. Fulcherius, I, xxiv, 6, s.109 n.11.
[268] Haziran ortasından beri Antakya'da git gide artan büyük açlık dalgası.
[269] 14 Haziran 1098.

Havarîlerin prensi Aziz Andreas bunu Tanrı'nın bir kuluna[270] üç kere açıklamıştı ve hatta mızrağın bulunduğu yeri göstermişti. Biz [Kutsal Mızrağın] bulunması ve pek çok başka ilâhî açıklamalar tarafından öylesine teselli edilmiş ve güçlendirilmiştik ki, daha önceleri cesaretleri kırılmış olan ve korkan bizler bundan sonra savaşmak için cesaretli ve azimli olduk ve derhal birbirimizi savaşmak için tahrik ettik.

9. Üç hafta ve dört gün kuşatıldıktan sonra Havarîler Aziz Petrus ve Paulus yortusunun arifesinde[271] bütün günahlarımızı itiraf ettikten sonra Tanrı'ya güvenerek tüm savaş teçhizatımız ile şehrin kapılarından çıktık. Sayılarımız o kadar az idi ki, [Türkler] onlara karşı savaşmayacağımızdan, ve fakat kaçtığımızdan emin oldular.

10. Hepimiz hazırlandıktan ve yayalar ile süvarîlerin nizam içinde tanzim edilmesinden sonra, biz Tanrı'nın Mızrağını[272] yanımıza alarak cesurca [ilerledik]. [Bundan sonra] biz [Türklerin] en cesaretli ve güclü noktasını araştırarak onları en ileri mevzilerinden kaçmaya zorladık. [Türkler ise] âdetleri olduğu gibi tepeler ve patikalar zaptederek her tarafa yayılmaya başladılar ve her nerede bir fırsat göründüğünde bizi kuşatmak istediler. Zirâ bu şekilde hepimizi öldürebilecek zannediyorlardı. Fakat adamlarımız birçok savaşlarda onların kurnazlıklarına ve [savaş] maharetlerine karşı talim görmüşlerdi. Tanrı'nın inayeti ve merhameti imdadımıza geldi ve biz böylece, mukayese edilecek olursa, sayıca onlardan çok daha az olmamıza rağmen, bütün Türkleri biraraya sıkıştırabildik. Tanrı'nın sağ eli bizim tarafımızda savaştığından biz onları böylece sürü halinde kaçmaya ve her şeyleri içinde kalan kamplarını terketmeye zorladık.

11. [Türkleri] yendikten ve onları bir gün boyunca takip edip askerlerinden binlercesini öldürdükten sonra memnun ve neşeli bir şekilde şehre geri döndük. [Sayıları] bine ulaşan adamları ile birlikte

---

[270] Pierre Bartholomaeus.
[271] 28 Haziran.
[272] Fulcherius Kutsal Mızrağın savaş alanına taşındığından bahsetmez.

içkaleye kapanmış olan bir emir[273] burasını Bohemond'a teslim etti ve kendi eliyle kendini ve adamlarını samimîce Hristiyan inancının boyundruğu altına koydu. Böylece Efendimiz İsa bütün Antakya'yı Roma Dinine ve İnancına havale etmiş oldu.

12. Herhangi bir karanlığın daima mutlu anlara müdahale etmesi âdet olduğundan bize vekilin olarak tevdi ettiğin şu Le Puy piskoposu Ağustos'un *Kalend*'lerinde öldü.[274] Bu bizzat asilce katıldığı savaşın bitirilmesinden ve şehrin barışa teslim edilmesinden sonra oldu.

13. Şimdi biz, senin oğulların, bize tevdi edilen babadan mahrum edildiğimizden dinî babamız olarak senden şunu talep ediyoruz. Bu teşebbüssümüzü başlattığından ve vaazların ile her şeyimizi hem topraklarımızı hem de içinde bulunan her ne varsa terketmemize sebep olduğundan, bize haçlarımızı alıp Kristos'u takip etmemizi emrettiğinden ve Hristiyan ismini senin va'zetmiş olduğun şeyleri yerine getirerek bütün isimlerin üstüne yükseltmemizi tembih ettiğinden, zorladığın bu işi bitirmen için yanımıza gelmeni ve her kim olursa olsun seninle gelmesi için zorlamanı senden talep ediyoruz. Çünkü Hristiyan ismi ilk olarak burada kullanıldı.[275] Aziz Petrus, her gün gördüğümüz kilisesindeki tahtına oturttulduğunda eskiden *Galile'liler*[276] diye adlandırılmış olanlar burada ilk defa ve aslî olarak *Hristiyan* diye çağrıldılar. O halde Hristiyan dininin başı ve babası olarak Hristiyan adının baş şehri ve payıtahtı [olan Antakya'ya] gelmenden ve kendin planlamış olduğun bu savaşı bizzat bitirmenden başka dünyada ne daha münasip görülebilir ki?

14. Biz Türkleri ve inançsızları yendik, [fakat] her nasılsa sapık inançlıları, Bizanslıları ve Ermenileri, Süryanîleri ve Yakubileri[277] yenemedik. Bu sebeple biz babamız ve başımız olduğundan

---

[273] Ahmet b.Mervan.
[274] 1 Ağustos 1098.
[275] *Kitabı Mukaddes*, Resullerin işi 11:26.
[276] *Kitabı Mukaddes*, Resullerin işi 1:11; 2:7.
[277] Doğu Hristiyan mezhepleri hakkında bk. Fulcherius, I, xxiv, 14, terc.McGinty, s.58 n.5.

babalığının asıl yerine gelmeni; Aziz Petrus'un vekili olarak onun tahtında oturmanı; oğulların olan bizleri bütün işleri doğru yapmamız için itaat altına almanı; ve her ne nitelikte olursa olsunlar tüm sapık inançları otoriten ve kudretin sayesinde kökünden söküp yok etmeni senden, en sevilen babamız, tekrar tekrar talep ediyoruz. Zirâ bu şekilde bizim tarafımızdan girişilen ve senin tarafından ilk defa ilan edilen Efendimiz İsa'nın bu hacc seferini bizim ile birlikte bitirmiş, hatta hem Kudüs'ün, hem de kurtarılacak olan Efendimizin Kutsal Mezarı'nın kapılarını bizim için açmış ve Hristiyan isminin bütün isimlerin üstünde yüceltilmesini sağlamış olacaksın. Şayet yanımıza gelir ve bizim ile birlikte senin tarafından başlattılan yolu bitirirsen, bütün dünya sana itaat edecektir. Sonsuz zamanlarda yaşayan ve hüküm süren Tanrı bunu yapmana izin versin. Amin![278]

XXV
Şehirlerin Zapt edilmesi, Arka'yı Kuşatma Girişimi Ve Frankların Kudüs Yolculuğu ile [Bu Şehre] Varmaları[279]

1. Birçok günler boyunca zahmetlerden yorulmuş olan adamlarımız ve atları Antakya'da yiyecek ve dört aylık bir istirahat ile tazelendiklerinde eski güçlerine kavuştular. Bir plan düzenlendikten sonra ordunun bir kısmı Kudüs'e yürüyüşün ertelenmesini arzulayarak Suriye'nin içlerine

---

[278] Bap 14 daha sonra, muhtemelen Bohemund tarafından 1106 yılından Fransa'da mektuba eklenmiş. Bohemund o sıralarda hedefi Bizans imparatoru olan yeni bir haçlı seferi için destek arıyordu. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana* I, xxiv, 14, s.264 n.*m*; Hill/Hill, *Raymond IV*, s.100; Fulcherius, I, xxiv, 14, terc.Ryan, 112 n.18.

[279] Fulcherius bu kısımda haçlıların 28 Haziran 1098'den sonra kuzey Suriye'deki girişimleri ve 7 Haziran 1099'da Kudüs'e varışları ile son bulan yolculukları hakkında sadece bir özet verir ve birçok olaylara değinmez. Ancak ilgi çekici husus ise Fulcherius'un burada Josephus'un *Antiquitates Judaicae* adlı eserinden edindiği coğrafi bilgilerini ortaya koymasıdır. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xvi, 7, s.265 n.1 ve terc.Ryan, s.112 n.1.

gittiler. Bu olayda Bohemond ve kont Raymond lider idiler.[280] Başka prensler Antakya'nın cıvarlarında kaldılar.

2. Bu iki lider, adamları ile birlikte cesur bir saldırı ile Barra ve Marra[281] şehirlerini zaptettiler. İlkini çabucak zaptettiler, şehirlileri katlederek burasının ahalisi tamamen yokettiler ve buldukları her şeyi piyan ettiler. Bundan sonra onlar süratle diğer şehre gittiler. [Marra'nın] kuşatması yirmi gün sürdü. Burada adamlarımız ifrat derecesinde açlık çektiler. Açlığın getirdiği deliliğin tacizi ile birçok kimse orada daha önceleri ölmüş olan Müslümanların budlarından parçalar kestiğini söylemekten ürperiyorum. Onlar bunları pişirdiler, fakat ateş tarafından henüz yeterince kavrulmamış [etleri] vahşî ağızlar ile yalayıp yuttular.[282] Böylece kuşattılmış olanlardan ziyade kuşattanlar cefa çekiyordu.

---

[280] Haçlılar takriben 3 Temmuz 1098 tarihinde bir istişare toplantısında Frankların dinlenmesi gerektiğinden haçlı ana ordusunun ancak 1 Kasım 1098'de Kudüs'e doğru yola çıkabileceğine dair karar aldılar. Erteleme kararında Fulcherius'un da dediği gibi Bohemund ve Raymond de St.Gilles'in etkileri görülmüştü. Bohemund Antakya'yı kendi hakimiyeti altına almak niyetinde idi. Kont Raymond ise Antakya'nın Bizans imparatoruna ait olduğunu ileri sürerek haçlıların onun gelmesini beklemelerini istiyordu. Bu arada her iki haçlı lideri birbirlerini kıskanarak bir takım Suriye şehirlerini zaptetme teşebbüssüne girişti Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxx, 3, s.152, nşr/terc.Hill, s.72; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.262 D;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.83; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.80 A-E; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.209 A; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.837 C; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.571); Willermus Tyrensis, VII, ii. Krş. Wilken, I, s.232; Michaud, I, s.194; Sybel, s.376; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.153; Hagenmeyer, *Chronologie*, (298) s.180-181; Runciman, terc.Işıltan, I, 192.

[281] Barra aslında Antakya'nın 42 mil güneydoğusunda kalan Albara şehridir. Raymond de St.Gilles burasını 25 Eylül 1098'de zaptetti ve Doğu'daki ilk lâtin piskoposu olarak Narbonne'lu Pierre'i buraya tayin etti. Marra ise Albara'nın sekiz mil doğusunda kalan Ma'arrat-ün-Nu'man şehridir. Haçlılar bu şehre 27 Kasım'da vardılar. Burası daha sonraları, 11 Aralık 1098 tarihinde kont Raymond ve Bohemund tarafında alındı. Her iki şehrin müslüman ahalisi kılıçtan geçirildi.. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxi, 1 ve xxxiii, 2-2, s.153 ve 154-155, nşr/terc.Hill, s.74-75 ve 77-80; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.266 D-F ve 269-270; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.86 ve 92-94; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.82-83 ve 85-86; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.213-214 ve 217 F-G; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.840 ve 846-849; Albertus Aquensis, V, c.26 ve 29-30, terc.Hefele, I, s.254-255 ve 257-259; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.575 ve 579-581); Willermus Tyrensis, VII, vii ve ix; Sıbt İbnü'l-Cevzî, R.H.C., or., III, s.517. Krş. Wilken, I, s.239 ve 243-244; Michaud, I, s.199; Sybel, s.379 ve 387; Kugler, *Albert von Aachen*, s.181-182; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.159 ve 161-162; Hagenmeyer, *Chronologie*, (316) ve (329-330) s.190-191 ve s.200-201; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.242-245;Grousset, I, s.116-124; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.220; Runciman, terc.Işıltan, I, 198-200.

[282] Yamyamlık olayı aslında şehrin alınmasından sonra meydan geldi. Franklar 12 Aralık 1098-13 Ocak 1099 tarihlerini Ma'arrat-ün-Nu'man'da geçirdiler. Ancak zaten

3. Bu arada Franklar [imkanların el verdiği] kadar [kuşatma] âletleri yapıp onları surlara yaklaştırdıktan sonra büyük cesaretin ürünü olan bir hücum sırasında Tanrı'nın lütfu ile surun üstünden [şehre] girdiler. O gün ve ertesi gün onlar en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün Müslümanları öldürdüler ve tüm varlıklarını yağma ettiler.

4. Bu şehir böylece imha edildiğinde Bohemond Antakya'ya geri döndü. O, burada Raymond'un kendisine ait şehir bölgesini korumaları için bırakmış olduğu adamları dışarı attı.[283] Sonraları ise Bohemund [Antakya'ya] bütün eyaleti ile birlikte sahip oldu, çünkü o kendisinin girişmiş olduğu müzakereler ve hileler sayesinde bu şehrin elde edildiğini söylüyordu.[284]

---

kuşatma esnasında yeterince erzak elde edemiyen haçlılar şehirde de yiyecek bulamadıklarında Müslümanların cesetlerini yediler. Bk *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxiii, 8, s.155, nşr/terc.Hill, s.80; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.271 G; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.94; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.214 B-C; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.86 D-E; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.850 B; Albertus Aquensis, V, c.29-30, terc.Hefele, I, s.257-259; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.582); Willermus Tyrensis, VII, xl. Krş. Wilken, I, s.248; Michaud, I, göstyer; Sybel, s.390; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.162vd; Hagenmeyer, *Chronologie*, (331) s.201-202; Runciman, terc.Işıltan, I, 199-200.

[283] Ma'arrat-ün-Nu'man'ın alınmasından sonra Raymond ve Bohemund şehrin hakimiyeti için kavga etmeye başladılar. Reislerinin iktidar kavgalarından bıkan haçlılar ise Kudüs seferine devam etmek istiyorlardı. Noel 1098'de askerler kont Raymond'a şayet onları Kutsal Ülke'ye götürecek olusa kendisini başkumandan seçeceklerini bildirdiler. Toulouse kontu bunu kabul etti ve 29 Aralık'ta bir toplantı yaparak Kudüs seferin devam edeceğini ilan etti. O bundan sonra şehirde bulunan bütün haçlılar ile Rugia'ya gitti.
4 Ocak 1099 tarihinde tekrar bir araya gelen haçlı reisleri söz konusu seferin devamını keskin olarak kararlaştırdılar. Kont Raymond'un kumandasındaki haçlı ordusu ile Ma'arrat-ün-Nu'man'a döndü ve bu şehri ertesi gün yakıp yıktıktan sonra 13 Ocak'ta Kefertâb'a doğru yola çıktı. Bohemund ise Antakya'ya dönerek kont Raymond'un kesimini koruyan bütün Provans'lı askerleri 7 Ocak 1099'da şehirden attı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxiv, 1-3, s.156, nşr/terc.Hill, s.80-81; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.270-272 ve 286; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.94-95; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.214-; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.87-89; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.675 ve 680; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.849 -850; Albertus Aquensis, V, c.26, terc.Hefele, I, s.254; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.583-584);Willermus Tyrensis, VII, xi-xii .Krş. Wilken, I, s.245-248; Michaud, I, s.200-201; Sybel, s.388-391; Kugler, *Albert von Aachen*, s.186 ve 189; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.163-165; Hagenmeyer, *Chronologie*, (334-339) s.204-210; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.246-249; Grousset, I, s.124-125; Cahen, *La Syrie du Nord*, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, 200-201.

[284] Fulcherius noel 1098'de Urfa'da bulunduğu halde efendisi kont Baudouin'e karşı hazırlanan ve farkedilen suikast girişiminden bahsetmemekte. Bk. Guibertus Novigentis, RHC,occ., IV, s.165; Albertus Aquensis, IV, c.16-17, terc.Hefele, I, s.245-247; Willermus Tyrensis, V, xvi-xvii. Krş. Wilken, I, s.236; Hagenmeyer, *Chronologie*, (333) s.203-204; Grousset, s.67; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.219; Beaumont, A.A. "Albert of Aachen and

5. Kont Raymond, Tancred'in kendisine iltihak etmesiyle zaten [yeniden] başlamış olan Kudüs yolculuğuna devam etti.[285] Ayrıca onun zaptedilen Marra'dan ayrılışının ikinci gününde Norman kontu da bu orduya katıldı.[286]

6. Rab'ın Doğumu'nun 1099'cu yılında [Franklar] Lübnan Dağı'nin ayağında bulunan, Kenan'ın oğlu ve Nuh'un torunu Aracaeus[287]'un kurmuş olduğu, yukarıda da zikrettimiz Archas [Arka] şehrine doğru koyuldular. Fakat alınması çok güç olduğundan yaklaşık beş hafta[288] boyunca [bu şehrin] kuşatmasıyla uğraştıkları halde hiç bir şey başaramadılar.[289]

7. Dük Godefroi ve Flandre kontu Robert az bir mesafede [Raymond'un liderliğindeki] ordunun arkasından geliyorlardı.[290] Onlar

---

the County of Edessa", *Crusades and Other Essays*, s.120; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.59-62.

[285] Hiç şüphesiz Bohemund tarafından kendi menfaatlerini koruması için gönderilen Tankred 13 Ocak 1099'da kont Raymond'a Kefertâb'da yetişip ona iltihak etti. Literatür için bk. n.283.

[286] Robert de la Normandie ise 14 Ocak'ta Kefertâb'a ulaştı. Literatür için bk. n.283.

[287] Tekvin 10:15-17.

[288] Fulcherius yanılmakta. Franklar Arka şehrini on iki buçuk hafta kuşattılar (14 Şubat-13 Mayıs 1099). Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxiv, 11; xxxv, 3, s.157-158, nşr/terc.Hill, s.83-84. Krş. Wilken, I, s.253 ve 265; Sybel, 392 ve 401; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.169 ve 180;Hagenmeyer, *Chronologie*, (352) ve (371) s.216-217 ve 231; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xxv, 6, s.269 n.18.

[289] Haçlılar Kefertâb'ı takriben 16 Ocak tarihinde terk ettiler ve 14 Şubat 1099'da Arka'ya ulaştılar. Fulcherius haçlıların güzerâhından bahsetmiyor: Kefertâb, Şeyzer, Hama, Masyaf, Refeniye, Bukayye vadisi, Hısnülkrâd kalesi, Homs ve Trablus civarları, Arka. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxiv, 6-11, s.156-157, nşr/terc.Hill, s.81-83; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s274-275; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.95-97; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.214-215; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.90-91; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.506; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.851-853; Albertus Aquensis, V, c.31 ve 37, terc.Hefele, I, s.259-260 ve 267-268; Ordericus Vitalis, nşr./terc. Chibnall, IX (III.585-587). Krş. Wilken, s.250-253; Michaud, I, s.201; Sybel, s.391-392; Kugler, *Albert von Aachen*, s.187; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.57; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.166-169; Hagenmeyer, *Chronologie*, (341-348) ve (350-352) s.211-217; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.250-258; Grousset, I, s.125-136; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.220-221; Runciman, terc.Işıltan, I, 206-208.

[290] Kuzey Suriye'de kalmış olan Godefroi de Bouillon, Bohemund ve Robert de Flandre 2 Şubat 1099'ta Antakya'da bir araya gelerek emirlerindeki kuvvetler ile birlikte 1 Mart tarihinde Küdüs'de gitmek üzere Lazikiye'den ayrılacaklarını kararlaştırdılar. Ancak söz konusu tarihde sadece dük Godefroi ve Flandre kontu yola çıktılar. Bohemund burasını Bizans imparatoruna kaybetmemek için Antakya'ya döndü. Diğerleri ise aynı gün içinde yakında bulunan liman şehri Cebele'ye gidip burasını kuşattılar. Bk *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxv, 1, s.157, nşr/terc.Hill, s.84 Tudebode, R.H.C., occ., III, s.99; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.216 G; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.92 A;

Gibellum[291] 'u kuşatmaktaydılar ki, habercilerin gelmesi üzerine süratle diğerlerin yanlarına gitmek zorunda kaldılar. Bu sebepten [Godefroi ve diğerleri] Gibellum'u derhal terkettiler ve yardım çağrısından dolayı orduya katılmak için acele ettiler. Fakat çağrılmalarının nedeni olan gerçekleşmedi. Onlar da [Archas] kuşatmasına katılmak üzere [orada] kaldılar.[292]

8. Bu kuşatma esnasında faal bir asker olan Anselmus Ribemontis bir taşın darbesiyle öldü.[293]

9. Bu noktada [Franklar] bir istişare esnasında bir süre daha orada kalmanın ve şehri almamanın bütün orduya telâfisi imkansız zarar getireceğine karar verdiler. Bazıları, kuşatmadan vazgeçerek yolların tüccarlar ile dolu olmadığı bir zamanda yürüyüşe başladıklarında, hasat mevsiminde Kudüs'e ulaşmaları mümkün olacağını söylüyorlardı. Çünkü böylece yolları boyunca Tanrı tarafından kendileri için hazırlanmış olgun ekinlerden yaşayabilirlerdi ve Onun öncülüğünde hacclarının çok arzulanan sonuna ulaşabilirlerdi. Bu plan kabul edildi ve uygulandı.[294]

Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.855; Albertus Aquensis, V, c.28 ve 33, terc.Hefele, I, s.256-257 ve 261-262; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.588); Willermus Tyrensis, VII, xvı. Krş. Wilken, I, s.253-254; Michaud, I, s.202; Sybel, s.393; Kugler, *Albert von Aachen*, s.190; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.170vd; Hagenmeyer, *Chronologie*, (349) ve (356-358) s.214 ve 219-221; Runciman, terc.Işıltan, I, 208-209.

[291] Gibellum, Lazikiye'den 14 mil güneyde kalan küçük bir liman şehri Cebele idi.

[292] Mart başında, büyük bir Müslüman ordusunun Bağdad'dan üzerlerine gönderildiğini haber alan Raymond de St.-Gilles ve Robert de la Normandie Cebele önünde bulunan dük Godefroi ve Flandre kontundan acilen gelmelerini istediler. Bu yardım çağrısını 9 Mart'ta haber alan Godefroi de Bouillon Cebele kuşatmasını 12 Mart'ta kaldırıp 14 Mart tarihinde Arka önüne vardı. Ancak düşman ordusu ile ilgili söylentiler asılsız çıktı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxv, 1, s.157, nşr./terc.Hill, s.84; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.277 H; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.90; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.216; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.92; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.855 D; Albertus Aquensis, V, c.33-34, terc.Hefele, I, s.262-264; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.589); Willermus Tyrensis, VII, xvıı. Krş. Wilken, I, s.254; Sybel, s.395; Kugler, *Albert von Aachen*, s.192 ve 196; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.170-171; Hagenmeyer, *Chronologie*, (359-360) s.221-222; Grousset, I, s.136vd.; Cahen, *La Syrie du Nord*, s.221;Runciman, terc.Işıltan, I, 209.

[293] Anselmus Ribemontis, Rheims piskoposu Manasses'in vassalli idi. Efendisine yazmış olduğu mektuplar haçlı seferleri tarihi için en önemli kaynaklar arasındadır. Anselmus 25 Şubat 1099 tarihinde öldü. Bk. Hagenmeyer, *Chronologie*, (355) s.218-219.

[294] Haçlılar 13 Mayıs 1099 tarihine kadar Arka önünde kaldılar. Bu süre zarfında imparator I.Aleksios'un gönderdiği bir elçi heyeti Nisan başında haçlı karargâhına ulaştı.

10. Çadırlar toplandıktan sonra [Franklar] yola çıktılar ve Trablus şehrinden geçtiler.[295] Buradan geçtikten sonra Gibellulum şehrine ulaştılar.[296] [Zaman] Nisan idi ve onlar çoktan hasatlardan geçiniyorlardı.[297] Oradan yollarına devam ettiler ve Beyrut[298] şehrinin yakınından geçerek Phoenicia ülkesinde bulunan [ve] adını Sidon[299] olarak da okuduğumuz başka bir şehre geldiler; burasını Kenan'ın oğlu Sidon kurmuştur. [O,] Sidon'luların atasıdır. [Franklar] Sidon'dan Sarepta'ya[300] [gittiler]. Buradan mükemmel bir şehir olan Tyrus[301]'a

---

İmparator kendisini Aziz Johannes gününe kadar beklemelerini talep ediyordu. İmparator haçlı seferin son safhasına katılmak niyetinde idi ve bir ordu hazırlıyordu. Mayıs başlangıcı ise Fatımî halifenin bir elçisi geldi. Halife haçlıların barış içinde Kudüs'e hac edecek olurlarsa kendilerine her tür kolaylık sağlanacağını bildiriyordu ve Fatımî topraklarını gasp etmiyeceklerine dair teminat istiyordu. Franklar bu teklifi reddettiler. Elçi heyetleri için bk.Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.277 ve 286 B; Anna Komnena, XI, 9, nşr/terc. Leib, III, s.12; Willermus Tyrensis, VII, xix- xx. Krş. Wilken, I, s.264-265; Michaud, I, s.207-208; Sybel, s.399 ve 404; Kugler, *Albert von Aachen*, s.196; Muralt, II, s.88; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.171-172 ve 177-179 Hagenmeyer, *Chronologie*, (361) ve (370) s.222-223 ve 228-230.
Haçlıların yola çıkışları ile ilgili olarak bk.: *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxv, 3-xxxvi, 1, s.158, nşr/terc.Hill, s.85; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.289-291; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV,s.217 ve 222; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.93-94; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.856; Albertus Aquensis, V, c.38, terc.Hefele, I, s.267-268; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.591); Willermus Tyrensis, VII, xxi. Krş. Wilken, I, s.265; Sybel, s.401; Kugler, *Albert von Aachen*, s.197; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.180; Hagenmeyer, *Chronologie*, (371) s.230-231; Runciman, terc.Işıltan, I, 211vd.

[295] Trablus emiri Franklardan korkarak onlara iaşe ve yük hayvanları verdi. Haçlılar burasını 16 Mayıs günü terkettiler. Literatür için bk. Hagenmeyer, Chronologie, (372) s.231-232 ve bir önceki not.

[296] Gibellulum antik Byblos olan Cebayl şehridir ve Beyrut'un 20 mil kuzeyinde bulunur. Haçlılar burayı takr. 17 Mayıs'ta geçtiler. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxxvi, 2, s.158, nşr/terc.Hill, s.86; Albertus Aquensis, IV, c. 38, terc.Hefele, I, s.268-269; Willermus Tyrensis, VII, xxi. Krş. Wilken, I, s.267; Sybel, s.404; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (372) s.231-232; Runciman, terc.Işıltan, I, 212.

[297] Fulcheris, *Gesta*'da verilen bir tarihi yanlış anlayarak haçlıların bur yöreleri Nisan ayında geçtiklerini sanmış. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxv, 10, s.271, n.25.

[298] Franklar, antik Berytus olan Beyrut'a 18, ya da 19 Mayıs 1099'da vardılar ve burasını 20 Mayıs'ta terk ettiler. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxxvi, s.158, nşr/terc.Hill, s.86; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.291 B; Albertus Aquensis, IV, c.39-40, terc. Hefele, I, s.269-271vd.; Wilken, I, aynı yer; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.180-181; Hagenmeyer, *Chronologie*, (373-374) s.232-233; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[299] Frankalr antik Fenikeliler tarafından kurulan ve bügün Sayda adını taşıyan Sidon şehrine 20 Mayıs'ta geldiler. Fulcherius Sidon hakkındaki bilgilerini Josephus'dan almış. Haçlıların Sidon'a geliş tarihi için bk. bir önceki not. Josephus ile ilgili olarak bk. n.279.

[300] Sarepta Sidon'un 10 mil güneyinde bulunur.

[301] Antik Tyrus, Fulcherius'un da dediği gibi, Sûr şehridir. Franklar buraya 23 Mayıs'ta vardılar. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxxvi, 3, s.158, nşr/terc.Hill, s.86; Albertus

vardılar. [Bu şehirden] hakkında [birçok şey] okuduğumuz Apollonius[302] çıkıp gelmiştir. Bu iki şehir hakkında İncil şöyle der: "Sûr ve Sidon taraflarına ..."[303] Artık bölgenin sakinleri ilkini Sagitta,[304] ötekini ise Sûr diye isimlendiriyorlar. Çünkü İbranice'de [Tyrus] Soor diye adlandırılır.

11. [Franklar] oradan [ayrılarak] Ptolemais'den altı mil uzaklıkta bulunan ve Ziph[305] diye adlandırılan kaleye [geldiler]. Bundan sonra daha önceleri Accon [Akkâ][306] diye isimlendirilen Ptolemais'a geçtiler; adamlarımızdan bazıları yanılarak burasının Acharon[307] olduğunu düşündüler. Fakat Acharon şehri Filistin ülkesinde bulunan Ascalon [Askalan] yakınındaki Jamnia[308] ve Azot[309] şehirlerin arasında kalır. Daha doğrusu Accon [Akkâ], yani Ptolemais, Karmel Dağı'nı güneyinde bulundurmaktadır. [Franklar] Caypha [Haifa][310] diye adlandırılan şehrin yanından geçerek burasını sağda bıraktılar. Bundan sonra Dora'nın yakınına geldik[311] ve ondan sonra Filistin Caesarea [Kaysâriye]'sına [ulaştık][312]; bu eski zamanlarda bir başka adıyla

---

Aquensis, IV, c.41, terc.Hefele, I, s.272-273. Bk. Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.181; Hagenmeyer, *Chronologie*, (376), s.234; Runciman, terc.Işıltan, I, 212vd.;

[302] Fulcherius burada belki de antik felesof Apollonius kasdediyor. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxv, 10, s.273 n.30.

[303] *Kitabı Mukaddes*, Yuhanna 15:21; Matta 15:21.

[304] Sagitta, Sayda, yani Sidon'dur.

[305] Ziph, az-Zib'idi ve Fink'e göre Akkâ'dan 9 mil kuzeyde kalıyordu. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I,xxv, 11, s.274 n.33; terc. Ryan s.115 n.11.

[306] Franklar 24-25 Mayıs 1099 tarihleri arası Akkâ, yani antik Ptolemais olan St.Jean d'Acre'nin önünde kaldılar. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxxvı, 3, s.158, nşr/terc.Hill, s.86; Albertus Aquensis, IV, c.41, terc.Hefele, I, s.272-273. Krş. Wilken, I, s.268; Michaud, I, s.213; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (377) s.234vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, 213.

[307] Fulcherius burada yanılmakta: Acharon İncil'deki Ekron şehridir ve Jamnia'nın 4 mil doğusunda kalır.

[308] Jamnia, haçlıların Ibelin şehridir ve Akdeniz'den takr.4 mil uzaklıktadır.

[309] Azot İncil'deki Aşdot şehridir. Burası Jamnia'nın on mil güneybatısında kalır.

[310] Franklar, Haifa'nın yanından 26 Mayıs günü geçtiler. Kaynak için bk.n.306.

[311] Fulcherius o sıralarda Urfa'da bulunuyordu.

[312] Haçlılar aynı gün zarfında Filistin Kaysâriye'sine gelip burada Pantekot yortusunu (28-29 Mayıs günleri) kutlamak amacıyla dört gün (26-30 Mayıs 1099) kaldılar. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxxvı, 3, s.158, nşr/terc.Hill, s.87; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.291 C; Albertus Aquensis, IV, c.41, terc.Hefele, I, s.273. Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, s.214; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, aynı yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (378) s.235; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

Turris Stratonis diye isimlendirilmişti. Burada Agrippa adını taşıyan Herodes, yani Kristos'un doğduğu zamanlardaki Herodes'in torunu, kurtlar tarafından yenilerek acınacak bir şekilde ölmüştü.

12. Bundan sonra [Franklar] deniz bölgesini ve Arsuf[313] şehrini sağ tarafta bıraktılar ve Rama [Remle][314], ya da Aramathea adında bir şehrin içinden ilerlediler; bu [şehrin] Müslüman sakinleri Frankların gelmesinden bir gün evvel kaçmış idiler. [Franklar] burada çok hububat buldular; bunları taşıt hayvanlarına yüklediler ve bütün yol boyunca Kudüs'e taşıdılar.

13. [Buraya yakın olan] Aziz Georgius kilisene bir piskopos tayin edip şehrin içkalelerine adamlarımızdan [bazılarını] muhafiz olarak yerleştirdiklerinde[315] [Franklar bu şehirde verdikleri] dört günlük[316] aradan sonra Kudüs yolculuklarına devam ettiler. O gün Emmaus[317] diye adlandırılan ve Makabîlerin şehri Modin'e[318] yakin bir yerde bulunan kaleye kadar yürüdüler.

14. Ertesi gece en salih askerlerden yüz kişi atlarına bindiler. Şafak söktüğünde Kudüs'e yaklaştılar ve Bethlehem'e giden yol boyunca

---

[313] Haçlı ordusu Arsuf şehrinin yanından takr. 30 Mayıs tarihi geçti. Literatür için bk.n.3 12.

[314] Franklar, Remle'ye 3 Haziran'da vardılar. Bk. *Gesta Francorum*, RHC, occ., III, xxxvi, 4, s.158, nşr/terc.Hill, s.86; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.29 I G; Albertus Aquensis, IV, c.42, terc.Hefele, I, s.273-274. Krş. Wilken, I, s.268-269; Michaud, I, s.2 14-2 15; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.182; Hagenmeyer, *Chronologie*, (382) s.236-237; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer. Fulcherius Remle'yi Aramathea olarak tanımlamasıyla yanılmaktadır. Bk.Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxv, 12, s.276 n.4 1.

[315] Robert de Rouen adında bir norman papazı Lydda köyünde bulunan Aziz Georgius kilisesine piskopos tayin edildi. Bu tayin Lâtin kilisesi için önemli idi: Aziz Georgius kilisesinin piskoposu Albara piskoposundan sonra Kutsal Ülke'de Roma Kilisesine bağlı olan ilk din adamı idi. Bundan başka haçlılar bu şehre muhafizlar yerleştirmekle Kutsal Ülke'de ilk kez bir Müslüman şehrini zapt etmiş oluyorlardı. Bk. Wilken, I, s.269; Michaud, I, göst.yer; Sybel, s.405; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[316] 3-6 Haziran 1099.

[317] Emmaus, Kudüs'ün on beş mil batısında bulunan Amwas şehridir. Franklar buraya 6 Haziran'da vardılar. Bk. Albertus Aquensis, IV, c.43, terc. Hefele, I, s.274-275; Willermus Tyrensis, VII, xxiv. Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, s.2 15-2 16; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.183vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (383) s.237-238; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[318] Modin, Amwas şehrinin yedi mil kuzeyinde bulunur.

süratle ilerlediler. Bunlardan biri Tankred diğeri Baudouin idi.[319] Oralarda ikide bir keşif yapan Hristiyanlar, besbelli ki Grek ve Süryanîler, Frankların gelmiş olduklarını gördüklerinde özellikle büyük sevinç duydular. Ancak önceleri bu insanların kim olduğunu bilmediklerinden onları ya Türk, ya da Arap sanmışlardı.

15 Fakat onlara daha yakından, yüz yüze baktıklarında onların Frank olduklarından şüphe duymadılar. [Bethlehem'in Hristiyanları] derhal sevinçle haçlarını ve sancaklarını ellerine alıp onları karşılamak üzere ağlayarak ve ilâhîler söyleyerek dışarı çıktılar. Onlar ağlıyordu, çünkü bu kadar az sayıdaki insanların ülkelerinde bulunduğunu bildikleri öylesine büyük bir kâfir kalabalığı tarafından her an kolayca öldürülmesinden korkuyorlardı. Onlar ilâhîler söylüyorlardı, zirâ gelmelerini uzun bir zamandır arzuladıkları kişileri kutluyorlardı. Çünkü bilyorlardı ki, [Franklar] öylesine uzun bir süredir günahkarlar tarafından mahvedilen Hristiyan inancını yeniden lâyık olduğu eski şerefine iade edeceklerdi.

16. Adamlarımız Az.Meryem basilikasında Tanrı'ya şükür duasında bulunup Hz.İsa'nın doğduğu yeri ziyaret ettikten sonra Süryanîlere barış öpücüğünü verdiler ve süratle Kutsal Kudüs Şehri'ne doğru yola çıktılar.

17. İşte! Ordu arkadan geliyordu. [Ordu] Kudüs'den aşağı yukarı 50 *stadia* uzaklıkta bulunan Gabaon[320] şehrinin sol tarafından geçmişti.

---

[319] Franklar Amwas şehrinden geçtikleri sıra Bethlehem şehrinden gelen elçiler Hz.İsa'nın doğduğu bu şehre sahip çıkmalarını istediler. Bunun üzerine Tankred ve kuzeni Baudouin du Bourg aynı gün haçlı ana ordusundan ayrıldılar ve Judea tepeleri üzerinden ilerleyerek gece yarısı Bethlehem'e vardılar ve burasını sabaha karşı Hristiyan ahalisinden teslim aldılar. Bethlehem böylece Kutsal Ülke'de Hristiyan hakimiyeti altına giren ikinci şehir oluyordu. Tankred ve diğerleri 7 Haziran'da Kudüs'e gittiler. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.292; Albertus Aquensis, IV, c.44-45, terc.Hefele, I, s.275-277; Willermus Tyrensis,VII, xxxv. Krş. Wilken, I, s.270; Michaud, I, s.216; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.184; Hagenmeyer, *Chronologie*, (384) s.238vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, 214.

[320] 1 *stadium* takr.200 metredir. Gabaon, İncil'deki Gibeon'dur. Josephus'a göre burası o devirde Kudüs'ten 50 stadia uzaklıkta bulunurmuş. Hagenmeyer Gibeon'un bugün harabeleri görülebilen ed-Djib kalesi olabileceğini ileri sürmekte. Bk. Hagenmeyer, *Historia*

Burada Yeşu güneşe ve aya emirler vermişti.[321] [Franklar] şehre yaklaştılar. Öncü kuvvetin bayraktarları sancakları yükseklerde taşıyarak bunları şehirlilere gösterdiklerinde içerdeki düşman hemen onlara karşı dışarı çıktı. Fakat süratle dışarı fırlamış olanlar daha büyük bir süratle şehrin içine dönmeye zorlandılar.

Haziran artık ısıtılmıştı yedinci güneşin
sıcaklığı ile,
Franklar Kudüs'ü çevirdiklerinde.[322]

XXVI
Kudüs'ün Yerleşimi[323]

1. Kudüs şehri dağlık bir bölgede bulunmaktadır. Burası, şehirden bir ok atışı uzaklıkta olan Siloam Gölü hariç derelerden, ormanlardan ve kaynaklardan yoksundur. Bu [gölde] bazan kafi miktarda su bulunmaktadır, fakat ara sıra suyun miktarı [yoğun] kullanım sebebiyle azalmaktadır. Bu küçük gölcük Sion dağın dibinde olan ve kış zamanında Jehosophat vadisinin ortasından akıyan Kedron çayın yönünde bulunan vadidedir.

Hierosolymitana, I, xxv, 17, s.280 n.58; Bk. Winkler, W., *Der kleine Stowasser*, München 1980, s.431.

[321] *Kitabı Mukaddes*, Yeşu 10:12-13.

[322] Franklar 7 Haziran 1099 tarihinde Kudüs önüne vardılar ve şehri derhal kuşattılar. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxvii, I, s.159, nşr./terc.Hill, s.87-88;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.102; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 223 C; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 97 C; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.509 D; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.699; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.864 B; Albertus Aquensis, V, c.45 ve VI, c.6, terc.Hefele, I, s.277 ve s.283-284; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.596); Willermus Tyrensis, VIII, v; Sıbt İbnü'l-Cevzî, R.H.C., or., III, s.518. Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, s.217; Roehricht, *Beiträge*, II, s.36; Sybel, s.406; Kugler, *Albert von Aachen*, s.201; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.58; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.186; Hagenmeyer, *Chronologie*, (385) s.239-240; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.265-268; Grousset, I, s.137-152; Cahen, *La Syrie du Nord*,aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, gösyer.

[323] Haçlı müellifler arasında sadece Fulcherius Kudüs şehri ve çevresinin 12.yüzyıldaki görünümünü ayrıntılarıyla aktarmakta. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxvi, 1, s.282 n.1; terc.Ryan, s.116 n.1.

2. Kış yağmurları için şehirde hazır bulundurulan birçok sarnıç yeterli miktarda suya sahiptir. Bundan başka, hem insanlara hem de hayvanlara hizmet eden pek çok [sarnıç] da şehrin dışında bulunur.

3. Ummumiyetle kabul edildiği gibi, burasının ölçüleri öylesine uyumlu bir biçimde hesaplanmışki, şehir ne fazlasıyla küçük ne de fazlasıyla büyük görünmektedir. İçerden ise [Küdüs'ün] genişliği dört ok atışı kadardır. Şehrin batısında, iki surun arasında, David kulesi yer almakta; güneyde, bir ok atışından biraz daha yakın Sion Dağı, doğuya doğru ise, şehirden bir mil uzaklıkta, Zeytindağı bulunmaktadır.

4. David Kulesi eritilmiş kurşun ile kaplı büyük dört köşeli taşlardan inşa edilmiştir ve orta kısmına kadar sağlam duvarcılık işidir. Eğer askerler iaşe ile tedarik edilirse, on beş veya yirmi adam düşman saldırısına karşı burayı müdafaa edebilmektedir.

5. Bu şehirde, biçimi yuvarlak olan Rab'ın Mabedi[324] bulunur. Bunun yerinde eski çağlarda Süleyman ilk mabedi inşa etmişti, ki bu daha da muhteşem idi. Bu tapınak hiç bir şekilde eskisiyle kıyaslanamazsada, genede fevkalade sanatkârlık işidir ve muhteşem bir görünüşe sahiptir.

6. Kutsal Mezar Kilisesi de yuvarlak biçime sahiptir. Bunun üstü hiç bir zaman örtülmemiş. Aksine arif bir mimar tarafından maharetle tasarlanmış geniş bir gedik sayesinde burası her zaman ışık görmektedir.

7. Bunun içinde bulunan pek çok eşyaları ne anlatabilirim, ne de bunu yapmaya cüret ederim; [üstelik içinde bulundurulan] bu eşyaları anlatmak için yeterince bilgi sahibi de değilim. Bunlardan bazıları şimdi orada bulunur, bazıları çoktan yok olmuşlardır; belki de [benim sayemde] bu eşyalar hakkında işittenleri veya okuyanları doğru yoldan saptırırım. İlk defa içersine girdiğimizde ve ondan sonra yaklaşık on beş sene boyunca Mabedin ortasında muhafaza edilen doğal bir kaya gördük. Bazılar bunun içine Hz.Musa'nın kül kabı ve kitabeleri ile

---

[324] Templum Domini, yani Kubbetüssahra. Bk. Buhl, F., "Kudüs" mad., İ.A.

Rab'ın Ahit Sandığı gizlendiğini kehanet yoluyla öğrendiklerini iddia ediyorlardı. Yahuda kralı İşaya, şöyle diyerek oraya konulmasını emretmişti: "Bunu hiç bir surette başka bir yere taşımayacaksınız." Çünkü o, bunun gelecek esirliğini görmüştü.

8. Fakat bu Yeremyah'ın Makabîlerin ikinci kitabındaki yazılarında okuduğumuzun tersidir, çünkü Yeremyah birçok ulus bir araya toplanmadıkça bu [kutsal eşyaların] bulunması akıllıca bir iş olmıyacağını söyleyerek bunu bizzat Arabia'da saklamıştı. O, kral İşaya'nın çağdaşı idi; bununla beraber kralın hayatı Yeremyah'ın ölmesinden evvel son bulmuştu.

9. Ayrıca başka bir iddiaya göre Tanrı'nın bir meleği yukarıda zikredilen kayanın üzerinde durmuş ve David akılsızca sayı sayarak Tanrı'yı gücendirdiğinden bazı insanlar kaybolmuş. Bu kaya Tanrı'nın Mabedi'ni çirkinleştirdiğinden sonraları tamamen örtüldü ve mermer ile kaplandı. Şimdiki yeri rahibin ayinleri icra ettiği mihrabın altındadır. Bütün Müslümanlar Tanrı'nın bu mabedine önemli derecede hürmet göstermişlerdi. Başka yerden ziyade dualarını burada büyük memnunluk duyarak yapıyorlardı; gerçi bu duaları boş yere hacıyorlardı, çünkü kafirliklerine göre bunları Muhammet adına ediyorlardı. Onlar hiç bir Hristiyan'ın içeri girmesine müsaade etmemişlerdi.

10. Süleyman'ın olduğu söylenen başka bir mabed de büyük ve muhteşemdir.[325] Mamafih, Süleyman'ın inşa etmiş olduğu mabed ile aynısı değildir. Fakirliğimizden dolayı onu bulduğumuz seviyede muhafaza edemedik; bu sebeple burası şimdi büyük olçüde yıkılmıştır.

11. Şehrin sokaklarında su olukları bulunuyordu; yağmur mevsimi geldiğinde bunlar sayesinde bütün kir yıkanıp gidiyordu.

12. İmparator Aelius Hadrianus bu şehri fevkalade donatmış ve sokakları kaldırımlar ile çok güzel bir şekilde süslemişti. Onun şerefine

---

[325] Haçhların Templum Salomonis dedikleri Mescidülaksâ Camii.Bk.n.324.

Kudüs, Aelia diye adlandırılmıştı. [Kudüs] bu ve birçok başka sebeplerden dolayı hürmet gören şanlı bir şehirdir.

XXVII
Kudüs Şehrinin Kuşatılması

1. Franklar şehre baktıklarında ve alınması güç olacağını gördüklerinde, prenslerimiz ahşap merdivenlerin yapılmasını emrettiler. Tanrı'nın yardımıyla onları sura karşı dikerek üzerine tırmanmayı ve şiddetli bir saldırı ile şehre girmeyi ümit ediyorlardı.

2. Bu [hücum merdivenlerin] yapılmasından sonra, liderlerin işareti üzerine trompetler çalındığında [Franklar] yedinci sabahın parlak ışında[326] şaşırtan bir saldırı ile her taraftan şehrin üzerine hücum ettiler. Fakat günün altıncı saatine kadar [şehre] saldırdıkları halde hücüm merdivenlerin az sayıda olmasından dolayı bunlara tırmanarak içeri girmeyi başaramadıklarından saldırıdan vazgeçtiler.

3. Bir istişareden sonra[327] sanatkârlara [kuşatma] aletler yapmaları emredildi; bunları surlara yaklaştırarak belki de Tanrı'nın yardımıyla arzulanan neticeye ulaşabileceklerdi. Böylece bu yapıldı.[328]

---

[326] Haçlılar 12 Haziran'da Zeytindağı'nı ziyaret ettmişlerdi. Burada karşılaştıkları bir keşiş ertesi gün Kudüs'e sadırmalarını emretmişti, zirâ o Frankların galip geleceklerini rüyasında görmüştü. Franklar bu sebeble Kudüs'e karşı ilk saldırıyı 13 Haziran 1099 tarihinde gerçekleştirdiler. Bk *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxvii, 3, s.159, nşr/terc.Hill, s.88; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.293 E; Tudebode, R.H.C., occ., III, s. 103; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 223 G; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 97 G; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.685 ve 688; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.864 B; Albertus Aquensis, VI, c.1 ve c.7-8, terc.Hefele, I, s.280 ve 284-286; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.599); Willermus Tyrensis, VIII,vi. Krş. Wilken, I, s.281 ve 286; Michaud, I, s.221-222; Sybel, s.407; Kugler, *Albert von Aachen*, s.201-203; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, göst.yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (389) s.242-243; Grousset, I, s.153; Runciman, terc.Işıltan, I, 217.

[327] Bu istişare 15 Haziran günü yapıldı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxvii, 1, s.160, nşr/terc.Hill, s.89-90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.297 E; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 225 H-226 A; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.863 D; Albertus Aquensis, VI c.1-3, s.280-281; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.602); Willermus Tyrensis, VIII, vi. Krş. Wilken, I, s.282; Michaud, I, s.222; Sybel, s.409; Kugler,

4. Bu arada onlar ne ekmek ne de et sıkıntısı çektiler fakat bu yer kurak olduğundan, sulanmadığından ve nehirleri olmadığından hem insanlar, hem de yük hayvanları çok büyük su sıkıntısı içinde idiler. Bu zaruret onları suyu uzak mesafelerde aramaya zorladı. Onlar her gün zahmetle suyu deriler içinde dört veya beş mil uzaklıkta bulunan yerlerden kuşatmaya taşıdılar.[329]

5. [Haçlılar kuşatma] aletlerin, yani şahmerdanların ve *scrofae*'lerin[330] yapılmasından sonra şehre saldırmak üzere yeniden hazırlandılar.[331] Kuşatma sanatının diğer çeşitlerine ilave olarak küçük odun parçalarından bir kule inşa ettiler, çünkü o bölgelerde daha büyük odun

---

Albert von Aachen, s.203-204; Hagenmeyer, *Chronologie*, (391) s.243-244; Grousset, I, s.154; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

[328] Fulcherius burada eksik bilgi vermekte. 17 Haziran'da dört ingliz ve iki cenovalı gemilerden oluşan bir filo Yafa limanına girdi. Bunlar iaşe ve kuşatma aletelerin yapımına gerekli malzemeler ile yüklü idiler. Gemi mürettebatların Fatımîlerin saldırısına uğramalarına rağmen haçlılar takr. 19 Haziran 1099'da Raymond Pilet kumandasındaki küçük bir birlik sayesinde malzemeleri karargâha getirebildiler. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxvii, 4-5, s.159, nşr/terc.Hill, s.88-90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.294 G--295 G; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.103; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 224 D-225 C; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 98 C-99 B; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.864 C-865 A-F; Albertus Aquensis, VI, c.4, terc. Hefele, I, s.282; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.600-601); Willermus Tyrensis, VIII, ix. Krş. Wilken, I, s.284; Michaud, I, s.224; Sybel, s.406; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.187 Hagenmeyer, *Chronologie*, (392-394) s.244-246; Grousset, I, aynı yer; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

[329] Kudüs önündeki su sıkıntısı Temmuz başı 1099'da baş göstermişti. Franklar Ürdün nehrine kadar giderek su getirmek sorunda idiler ve bu sırada Müslümanların saldıralarına maruz kalıyorlardı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxvii, 8, s.159, nşr/terc.Hill, s.89; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.294 D-E; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.104; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 225Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 99 C; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.865 F; Albertus Aquensis, VI, c.6, terc.Hefele, I, s.282; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.602); Willermus Tyrensis, V, xx-xxii. Krş. Wilken, I, s.283; Michaud, I, s.223; Sybel, s.408; Kugler, *Albert von Aachen*, s.205; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.188; Hagenmeyer, *Chronologie*, (395) s.246-247; Grousset, I, s.153; Runciman, terc.Işıltan, I, 218.

[330] Bk.s.36 n.118.

[331] Franklar bu aletlerin bitmesinden kısa bir süre önce üç günlük bir oruç tutular ve 8 Haziran Cuma günü Kudüs şehrin etrafını merasimle yalın ayak dolaştılar. Antakya'da vefat etmiş olan Adhemar de Puy bir papaza görünerek bu dinî merasimin yapılmasını emretmişti. Bk *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 3, s.160, nşr/terc.Hill, s.90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.296-297; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.105 ve 107; Albertus Aquensis, VI, c.8, terc.Hefele, I, s.285-286; Willermus Tyrensis, V, xi. Krş. Wilken, I, s.286; Michaud, I, s.227-229; Sybel, s.411; Kugler, *Albert von Aachen*, s.206; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.189-190; Hagenmeyer, *Chronologie*, (397-398) s.247-249; Runciman, terc.Işıltan, I, 218-219.

parçaların sağlanması mümkün değil idi[332]. Emir verilince kuleyi parça parça şehrin bir köşesine taşıdılar. Aynı sabah erkenden, [kuşatma] aletleri ve başka yardımcı silâhları topladıktan sonra, kuleyi derli toplu bir biçimde surdan uzak olmayan [bir yere] süratle inşa ettiler. Kurulmasından ve dışardan postlarla iyice örtülmesinden sonra onu iterek yavaşca sura yaklaştırdılar.[333]

6. Ondan sonra az sayıda, fakat cesur askerler trompetten gelen bir işaret üzerine kulenin üstüne çıktılar. Ancak Müslümanlar kendilerini bu askerlere karşı müdafaa ediyorlardı ve bağlar ile yağa ve grese batırılmış yanan odun parçalarını kuleye ve içinde bulunan askerlere firlattıyorlardı.[334] Ondan sonra her iki taraftan birçok kimse için ölüm orada idi ve [bu ölüm] anî idi.[335]

---

[332] Kuşatma aletlerin yapımı için keresteleri Tankred ve Flandre kontu Samaria şehrin çevresinden getirdiler. Mancınıkların yanı sıra hücum merdivenleri ve tekerlekli ahşap kuleler yapıldı. Bu aletlerin inşası 10 Temmuz 1099 tarihinde bitti. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 2, s.249, nşr/terc.Hill, s.90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.298; Albertus Aquensis, VI, c.9, terc.Hefele, I, s.286-287. Krş. Wilken, I, s.288; Michaud, I, s.231; Sybel, s.412; Grousset, I, s.156; Runciman, terc.Işıltan, I, 219.Ayrıca bk s.36 n.118.

[333] Haçlılar 9/10 Haziran gecesi üç kuleyi şehrin önüne yerleştirdiler. Bunlardan bir tanesi kuzey surun, diğeri ise kuzeybatı surun karşısına yerleştirildi. Üçüncü kule ise Sion Dağı'na nakledildi. Bu kuşatma aletleri Müslünların göremiyecekleri bir köşede yapılmıştı. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 2, s.249, nşr/terc.Hill, s.90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.298; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.107; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 226 A; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.866 B; Albertus Aquensis, VI, c.9-11, terc.Hefele, I, s.286-289; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.603). Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, göst.yer; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.190vd.; Hagenmeyer, *Chronologie*, (399) s.249-250; Grousset, I, s.157, Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[334] Haçlıların hücum kuleleri yaptıklarını geç anlayan Müslümanlar bunları taş ve sıvı ateş yağmuruna tutmaya başladılar. Raymond de St.Gilles'e ait kule adamları tarafından 14 Temmuz tarihinde sura yanaştırıldığında Müslümanlar bu kuleyi ateşe vermişlerdi. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii,3-4, s.160, nşr/terc.Hill, s.90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.293-300. Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, göst.yer; Sybel, s.413; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.191; Kugler, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.59vd.; Grousset, I, aynı yer, Runciman, terc.Işıltan, I, 220.

[335] Genel taarruz 13 Temmuz'da başladı ve üç gün sürdü. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 3, s.160, nşr/terc.Hill, s.90; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.297 H-299 B. Tudebode, R.H.C., occ., III, s.108; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 226 C; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.604); Willermus Tyrensis, VIII, xiii. Krş. Wilken, I, aynı yer; Michaud, I, göst.yer; Sybel, s.412-413; Kugler, *Albert von Aachen*, s.208; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, 57-59; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, göst.yer; Hagenmeyer, *Chronologie*, (403-404) s.251-253; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.274; Grousset, I, aynı yer, Runciman, terc.Işıltan, I, 219-220. Ayrıca Kudüs'ün zaptı için bk. n.339.

7. Kont Raymond ve adamları aynı şekilde Sion Dağı'ndaki yerlerinden aletleri ile büyük bir saldırı gerçekleştirdiler.[336] Başka bir mevziden, dük Godefroi, Normanların kontu Robert ve Flandre kontu Robert'in bulundukları yerden sura daha da büyük bir saldırı yapıldı.[337] Bunlar o gün yapılanlar idi.

8. Ertesi gün, trompetlerin patlamasıyla aynı işe daha büyük bir gayretle saldırıya giriştiler; böylece bir yeri şahmerdanlar ile döverek suru kırdılar. Müslümanlar kale burcunun önüne iki kalas asmışlardı. Bunları saldırganların kendilerine attıkları taşlara karşı siper olarak halatlar ile bağladılar. Fakat kendi avantajlarına yaptıkları [bu iş] sonradan Tanrı'nın takdiri ile zararlarına dönüştü. Çünkü kule sura yaklaştırıldığında evvelce zikredilen kalasların asılı bulunduğu halatlar orak şeklinde enli ve ağır kılıçlar ile kesildiler ve Franklar aynı keresteden kendilerine bir köprü yaptılar ve bunu zekice kuleden sura doğru uzattılar.[338]

9. Aletlerimizi çalıştıranlar surun taş kulelerinden birine yanan tahta parçaları firlattıp burasını tutuşturmuşlardı. Yangın kulenin içinde bulunan ahşap malzeme tarafından yavaş yavaş beslenerek öylesine çok

---

[336] Raymond de St.-Gilles ve adamları ahşap kulelerini 12 Temmuz'da Sion Dağına yerleştirmişlerdi. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 5, s.160, nşr/terc.Hill, s.91; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.299 B; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.108; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 227 F; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.604). Krş. Wilken, I, s.288-300; Michaud, I, göst.yer; Sybel, s.411; Kugler, *Albert von Aachen*, s.211; Hagenmeyer, *Chronologie*, (401) s.250-251; Runciman, terc.Işıltan, I, 219.

[337] Franklar Kudüs surları karşısına şu şekilde yerleşmişlerdi: Robert de la Normandie kuzey surları ve Herodes Kapısı [Çiçek Kapısı] karşısına yerleşmişti. Robert de Flandre ve kuvvetleri onun sağında, yani Aziz Étienne [Sütünlar ya da Dımaşk] Kapısı önüne mevzilendiler. Godefroi de Bouillon ve Tankred kuzeybatı sur kesimi ve Yafa Kapısı karşısında yerlerini almışlardı. Raymond de St.-Gilles ise önceleri onun güneyine yerleşmişti ancak burası surdan çok uzak kaldığından daha sonraları Sion Dağı'na yerleşti. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxvii, 1-2, s.159, nşr/terc.Hill, s.87; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.293. Krş. Wilken, I, s.270; Michaud, I, s.217; Sybel, s.406; Hagenmeyer, *Chronologie*, (385) s.239-240; Grousset, I, s.153, Runciman, terc.Işıltan, I, 216.

[338] Godefroi de Bouillon'a ait kule 15 Temmuz sabahında kuzeydeki sur kesimine yaklaştırıldı. Öğleyin ise Godefroi'nın adamları kuleden surun üstüne bir köprü yerlestrdiler ve haçlılar Kudüs'e girdiler. Bk. n.339.

duman ve alevler meydana getirdi ki, şehir muhafizlarından hiç biri ona yakın bir yerde kalamıyordu.

10. Ondan sonra Franklar şehre muhteşem bir şekilde Cuma günü öğle vaktinde girdiler, yani Kristos'un bütün dünyayı Çarmıhda affettiğinin haftanın o gününde.[339] Trompet seslerin gelmesi ve her yerden [büyük bir] kargaşanın yükselmesiyle [Franklar] "Yardım et, Rab!" Diye bağırarak şiddetle şehre girdiler ve derhal sancağı surun üstüne diktiler. Bütün kâfirler dehşete kapılarak, cesaretlerini semtlerin dar sokaklarından geçen hızlı bir kaçışla değiştirdiler. Ne kadar hızlı kaçtılarsa, o kadar hızlı takip edildiler.

11. Cesurca başka bir [sur] kesiminden şehre saldırmakta olan kont Raymond ve adamları surun üstünden atlayan Müslümanları görene kadar [şehrin çoktan alındığının] farkına varmadılar. Bunu gördüklerinde sevinç içinde mümkün olduğu kadar çabuk şehrin içine koştular ve diğerlerine kötü düşmanı takip etmeye ve öldürmeye yardım ettiler.[340]

12. Ondan sonra hem Arap hem de Habeşilerden bazıları David Kulesine kaçtılar;[341] başkaları kendilerini Tanrı'nın Mabedi'ne ve

---

[339] Haçlılar Kudüs'ü 15 Temmuz 1099 Cuma günü aldılar. Burada hem tarih hem de zaman Hristiyanlar için önem taşımaktadır: a) 15 Temmuz havarîlerin görevlendirildikleri gündür. b) Hz İsa Cuma günü öğle vakti Passion'u acı çekerek bitirmiş ve ölmüştür. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 4-xxxix, 4, s.161, nşr/terc.Hill, s.90-93; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.300 H; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.106-111; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 234 A; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, R.H.C., occ, IV, s.103 G; Bartolf de Nangis, R.H.C., III,515 E; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.799 E-806 B; Albertus Aquensis, VI, c.28, terc.Hefele, I, s.304-305.; Willermus Tyrensis, V, xxiv. Krş. Wilken, I, s.300; Michaud, I, s.231-235; Roehricht, *Beiträge*, II, s.37; Sybel, s.413.; Muralt, II, s.89; Kugler, *Albert von Aachen*, s.216; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.60; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.191-194; Hagenmeyer, *Chronologie*, (405) s.253-254; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, aynı yer; Grousset, I, s.158-162, Runciman, terc.Işıltan, I, 220-221vd., Kudüs haritası için bk. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.54.

[340] Toulouse kontu Kudüs'ün alındığı sıralarda güney surunda bulunan Fatımî valisi İftiharüddevle'ye karşı savaşıyordu. Kaynak için bir önceki not.

[341] Kudüs'ü kaybettiğini anlayan İftiharüddevle öğle vaktinden sonra adamları ile birlikte David kulesine çekildi. Fatımî valisi kendisini burada kuşatmış bulunan Raymond de St.Gilles'e kendisine ve askerlerine hayatları bağışlaması karşılığında David kulesini ve hazinesini teslim etmeyi önerdi. Kont Raymond bunu kabul edince İftiharüddevle ve adamları Kudüs'ten ayrılıp Askalan'a gittiler. Fulcherius olayların seyrini bizzat gözlemlemediği için bu bilgileri yanlışlıkla daha sonra (bk. I, xxx, 3)

Süleyman Mabedi'ne kapattılar.[342] Bu yerlerin giriş hollerinde Müslümanlara karşı çok büyük bir saldırı yapıldı. Kılıçlı adamlarımızdan kaçabilecekleri hiç bir yer kalmamıştı.

13. Kaçış sırasında üzerine çıkmış bulunduklar Süleyman Mabedi'nin çatısında birçokları oklar ile vurularak çatıdan başaşağı atıldılar. Bu mabedin içinde yaklaşık on bin insanın kafası kesildi. Eğer orada bulunmuş olsaydınız ayaklarınız öldürülenlerin kanları ile boyanmış olurdu. Daha ne söyleyebilirim ki? Onlardan hiç birinin yaşamasına müsaade edilmedi. Kadınları ve çocukları [bile ölümden] esirgemediler.[343]

---

vermekte. Ancak Raymond de St.Gilles'in İftiharüddevle ve Kudüs garnizonunu para karşılığında serbest bıraktığı sadece Fulcherius tarafından zikredilmektedir. Bu konu ilgili olarak bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xvi, 7, s.309 n.8; *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxix, 2, s.159, nşr/terc.Hill, s.92; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.300 E; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.109; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, s.227 I; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, s.102 C; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.515 D; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.864 B; Albertus Aquensis, VI, c.28, terc.Hefele, I, s.304-305; Willermus Tyrensis, V, xxiv. Krş. Wilken, I, s.299; Michaud, I, s.239; Sybel, s.414; Kugler, *Albert von Aachen*, s.216; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.194; Hagenmeyer, *Chronologie*, (406) s.254-255; Grousset, I, s.160, Runciman, terc.Işıltan, I, 220.

[342] Müslümanlar 15 Temmuz'da Haremüşşerîf meydanındaki Kubbetüssahra ve Mescidülaksâ'ya sığınmışlardı. Bunları takip eden Tankred ise üzerlerine saldırınca ona teslim oldular ve sancağını Mescidülaksâ'nın çatısına astılar.

[343] Tankred Mescidülaksâ'ya sığınmış olan Müslümanlara hayatlarını bağışlayacağına dair söz vermesine karşın 16 Temmuz sabahı camiin çatısına çıkmış olan herkesi öldürttü. Albertus Aquiensis'e göre öldürülen Müslümanların sayısı 300 idi. Raimundus Aguilers ise katliamdan sonra Kudüs sokaklarından geçenlerin dizlere kadar ulaşan kan birikintilerin içinden geçmek zorunda kaldıklarını söyler. Müslüman kaynakları da büyük bir insan kıyımından bahseder. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxviii, 7, s.161, nşr/terc.Hill, s.91-92; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.300;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.110; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 229 A; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 102 C; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.869 B; Albertus Aquensis, VI, c.28, terc.Hefele, I, s.305; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.610); Willermus Tyrensis, VIII, xxxiv; İbnü'l-Kalanisî, terc.Gibb, s.48; İbnü'l-Esîr, R.H.C., or., I, s.198vd.; Abu'l-Fida, R.H.C., or., I, s.4; Sıbt İbnü'l-Cevzî, R.H.C., or., III, s.518. Krş. Wilken, I, s.295; Michaud, I, göst.yer; Roehricht, *Beiträge*, II, göst.yer; Sybel, s.415; Kugler, *Albert von Aachen*, s.216; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.194-196; Hagenmeyer, *Chronologie*, (407) s.255-256; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.276-277; Grousset, I, s.160-161; Runciman, terc.Işıltan, I, 220-221; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.55-56.

XXVIII
Hristiyanların Elde Ettikleri Ganimet

1. Müslümanların ne kadar zekî olduklarının farkına varan at uşaklarımızın ve daha fakir insanlarımızın o ölmüş Müslümanların karınlarını yardıklarını görseydiniz çok şaşırırdınız. Bunlar [Müslümanların] daha yaşarken iğrenç boğazlarından yuttukları besantları[344] bağırsaklarından çıkarabilmek için [böyle hareket ediyorlardı]. Bir kaç gün sonra onların bedenlerinden büyük bir yığın yapıp bunu kül olana kadar yaktılar ve bu küller içinde altını daha kolay buldular.

2. Tankred de Tanrı'nın Mabedi'ne koşarak altın, gümüş ve değerli taşlardan birçoğunu gasp etti. Fakat [daha sonraları] o bunları yerine koydu ve herşeyi, ya da aynı değerden bir şeyi kutsal yerine geri verdi. Ben *kutsal* diyorum, ancak o sıralarda orada herhangi bir ilâhî iş yapılmıyordu. Müslümanlar orada kendi putperestliklerine göre dinî ayinler icra etmişlerdi ve ayrıca tek bir Hristiyan'a içeri girmeye müsaade etmemişlerdi.

3. Çekilmiş kılıçlar ile koştular şehrin içinden;
Ne de esirgemediler hiç birini; aman için yalvaranları bile;
Kalabalık vurulup yere düşürüldü, tıpkı
Çürümüş meyvenin silkilen dallardan
ve pelitin rüzgâr esintisinden sallanan
bir meşeden düştüğü gibi.

---

[344] Besantlar altın sikkeler idi. Bunlar aslen Bizans parası olduklarından böyle anılıyorlardı. Fulcherius'un bahsettiği bozuk paralar ise bu Bizans sikkeleri ile aynı değerde olan dinarlar idi. Bk. Fulcherius, I, xxviii, 1, terc.McGinty, s.69 n.1.

XXIX
Hristiyanların Bu Şehirdeki Geçici İkameti

1. Bu büyük katliamdan sonra şehir sakinlerine ait evlere girdiler ve buldukları herşeyi yağmaladılar. Bu sistematik bir şekilde yapılıyordu. Böylece her kim zengin, ya da fakir olsun, ilk olarak bir eve girdiyse başka biri taraftan herhangi bir şekilde [bu yerden kovulamıyordu]. O, [girmiş olduğu] eve veya saraya içinde her ne bulduysa bütün eşyalar ile birlikte sahip olacaktı. [Franklar] bu kuralı muhafaza etmeye müştereken karar verdiklerinden birçok fakir adam zengin oldu.[345]

2. Ondan sonra, ruhânîler ve dünyevîler Kutsal Mezar'a ve şanlı mabedine giderek Rab'a büyük sevincin yüksek sesiyle yeni bir ilâhî söylediler ve takdimeler sunup en mütevazi yalvarışlarda bulundular. Onlar böylece uzun zamandır arzuladıkları gibi büyük sevinçle bu kutsal yeri ziyaret ettiler.

3. Ah! Özlemi böylesine çekilen an! Ah! Hatırlanmaya ziyadesiyle lâyık olan an! Ah! Tüm kahramanlıklara tercih edilen kahramanlık! Arzulanan, çünkü Katolık Dini'nin tüm müminleri, ruhlarının derinliklerinde yanan bir hasret ile bu [kutsal] yerin Rab'a inananlar ve güvenenler tarafından asıl şerefine kavuşturulmasını daima ümit etmişlerdir. Burada, yaratıkların Yaratıcısı, Tanrı insanı yaratmıştı. Tanrı, insan oğluna karşı olan çok büyük merhameti ile ona yeniden doğuş armağını burada bahşetmişti. Tanrı burada doğmuş, ölmüş ve dirilmişti. İçinde oturan putperestlerin sirayeti ve boş inançları tarafından uzun süredir kirletilmiş olan bu yer temizlendikten sonra Rab'a iman eden ve güvenenler tarafından eski mevkiine iade edildi.

4. Gerçekten hatırlanmaya değer bir an idi, çünkü Efendimiz İsa'nın yer yüzünde insanlar arasında insan olarak ikamet ederek icra ettiği ve

---

[345] Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxix, 7, s.304 n.2.

öğrettiği şeyler bir çok defasında gerçek müminleri tarfindan hatırlanmış ve tekrarlanmıştır. Kendi çocukları ve ailesi olan kulları -- ki onların bu iş için seçilmiş olduklarına inanıyorum-- tarafından yerine getirilen Rab'ın seçmiş olduğu bu vazife tüm ulusların dillerinde hatırlanıp sonsuzluğa yankılanacaktır.

XXX
Kudüs Krallığın ve Patrikliğin Kurulması ve Kutsal Haç'ın Bulunması

1. Bin yüzüncü yıl eksi bir idi
Şanlı Tanrı'nın Bakire'den doğmasından sonra
Phoebus Temmuz'u on beş kere aydınlattığında,
Franklar Kudüs'ü selâhiyetin gücü ile aldılar
Ve Godefroi'yı ülkenin hakimi yaptılar.

Tanrı'nın ordusunda bulunan tüm insanlar Godefroi'yı burasını korunması ve idare etmesi için krallığın hükümdarı seçtiler, çünkü o, asil bir karaktere, askerî maharete, sabırlı bir yapıya ve ayrıca nazik tavırlara sahip idi.[346]

---

[346] Fulcherius burada yanlış tarihi vermektedir. 15 Temmuz 1099'da Kudüs zaptedildi. 17 Temmuz 1099 tarihinde haçlı reisleri Kudüs'e bir hükümdar ve bir patrik tayin etmek üzere ilk kez toplandılar. Ancak bu istişarede herhangi bir aday üzerinde anlaşamadıklarından 22 Temmuz'da ikinci bir toplantı yapıldı. Büyük haçlı liderlerin tamamı aday gösteridiğisede rekabet aslında sadece iki kişi arasında yoğunlaştı: Raymond de St.-Gilles ve Godefroi de Bouillon. Bu seçim meclisinde prensler tarafından her iki asılzadeye Kudüs Krallığı teklif edildi, ancak seçmenlerin ve haçlıların büyük bir kısmı Godefroi de Bouillon'a meyildi. Kont Raymond yapmacık bir çekingenlik gösterince diğer haçlı liderleri Godefroi de Bouillon'u Kudüs'ü idare etmesi için Kutsal Mezar'ın Savunucusu olarak seçtiler. Godefroi şehrin kutsallığı sebebiyle kral ünvanını kabul etmemişti. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxix, 1-3, s.161, nşr/terc.Hill, s.92vd.; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.300; Tudebode, R.H.C., occ., III, s.110; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 229 B-G; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 103 D-105 F; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.316 C; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.870 A; Albertus Aquensis, VI, c.30-33, terc.Hefele, I, s.306-309; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.611-612); Willermus Tyrensis, IX, 1. Krş. Wilken, I, s.302-305; Michaud, I, s.240-245; Roehricht, *Beiträge*, II, gösyer; Sybel, s.416; Kugler, *Albert von Aachen*, s.223; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.60; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.196-197; Hagenmeyer, *Chronologie*, (408-409) s.256-258; Chalandon, *Histoire de la première croisade*, s.277-279; Grousset, I, s.164-171; Runciman, terc.Işıltan, I, 223-226; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.59.

2. Aynı zamanda Kutsal Mezar kilisesinde ve Rab'ın mabedinde hizmet edecek *canon*'lar tayin edildi.[347] Ondan sonra Roma'daki papaya kimi [bu kutsal mevkiinin] adaylına seçmeyi arzuladığını sorana kadar bir patrik seçmemeğe karar verdiler.[348]

3. Bu arada David Kulesi'ne kaçmış olan beş yüz Türk, Arap ve siyahî Habeşîler bu kaleye yakın ikamet etmekte olan kont Raymond'a bütün hayatta olanların hazinelerini kulede bırakmak şartıyla çekip gitmelerine müsaade etmesi için bir ricada bulundular. O bunu bahşetti ve onlar bu yerden Askalan'a gittiler.[349]

4. Tanrı'nın inayeti ile Kutsal Haç'ın bir parçası gizli bir yerde fark edildi. Bu [parça] eski zamanlardan şimdiye kadar dindar adamlar tarafından saklanmıştı ve şimdi Tanrı'nın razı olmasıyla bir Süryanî tarafından meydana çıkarılmıştı. O, sırdaşı olan babası ile bunu itinalıca orada saklayıp korumuş idi.[350] Bu [parça] bir haç şeklinde

---

[347] Kutsal Mezar kilisesine yirmi lâtin papaz tayin edildi. Doğulu papazların tamamı ise aforoz edildi. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.302 C; Albertus Aquensis, VI, c.40, terc.Hefele, I, s.315. Krş. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxz, 2, s.308 n.6; Runciman, terc.Işıltan, I, 227. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, aynı yer.

[348] Fulcherius burada eksik bilgi vermektedir. Robert de la Normandie'nin özel papazı Arnoul de Rohes 1 Ağustos 1099 tarihinde patrik seçildi. Fink (Fulcherius, I, xxx, 2, terc.Ryan, s.124 n. 3)'e göre bu kısıma ait başlık içeriğini bilmeyen bir şahış tarafında yazılmış olmalı. Patrik seçimi için bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxix, 3, s.161, nşr/terc.Hill, s.93; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.302 B, Tudebode, R.H.C., occ., III, s.111; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 233 B; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 105 C-E; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.516 D; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.870 D; Albertus Aquensis, VI, c.39, terc.Hefele, I, s.313-314; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.612); Willermus Tyrensis, IX, iv. Krş. Wilken, II, s.3; Michaud, I, s.245-246; Sybel, s.420; Kugler, *Albert von Aachen*, s.201; –, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.58; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.198; Hagenmeyer, *Chronologie*, (413) s.260-261; Grousset, I, s.171-172; David, *Robert Curthose*, 217-220; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, aynı yer.

[349] Fulcherius, İftiharüddevle ile ilgili bu bilginin zamanını yanlış vermekte. Kudüs garnizonu şehri 15 Temmuz'da büyük katliamdan önce terk edebilmişti.

[350] İftiharüddevle, haçlıların gelişi ile yerli Hristiyanları şehirden sürmüştü. Ortodoks papazlar ise Hristiyanlığın en kutsal emanetlerinden biri olan söz konusu haçı yanlarında götürmüşlerdi. Şehrin Franklar tarafından zapt edilmesinden sonra Lâtinlerin kilise adetlerinden hoşlanmayan doğulu Hristiyanlar emaneti yeni patriğe teslim etmek istemediler. Arnoul bazı şahıslara ancak işkence yaptırarak onun yerini öğrenebilmişti. Kutsal Haç'ın bir parçasını taşıdığı iddia edilen haç 5 Ağustos 1099'da bulundu. Bk. Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.302 D;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.113; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.516 F; Albertus Aquensis, VI, c.38, terc.Hefele, I, s.313; Willermus Tyrensis, IX, vi. Krş. Wilken, II, s.2; Sybel, aynı yer; Kugler, *Albert von Aachen*, s.226; Hagenmeyer, *Chronologie*, (415) s.261-262; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.59vd.

yeniden biçimlendirildi. Sanatkârlara mahsuz hünerle altın ve gümüş ile süslenen parçacık [Franklar tarafından] sevinç içinde ilk önce Kutsal Mezar'a ve ondan sonra Mabed'e ilâhîler söylenerek ve Tanrı'ya şükür edilerek taşındı. Tanrı bütün bu süre zarfında, Onun ve bizim olan bu hazineyi korumuş idi.

XXXI
İnançsızların Gelip Saldırmaları ve Hristiyanların Zaferi

1. Babil kralı ve ordusunun Lavedalius adındaki kumandanı Frankların çoktan arazilerinin içine girdiklerini ve Babil Krallığına kendilerine boyun eğdirmekte olduklarını işittiler.[351] Türkler, Araplar ve Habeşîlerden oluşan bir kalabalığın ferman ile toplanmasından sonra onlar Franklara karşı savaşmak üzere geldiler. Başka ulaklar ise Kudüs'ün böylesine vahşî bir şekilde zaptedildiğini haber verdiklerinde Babil'li kumandan çok sinirlenerek ya [Franklar] ile savaşmak, ya da onları o şehrin içinde bulundukları esnada kuşatmak üzere acele etti.[352]

2. Franklar bunu öğrendiklerinde büyük cesaret gerektiren bir planı uygulamaya karar verdiler. Onlar Askalan'a yöneldiler ve yanlarında yukarıda zikredilen hayat veren haçın odun parçası olduğu halde ordularını haklı olarak Hristiyanlara ait olan toprakların gaspçılarına karşı çevirdiler.[353]

---

[351] *Babil kralı* Fatımî halifesi Ebu'l-Kasım Ahmet el-Mustali (1094-1101)'dır. Lavedalius ise onun veziri el-Efdal (1094-1121)'dır. Lâtin müellifleri ummumiyetle *Babil* ile Kahire'yi kadetmekteler. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxı, 2, s.311 n.2.

[352] Ağustos başlangıcı haçlılar el-Efdal'in ordusu ile birlikte Filistin sınırını geçip Askalan'a yöneldiği haberini aldılar.

[353] Godefroi'nın Kudüs hakimi seçilmesinden sonra haçlı reisleri arasında bir soğukluk başgöstermişti. Krallık konusunda kendini aldatılmış hisseden Raymond de St.Gilles ise 28 Temmuz'dan beri hac amacıyla Ürdün'de bulunuyordu. Tankred ve Eustache de Boulogne Nablus'da idiler. Kudüs'de bulunan Normandie kontu ise Godefroi'dan uzak durmaya itina gösteriyordu. Godefroi de Bouillon Fatımî ordusunun yaklaştığını haber

3. Bir gün Franklar Askalan'ın çivar bölgelerinde savaş bekledikleri sırada öküz, deve, koyun ve keçilerden oluşan büyük bir ganimet ele geçirdiler.[354] Güneşin batması ile, bu avı çadırlara yakın bir yerde bir araya topladıklarında, liderlerimiz ferman ile savaşın vuku bulmasını tahmin ettikleri ertesi günde [bu hayvanları] yanlarına almamalarını emrettiler. Böylece onlar herhangi bir yüke sahip olmadan savaş için hazır olacaklardı.

4. Sabah geldi ve gözcüler aracıyla kâfirlerin yaklaştıklarını öğrendiler.[355] Bunu haber aldıktan sonra *tribunus*lar ve *centurion*lar[356] savaşı en maharetli şekilde devam edebilmeleri için kanatlar ve mızraklı alaylar halinde tertip edilen adamları ile birlikte dalgalanan sancaklarla düşmana karşı ilerlediler.

5. Yakalanmış olan hayvanların sanki liderlerin bir işareti üzerine savaş hatların sağında ve solunda hiç kimse tarafından güdülmeksizin dümdüz bir saf halinde yürümelerini görmeliydiniz. Bundan dolayı birçok kâfir onları askerlerimiz ile birlikte yürürken uzaktan gördüklerinde [kalabalığın] tamamı Frank ordusunu oluşturduğunu düşündüler.[357]

---

alınca diğer haçlı reislerine kendi kumandası altında toplanmaları için bir çağrıda bulundu. Ancak Robert de Flandre dışında diğer haçlı liderleri yavaş davrandılar. Godefroi ve Robert de Flandre 9 Ağustos'ta yola çıktılar. Remle'de Tankred ve Eustache de Boulogne'nin kuvvetleri ile birleştiler. Normandie kontu ve kont Raymond ise ertesi gün Kudüs'ten ayrıldılar. Bunlar 11 Ağustos günü Godefroi'nın kumandasındaki kuvvetler ile Ibelin'de birleştiler ve Askalan'a doğru yol aldılar. Bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxix 7-10, s.161-162, nşr/terc.Hill, s.93-94; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.303 F-G;Tudebode, R.H.C., occ., III, s.112-113; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 235 A; Albertus Aquensis, VI, c.42, terc.Hefele, I, s.316-317vd; Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.715); Willermus Tyrensis, IX, xii. Krş. Wilken, II, s.6-8; Sybel, s.421; Kugler, *Albert von Aachen*, s.230; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.199-200; Hagenmeyer, *Chronologie*, (418-420) s.263-265; Runciman, terc.Işıltan, I, 228vd.

[354] Franklar 11 Ağustos akşamı el-Efdal'ın ordusuna ait sığır ve davarları ele geçirdiler. Literatür için bk. bir önceki not.

[355] Fulcherius burada hataya düşmekte. Franklar el-Efdal'a anî bir baskın düzenlemişlerdi. Krş. Runciman, terc.Işıltan, I, 229.

[356] Bk.s.41 n.136.

[357] Diğer haçlı müellifleri de bu olaydan bahsederek Fatımîlerin kaçışını ilâhî takdire bağlamaya çalışırlar. Daha geniş bilgi için bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxi, 5, s.313 n.12; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.304; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.517; Albertus Aquensis, VI, c. 44, terc.Hefele, I, s.318; Willermus Tyrensis,IX, xii.

6. Düşmanlarımız sayısız idiler. Hatlarımıza doğru ilerlediklerinde, Araplar bir geyiğin boynuzları gibi iki sivri ucu andıran bir nizam halinde ayrıldılar[358], çünkü bizi[359] arkadan kuşatmak niyetinde idiler. Daha sonra dük Godefroi sıkı dizin halindeki bir şövalye takımı ile artçıların yardımına giderek onları korudu. Diğer liderler önden gittiler, bazıları birinci, bazıları ikinci safta.

7. Fakat düşman düşmana bir taş atışı veya daha az mesafede yaklaştığında yayalarımız onların genişletilmiş hatlarına oklar fırlattılar. Şövalyeleriniz, sanki daha önce kararlaştırdıkları müşterek bir işaret üzerine, vahşî bir saldırıya geçtiklerinde, mızraklar derhal okları takip etti. [Arapların] atları yeterince süratli değildi ve sık sık binicilerinin üzerlerine devriliyorlardı; böylece birkaç saat içinde birçok ceset ölüm ile beyaz oldu.

8. Korku içinde olan adamlarından birçokları ağaçların tepelerine tırmandılar. Fakat orada da oklar ile vurularak ölümcül derecede yaralanıp sefilce yere düştüler.[360] Her taraftan delip geçen hamleler ile Müslümanlar yokedildi. Çadırları yırtıldı. Kurtulanlar Kudüs'ten yedi yüz yirmi stadia uzaklıkta bulunan Askalan'un surlarına kadar kaçtılar.

9. Liderleri olan Lavedalius ise önceleri Frankları hor görmesine rağmen şimdi daha ilk çarpışmada arkasını dönüp süratle kaçtı. O böylece istemiyerek diğerlerinin arasında kurulmuş olan ve çok para ihtiva eden çadırını [Franklara] terk etmek zorunda kaldı. Franklar zaferden memnun olarak geri döndüler ve Tanrı'ya şükür etmek için bir araya geldiler.[361]

---

[358] Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxı, 6, s.3 14 n. 14.

[359] Söz konusu savaşın vuku bulduğu sıralarda Fulcherius Urfa'da idi.

[360] Fatımî ordusuna mensup bir kalabalık yakında bulunan bir incirlikte mevzilenmeye çalıştı. Ancak haçlılar burasını ateşe verdiler. Bk.*Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxıx, 15, s. 162, nşr/terc.Hill, s.96; Raimundus Aguilers, R.H.C., occ.,III, s.304vd; Albertus Aquensis, VI, c.47, terc.Hefele, I, s.323. Krş. Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[361] Franklar, Fatımî ordusunu 12 Ağustos 1099 tarihinde bozguna uğrattılar. Bk *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxıx, 12-2 1, s. 162, nşr/terc.Hill, s.95-97;Tudebode, R.H.C., occ., III, s. 117; Guibertus Novigentis, R.H.C.,occ., IV, 237 E; Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, 110 G; Robert le Moine, R.H.C., occ; III, s.880 D; Albertus Aquensis, VI, c.50, terc.Hefele, I, s.325-326. Ordericus Vitalis, nşr./terc.Chibnall, IX (III.6 16); Sıbt İbnü'l-

10. [Franklar] Müslümanların çadırlarına girdiklerinde bunların içlerinde büyük zenginlikler, altın, gümüş, harmanî giysiler ve değerli taşlar buldular. Bunlardan on iki tanesi şöyle adlandırılmaktadır: jasp, safir, kadıköytaşı, zümrüt, akik, sadius, krizolit, beril, topaz, krizopraz, sümbül ve mor yakut.[362] Onlar ayrıca kaplar ve altın miğferler, en mükemmel yüzükler, fevkalade kılıçlar, hububat, un ve birçok başka çeşitte kullanışlı eşyalar buldular.

11. [Franklar] geceyi orada geçirdiler ve daima göz kulak olarak kendilerini çok iyi korudular. Çünkü ertesi gün onlar savaşın Müslümanlar tarafından yeniden başlattılacağını düşündüler, fakat bunlar son derece dehşet duyarak aynı gecede kaçmışlar idi. Ertesi sabah gözcüler bunun farkına vardıklarında [Franklar] binlerce kâfirin Hristiyanlardan oluşan yetersiz bir ordu tarafından bozguna uğratılmasına izin veren Tanrı'ya övgüler yağdırarak hamdettiler ve onu yücelttiler. "Rab mubarek olsun, O Rab ki, bizi onların dişlerine av etmedi."[363] "Ne mutludur o millet ki, Tanrı'sı Rab'dır."[364]

12. Şu aynı Babil'liler şöyle diyerek [Frankları] tehdit etmemişler miydi: "Haydi, gidelim ve içine kapanan Franklar ile birlikte Kudüs'ü zaptedelim! Hepsini öldürdükten sonra [Hristiyanlar] için böylesine kıymetli olan o Mezar'ı yokedelim ve binanın taşlarını şehrin dışına atalım ki, böylece bir daha o yerden daha fazla kötülük gelmesin." Fakat Tanrı'nın merhameti ile bu [girişim] akamete uğratıldı. Franklar atları ve develeri Müslümanların paraları ile yüklediler. Çadırları, alanlara atılmış çok sayıda kısa mızrakları ve yay ile okları taşıyamadıklarından onların hepsini ateşin içine attılar.

Cevzî, R.H.C., or., III, s.517. Krş. Wilken, II, s.9-13; Michaud, I, s.250-253; Sybel, s.424; Kugler, *Albert von Aachen*, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.200-202; Hagenmeyer, *Chronologie*, (421) s.265-266; Grousset, I, s.175vd; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer; Oman, *Art of War*, I, s.288-291.

[362] *KitabıMukaddes*, Vahiy 21:19-20.

[363] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 124:6.

[364] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 33:12.

[Franklar] ondan sonra sevinç içinde Kudüs'e geri döndüler.[365]

XXXII
Prenslerin Yurtlarına Dönmesi

1. Bu işlerin yapılmasından sonra bazı kişiler ana yurtlarına dönmeyi arzuladılar. Ve onlar Ürdün nehrine daldırıldıktan sonra Hz. İbrahim'in bahçesi içinde bulunduğu söylenen Jericho'dan palmiye dalları topladıkdan sonra Normanların kontu Robert ve Flandre kontu Robert Istanbul'a yelken açtılar. Oradan Fransa'ya kendi insanlarının yanına döndüler.[366] Raymond Suriye'deki Laodicaea [Lazikiye]'ya kadar döndü ve karısını[367] orada bırakarak İstanbul yolculuğuna devam etti.

---

[365] Franklar geceyi savaş alanında geçirdikten sonra 13 Ağustos'ta Fulcherius'un söz ettiği büyük ganimet ile birlikte Kudüs'e döndüler Askalan halkı ise Godefroi tarafından kılıçtan geçirilmekten korktuğundan üç gün sonra Raymond de St.Gilles'e ulaklar aracıyla şehri kendisine teslim etmek istediklerini bildirdiler. David kulesine sığınan Kudüs garnizonun hayatını bağışladığından Toulouse kontu haçlı liderleri arasında Müslümanlara karşı daha ılımlı görünüyordu. Kont Raymond Askalan'ı teslim almak üzere 17 Ağustos'ta yola çıktıysa da olayı haber alan dük Godefroi ona yetişti ve iki asılzade arasında yeni bir ihtilaf başgösterdi. İki haçlı lider arasındaki geçimsizliği haber alan Askalan ileri gelenleri ise şehri teslim etmekten ve yüklü bir vergi ödemekten vazgeçip silahlı mücadeleye devam etmeye karar verdiler. Ganimet için bk. *Gesta Francorum*, R.H.C., occ., III, xxxix, 20, s.162, nşr/terc.Hill, s.97; Albertus Aquensis, VI, c.50, terc.Hefele, I, s.326; Willermus Tyrensis, IX, xii; Sıbt İbnü'l-Cevzî, R.H.C., or., III, s.519 Krş. Wilken, II, s.15; Michaud, I, s.254; Sybel, s.429; Kugler, *Albert von Aachen*, s.235; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.202; Hagenmeyer, *Chronologie*, (422) s.266vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.
Askalan üzerindeki hakimiyet kavgası için bk. Baudri de Dol, R.H.C., occ., IV, R.H.C., occ. IV, 110-111; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.703; Albertus Aquensis, VI, c.51, terc.Hefele, I, s.326 Krş. Michaud, I, s.255; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.203; Hagenmeyer, *Chronologie*, (425-426) s.268; Grousset, I, s.176-178; Runciman, terc.Işıltan, I, 230.

[366] Haçlı liderlerinden Raymond de St.Gilles, Robert de la Normandie, Robert de Flandre ve Eustache de Boulogne Ağustos sonu 1099'da yurtlarına dönmek üzere yol çıktılar. Bk. Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.518; Albertus Aquensis, VI, c.52-53, terc.Hefele, I, s.327-330. Krş. Wilken, II, s.18-19; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.204-205; Hagenmeyer, *Chronologie*, (427) s.268-269; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

[367] Bu Raymond'un üçüncü karısı Elvira, yani Leon ve Castile kralı VI.Alfonse ve metresi Ximene'nin kızı idi.

Dük Godefroi, herkesin muvafakatiyle bakmaya üzerine aldığı Kudüs Krallığını Tankred ve bir kaç başkalarını da yanına alarak idare etti.[368]

XXXIII
Bohemund ile Baudouin ve Onların Başka Yerlerdeki Geçici İkametleri

1. Bilgili ve faal bir adam olan Antakya prinkepsi Bohemond ve Edessa şehri ile Fırat nehrin karşısındaki civar topraklarını idare eden ve Godefroi'nın kardeşi olan lord Baudouin önlerinden giden arkadaşları tarafından Kudüs'ün zaptedilmiş olduğunu işittiklerinde çok mutlu oldular ve Tanrı'ya övgü yağdırıp dua ettiler.

2. Seferde onların önlerinden süratle gidenler çok iyi ve faydalı bir şekilde çalışmışlardı, fakat hiç şüphesiz Bohemond ve Baudouin ile arkadaşları, onları daha sonra takip edecek olmalarına rağmen, aynı şöhreti paylaşmış olacaklardı.

3. Şimdi ise Türklerden alınan toprakların ve şehirlerin dikkatlice korunması gerekiyordu, çünkü şayet herkes Kudüs'e giderek arazileri terkedecek olursa, buralar belki de şimdi Persia'ya kadar geri sürülmüş olan Türklerin bir süpriz saldırısı ile geri alınabilirdi. Eğer bu vuku bulacak olursa tüm Frankların, hem gidenlerin, hem de geri dönenlerin başına büyük fenalık gelirdi. Belki de şimdiye kadar yaptıklarından ziyade yapacaklarında daha yararlı olacakları fikrinde bulunarak Bohemond ve Baudouin'i ilâhî takdir [oralarda] alıkoymuş idi.

---

[368] Fulcherius Godefroi'nın Kutsal Mezar'ın Savunucusu olarak ilk icraatlarından bahsetmemekte. Kudüs herhangi bir liman şehrine sahip olmadığından Godefroi daha önceleri her hangi bir saldırıda bulunmayacağına dair bir anlaşma yapmış olduğu Arsuf şehrini 15 Ekim - 15 Aralık 1099 tarihlerinde kuşattı. Ancak dük başarısız kalarak geri çekilmek zorunda kaldı. Bu ve diğer olaylar için bk. Albertus Aquensis, VI, c. 51 ve VII, c.1-6, terc.Hefele, I, s.327 ve II, s.1-7; Willermus Tyrensis, IX, xix. Krş. Wilken, II, s.39vd.; Michaud, I, s.278-280; Sybel, s.434-435; Kugler, *Albert von Aachen*, s.245; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.207-208; Hagenmeyer, *Chronologie*, (431) ve (434) s.272 ve 274; Grousset, I, s.181-190; Runciman, terc.Işıltan, I, 230 ve 237-238.

4. Ah! Bu arada bu Baudouin kaç kez Mesopotamia'nın civar bölgelerinde Türkler ile savaşlarda yorulmuştur. Onlardan kaçının kafaları kesildiği hiç kimse söyleyemiyordu. Baudouin'in birçok kez az sayıdaki insanları ile onların büyük bir kalabalığına karşı savaştığı ve Tanrı'nın yardımı ile galip gelerek sevindiği vuku bulmuştur.

5. Fakat Bohemond yerine getirilmemiş Kudüs seferini ikisi adamlarıyla birlikte bitirmeğe teklif etmek üzere ona haberciler gönderdiğinde, Baudouin ilk fırsatta işlerini hal'etti ve gitmeye hazırlandı.[369]

6. Baudouin, ülkesinin bir köşesi Türkler tarafından istila edildiğini işittince [Kudüs] yolculuğunu erteledi ve daha henüz küçük ordusunu bir araya toplamamış olduğundan düşmana sadece bir kaç adam ile yaklaştı. Onun [Kudüs] yolculuğa çıkmış olduğunu düşünen düşmanlar bir gün ilgisizce çadırlarda otururken [birdenbire] Baudouin'in taşıdığı beyaz sancağını gördüler. Onlar dehşete düştüler ve mümkün olduğu kadar çabuk kaçtılar. Baudouin ise onları böylesine az saydaki adamları ile hezimete uğrattığını gördüğünde önceki girişimine geri döndü.

7. Sefere başlayan Baudouin Antakya'yı sağda bırakarak Laodicaea [Lazikiye]'ya geldi. Burada yolculuk için tedarikler satın alındı ve taşıt semerleri yeniden yüklendi. Biz Kasım ayında yola çıktık. Gibellum'un yanından geçtikten sonra Valenia[370] adında bir şehrin önünde geçici olarak çadırlarında oturan Bohemond'a rastladık.

---

[369] Antakya hakimi Bohemond ve Urfa kontu Baudouin Kasım 1099'da yarı kalan haçlı yeminlerini yerine getirmek üzere birlikte Kudüs'e gitmeyi kararlaştırdılar. Her iki haçlı liderin gerçek nedenleri ise Kutsal Ülke'nin hakimiyeti ile ilgili idi. Godefroi de Bouillon uzun zamandır hasta idi. Bohemund, şayet Godefroi ölecek olursa Kudüs'teki diğer haçlı reislerini etkisi altına alarak Kutsal şehri ele geçirmek arzusunda idi. Baudouin de Godefroi'nın Doğu'daki tek akrabası olduğundan muhtemel mirasa sahip çıkmak niyetinde idi. Bk. Albertus Aquensis, VII, c.6, terc.Hefele, II, s.7; Willermus Tyrensis, IX, xiv. Krş. Wilken, I, s.45; Michaud, I, s.280; Sybel, s.450; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.208; Hagenmeyer, *Chronologie*, (433) s.273vd.; Grousset, I, s.191-194; Runciman, terc.Işıltan, I, 233vd.

[370] Valenia bugünkü Banyas şehridir.

8. Orada onunla birlikte Daimbert adında bir Pisa başpiskoposu[371] bulunuyordu. Bu zat bazı Tuskan'lılar ve İtalyanlar ile birlikte Laodicaea [Lazikiye] limanına yelken almışlar ve bunlar bizim ile birlikte [Kudüs'e] gitmek için bekliyorlardı. Orada Apulia'dan bir piskopos hazır bulunuyordu. Lord Baudouin'in yanında üçüncü bir piskopos bulunuyordu.[372] Biz [bizimle gelecek olan insanların] dostça bir araya toplanmasıyla her iki cinsiyetten olmak üzere toplam yirmi beş bin kişi orada olduğunu tahmin ediyorduk; [bunların arasında] hem yaya asker hem de şövalyeler bulunuyordu.[373]

9. Müslümanların topraklarına girdiğimizde biz düşmanca davranan sakinlerden ne ekmek ne de yenilir herhangi başka bir şey temin edemedik. Orada [bize yiyecek] vermek, ya da satmak isteyen hiç kimse yoktu ve stoklarımız gittikçe harcandığından birçokları açlıktan ıstırap çekiyorlardı. Aynı şekilde atlar ve taşıt hayvanları da kâfi olmayan hububat nedeniyle çektikleri iki misli acı yüzünden ezilmekteydiler -- onlar hareket ediyordu, fakat yiyemiyordu.

10. Ondan sonra içinden geçtiğimiz ekili tarlalarda insanların *balkamışı* [şeker kamışı] diye adlandırdıkları hemen hemen sazlara

---

[371] Daimbert karşı papa III.Clement tarafından atanmış olan ilk Pisa başpiskoposu idi. Fakat Kilise'de etkin bir rol oynayan bu zat çok geçmeden yine Urbanus'a taraftar olmuştu. Papa, Adhemar de Puy'ün ölümünden sonra onu yeni vekili olarak Doğu'ya gönderdi. Daimbert Eylül başlangıcı 1099'da 120 pisalı gemilerden oluşan bir filo ile Lazikiye'ye gelmişt. Aynı sıralalrda Bohemund Bizans'ın elinde bulunan bu liman şehrini kuşatmakta idi. Bohemund piskopos ile anlaşarak pisalı filoyu Bizans donanmasına barşı kullanmak istedi. Ancak Cebele'ye kadar gelmiş olan Raymond de St.-Gilles ve diğer haçlı reisleri Daimbert'i yanlarına çağrarak duruma müdahale ettiler. Onlara göre haçlıların hala Bizans imparatorun yardımına ihtiyaçları vardı. Daimbert filosunu geri çekince Bohemond kuşatmadan vazgeçmek zorunda kaldı. Toulouse kontu ise Bisanz yetkililerin rızası ile Lazikiye'yi himayesi altına aldı. Papa *legat*'ı Daimbert ve Bohemund ise Antakya'ya döndükten sonra Kudüs'e gitmek üzere Kasım 1099'da yola çıktılar ve Banyas şehrinde Baudouin'in kendilerine yetişmelerini beklediler. Bk. Albertus Aquensis, VII, c.6, terc.Hefele, II, s.7; Bartolf de Nangis, R.H.C., III, 518 E. Krş. Wilken, II, aynı yer; Michaud, I, göst.yer; Sybel, s.15; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.206-208; Hagenmeyer, *Chronologie*, (428) ve (433), s.269-270 ve 273vd.; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxiii, 8, s.327 n.23 ve terc.Ryan, s.130 n.5; Grousset, I, s.191; Runciman, terc.Işıltan, I, 233-234.

[372] Hagenmeyer'e göre Apulia'lı piskopos aslında Apulia'daki Ariano şehrin piskoposu olan ve Bohemund'un hizmetinde bulunan bir şahsiyet idi. Kont Baudouin'in maiyyetinde Banyas'a gelen üçüncü piskopos ise Urfa başpiskoposu Benedictus olmalı bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxiii, 8, s.327 n. 24 ve s.328 n.25.

[373] Fulcherius'un verdiği bu rakam mübalâlıdır.

benzeyen bazı ekinler bulduk. [Bu bitkiler] için kullanılan isim *kamış* ve *bal* kelimelerinden tertip edilmiş idi; bundan *odun balı* geliyordu (böyle adlandırıldığını sanıyorum), çünkü [odun balı] ustaca bu ekinden elde ediliyordu. Biz aç insanlar bu sapları bal tadından dolayı, fakat az bir tatmin ile bütün gün çiğneyorduk.[374]

11. Böylece biz Tanrı aşkına bu şeylere ve açlık, soğuk ve aşırı yağmur gibi birçok başka [eziyetlere] katlandık. Bazıları açlıktan hatta atlar, eşekler ve develer yediler. Aynı zamanda biz pek çok kez aşırı soğuk ve sık sık gelen yağmur fırtınaları tarafından işkence gördük. Güneşin sıcaklığı yeterli olmadığından iyice ıslanmış olan yırtık pırtık elbiselerimizi tam kuruttamıyordu, çünkü yağmur fırtınaların bir devamı bize dört, ya da beş gün boyunca eziyet veriyordu.[375]

12. Çadırsız olan birçok kimsenin yağmur fırtınaların soğukluğundan öldüğünü gördüm. Onlar ile beraber olan ben Fulcherius Carnotensis her iki cinsiyetten bazılarının ve pek çok hayvanın bu son derece soğuk yağmurdan öldüklerini gördüm. Anlatması uzun sürer ve belki de işitmesi can sıkıcıdır, zirâ hiç bir keder ne de acı Tanrı'nın insanlarından kaçındı.

13. Pek çok zaman bazıları dar geçitlerin etrafında pusuda yatan Müslümanlar tarafından öldürüldüler, ya da erzak aradıkları sırada onlar tarafından kaçırıldılar.[376] Asil menşeli şövalyelerin atları herhangi bir şekilde kaybolduğundan onların yaya askerler haline geldiklerini görmeniz mümkün idi. [Frankların] yük hayvanlara ihtiyaçları olduğundan Müslümanlardan aldıkları keçi ve koçların da kendilerine yüklenen ağırlıklardan çok yorulduklarını ve sırtlarının sürten ağır yüklerden berelendiğini görmeniz [de] mümkün idi.

---

[374] Fulcherius, Trablus yakınlarındaki şeker kamışı tarlalarından söz etmekte. Krş. Runciman, terc.Işıltan, I, 234.

[375] 1099 yılının Aralık ayı olağanüstü soğuk geçmişti. Krş. Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

[376] Antartus şehri kısa zaman önce yine Müslümanların eline geçmişti. Bunlar haçlılara yiyecek satmadıkları gibi artçı kuvvetlere saldırarak onlara büyük kayıplar verdiler. Krş. Grousset, I, s.192; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

14. Yolda sadece iki kez, Trablus ve Kaysâriye sakinlerinden[377] hububat satın aldık -- ve bunu da çok pahalı bir fiyata. Besbelli hiç kimse hadsız hesapsız çabalama olmadan büyük bir şeyi başaramaz. Bizim Kudüs'e gelmemiz büyük bir olay idi.

15. Bu şehre ziyaretimiz ile uzun süren çabamız tamamlanmış idi. Çok arzulanan Kutsalların Kutsalına baktığımızda içimiz ölçüsüz sevinç ile doldu. Ah! Kaç kere Hz. Davud'un kehanetini hatıra getiriyorduk. O şöyle diyordu: "Onun ayaklarının basamaklarında secdeye varalım."[378] Hiç kuşkusuz duyduğumuz memnuniyet birçok başkaları tarafından da aynı şekilde tecrübe edildi. Gerçekten biz çıktık, biz "Sıptlar, Rabb'ın sıptları, Rabb'ın ismine şükretmek için .....[379]

16. O gün Kudüs'e girdiğimizde kış alçalışını tamamlamış olan güneş yeniden yukarıya doğru seyrine başladı.[380]

17. Tanrı'nın Kutsal Mezar'ını ve onun şanlı Mabedi'ni ve bütün diğer kutsal yerleri ziyaret ettikten sonra, dördüncü günde Bethlehem'e gittik;[381] çünkü biz her yıl Rab'ın Doğumu kutlandığı gecede hazır bulunarak muhterem Hz.Meryem'in Hz İsa'yı dünyaya getirdiği ahırda dualar ederek gece nöbeti tutmak istedik.

18. Uygun dinî ayinlerine o gece riayet gösterilmesinden sonra, günün üçüncü saatinde Küdüs'e doğru yola çıktık.[382]

---

[377] Bu iki şehrin haçlılara karşı davranışları ve sebepleri için bk. Grousset, I, s.192-193; Gibb, H.A.R., "The Caliphate and the Arab States", *Crusades*, I, s.89-98.

[378] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 132:7.

[379] *KitabıMukaddes*, Mezmurlar 122:4.

[380] Fulcherius burada kış gün dönümünden bahsetmekte. Buna göre haçlılar 21 Aralık 1099 tarihinde Kudüs'e vardılar. Bk. Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.518 F; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.704 C; Albertus Aquensis, VII, c.6, terc.Hefele, II, s.7; Willermus Tyrensis, IX, xıv. Krş. Wilken, II, s.47vd.; Michaud, I, s.280-281; Sybel, s.450; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.208; Hagenmeyer, *Chronologie*, (436) s.274-275; Grousset, I, s.193; Runciman, terc.Işıltan, I, gösyer.

[381] Bohemund ve Baudouin 24 Aralık 1099'da Bethlehem'e giderek noeli orada geçirdiler.

[382] Haçlılar 25 Aralık sabahı Bethlehem'den ayrıldılar. Bk Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.518-519. Krş.Wilken, II, s.48; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.208, Hagenmeyer, *Chronologie*, (438) s.276; Grousset, I, s.193vd.; Runciman, terc.Işıltan, I, 235.

19. Ah! O sıralarda şehir surların etrafında, içersinde ve dışarsında ne koku vardı! Bu koku öldürülmüş olan ve o zamana kadar çürüyen Müslümanların bedenlerinden geliyordu. Arkadaşlarımız onları zaptedilen şehirde ve takip ettikleri her yerde kılıçtan geçirmişlerdi.

20. Biz ve yük hayvanlarımız uzun bir süre gerekli olan istirahat ile tazelendiğimizde ve dük ile diğer liderler Kutsal Mezar kilisesinde patriği, yani yukarıda zikredilen lord Daimbert'i seçdiklerinde[383] tedariklerimiz yeniden dolduruldu ve taşıt hayvanlarımız yüklendi. Biz dönüş yolculuğumuz sırasında Ürdün nehrine indik.[384]

21. Yeni gelen orduda bulunan bazıları Kudüs'te kalmak ve ilk ordudan olanlardan bazıları da bizimle gitmek istediler. Dük Godefroi ise eskiden olduğu gibi Kudüs ülkesini faal bir şekilde idare etti.

22.Urbanus, Roma'nın saygın ruhanî reisi, Ağustos'un *Idus*'lerinin üçüncüsünde böylesine hasta iken vefat etti.[385]

---

[383] 26-31 Aralık 1099 tarihlerinde Pisa piskoposu Daimbert Kudüs patrikliğine seçildi. Görünüşe bu Bohemund'un çabaları sayesinde gerçekleşmiş. Arnoul de Rohes ise kilise hukukuna aykırı şekilde patrik seçildiği bahanesiyle azlolundu, ancak Fulcherius bundan söz etmemekte. Bk. Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.519; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.704 D; Albertus Aquensis, VII, c. 7-8, terc.Hefele, II, s.8-9; Willermus Tyrensis, IX, xv. Krş. Wilken, II, s.50; Michaud, I, s.281; Sybel, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Hagenmeyer, *Chronologie*, (439) s.276-277; Grousset, I, s.194-195; Runciman, terc.Işıltan, I, 235-236.

[384] Bohemund ve Baudouin idaresindeki hacılar 1 Ocak 1100 tarihinde Kudüs'ten ayrıldılar ve Jericho'ya gittiler.Ertesi gün ise prensliklerine dönmek üzere yola çıktılar. Bk.aşağıda I, xxxiv,1, s.122. Krş. Wilken, II, s.49; Michaud, I, s.283; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Hagenmeyer, *Chronologie*, (441) s.278; Runciman, terc.Işıltan, I, 237.

[385] Fulcherius burada yanılmaktadır: Papa II.Urbanus'un 29 Temmuz 1099 tarihinde Roma'da öldü. Bk. Roehricht, *Beiträge*, II, s.40;Jaffé, *Regesta*, I, s.701; Hagenmeyer, *Chronologie*, (412), s.259-260; Runciman, terc.Işıltan, I, 222.

XXXIV
Dük Bohemund ve Kont Baudouin'nin Kendi İnsanlarının Yanlarına Dönmeleri

1. Tanrı'nın Doğu'mundan sonra 1100'cü yılının ilk gününde[386] âdet olduğu gibi yanımızda taşımak üzere Jericho'da palmiye dalları kestik.[387]

2. Liderlerimiz Göle yakın Tiberias şehrinden geçmeyi arzuladılar.[388] Bu taze su içeren Göl on sekiz mil uzunlukta ve beş mil genişliktedir. Ondan sonra Süryanî dilinde Banyas diye adlandırılan ve Lübnan dağın dibinde bulunan Caesarea Philippi'sindan geçtik. Burada iki pınar kaynamaktadır. Bunlardan ise Jordan [Ürdün] nehri zuhur eder. Bu da Galilea [Taberiye] Gölü'n içinden Elût [Ölü] Denizi'ne akar.

3. Genesareth diye isimlendirilen bu göl[389] Josephus'a göre genişlikte kırk stadia ve uzunlukta ise yüz stadia'dır. Jordan [Ürdün] nehrinin yatağı bunu Ölü diye adlandırılan denize taşıyor, çünkü [bu deniz] yaşayan hiç bir şeyi meydana getirmemektedir. Asphaltites[390] diye de adlandırılan bu gölün dipsiz olduğuna inanılıyor, çünkü Sodam ve Gomırrha gibi şehirler oradan cehennemin içine atılmış idiler.[391]

---

[386] 1 Ocak 1100.

[387] Jericho haccı için bk. n.384. Haçlılar buradan ayrıldıktan sonra 5 Ocak tarihinde Godefroi ve Daimbert ile Ürdün nehri kenarında vedalaşmak üzere buluştular. Bk. Albertus Aquensis, VII, c.8, terc.Hefele, II, s.8-9; Willermus Tyrensis, IX, xv. Krş. Wilken, II, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Runciman, terc.Işıltan, I, 237.

[388] Bohemund ve Baudouin sahil yolundan Suriye'ye ulaşmaya çalışmadılar. Ürdün'e vardıklarında Taberiye'ye yöneldiler ve oradan Güney Suriye'e geçtiler. Baalbek'e geldiklerinde ise Dımaşk meliki Dukak'ın taarruzuna uğradılar. Dukak haçlıların en kısa sürede arazisinden çıkmalarını istiyordu. Franklar ise onun birliklerini geri püskürtmeyi başardılar. Bundan sonra ise Bukayye vadisinden denize doğru yöneldiler ve Antartus ve Lazikiye'ye ulaştılar. Bohemund Antakya'ya giderken Baudouin Urfa'ya döndü. Bk Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.519; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.704; Albertus Aquensis, VII, c.8, terc.Hefele, II, s.8-9; Willermus Tyrensis, IX, xv. Krş. Wilken, II, aynı yer; Michaud, I, göst.yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Hagenmeyer, *Chronologie*, (442), (444-446) ve (448) s.281-283; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[389] Galilea Gölü.

[390] Gölün yüzeyine bazan asfalt veya katran çıkmaktadır.

[391] *Kitabı Mukaddes*, Tekvin 19:24-29.

4. Ben, hakkında Aziz Hieronymus'un Amos Peygamber'ine dair kitabında okuduğum bu pınarlar üzerine bazı tahminlerde bulundum. Buna göre Dan, şimdi Banyas'ın bulunduğu Yahuda ülkesinin sınırlarında dahil idi. Dan kavmi burada bir şehir kurdu ve ataları Dan'ın şerefine buraya onun adını verdi. Bu sebepten, bu pınarların birine Dan ve onun ile birleşen diğerine de Jor adı verildiğini düşünüyorum.

5. Baalbek[392] diye isimlendirdikleri ve Süleyman tarafından kurulan ve Thadmor adı verilen bir şehire geldik; burası dikkate değer surlarla çevrili çok müstahkem bir yer idi.[393] Bu şehir Yukarı Suriye'den iki günlük bir mesafede, Büyük Babil'den[394] altı günlük bir mesafede ve Fırat nehrinden aşağı yukarı bir günlük bir mesafede bulunmaktadır. Grekler buna Palmyra derler. Bu yerde pınarlar ve membalar özellikle boldur, fakat aşağısında kalan arazinin hiç bir yerinde su bulunmamaktadır.

6. Buraya yaklaşık dört yüz Dımaşklı Türk askeri biz karşılamaya geldi.[395] Silâhsız olduğumuzu ve çabalamaktan özellikle yorgun düştüğümüzü öğrendiklerinde bizi mecalsiz sandılar. Eğer lord Baudouin o gün akıllıca ve ihtiyatlıca arka muhafızları idare etmeseydi, adamlarımızdan birçoğunu öldürmüş olacaklardı. Aşırı yağmurlardan dolayı yaylar ve oklar onların işine yaramadı, çünkü o yörelerde [böyle

---

[392] Baalbek'e 18 Ocak 1100'de vardılar. Literatür için bk.n.395.

[393] Fulcherius burada hataya düşmekte. Baalbek, Thadmor (Palmyra) şehri değildir. Thadmor ise Dımaşk'ın 140 km. kuzeydoğusundadir, Baalbek ise Dımaşk'ın kuzeybatısında kalmaktadır. Fulcherius'un Baalbek hakkında verdiği bilgiler aslında Thadmor şehrinine aittir. Fink'e göre müellifimiz büyük bir ihtimalle İncil (I. Kırallar, 9:18 ve II.Tarih, 8:4, 6)'de okuduğu Thadmor'un Hz.Süleyman tarafından kurulan Baalath adlı şehir olduğunu düşünmüş ve *Baalath*'ın fonetik benzerliğinden dolayı Baalbek olduğunu sanmış. Bu konu ile ilgili olarak bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxiv, 5, s.340 n.17 ve terc.Ryan, s.134 n.6; Krey, *First Crusade*, 298, n. 26,

[394] Büyük Babil (*Maxima Babylo*) ile Mesopotamya'daki Babil kasdediliyor. Bk.Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxi, 1, s.311 n.2.

[395] Türkler haçlılara Baalbek bölgesinde 18 Ocak 1100 tarihinde saldırdılar. Bk.Bartolf de Nangis, R.H.C., III, 519; Willermus Tyrensis, IX, xv. Krş. Wilken, II, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Hagenmeyer, *Chronologie*, (444) s.281; Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer.

silahlar] tutkal ile yapılıyordu. Bohemond ise birinci mızraklı falanjı[396] kumanda ediyordu. Tanrı'nın yardımıyla bizden hiç bir şey elde edemediler.[397]

7. Ondan sonra kampımızı Baalbek önünde kurduk. Ertesi gün[398] denize daha fazla yaklaşarak Tortosa [Antartus] ve Laodicaea [Lazikiye] şehirlerin içinden geçtik. Biz orada bıraktığımız kont Raymond ile tekrar karşılaştık. Hububat pahalı olduğundan satın alıp geçinebileceğimiz hiç bir şey bulamadık. Bu sebepten dolayı ara vermeden süratle Urfa'ya gittik.[399]

XXXV
Dük Bohemund'un Esareti[400]

1. Bohemond ilk olarak kendi halkı tarafından sevinçle karşılandığı Antakya'ya geldi. Ondan sonra altı ay süreyle kendi krallığında kaldı.
2. Bunu takip eden Temmuz ayında ise [Bohemund], daha önceleri aralarında haberciler vasıtasıyla karşılıklı bir dostluk antlaşması

---

[396] *Falanj*, Eski Yunanlılarda piyadelerin çekirdeğini oluşturan mızraklı alaylara verilen addır.

[397] Bohemund'un idaresindeki haçlılar öncü kuvveti, Baudouin'in adamları ise artçı kuvveti teşkil ediyorlardı.

[398] Haçlılar bu şehirleri 26 Ocak 1100 tarihinde geçtiler. Bk. Michaud, I, göst.yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Hagenmeyer, *Chronologie*, (445) s.282; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[399] Bohemund Ocak sonu 1100'de Antakya'ya vardı. Ahalisi onu büyük sevinç gösterilerle karşıladı. Baudouin ise 10 Şubat 1100 tarihinde Urfa'ya vardı. Bk. Albertus Aquensis, VII, c.8, terc.Hefele, II, s.9; Willermus Tyrensis, IX, xv. Krş. Wilken, II, aynı yer; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.209; Hagenmeyer, *Chronologie*, (446) ve (448) s.282-283; Runciman, terc.Işıltan, I, göst.yer.

[400] Bohemund, Godefroi de Bouillon'un ölümünden sonra 15 Ağustos 1100'de esir alınmıştı. Fulcherius'un bu hadiseyi öne almasının nedeni ise Bohemund'un 18 Temmuz'dan önce Malatya'ya gitmek üzere Antakya'dan ayrılışıdır. Fulcherius burada Bohemund'un esareti ve Baudouin'in onu kurtama çabası hakkında yetersiz de olsa kendisine ait orjinal bilgiler vermektedir. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxv, 1, s.343 n.1; Honigmann, "Malatya" mad., İ.A.

yapılmış olduğundan dolayı Gabriel[401]'in kendisine koruyucusu olarak verdiği Melitene [Malaya] şehrine vardı. Orada Danisman adında bir emir[402] onu büyük bir Türk topluluğu ile karşıladı ve müdafaasız yürüdüğü için Bohemond'un yolunu kesmeye çalıştı.[403]

3. Melitene'den uzak olmayan bir yerde pusuda gizlenmiş olan bu kötü insanlar her taraftan üzerine fırladılar. Sayıları az olduğundan adamlarımız savaşmaya cesaret edemiyerek derhal dağıldılar ve kaçtılar. Türkler onlardan birçoklarını öldürdüler ve bütün paralarını aldılar. Ayrıca Bohemond'u yakaladılar ve alıp esarete götürdüler.[404]

4. Bu talihsizlik [Türklerin elinden] kurtulabilenler tarafından bildirildiğinde, insanlarımızın perişanlığı ziyadesiyle arttı. Fakat Urfa şehrinin dükü Baudouin[405], Urfa ve Antakya'dan mümkün olduğu kadar çok Frank topladıktan sonra, bulunduklarına dair haber aldığı yerde bu düşmanları yakalamak üzere hareket etti.[406]

5. Bohemund saçının bir lülesini keserek Baudouin'ın Tanrı aşkına mümkün olduğu kadar çabuk yardıma gelmesini istedi. Bu aralarında önceden tespit edilen bir kimlik tanıtma sembolü idi. Danisman bunu

---

[401] Bu şahıs Malatya'da 1103 yılına kadar hüküm süren ermeni prensi Gabriel (Khoril) idi. Gabriel hem eski Urfa prensi Thoros hem de II.Baudouin'in kayınpederi idi. Bk. Wilken, II, s.64; Chalandon, *Les Comnénes: Jean II Comnene et Manuel Comnene*, Paris 1913, II; s.104; Honigmann, E., *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, terc.Işıltan, F., Istanbul 1970, s.144; Runciman, terc.Işıltan, I, 247-248.

[402] Sivas emiri, Paphlygonia ve Kappadokya hükümdarı olan Melik Gazi Gümüştekin İbn Danişmend. Bk Yinanç, M., *Danişmendliler mad.*, İA.

[403] Gümüştekin İbn Danişmend Malatya'yı kuşatmış bulunuyordu. Malatyalı Gabriel Bohemund'dan yardım istedi. Yardımına karşılık olarak ise Malatya'yı kendisine teslim etmeyi vaadediyordu. Bohemund sadece 300 şövalye ve bir yaya birliğinden oluşan küçük bir kuvvet ile Malatya'ya doğru yol aldı. Ancak gelişini haber alan İbn Danişmend beş yüz atlıdan oluşan bir kuvvet ile Malatya yakınlarında onu baskına uğrattı, ordusunu imha etti, Bohemund ve kuzeni Richard'ı esir aldı. Bk. Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, c.46, s.704; Albertus Aquensis, VII, c.27-29, terc.Hefele, II, s.26-29; Urfalı Mateos, terc.Dulaurier, II, clxvii, s.230vd.; İbnü'l-Kalânisî, terc. Gibb, s.49vd.; İbnü'l-Esîr, R.H.C., or.,I, s.203vd.; İbnü'l-Adîm, R.H.C., or., III, s.589; Sıbt İbnü'l-Cevzî, R.H.C., or., III, s.522. Krş. Grousset, I, s.378-81; Runciman, terc.Işıltan, I, 247-249; Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye*, s.136-138; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.66-67.

[404] Bohemund 15 Ağustos 1100'da esir alındı. Krş. Hagenmeyer, *Chronologie*, (495) s.322; Ayrıca bk. bir önceki not.

[405] Baudouin sadece kont idi.

[406] Baudouin 21 Ağustos'da Urfa'dan harekt etti. Krş.Hagenmeyer, *Chronologie*, (497) s.324; Runciman, terc.Işıltan, I, 249; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.67vd.

işittiğinde [gelen] Frankların intikamından korkarak muhasara ettiği Melitene [Malatya] şehri önünde kalmayı cesaret edemedi ve önümüz sıra yavaş yavaş çekilerek kendi insanlarının yanına kaçmayı başardı. Biz bundan dolayı büyük hayal kırıklığına uğradık, çünkü Türkler ile savaşabilmek arzusu ile onları Melitene [Malatya] ötesinde üç gün[407] boyunca takip etmiştik.

6. Geri döndümüzde Gabriel Melitene [Malatya] şehrini Baudouin'e teslim etti. Dostça bir anlaşma yapıp kendi muhafızlarını oraya yerleştirdikten sonra Baudouin Urfa'ya geri döndü[408] ve Antakya'nın insanları da efendilerinin [esaretinden] dolayı [büyük] üzüntü duyarak evlerine döndüler.[409]

XXXVI
Godefroi'nın Ölümü

1. Baudouin iyi talihin tadını çıkardığı sırada, işte, bir haberci, Kudüs halkından gelerek ona kendi erkek kardeşi dük Godefroi'nın 18 Temmuz'da Kudüs'te son gününü bitirdiğini söyledi.

2. Yılın sonudur şehrin zaptedilmesinden sonra,
Tanrı sana, dük Godefroi, en yüksek mükafatı,
şehrin hakimiyetini bağışladığında.
Fakat bu görevi uzun zaman ifşa etmedin,
Çünkü doğanın emri ile ebediyete geçtin.
Leo'nun işareti altında yükselen güneş ile sen,
bahtiyar, seni karşılamak için gelen Mihail ile

---

[407] Haçlılar Türkleri 27-30 Ağustos 1100 tarihleri arası takip ettiler. Bk. Hagenmeyer, *Chronologie*, (498), s.315; --, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxv, 5, s.348 n.16.

[408] Gabriel'in Malatya'yı Baudouin'e teslim ettiğine dair bilgiyi sadece Fulcherius verir. Hagenmeyer'e göre Fulcherius da efendisi ile birlikte bu teşebbüsse katıldığından verdiği bilgilerin güvene layik olduğunu söyler. Albertus Aquensis ise Baudouin'in Malatya'yı korumaları için 50 şövalyeyi Gabriel'in emrine verdiğinden sözeder. Bk. Hagenmeyer, *Historia Hierosolymitana*, I, xxxv, 6 348 n.17; Albertus Aquensis, VII, c.29, Hefele, II, s.29. Krş. Runciman, terc.Işıltan, I, gös.yer; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, I, s.68.

[409] Haçlılar Eyül başı 1100'de Urfa ve Antakya'ya dönmüş olmalılar, çünkü Baudouin Urfa'ya vardıktan sonra 12 Eylül 1100 tarihinde ağbeyi Godefroi'nın ölüm haberini almıştı. Bk. Hagenmeyer, *Chronologie*, (499) s.326.

birlikte Cennete eriştin.[410]

[410] Kutsal Mezar'ın Savunucusu Godefroi de Bouillon 18 Temmuz 1100 günü Kudüs'te öldü. Bk Bartolf de Nangis, R.H.C., III, s.520 A; Radulfus Cadomensis, R.H.C., occ., III, s.705 E; Albertus Aquensis, VII, c.21-22, terc.Hefele, II, s.21-2 lvd., Willermus Tyrensis, IX, xxiii. Krş. Wilken, II, s.59; Michaud, I, s.284vd.; Roehricht, *Beiträge*, II, s.39; Sybel, s.453; Muralt, II, 91; Kugler, *Albert von Aachen*, s.254 ve 261; --, *Geschichte der Kreuzzüge*, s.69; Roehricht, *Gesch.d.erst.Kreuzz.*, s.214; Hagenmeyer, *Chronologie*, (482) s.304-306; Grousset, I, s.205; Runciman, terc.Işıltan, I, 243.
Fulcherius Godefroi'nın bir senelik hükümdarlığı zarfında uyguladığı siyasetinden veya askeri girişimlerinden sözetmemekte.

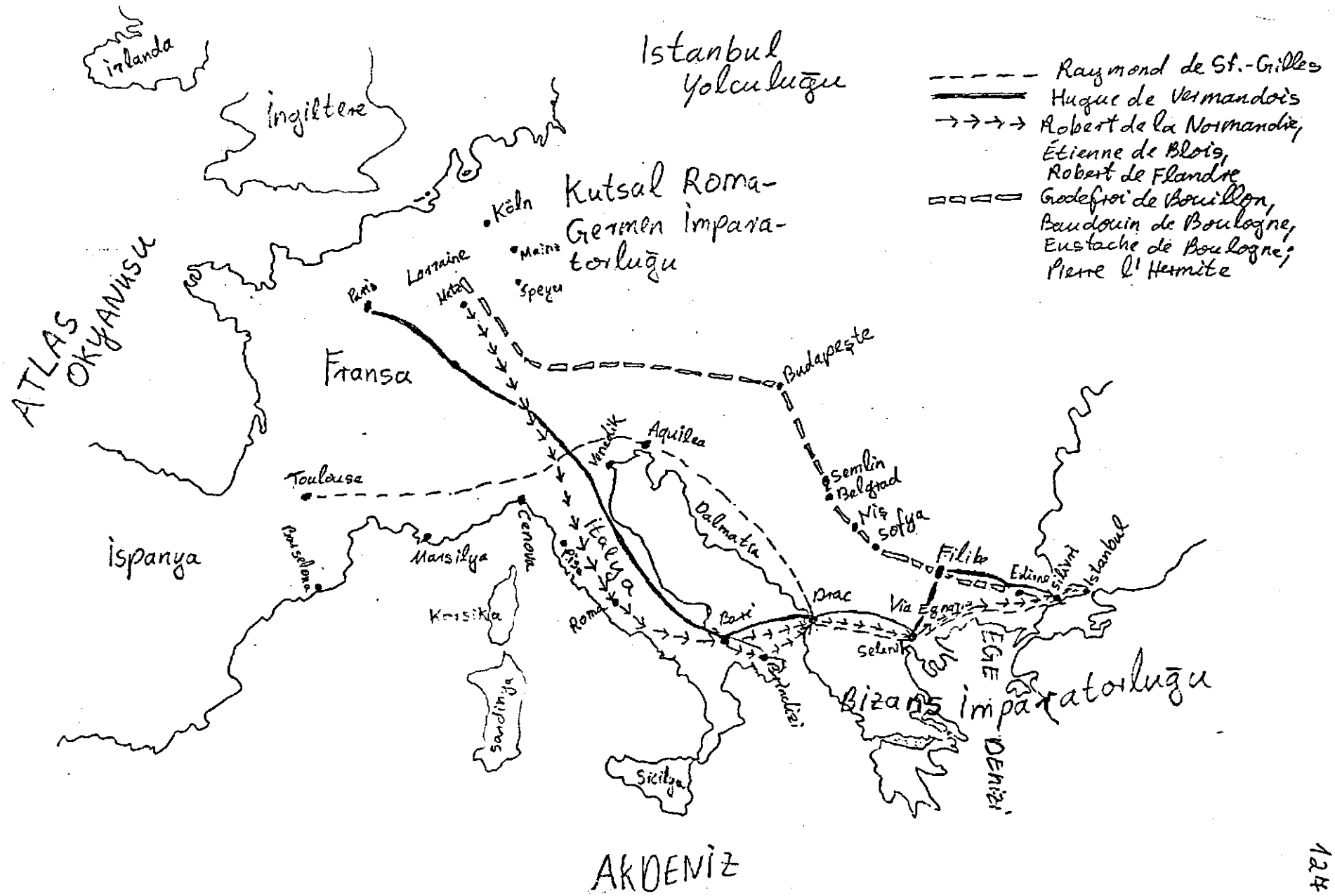
Istanbul Yolculuğu
Raymond de St.-Gilles
Hugue de Vermandois
Robert de la Normandie, Étienne de Blois, Robert de Flandre
Godefroi de Bouillon, Baudouin de Boulogne, Eustache de Boulogne, Pierre l'Hermite
Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu
İngiltere
İrlanda
ATLAS OKYANUSU
Fransa
İspanya
Paris
Lorraine
Metz
Köln
Mainz
Speyer
Toulouse
Barcelona
Marsilya
Cenova
Korsika
Sardinya
Sicilya
İtalya
Roma
Pisa
Venedik
Aquileia
Dalmatia
Budapeşte
Semlin
Belgrad
Niş
Sofya
Bari
Brac
Filibe
Via Egnatia
Selanik
Edirne
Silivri
İstanbul
EGE DENİZİ
Bizans İmparatorluğu
AKDENİZ

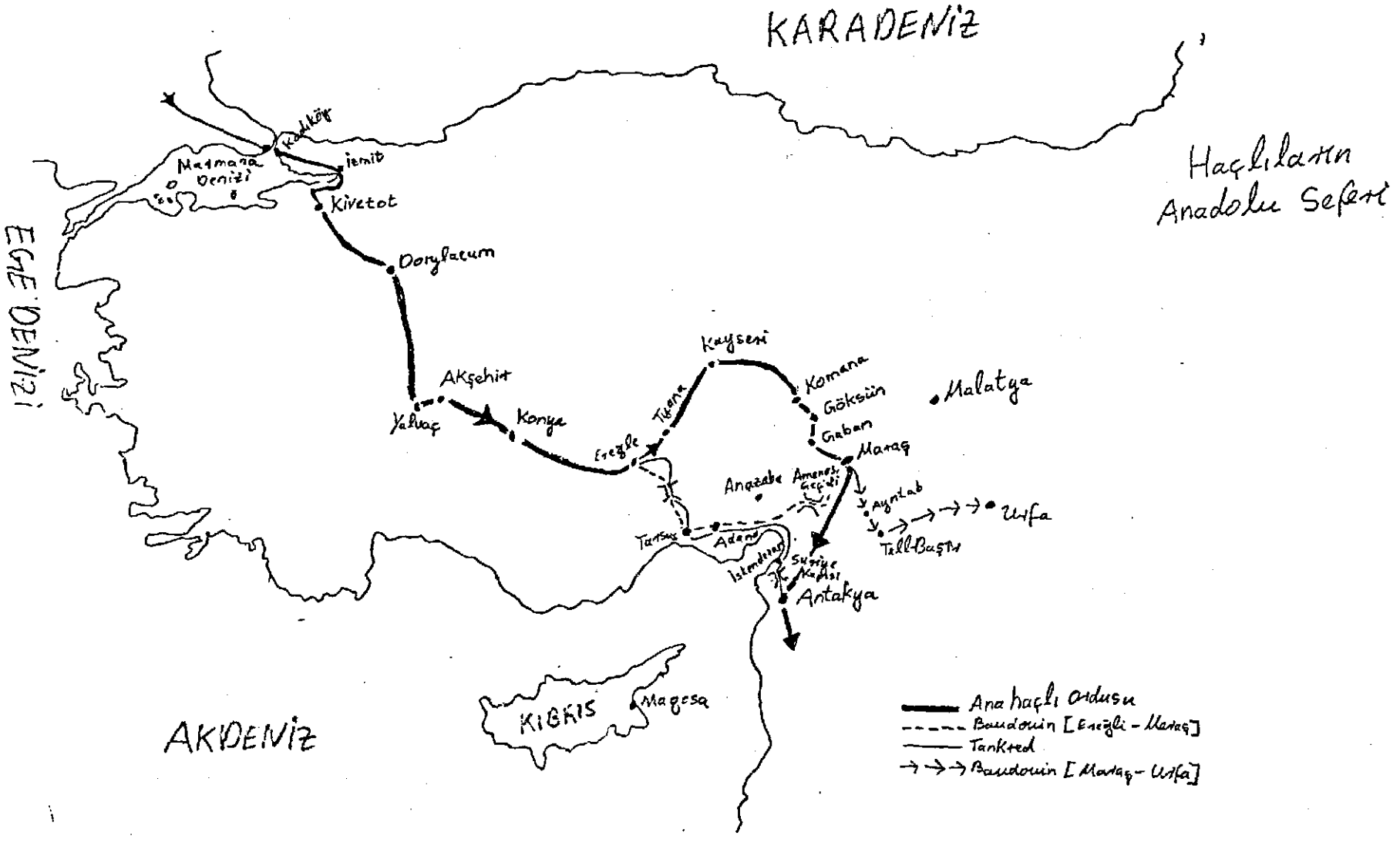
KARADENİZ
Haçlıların Anadolu Seferi
EGE DENİZİ
Marmara Denizi
Kadıköy
İzmit
Kivetot
Doryleum
Akşehir
Yalvaç
Konya
Ereğli
Tuzla
Kayseri
Komana
Göksün
Gaban
Maraş
Malatya
Anazarbe
Amanos Geçidi
Aynıtab
Urfa
Tell-Başır
Tarsus
Adana
İskenderun
Suriye Kapısı
Antakya
KIBRIS
Magosa
AKDENİZ
Ana haçlı ordusu
Baudouin [Ereğli - Maraş]
Tankred
Baudouin [Maraş - Urfa]
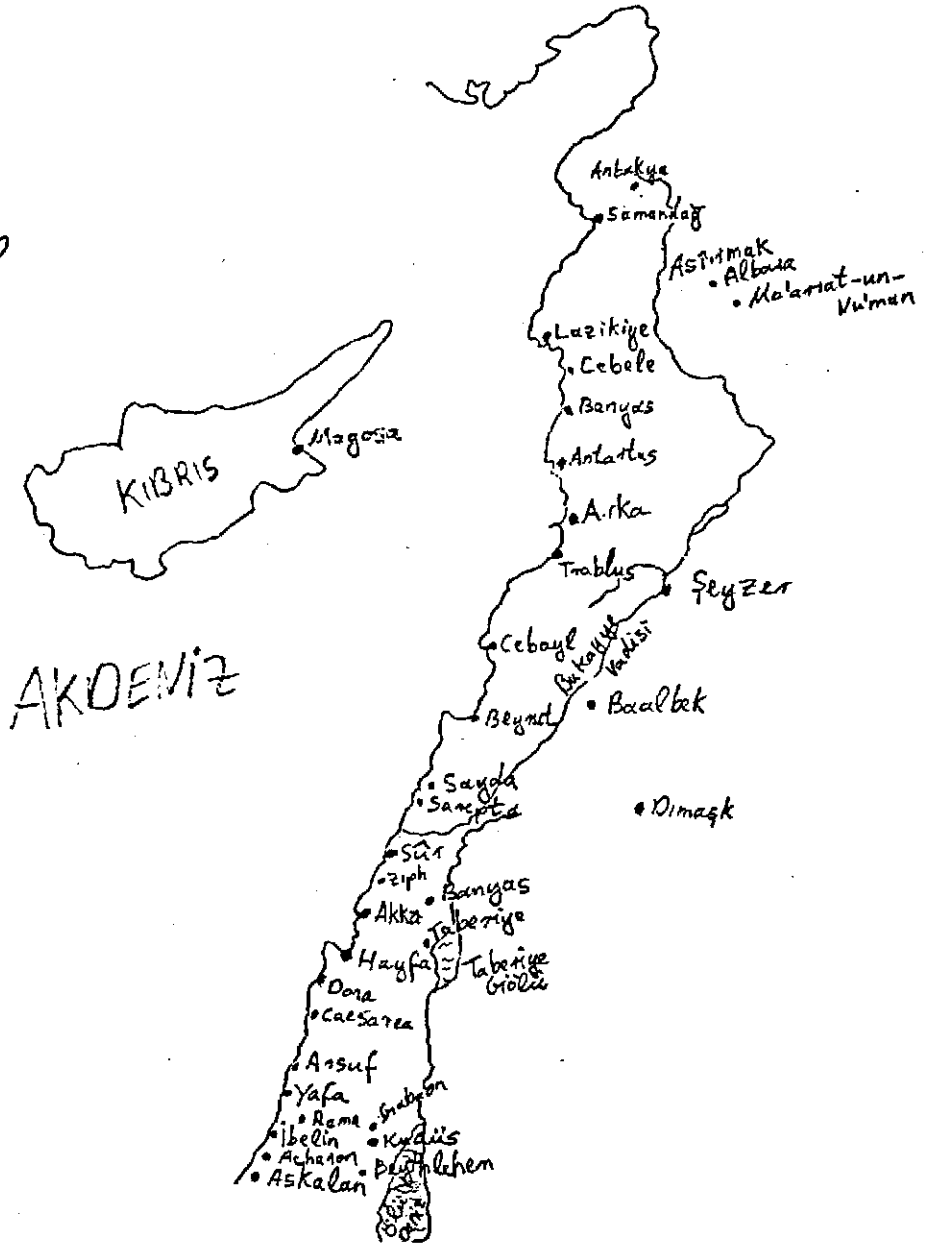
Kudüs seferi
ve Fulcherius'un
rivayetine göre kutsal
ülke